UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

facultatea de ISTORIE și FILOSOFIE
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Centrul de studii interdisciplinare USM SILVIU DRAGOMIR

LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE · LATINITATE · ROMANITATE ·

CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

LATINITATE, ROMANITATE, ROMÂNITATE

Ediția a X-a

Chișinău, Republica Moldova,
5-8 noiembrie 2026

LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE · LATINITATE · ROMANITATE · RO

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR

COMITETUL ȘTIINȚIFIC /
SCIENTIFIC BOARD

IGOR ȘAROV
SORIN ȘIPOȘ
ȘTEFAN PURICI
ION EREMIA
IGOR BERCU
GABRIEL MOISA
FLORIN PINTESCU
SORIN LIVIU DAMEAN
FLORENTINA NIȚU
EMIL DRAGNEV
IGOR CERETEU
ALINA FELEA
OCTAVIAN MOȘIN
MIHAIL BĂȚ

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

facultatea de ISTORIE și FILOSOFIE
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Centrul de studii interdisciplinare USM SILVIU DRAGOMIR

Conferința științifică internațională

LATINITATE, ROMANITATE, ROMÂNITATE

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR

EDIȚIA A X-A

Volum editat de
Igor Bercu și Mihail Băț

CHIȘINĂU 2026

Volumul cuprinde programul, comunicările în plen și rezumatele comunicărilor prezentate la ediția a IX-a a Conferinței științifice internaționale „Latinitate, Romanitate, Românitate", desfășurată la Chișinău, în perioada 5-8 noiembrie 2026.

https://doi.org/10.59295/lrr2026

Finanțatori:
Loteria Națională a Moldovei SA
Felicia Healthcare Group
FPC Bioprotect SRL

Editori:

DR. IGOR BERCU
Decan, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova

DR. MIHAIL BĂȚ
Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Latinitate, Romanitate, Românitate", conferință științifică internațională (10 ; 2026 ; Chișinău). Latinitate, Romanitate, Românitate : Conferința științifică internațională : Programul și rezumatele comunicărilor, Ediția a 10-a, Chișinău, 5-8 noiembrie 2026 / editori: Igor Bercu, Mihail Băț ; comitetul științific: Igor Șarov [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2026 (Bons Offices). – 309, [10] p.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Centrul de Studii Interdisciplinare „Silviu Dragomir". – Texte paral.: lb. rom., engl. – Finanțat de Loteria Națională a Moldovei SA [et al.]. – [60] ex.

ISBN 978-5-36241-931-8.

Text : nemediat.

[94(478+498)+008](082)(048.3)=135.1=111

L 26

Editare și tipar: Bons Offices

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în acest volum și pentru protecția materialului propriu revine în exclusivitate autorilor.

CUPRINS / CONTENTS

AGENDA PE SCURT / PROGRAMME OVERVIEW ····· 12

PROGRAMUL DETALIAT / DETAILED PROGRAMME ····· 14

COMUNICĂRI PE SECȚIUNI / SESSION SCHEDULES ····· 17

REZUMATE COMUNICĂRI / ABSTRACTS ····· 37

IGOR BERCU

Bugeacul tătărăsc în dinamica relațiilor geopolitice dintre Țara Moldovei, Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeea (secolele XVI-XVIII) ····· 38

The Tatar Budjak in the Dynamics of Geopolitical Relations between the Principality of Moldavia, the Ottoman Empire, and the Crimean Khanate (16th-18th centuries) ····· 40

GABRIEL MOISA

Hermeneutica ideologizată a scenariilor de film în România comunistă. Studiu de caz: „Scrisori tandre" de Mircea Daneliuc (1984) ····· 42

The Ideologized Hermeneutics of Film Scripts in Communist Romania. Case Study: "Tender Letters" by Mircea Daneliuc (1984) ····· 44

SORIN IGNĂTESCU

Cărămizi ștampilate ale Legiunii I Iovia Scythica descoperite la Troesmis ····· 46

Stamped Bricks of Legio I Iovia Scythica Discovered at Troesmis ····· 48

LILIA ZABOLOTNAIA

Femeile din Moldova în contextul sociocultural al Balcanilor: între tendințe regionale și practici locale (secolele XIV-XVII) ····· 50

Women in the Principality of Moldavia within the Socio-Cultural Context of the Balkans: Regional Patterns and Local Practices (14th-17th Centuries) ····· 52

ALEXANDRU SIMON

„Dumnezeu o vrea" versus „Dumnezeu nu o vrea": câteva izvoare despre contextul Bătăliei de la Războieni (Valea Albă) ····· 54

"God Wills It" vs. "God Does Not Will It": A Few Sources on the Context of the Battle at Războieni (Valea Albă) ····· 56

CORNEL ACHIM

Românii în legislația Regatului Ungariei. Lecturi din Corpus Juris Hungarici: Valahii în decretele regale (1454-1598) ····· 58

Romanians in the Legislation of the Kingdom of Hungary. Readings from the Corpus Juris Hungarici: The Vlachs in Royal Decrees (1454-1598) ····· 60

ANTONI P. KUBIAK
Între vlahi, moldoveni și romani. Reprezentări ale originii locuitorilor Moldovei în cronistica polonă din secolele XV-XVI 62
Between Vlachs, Moldavians, and Romans: Representations of the Origins of the Inhabitants of Moldavia in Fifteenth- and Sixteenth-Century Polish Chronicles 64

EMIL DRAGNEV
Ascensiunea și ascensiuni la ceruri în iconografia bisericilor bizantino-balcanice și moldovenești din secolele XV-XVI 66
The Ascension and Ascensions to Heaven in the Iconography of Byzantine-Balkan and Moldavian Churches (15th-16th Centuries) 68

LAURA ARDELEAN
Oradea în rețelele intelectuale ale umanismului renascentist 70
Oradea in the Intellectual Networks of Renaissance Humanism 71

VALENTIN CONSTANTINOV
Țările Române în preajma Bătăliei de la Mohács (1526). 500 de ani de la bătălie 72
The Romanian Principalities on the Eve of the Battle of Mohács (1526). 500 Years since the Battle 74

ALEXANDRU BEJENARU
Statutul frontierei moldo-polone conform Convenției de la Cracovia din 12 mai 1527 76
The Status of the Moldavian-Polish Border in Accordance with the Convention of Kraków of 12 May 1527 78

ION CHEPTENE
Intervenția lui Petru Cazacul în Moldova (1592) și politica „moldovenească" a lui Jan Zamoyski în cadrul relațiilor moldo-polono-otomane de la sfârșitul secolului al XVI-lea 80
Petru the Cossack's Intervention in Moldavia (1592) and Jan Zamoyski's "Moldavian" Policy within the Framework of Moldavian-Polish-Ottoman Relations at the End of the Sixteenth Century 82

EUGEN CERNENCHI
Considerații privind începutul plăților Țării Moldovei către Hanatul Crimeei 84
Considerations Regarding the Beginning of Payments from Moldavia to the Crimean Khanate 86

LILIAN CIACHIR
Latinitate teologică și identitate confesională: credință, fapte și mântuire între Reformă și Ortodoxie (1530-1642) 88
Theological Latinity and Confessional Identity: Faith, Works, and Salvation between the Reformation and Orthodoxy (1530-1642) 90

FATME NISTOROI
Câteva considerații privind nivelul actual de cunoaștere a Brăilei otomane ····· 92
Quelques considérations sur l'état actuel des connaissances relatives à Brăila ottomane ····· 93

ALINA FELEA
Documente din sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea în cercetarea regimului alimentar al populației din Țara Moldovei ····· 94
The Sources of the 17th Century to Beginning of the 19th Century in the Research of the Diet of the Population in the Principality of Moldavia ····· 96

ION EREMIA
Gramaticile limbii române ····· 98
Grammars of the Romanian Language ····· 100

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
Între Orient și Occident. Imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini (1710-1810). Considerații generale ····· 102
Between East and West. The Image of the Romanian Principalities in the Accounts of Foreign Travellers (1710-1810). General Considerations ····· 104

FLORENTINA NIȚU
Între tezaurizare și modă. Bijuterii, valoare și consum în spațiul românesc (cca 1700-1830) ····· 106
Between Accumulation and Fashion. Jewellery, Value and Consumption in the Romanian Principalities (c. 1700-1830) ····· 107

ALEXANDR PONOMARIOV
Aventurierul și colonizatorul de la mijlocul secolului al XVIII-lea Manolaki Zamfirakovic ····· 108
The Mid-18th-Century Adventurer and Colonizer Manolaki Zamfirakovich ····· 110

MARIA DRAGNEV
Încadrarea tipologică a tabloului votiv de la Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni ····· 112
Typological Classification of the Votive Painting at the Church of the Dormition of the Mother of God in Căușeni ····· 114

CRISTINA MARIA SPÂNU-CÎMPIANU
Blestemul în însemnările de pe cartea veche românească din Episcopia Hușilor (secolele XVIII-XIX) ····· 116
The Curse in the Marginal Notes of Old Romanian Books from the Diocese of Huși (18th-19th Centuries) ····· 118

LIDIA PRISAC
Grigor Zakarian (cca 1765-1827), politician și diplomat în haine preoțești ····· 119
Grigor Zakarian (c. 1765-1827), a Politician and Diplomat in Priestly Attire ···· 120

SERGIU BOȚOLIN
Revendicările nobilimii basarabene în anii lichidării autonomiei (1824-1828) · · 121
The Demands of the Bessarabian Nobility in the Years of the Abolition of Autonomy (1824-1828) ····· 123

GABRIELA ANTONOVICI
De la Kér la Felcheriu. Document, hartă și memorie locală în reconstituirea unei așezări bihorene ····· 125
From Kér to Felcheriu. Documents, Maps and Local Memory in the Reconstruction of a Settlement in Bihor ····· 127

FLAVIUS SOLOMON
Scrierile autobiografice și fațetele lor. Cristian Racovski într-un dosar de supraveghere al Poliției Secrete Ruse (Ohranka), 1899-1911 ····· 129
Autobiographical Writings and Their Facets: Christian Rakovsky in an Okhrana Surveillance File, 1899-1911 ····· 131

ȘTEFAN PURICI, FLORIN PINTESCU
Receptarea operei lui Dimitrie Cantemir în mediile intelectuale românești din Transilvania primei jumătăți a secolului XIX ····· 133
The Reception of Dimitrie Cantemir's Works among Romanian Intellectuals in Transylvania during the First Half of the Nineteenth Century · · 135

ION GUMENÂI
Învățământul teologic, Mănăstirea Noul Neamț și instruirea preoților români în a doua jumătate a secolului al XIX-lea ····· 138
Theological Education, the Noul Neamț Monastery, and the Training of Romanian Priests in the Second Half of the Nineteenth Century ····· 140

MARIA SMIRNOVA
Profesori români în școlile coloniilor bulgare din Basarabia de Sud, aflate în componența Principatelor Unite (1856-1878) ····· 142
Romanian Teachers in the Schools of Bulgarian Colonies in Southern Bessarabia within the United Principalities (1856-1878) ····· 144

IGOR CERETEU
Tipografii și biblioteci în Basarabia în sec. XIX ····· 146
Printing Presses and Libraries in Bessarabia in the 19th Century ····· 148

VALENTIN TOMULEȚ
Burghezia comercială din Basarabia (1831-1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura istoricului francez François Guizot și a sociologului german Max Weber ····· 150
The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831-1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of the French Historian François Guizot and the German Sociologist Max Weber ····· 153

SORIN LIVIU DAMEAN
Călătoria regelui Carol I al României în Rusia (13-26 iulie 1898): protocol imperial și ceremonii oficiale 155
King Carol I of Romania's Journey to Russia (13-26 July 1898): Imperial Protocol and Official Ceremonies 157

TIBERIU-ȘTEFAN-ADELIN CRÎSTA
Corul de la Chizătău – expresie a românității bănățene în secolul al XIX-lea 158
The Chizătău Choir – an Expression of Romanian Identity in Banat in the 19th Century 160

EUGEN-TUDOR SCLIFOS
De la Tratatul de la Paris la Congresul de la Berlin: problema Basarabiei în presa franceză (1856-1878) 162
From the Treaty of Paris to the Congress of Berlin: The Bessarabian Question in the French Press (1856-1878) 164

CRISTINA GHERASIM
Reforma agrară și declinul proprietății nobiliare în Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea 166
Agrarian Reform and the Decline of Noble Landownership in Bessarabia in the Second Half of the Nineteenth and Early Twentieth Centuries 168

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ, COSMIN IONUȚ PATCA, MIRCEA VALENTIN MATEI
Investigarea istoriei locale între cercetarea documentară clasică și istoria orală. Studiu de caz: Valea Crișului Repede, comitatul Bihor (județul Bihor) ... 170
Exploring Local History between Traditional Documentary Research and Oral Historical Studies: The Case of Crișul Repede Valley, Bihor County 172

VLAD MISCHEVCA
Leon Casso: omul și cartea lui despre Basarabia (1913). La o nouă ediție critică 174
Leon Casso: The Man and His Book on Bessarabia (1913). Towards a New Critical Edition 176

GHEORGHE ONIȘORU
O decizie istorică: intrarea României în Primul Război Mondial 178
A Historical Decision: Romania's Entry into World War I 179

GHEORGHE NEGRU, ELENA NEGRU, EUGEN-TUDOR SCLIFOS, ANGELA BARBAIANI
Sub lupa cenzurii țariste. Presa de limbă română și afirmarea identității naționale în Basarabia (1905-1917) 180
Under the Lens of Tsarist Censorship. The Romanian-Language Press and the Affirmation of National Identity in Bessarabia (1905-1917) 182

IVAN DUMINICA
Limba română în localitățile bulgare și găgăuze din sudul Basarabiei (1918-1940): politici lingvistice și practici locale 185
The Romanian Language in Bulgarian and Gagauz Localities of Southern Bessarabia (1918-1940): Language Policies and Local Practices 187

RADU ROMÎNAȘU
„Al doilea brâu defensiv": Biserica și fortificarea cultural-spirituală a frontierei de vest a României întregite (1919-1939) 189
"The Second Line of Defence": The Church and the Cultural and Spiritual Fortification of Romania's Western Border after Unification (1919-1939) 190

SILVIA CORLĂTEANU-GRANCIUC
Ctitoria credinței și a culturii românești. Cum a fost inaugurată prima instituție de învățământ superior din Basarabia în toamna anului 1926 191
The Foundation of Romanian Faith and Culture. How the First Institution of Higher Education in Bessarabia Was Inaugurated in the Autumn of 1926 193

LILIANA ROTARU
Formarea cadrelor didactice în RASS Moldovenească (1924-1940) între exigențele profesionalizării și imperativele sovietizării 195
Teacher Training in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (1924-1940) between the Demands of Professionalization and the Imperatives of Sovietization 197

ARTHUR-VIOREL TULUȘ
Integrarea Basarabiei în economia interbelică a României – probleme ale infrastructurii de transport 199
The Integration of Bessarabia into Romania's Interwar Economy – Transport Infrastructure Issues 200

ALEXANDRU LUPUȘOR
Confluența lumilor romanice în opera lui Emil Cioran 201
The Confluence of Romance Worlds in the Work of Emil Cioran 203

NICOLAE ENCIU
Învățătorul, promotor al valorilor culturale, morale și social-economice în Basarabia anilor 1918-1940 205
The Teacher as a Promoter of Cultural, Moral, and Socio-Economic Values in Bessarabia, 1918-1940 207

ION ȘIȘCANU
Agresiunea hibridă a Uniunii Sovietice împotriva României în perioada 1939-1940 (strategia expansiunii asimetrice, subversiune informațională și fabricarea pretextelor teritoriale) 209

The Soviet Union's Hybrid Aggression against Romania, 1939-1940: Asymmetric Expansion, Information Subversion, and the Construction of Territorial Pretexts ····· 211

ALEXANDRU MALACENCO

Supravegherea sovietică a clerului ortodox din Basarabia: control ideologic și combaterea identității românești (1944-1945) ····· 213

Soviet Surveillance of the Orthodox Clergy in Bessarabia: Ideological Control and the Eradication of Romanian Identity (1944-1945) ····· 215

MARIANA S. ȚĂRANU

Copiii celor deportați și moștenirea etichetei de „dușman al poporului" ····· 217

The Children of Deportees and the Legacy of the "Enemy of the People" Label ····· 219

ANATOL PETRENCU

România în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1946) ····· 221

Romania at the Paris Peace Conference (1946) ····· 223

CONSTANTIN-TUFAN STAN

Alegerile din anul 1946. Etape ale procesului de comunizare în viața culturală din Lugoj ····· 225

The Elections of 1946. Stages of the Communization Process in the Cultural Life of Lugoj ····· 227

DANIELA ȘEREMET

Combaterea „naționalismului burghez" în RSS Moldovenească: propagandă, identitate și delimitarea de România (1945-1953) ····· 229

Combating "Bourgeois Nationalism" in the Moldavian SSR: Propaganda, Identity, and the Delineation from Romania (1945-1953) ····· 231

ISTVÁN BANDI

O anatomie a controlului totalitar: analiză comparativă a structurilor poliției politice din era comunistă în România, Ungaria și RSS Moldovenească ··· 233

An Anatomy of Totalitarian Control: A Comparative Analysis of Political Police Structures in Communist-Era Romania, Hungary, and the Moldavian SSR ····· 235

COSTIN CROITORU

Amintirea cetății turcești a Brăilei în nomenclatorul stradal ····· 237

The Memory of the Turkish Fortress of Brăila in the Street Naming System ···· 239

VLADA CONDREA

Controlul ideologic și epurarea fondurilor de carte din RSSM (1946-1948) ···· 241

Ideological Control and the Purge of Book Collections in the MSSR (1946-1948) ····· 243

RUSLAN ȘEVCENCO
Relațiile moldo-române în anul 1960 245
Moldovan-Romanian Relations in 1960 247

VICTORIA FONARI
Umbra lui Pericle în poezia lui Ion Hadârcă: între istorie și mit 249
The Shadow of Pericles in the Poetry of Ion Hadârcă: Between History and Myth 251

IOAN MOȘNEGUȚU
Creștinii ortodocși din Republica Moldova: o analiză evolutiv-numerică în baza recensămintelor populației 253
Orthodox Christians in the Republic of Moldova: An Evolutionary-Numerical Analysis Based on Population Censuses 255

OCTAVIAN MOȘIN
Un veac de la înființarea Facultății de Teologie din Chișinău (1926-2026): personalități, spiritualitate ortodoxă și contribuții la afirmarea culturii și identității românești în Basarabia 257
The Centenary of the Founding of the Faculty of Theology in Chișinău (1926-2026): Personalities, Orthodox Spirituality, and Contributions to the Affirmation of Romanian Culture and Identity in Bessarabia 259

OLEG BERCU
Adoptarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova: justificarea unui construct lingvistic sovietic 261
The Adoption of Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova: Justifying a Soviet Linguistic Construct 264

CRINA HAREA
Latinitatea și romanitatea ca repere identitare în politica externă a Republicii Moldova (1991-2026): suveranitate, construcție identitară și orientare geopolitică 267
Latinity and Romanity as Identity Markers in the Foreign Policy of the Republic of Moldova (1991-2026): Sovereignty, Identity Construction, and Geopolitical Orientation 269

LILIANA CONDRATICOVA
Școala-muzeu „Anton Rubinstein" din satul Ofatinți – 125 de ani de la fondare 271
The "Anton Rubinstein" School-Museum in the Village of Ofatinți – 125 Years since Its Founding 273

DUMITRU DODUL
Dinamica identității multiple 275
The Dynamics of Multiple Identity 277

ADELINA REVENCO
Formarea populației regiunii de sud a Republicii Moldova – între istorie și politică 279
The Formation of the Population of the Southern Region of the Republic of Moldova: Between History and Politics 281

MARCEL REVENCO
Evoluția relațiilor comerciale dintre Republica Moldova și Italia în perioada anilor 1991-2016 283
The Evolution of Trade Relations between the Republic of Moldova and Italy during the 1991-2016 Period 285

IOAN VALER XENOFONTOV
Pădurea Ochiul Alb – oaza verde din Nordul Republicii Moldova 287
The Ochiul Alb Forest – the Green Oasis of Northern Republic of Moldova 289

ZBIGNIEW SZMYT
Între adăpost și locuire: cazarea colectivă a refugiaților din Ucraina în Polonia și o perspectivă comparativă asupra Republicii Moldova 292
Between Shelter and Housing: Collective Accommodation for Refugees from Ukraine in Poland and a Comparative Perspective on the Republic of Moldova 294

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ, COSMIN PATCA
De la ritual la patrimoniu local: ceata de feciori din Cuzap, județul Bihor 296
From Ritual to Local Heritage: The Young Men's Group of Cuzap, Bihor County 298

SERGIU CORNEA
Entități regionale și delimitări administrative: cazul Republicii Moldova în perspectivă istorică 300
Regional Entities and Administrative Boundaries: The Case of the Republic of Moldova in Historical Perspective 302

ARTUR COTRUȚĂ
Arheologia judiciară în Republica Moldova: de la premise la perspective 304
Forensic Archaeology in the Republic of Moldova: From Premises to Perspectives 306

MIHAIL BĂȚ
Patrimoniul în mizanscenă: de la moștenire la patrimonializare 308
Heritage in Mise-en-scène: From Legacy to Heritagization 309

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES 310

AGENDA PE SCURT / PROGRAMME OVERVIEW

Joi / Thursday / 5.11.2026

14.00-22.00
Sosirea și cazarea participanților / Arrival and check-in of the participants

Vineri / Friday, 6.11.2026

09.00-09.30
Înregistrarea participanților / Registration of participants

09.30-10.15
Ceremonia de deschidere / Opening Ceremony

10.15-11.05
Sesiunea plenară / Plenary session

11.05-11.30
Lansare de carte / Book launch

11.30-12.00
Pauză de cafea și ceai / Coffee&tea break

12.00-13.30
Sesiuni paralele / Parallel sessions

13.30-15.00
Prânzul / Lunch

15.00-18.00
Sesiuni paralele / Parallel sessions

18.00-18.45
Discuții și concluzii / Discussions and conclusions

Sâmbătă / Saturday / 7.11.2026

09.30-10.30

Tur ghidat la Biserica „Întâmpinarea Domnului" a Universității de Stat din Moldova / **Guided Tour** of the "Meeting of the Lord" Church at Moldova State University

11.30-13.00

Excursie la Complexul turistic „Cricova" / **Trip** to the "Cricova" Tourist Complex

13.00-14.00

Tur ghidat la Biserica „Sfântul Ierarh Nicolae" din Cricova / **Guided Tour** of the "Sfântul Ierarh Nicolae" Church in Cricova

Duminică / Sunday / 8.11.2026

Până la/Until 12.00

Plecarea participanților / Departure of the participants

EXPOZIȚIE / EXIBITION

Foametea organizată de URRS în Basarabia (1946-1947)
Famine organized by the USSR in Bessarabia (1946-1947)

Vineri / Friday,
6.11.2026, 09.00-18.00

Blocul central al Universității de Stat din Moldova,
Central building of the Moldova State University

© Agenția Națională a Arhivelor / National Archives Agency

Informații suplimentare / Additional Information
+373 795 727 98 (IGOR BERCU)

PROGRAMUL DETALIAT / DETAILED PROGRAMME

Vineri / Friday / 6.11.2026

[Sala Senatului Universității de Stat din Moldova /
Conference Hall of the Moldova State University]

09.00-09.30
Înregistrarea participanților / Registration of participants

09.30-10.15
Ceremonia de deschidere / Opening Ceremony

Moderator / Chair:

IGOR BERCU
Decan, Universitatea de Stat din Moldova / Dean, Moldova State University

Cuvinte de salut / Welcome speech

IGOR ȘAROV
Prorector, Universitatea de Stat din Moldova / Vice Rector, Moldova State University

LILIANA CONDRATICOVA
Membru-corespondent, Secretar Științific General, Academia de Științe a Moldovei / Corresponding Member, General Scientific Secretary, Academy of Sciences of Moldova

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
Prorector, Universitatea din Oradea / Vice Rector, University of Oradea

FLORIN PINTESCU
Decan, Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Dean, Ștefan cel Mare University of Suceava

SORIN LIVIU DAMEAN
Decan, Universitatea din Craiova / Decan, University of Craiova

10.15-11.05
Sesiunea plenară / Plenary Session

Moderator / Chair:

IGOR BERCU
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

10.15-10.40

IGOR BERCU

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Bugeacul tătărăsc în dinamica relațiilor geopolitice dintre Țara Moldovei, Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeea (secolele XVI-XVIII) / The Tatar Budjak in the Dynamics of Geopolitical Relations between the Principality of Moldavia, the Ottoman Empire, and the Crimean Khanate (16th-18th centuries)

10.40-11.05

GABRIEL MOISA

Universitatea din Oradea. Muzeul Țării Crisurilor din Oradea / University of Oradea. Țării Crişurilor Museum in Oradea

Hermeneutica ideologizată a scenariilor de film în România comunistă. Studiu de caz: „Scrisori tandre" de Mircea Daneliuc (1984) /
The Ideologized Hermeneutics of Film Scripts in Communist Romania. Case Study: "Tender Letters" by Mircea Daneliuc (1984)

11.05-11. 30

Lansare de carte / Book launch

Ion EREMIA. Țara Moldovei și Rusia: Relații politice în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea. Chișinău: Editura USM, 2026, 468 p.

Prezintă / Speaker:

ION EREMIA

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

VALENTIN TOMULEȚ. Privilegiații în ierarhia socială a Basarabiei (1812-1871). Chișinău: Lexon-Prim, 2026, 788 p.

Prezintă / Speaker:

CRISTINA GHERASIM

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

11.30-12.00

Pauză de cafea și ceai / Coffee&tea break

12.00-13.30
Sesiuni paralele / Parallel sessions

13.30-15.00
Prânzul / Lunch

15.00-18.00
Sesiuni paralele / Parallel sessions

18.00-18.30
Discuții și concluzii / Discussions and conclusions

COMUNICĂRI PE SECȚIUNI / SESSION SCHEDULES

SECȚIUNEA I / SESSION I

[Aula 533, blocul central USM / Room 533, MSU Central Building]

12.00-13.30

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

ALEXANDRU SIMON

Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca / Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies, Cluj-Napoca

EMIL DRAGNEV

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

12.00-12.15

SORIN IGNĂTESCU

Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Ştefan cel Mare University of Suceava

Cărămizi ștampilate ale Legiunii I Iovia Scythica descoperite la Troesmis / Stamped Bricks of Legio I Iovia Scythica Discovered at Troesmis

12.15-12.30

LILIA ZABOLOTNAIA

Muzeul Național de Istorie a Moldovei / National Museum of History of Moldova

Femeile din Moldova în contextul sociocultural al Balcanilor: între tendințe regionale și practici locale (secolele XIV-XVII) / Women in the Principality of Moldavia within the Socio-Cultural Context of the Balkans: Regional Patterns and Local Practices (14th-17th Centuries)

12.30-12.45

ALEXANDRU SIMON

Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca / Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies, Cluj-Napoca

„Dumnezeu o vrea" versus „Dumnezeu nu o vrea": câteva izvoare despre contextul Bătăliei de la Războieni (Valea Albă) / "God Wills It" vs. "God Does Not Will It": A Few Sources on the Context of the Battle at Războieni (Valea Albă)

12.45-13.00

CORNEL ACHIM

Universitatea din Oradea / University of Oradea

Românii în legislația Regatului Ungariei. Lecturi din Corpus Juris Hungarici: Valahii în decretele regale (1454-1598) / Romanians in the Legislation of the Kingdom of Hungary. Readings from the Corpus Juris Hungarici: The Vlachs in Royal Decrees (1454-1598)

13.00-13.15

ANTONI P. KUBIAK

Universitatea din Varșovia / University of Warsaw

Între vlahi, moldoveni și romani. Reprezentări ale originii locuitorilor Moldovei în cronistica polonă din secolele XV-XVI / Between Vlachs, Moldavians, and Romans: Representations of the Origins of the Inhabitants of Moldavia in Fifteenth- and Sixteenth-Century Polish Chronicles

13.15-13.30

EMIL DRAGNEV

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Ascensiunea și ascensiuni la ceruri în iconografia bisericilor bizantino-balcanice și moldovenești din secolele XV-XVI / The Ascension and Ascensions to Heaven in the Iconography of Byzantine-Balkan and Moldavian Churches (15th-16th Centuries)

13.30-15.00

Prânzul / Lunch

SECȚIUNEA II / SESSION II

[Aula 533, blocul central USM / Room 533, MSU Central Building]

15.00-18.00

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
Universitatea din Oradea / University of Oradea

ION EREMIA
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

15.00-15.15

LAURA ARDELEAN
Universitatea din Oradea / University of Oradea

Oradea în rețelele intelectuale ale umanismului renascentist / Oradea in the Intellectual Networks of Renaissance Humanism

15.15-15.30

VALENTIN CONSTANTINOV
Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Țările Române în preajma Bătăliei de la Mohács (1526). 500 de ani de la bătălie / The Romanian Principalities on the Eve of the Battle of Mohács (1526). 500 Years since the Battle

15.30-15.45

ALEXANDRU BEJENARU
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Statutul frontierei moldo-polone conform Convenției de la Cracovia din 12 mai 1527 / The Status of the Moldavian-Polish Border in Accordance with the Convention of Kraków of 12 May 1527

15.45-16.00

ION CHEPTENE
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Intervenția lui Petru Cazacul în Moldova (1592) și politica „moldovenească" a lui Jan Zamoyski în cadrul relațiilor moldo-polono-otomane de la sfârșitul secolului al XVI-lea / Petru the Cossack's

Intervention in Moldavia (1592) and Jan Zamoyski's "Moldavian" Policy within the Framework of Moldavian-Polish-Ottoman Relations at the End of the Sixteenth Century

16.00-16.15

EUGEN CERNENCHI

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Considerații privind începutul plăților Țării Moldovei către Hanatul Crimeei / Considerations Regarding the Beginning of Payments from Moldavia to the Crimean Khanate

16.15-16.30

LILIAN CIACHIR

Universitatea din București / University of Bucharest

Latinitate teologică și identitate confesională: credință, fapte și mântuire între Reformă și Ortodoxie (1530-1642) / Theological Latinity and Confessional Identity: Faith, Works, and Salvation between the Reformation and Orthodoxy (1530-1642)

16.30-16.45

FATME NISTOROI

Universitatea de Stat din Moldova. Muzeul Brăilei „Carol I"/ Moldova State University. "Carol I" Museum of Brăila

Câteva considerații privind nivelul actual de cunoaștere a Brăilei otomane / Quelques considérations sur l'état actuel des connaissances relatives à Brăila ottomane

16.45-17.00

ALINA FELEA

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Documente din sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea în cercetarea regimului alimentar al populației din Țara Moldovei / The Sources of the 17th Century to Beginning of the 19th Century in the Research of the Diet of the Population in the Principality of Moldavia

17.00-17.15

ION EREMIA

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Gramaticile limbii române / Grammars of the Romanian Language

17.15-17.30

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ

Universitatea din Oradea / University of Oradea

Între Orient și Occident. Imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini (1710-1810). Considerații generale / Between East and West. The Image of the Romanian Principalities in the Accounts of Foreign Travellers (1710-1810). General Considerations

17.30-17.45

FLORENTINA NIȚU

Universitatea din București / University of Bucharest

Între tezaurizare și modă. Bijuterii, valoare și consum în spațiul românesc (cca 1700-1830) / Between Accumulation and Fashion. Jewellery, Value and Consumption in the Romanian Principalities (c. 1700-1830)

17.45-18.00

ALEXANDR PONOMARIOV

Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei / Central State Historical Archives of Ukraine

Aventurierul și colonizatorul de la mijlocul secolului al XVIII-lea Manolaki Zamfirakovic / The Mid-18th-Century Adventurer and Colonizer Manolaki Zamfirakovich

18.00-18.30

Discuții și concluzii / Discussion and conclusions

SECȚIUNEA III / SESSION III

[Aula 535, blocul central USM / Room 535, MSU Central Building]

12.00-13.30

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

FLAVIUS SOLOMON
Institutul de Istorie „A.D. Xenopol", Iași / A.D. Xenopol Institute of History in Iași

SERGIU BOȚOLIN
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

12.00-12.15

MARIA DRAGNEV
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Încadrarea tipologică a tabloului votiv de la Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni / Typological Classification of the Votive Painting at the Church of the Dormition of the Mother of God in Căușeni

12.15-12.30

CRISTINA MARIA SPÂNU-CÎMPIANU
Muzeul Național al Țăranului Român / National Museum of the Romanian Peasant

Blestemul în însemnările de pe cartea veche românească din Episcopia Hușilor (secolele XVIII-XIX) / The Curse in the Marginal Notes of Old Romanian Books from the Diocese of Huși (18th-19th Centuries)

12.30-12.45

LIDIA PRISAC
Biblioteca Științifică „A. Lupan", Universitatea de Stat din Moldova / The "A. Lupan" Scientific Library, Moldova State University

Grigor Zakarian (cca 1765-1827), politician și diplomat în haine preoțești / Grigor Zakarian (c. 1765-1827), a Politician and Diplomat in Priestly Attire

12.45-13.00

SERGIU BOȚOLIN
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Revendicările nobilimii basarabene în anii lichidării autonomiei (1824-1828) / The Demands of the Bessarabian Nobility in the Years of the Abolition of Autonomy (1824-1828)

13.00-13.15

GABRIELA ANTONOVICI

Universitatea din Oradea / University of Oradea

De la Kér la Felcheriu. Document, hartă și memorie locală în reconstituirea unei așezări bihorene / From Kér to Felcheriu. Documents, Maps and Local Memory in the Reconstruction of a Settlement in Bihor

13.15-13.30

FLAVIUS SOLOMON

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol", Academia Română / A.D. Xenopol Institute of History, Romanian Academy

Scrierile autobiografice și fațetele lor. Cristian Racovski într-un dosar de supraveghere al Poliției Secrete Ruse (Ohranka), 1899-1911 / Autobiographical Writings and Their Facets: Christian Rakovsky in an Okhrana Surveillance File, 1899-1911

13.30-15.00

Prânzul / Lunch

SECȚIUNEA IV / SESSION IV

[Aula 535, blocul central USM / Room 535, MSU Central Building]

15.00-18.00

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

GHEORGHE ONIȘORU
Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Ștefan cel Mare University of Suceava

VALENTIN TOMULEȚ
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

15.00-15.15

ȘTEFAN PURICI, FLORIN PINTESCU
Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Ștefan cel Mare University of Suceava

Receptarea operei lui Dimitrie Cantemir în mediile intelectuale românești din Transilvania primei jumătăți a secolului XIX / The Reception of Dimitrie Cantemir's Works among Romanian Intellectuals in Transylvania during the First Half of the Nineteenth Century

15.30-15.45

ION GUMENÂI
Universitatea de Stat din Moldova. Agenția Națională a Arhivelor / Moldova State University. National Archives Agency

Învățământul teologic, Mănăstirea Noul Neamț și instruirea preoților români în a doua jumătate a secolului al XIX-lea / Theological Education, the Noul Neamț Monastery, and the Training of Romanian Priests in the Second Half of the Nineteenth Century

15.45-16.00

MARIA SMIRNOVA
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Profesori români în școlile coloniilor bulgare din Basarabia de Sud, aflate în componența Principatelor Unite (1856-1878) / Romanian Teachers in the Schools of Bulgarian Colonies in Southern Bessarabia within the United Principalities (1856-1878)

16.00-16.15

IGOR CERETEU

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Tipografii și biblioteci în Basarabia în sec. XIX / Printing Presses and Libraries in Bessarabia in the 19th Century

16.15-16.30

VALENTIN TOMULEȚ

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Burghezia comercială din Basarabia (1831–1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura istoricului francez François Guizot și a sociologului german Max Weber / The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831–1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of the French Historian François Guizot and the German Sociologist Max Weber

16.30-16.45

SORIN-LIVIU DAMEAN

Universitatea din Craiova / University of Craiova

Călătoria regelui Carol I al României în Rusia (13-26 iulie 1898): protocol imperial și ceremonii oficiale / King Carol I of Romania's Journey to Russia (13-26 July 1898): Imperial Protocol and Official Ceremonies

16.45-17.00

TIBERIU-ȘTEFAN-ADELIN CRÎSTA

Universitatea de Vest din Timișoara / West University of Timișoara

Corul de la Chizătău – expresie a românității bănățene în secolul al XIX-lea / The Chizătău Choir – an Expression of Romanian Identity in Banat in the 19th Century

17.00-17.15

EUGEN-TUDOR SCLIFOS

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

De la Tratatul de la Paris la Congresul de la Berlin: problema Basarabiei în presa franceză (1856-1878) / From the Treaty of Paris to the Congress of Berlin: The Bessarabian Question in the French Press (1856-1878)

17.15-17.30

CRISTINA GHERASIM

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Reforma agrară și declinul proprietății nobiliare în Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea / Agrarian Reform and the Decline of Noble Landownership in Bessarabia in the Second Half of the Nineteenth and Early Twentieth Centuries

17.30-17.45

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ, COSMIN IONUȚ PATCA, MIRCEA VALENTIN MATEI

Universitatea din Oradea / University of Oradea

Investigarea istoriei locale între cercetarea documentară clasică și istoria orală. Studiu de caz: Valea Crișului Repede, comitatul Bihor (județul Bihor) / Exploring Local History between Traditional Documentary Research and Oral Historical Studies: The Case of Crișul Repede Valley, Bihor County

17.45-18.00

VLAD MISCHEVCA

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Leon Casso: omul și cartea lui despre Basarabia (1913). La o nouă ediție critică / Leon Casso: The Man and His Book on Bessarabia (1913). Towards a New Critical Edition

18.00-18.15

GHEORGHE ONIȘORU

Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Ştefan cel Mare University of Suceava

O decizie istorică: intrarea României în Primul Război Mondial / A Historical Decision: Romania's Entry into World War I

18.15-18.45

Discuții și concluzii / Discussion and conclusions

SECȚIUNEA V / SESSION V

[Aula 532, blocul central USM / Room 532, MSU Central Building]

12.00-13.30

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

COSTIN CROITORU
Muzeul Brăilei „Carol I"/ "Carol I" Museum of Brăila

LILIANA ROTARU
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

12.00-12.15

GHEORGHE NEGRU, ELENA NEGRU, EUGEN-TUDOR SCLIFOS, ANGELA BARBAIANI
Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Sub lupa cenzurii țariste. Presa de limbă română și afirmarea identității naționale în Basarabia (1905-1917) / Under the Lens of Tsarist Censorship. The Romanian-Language Press and the Affirmation of National Identity in Bessarabia (1905-1917)

12.15-12.30

IVAN DUMINICA
Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova / Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova

Limba română în localitățile bulgare și găgăuze din sudul Basarabiei (1918–1940): politici lingvistice și practici locale / The Romanian Language in Bulgarian and Gagauz Localities of Southern Bessarabia (1918–1940): Language Policies and Local Practices

12.30-12.45

RADU ROMÎNAȘU
Universitatea din Oradea / University of Oradea

„Al doilea brâu defensiv": Biserica și fortificarea cultural-spirituală a frontierei de vest a României întregite (1919-1939) / "The Second Line of Defence": The Church and the Cultural and Spiritual Fortification of Romania's Western Border after Unification (1919-1939)

12.45-13.00

SILVIA CORLĂTEANU-GRANCIUC

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Ctitoria credinței și a culturii românești. Cum a fost inaugurată prima instituție de învățământ superior din Basarabia în toamna anului 1926 / The Foundation of Romanian Faith and Culture. How the First Institution of Higher Education in Bessarabia Was Inaugurated in the Autumn of 1926

13.00-13.15

LILIANA ROTARU

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Formarea cadrelor didactice în RASS Moldovenească (1924-1940) între exigențele profesionalizării și imperativele sovietizării / Teacher Training in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (1924-1940) between the Demands of Professionalization and the Imperatives of Sovietization

13.15-13.30

ARTHUR-VIOREL TULUȘ

Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați. Academia Oamenilor de Știință din România / „Dunărea de Jos" University of Galați. Academy of Romanian Scientists

Integrarea Basarabiei în economia interbelică a României – probleme ale infrastructurii de transport / The Integration of Bessarabia into Romania's Interwar Economy – Transport Infrastructure Issues

13.30-15.00

Prânzul / Lunch

SECȚIUNEA VI / SESSION VI

[Aula 532, blocul central USM / Room 532, MSU Central Building]

15.00-18.00

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

FLORIN PINTESCU
Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava / Ștefan cel Mare University of Suceava

ANATOL PETRENCU
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

15.00-15.15

ALEXANDRU LUPUȘOR
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Confluența lumilor romanice în opera lui Emil Cioran / The Confluence of Romance Worlds in the Work of Emil Cioran

15.15-15.30

NICOLAE ENCIU
Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Învățătorul, promotor al valorilor culturale, morale și social-economice în Basarabia anilor 1918-1940 / The Teacher as a Promoter of Cultural, Moral, and Socio-Economic Values in Bessarabia, 1918-1940

15.30-15.45

ION ȘIȘCANU
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Agresiunea hibridă a Uniunii Sovietice împotriva României în perioada 1939-1940 (strategia expansiunii asimetrice, subversiune informațională și fabricarea pretextelor teritoriale) / The Soviet Union's Hybrid Aggression against Romania, 1939-1940: Asymmetric Expansion, Information Subversion, and the Construction of Territorial Pretexts

15.45-16.00

ALEXANDRU MALACENCO

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova / Institute of History of the Moldova State University

Supravegherea sovietică a clerului ortodox din Basarabia: control ideologic și combaterea identității românești (1944-1945) / Soviet Surveillance of the Orthodox Clergy in Bessarabia: Ideological Control and the Eradication of Romanian Identity (1944-1945)

16.00-16.15

MARIANA S. ȚĂRANU

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale / Sibiu County Branch of the National Archives

Copiii celor deportați și moștenirea etichetei de „dușman al poporului“ / The Children of Deportees and the Legacy of the "Enemy of the People" Label

16.15-16.30

ANATOL PETRENCU

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

România în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1946) / Romania at the Paris Peace Conference (1946)

16.30-16.45

CONSTANTIN-TUFAN STAN

Universitatea din Oradea / University of Oradea

Alegerile din anul 1946. Etape ale procesului de comunizare în viața culturală din Lugoj / The Elections of 1946. Stages of the Communization Process in the Cultural Life of Lugoj

16.45-17.00

DANIELA ȘEREMET

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Combaterea „naționalismului burghez“ în RSS Moldovenească: propagandă, identitate și delimitarea de România (1945-1953) / Combating "Bourgeois Nationalism" in the Moldavian SSR: Propaganda, Identity, and the Delineation from Romania (1945-1953)

17.00-17.15

ISTVÁN BANDI

Arhiva Istorică a Serviciilor Secrete din Ungaria / Historical Archives of the Hungarian State Security

O anatomie a controlului totalitar: analiză comparativă a structurilor poliției politice din era comunistă în România, Ungaria și RSS Moldovenească / An Anatomy of Totalitarian Control: A Comparative Analysis of Political Police Structures in Communist-Era Romania, Hungary, and the Moldavian SSR

17.15-17.30

COSTIN CROITORU

Muzeul Brăilei „Carol I"/ "Carol I" Museum of Brăila

Amintirea cetății turcești a Brăilei în nomenclatorul stradal / The Memory of the Turkish Fortress of Brăila in the Street Naming System

17.30-18.00

Discuții și concluzii / Discussion and conclusions

SECȚIUNEA VII / SESSION VII

[Aula 530, blocul central USM / Room 530, MSU Central Building]

12.00-13.30

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

SORIN LIVIU DAMEAN
Universitatea din Craiova / University of Craiova

ION GUMENÂI
Universitatea de Stat din Moldova. Agenția Națională a Arhivelor / Moldova State University. National Archives Agency

12.00-12.15

VLADA CONDREA
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Universitatea de Stat din Moldova / National Museum of Ethnography and Natural History. Moldova State University

Controlul ideologic și epurarea fondurilor de carte din RSSM (1946-1948) / Ideological Control and the Purge of Book Collections in the MSSR (1946-1948)

12.15-12.30

RUSLAN ȘEVCENCO
Muzeul Național de Istorie a Moldovei / National Museum of History of Moldova

Relațiile moldo-române în anul 1960 / Moldovan-Romanian Relations in 1960

12.30-12.45

VICTORIA FONARI
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Umbra lui Pericle în poezia lui Ion Hadârcă: între istorie și mit / The Shadow of Pericles in the Poetry of Ion Hadârcă: Between History and Myth

12.45-13.00

IOAN MOȘNEGUȚU
Arhiepiscopia de Soroca şi Drochia / Archdiocese of Soroca and Drochia

Creștinii ortodocși din Republica Moldova: o analiză evolutiv-numerică în baza recensămintelor populației / Orthodox Christians in the Republic of Moldova: An Evolutionary-Numerical Analysis Based on Population Censuses

13.00-13.15

OCTAVIAN MOȘIN

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Un veac de la înființarea Facultății de Teologie din Chișinău (1926-2026): personalități, spiritualitate ortodoxă și contribuții la afirmarea culturii și identității românești în Basarabia / The Centenary of the Founding of the Faculty of Theology in Chișinău (1926-2026): Personalities, Orthodox Spirituality, and Contributions to the Affirmation of Romanian Culture and Identity in Bessarabia

13.15-13.30

OLEG BERCU

Universitatea Tehnică a Moldovei / Technical University of Moldova

Adoptarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova: justificarea unui construct lingvistic sovietic / The Adoption of Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova: Justifying a Soviet Linguistic Construct

13.30-15.00

Prânzul / Lunch

SECȚIUNEA VIII / SESSION VIII

[Aula 530, blocul central USM / Room 530, MSU Central Building]

15.00-18.00

Comunicări / Presentations

Moderatori / Chairs:

LILIANA CONDRATICOVA
Academia de Științe a Moldovei / Academy of Sciences of Moldova

SERGIU CORNEA
Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați / „Dunărea de Jos" University of Galați

15.00-15.15

CRINA HAREA
Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București / National University of Political Studies and Public Administration

Latinitatea și romanitatea ca repere identitare în politica externă a Republicii Moldova (1991-2026): suveranitate, construcție identitară și orientare geopolitică / Latinity and Romanity as Identity Markers in the Foreign Policy of the Republic of Moldova (1991-2026): Sovereignty, Identity Construction, and Geopolitical Orientation

15.15-15.30

LILIANA CONDRATICOVA
Academia de Științe a Moldovei / Academy of Sciences of Moldova

Școala-muzeu „Anton Rubinstein" din satul Ofatinți – 125 de ani de la fondare / The "Anton Rubinstein" School-Museum in the Village of Ofatinți – 125 Years since Its Founding

15.30-15-45

DUMITRU DODUL
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Dinamica identității multiple / The Dynamics of Multiple Identity

15.45-16.00

ADELINA REVENCO
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Formarea populației regiunii de sud a Republicii Moldova – între istorie și politică / The Formation of the Population of the Southern Region of the Republic of Moldova: Between History and Politics

16.00-16.15

MARCEL REVENCO
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Evoluția relațiilor comerciale dintre Republica Moldova și Italia în perioada anilor 1991-2016 / The Evolution of Trade Relations between the Republic of Moldova and Italy during the 1991-2016 Period

16.15-16.30

IOAN VALER XENOFONTOV
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Pădurea Ochiul Alb – oaza verde din Nordul Republicii Moldova / The Ochiul Alb Forest – the Green Oasis of Northern Republic of Moldova

16.30-16.45

ZBIGNIEW SZMYT
Institutul de Antropologie și Etnologie. Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań / Institute of Anthropology and Ethnology. Adam Mickiewicz University in Poznań

Între adăpost și locuire: cazarea colectivă a refugiaților din Ucraina în Polonia și o perspectivă comparativă asupra Republicii Moldova / Between Shelter and Housing: Collective Accommodation for Refugees from Ukraine in Poland and a Comparative Perspective on the Republic of Moldova

16.45-17.00

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ, COSMIN IONUȚ PATCA
Universitatea din Oradea / University of Oradea

De la ritual la patrimoniu local: ceata de feciori din Cuzap, județul Bihor / From Ritual to Local Heritage: The Young Men's Group of Cuzap, Bihor County

17.00-17.15

SERGIU CORNEA
Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați / „Dunărea de Jos" University of Galați

Entități regionale și delimitări administrative: cazul Republicii Moldova în perspectivă istorică / Regional Entities and Administrative Boundaries: The Case of the Republic of Moldova in Historical Perspective

17.15-17.30

ARTUR COTRUȚĂ
Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Arheologia judiciară în Republica Moldova: de la premise la perspective / Forensic Archaeology in the Republic of Moldova: From Premises to Perspectives

17.30-17.45

MIHAIL BĂȚ

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Patrimoniul în mizanscenă: de la moștenire la patrimonializare / Heritage in Mise-en-scène: From Legacy to Heritagization

18.00-18.30

Discuții și concluzii / Discussion and conclusions

REZUMATE COMUNICĂRI / ABSTRACTS

CZU: 94(478+498)"15/17":327(560+477)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.69

Bugeacul tătărăsc în dinamica relațiilor geopolitice dintre Țara Moldovei, Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeea (secolele XVI-XVIII)

IGOR BERCU
0000-0001-8227-028X

Comunicarea își propune să analizeze rolul Bugeacului tătărăsc în dinamica relațiilor geopolitice dintre Țara Moldovei, Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeea în secolele XVI-XVIII, evidențiind importanța sa strategică în configurarea raporturilor de putere din spațiul nord-vest pontic. Situat între gurile Dunării, Prut și Nistru, Bugeacul a reprezentat un teritoriu de contact și concurență între interesele politice, militare și economice ale principalilor actori regionali.

Cercetarea analizează consolidarea dominației otomane în regiune, procesul de stabilire și evoluția comunităților tătărăști nogaie, precum și dinamica relațiilor dintre aceste populații, autoritățile otomane și conducerea politică a Țării Moldovei. Stabilirea și extinderea comunităților tătărăști în Bugeac, îndeosebi începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, au contribuit la transformarea regiunii într-un spațiu strategic, cu implicații directe asupra securității frontierelor sudice ale Țării Moldovei și asupra politicii Porții la nordul Mării Negre.

Un obiectiv central îl constituie examinarea relației dintre autoritatea *sultân*-ului și influența *hân*-ilor Crimeii asupra comunităților tătărăști din Bugeac. Deși integrate în spațiul aflat sub dominație otomană, aceste comunități au păstrat legături politice și militare cu Hanatul din Crimeea, ceea ce a generat atât forme de cooperare, cât și tensiuni privind controlul populației, mobilizarea militară și interesele teritoriale. În acest context, relațiile cu Țara Moldovei au oscilat între colaborare, negocieri diplomatice, obligații economice și confruntări armate.

Comunicarea acordă o atenție deosebită consecințelor prezenței tătărăști asupra securității și autonomiei politice a Țării Moldovei, precum și schimbărilor provocate de conflictele ruso-otomane din secolul al XVIII-lea. Războiul din 1768-1774 și prevederile Păcii de la Kuciuk-Kainargi din 1774 au marcat o etapă importantă în reconfigurarea raporturilor regionale și în diminuarea vechilor mecanisme de interdependență moldo-tătară.

Analiza surselor istorice și a cercetărilor de specialitate permite evidențierea rolului Bugeacului tătărăsc în evoluția raporturilor politice și militare dintre Țara Moldovei, Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeea, subliniind importanța sa strategică în menținerea și transformarea echilibrului de putere din regiunea nord-pontică în secolele XVI-XVIII. Bugeacul tătărăsc este interpretat astfel nu doar ca zonă de frontieră, ci și ca factor activ în evoluția echilibrului geopolitic din Europa de Sud-Est în epoca modernă timpurie.

Cuvinte-cheie: Bugeac, Țara Moldovei, Imperiul Otoman, Hanatul din Crimeea, tătari nogai, geopolitică, relații regionale, secolele XVI-XVIII.

The Tatar Budjak in the Dynamics of Geopolitical Relations between the Principality of Moldavia, the Ottoman Empire, and the Crimean Khanate (16th-18th centuries)

IGOR BERCU
0000-0001-8227-028X

The paper aims to examine the role of the Tatar Budjak in the dynamics of geopolitical relations between the Principality of Moldavia, the Ottoman Empire, and the Crimean Khanate during the 16th-18th centuries, highlighting its strategic importance in shaping the balance of power in the north-western Black Sea region. Situated between the mouths of the Danube and the Prut and Dniester rivers, the Budjak constituted a zone of contact and competition between the political, military, and economic interests of the principal regional actors.

The study examines the consolidation of Ottoman rule in the region, the settlement and development of Nogai Tatar communities, and the dynamics of relations between these populations, the Ottoman authorities, and the political leadership of the Principality of Moldavia. The settlement and expansion of Tatar communities in the Budjak, particularly from the second half of the 16th century onwards, contributed to the transformation of the region into a strategically significant area, with direct implications for the security of Moldavia's southern frontiers and the Ottoman Porte's policy in the northern Black Sea region.

A central objective of the study is to investigate the relationship between the authority of the Ottoman sultan and the influence of the Crimean khans over the Tatar communities of the Budjak. Although incorporated into the sphere of Ottoman rule, these communities maintained political and military ties with the Crimean Khanate, generating both forms of cooperation and tensions concerning population control, military mobilisation, and territorial interests. In this context, relations with the Principality of Moldavia fluctuated between cooperation, diplomatic negotiations, economic obligations, and armed conflict.

The paper pays particular attention to the implications of the Tatar presence for the security and political autonomy of the Principality of Moldavia, as well as to the transformations brought about by the Russo-Ottoman conflicts of the 18th century. The Russo-Ottoman War of 1768-1774 and the provisions of the Treaty of Küçük Kaynarca, signed in 1774, marked an important stage in the reconfiguration of regional relations and the weakening of established patterns of Moldavian-Tatar interdependence.

An analysis of historical sources and specialised scholarship highlights the role of the Tatar Budjak in the evolution of political and military relations between the Principality of Moldavia, the Ottoman Empire, and the Crimean Khanate. It also underscores the region's strategic significance in maintaining and transforming the balance of power in the northern Black Sea region during the 16th-18th centuries. The Tatar Budjak is thus interpreted not merely as a frontier zone, but also as an active factor in the evolution of the geopolitical balance in South-Eastern Europe during the early modern period.

Keywords: Budjak, Principality of Moldavia, Ottoman Empire, Crimean Khanate, Nogai Tatars, geopolitics, regional relations, 16th-18th centuries.

CZU: 323.28:791.43(498)"1985"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.70

Hermeneutica ideologizată a scenariilor de film în România comunistă. Studiu de caz: „Scrisori tandre" de Mircea Daneliuc (1984)

GABRIEL MOISA
0000-0001-8140-1196

În primăvara anului 1984 cunoscutul regizor român Mircea Daneliuc, aflat în război aproape total cu responsabilii politici și ideologici ai cinematografiei române, prezenta Casei de filme numărul trei un nou scenariu de film, intitulat Scrisori tandre. Se cunosc foarte puține lucruri despre acest nou conflict dus de Mircea Daneliuc cu autoritățile cinematografice și politice ale vremii. Era vremea, spunea el, a „ruperii pisicii" sau mai bine spus a „divorțului" de autoritățile cinematografice, iar asta a dus la un război total cu consecințe nefaste pentru regizor și soția sa de atunci, actrița Tora Vasilescu. Amândurora începeau să li se închidă drumurile în sfera cinematografiei, chiar și Torei Vasilescu, care avea de suferit de pe urma conflictelor soțului acesteia cu autoritățile.

În toiul altui scandal generat de precedentul său film, Glissando, în martie 1984, Mircea Daneliuc venea așadar cu o nouă propunere de film. El intenționa să demareze proiectul în primăvara acelui an, asta desigur după ce fuseseră parcurse toate etapele birocratice extrem de greoaie ale aprobărilor.

Regizorul a înscris, așadar, în planul tematic al Casei de filme numărul trei, condusă de Dumitru Matala, realizarea acestei noi producții cinematografice. Demersul se baza, după spusele lui Daneliuc, pe un decupaj regizoral după scenariul Șezlonguri de nuia, inspirat de o idee din romanul Patul lui Procust de Camil Petrescu.

După o lungă discuție ideologică și ideologizată pe marginea scenariului, acesta a fost respins. Studiul conturează povestea acestui refuz,

cu implicațiile sale asupra destinului regizorului Daneliuc în ultimii ani ai regimului comunist.

Mircea Daneliuc a intrat într-un război de uzură cu regimul din care nu a scăpat decât la sfârșitul anului 1989. În ciuda insistențelor sale, nu a reușit să ajungă să-și expună problemele în fața lui Nicolae Ceaușescu. Urmărirea sa informativă de către organele de Securitate a continuat fiind considerat un personaj turbulent care ar putea să coaguleze în jurul său un grup mai mare de regizori nemulțumiți. De altfel, acestuia îi va fi din ce în ce mai greu să facă filme. Scenariul Scrisori tandre a fost refuzat și nu a mai intrat în producție, iar până la căderea regimului comunist nu a mai realizat decât o singură producție, Iacob, în 1988, inspirat din scrierile lui Geo Bogza. Practic, vreme de cinci ani, între 1982, Glissando, și 1988, Iacob, Mircea Daneliuc a ieșit din peisajul cinematografiei românești tocmai pentru că era greu digerabil de autoritățile regimului.

Cuvinte-cheie: Mircea Daneliuc, scenariu, ideologie, politică, hermeneutica textului.

The Ideologized Hermeneutics of Film Scripts in Communist Romania. Case Study: "Tender Letters" by Mircea Daneliuc (1984)

GABRIEL MOISA
0000-0001-8140-1196

In the spring of 1984, the renowned Romanian director Mircea Daneliuc – who was engaged in an almost all-out conflict with the political and ideological overseers of Romanian cinema – submitted a new screenplay, titled *Scrisori tandre* (Tender Letters), to Film Studio No. 3. Little is known about this new conflict between Daneliuc and the film industry and political authorities of the time. It was a moment, as he put it, for a "clean break" – or rather, a "divorce" – from the film authorities; this led to an all-out war with dire consequences for both the director and his wife at the time, actress Tora Vasilescu. Doors within the film industry began to close for both of them – even for Tora Vasilescu, who suffered the repercussions of her husband's clashes with the authorities.

Thus, in March 1984 – amidst another scandal sparked by his previous film, *Glissando* – Mircea Daneliuc came forward with a new film proposal. He intended to launch the project that spring, provided, of course, that the notoriously cumbersome bureaucratic approval process could be completed.

Consequently, the director included this new production in the thematic slate of Film Studio No. 3, headed by Dumitru Matala. According to Daneliuc, the initiative was based on a shooting script derived from the screenplay *Șezlonguri de nuia* (Wicker Deckchairs), which was inspired by an idea from Camil Petrescu's novel *Patul lui Procust* (The Bed of Procrustes).

After a lengthy discussion regarding the screenplay – a discussion heavily charged with ideology – the project was rejected. The study outlines the story of this refusal and its implications for the career of director Daneliuc during the final years of the communist regime.

Mircea Daneliuc became embroiled in a war of attrition with the regime, from which he only escaped at the end of 1989. Despite his persistent efforts, he never managed to present his grievances directly to Nicolae Ceaușescu. He remained under surveillance by the Securitate, as he was viewed as a disruptive figure capable of rallying a larger group of dissatisfied directors around himself. Indeed, making films became increasingly difficult for him. The screenplay for *Scrisori tandre* (Tender Letters) was rejected and never went into production; prior to the fall of the communist regime, he completed only one other film –*Iacob* (1988), inspired by the writings of Geo Bogza. Effectively, for a five-year period – between *Glissando* (1982) and *Iacob* (1988) – Mircea Daneliuc disappeared from the Romanian film landscape, precisely because the regime's authorities found him difficult to tolerate.

Keywords: Mircea Daneliuc, Screenplay, ideology, politics, text hermeneutics.

CZU: 902.2(398):355.318.2(37)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.01

Cărămizi ștampilate ale Legiunii I Iovia Scythica descoperite la Troesmis

SORIN IGNĂTESCU
0000-0002-6269-7718

În ciuda a numeroase cercetări cu privire la istoria militară a Dobrogei antice, unele probleme au rămas nerezolvate până în prezent. Dintre acestea, activitatea Legiunii I Iovia Scythica este una dintre cele mai controversate. Această unitate militară, singură sau împreună cu II Herculia, a făcut parte din primul grup de legiuni, înființate odată cu constituirea provinciei Scythia însăși, la sfârșitul sec. al III-lea, pe fondul marilor reforme militare și administrative inițiate de către Dioclețian.

Ceea ce a nedumerit mereu cercetătorii acestei probleme a fost aparenta contradicție între diferitele surse cu privire la locul unde a fost amplasat cartierul general al acestei unități militare. Astfel, dacă Itinerarium Antonini Augusti îl plasează la Troesmis, Notitia Dignitatum susține că acesta se găsea la Noviodunum. Cercetările arheologice, de la care se așteaptă o rezolvare a problemei, nu au fost realizate cu aceeași intensitate în sectorul nordic și vestic al limesului provinciei Scythia Minor, concluziile la care ar putea conduce fiind, în aceste condiții, înșelătoare. Astfel, numeroase materiale ștampilate cu însemnele acestei legiuni au fost găsite pe limesul nordic, la Dinogetia, Noviodunum și Halmyris, susținând informația din Notitia. Deși indirecte, informațiile oferite de către o inscripție descoperită la Carsium, sugerează prezența acestei unități militare și în vestul provinciei. La acestea se adaugă o reinterpretare a unei inscripții de la Troesmis, care ar conduce la aceeași concluzie.

În aceste condiții, au fost propuse de-a lungul timpului mai multe ipoteze, fiecare cu numeroși susținători. Unii (printre care Vasile Pârvan, Mihail Zahariade) au sugerat că ambele documente antice ar putea fi corecte, în condițiile în care admitem că sediul legiunii a fost mutat la un

moment dat de la Troesmis la Noviodunum. Alții (de exemplu Emilian Popescu, Gheorghe Ștefan, Alexandru Barnea) au susținut mai degrabă o eroare a Itinerariului, excluzând sau nu posibilitatea mutării cartierului general în cursul sec. al IV-lea.

Materialul de față aduce în fața publicului trei cărămizi fragmentare, ștampilate, descoperite întâmplător la Troesmis în anul 1968 de către Nicolae Ursulescu, în cursul practicii itinerante a studenților de la programul de studii Istorie-Geografie. Siglele se caracterizează printr-o abreviere accentuată a numelui legiunii, sub forma „I S", care înseamnă probabil Iovia Scythica. Ele se deosebesc de cele de la Dinogetia sau Noviodunum, prin absența informațiilor cu privire la tipul unității militare sau a numărului de ordine. Ambele „lacune" sugerează o dată timpurie pentru aceste piese, când este posibil ca această unitate militară să fi fost singura legiune din provincia nou creată. Deși lipsite de un context arheologic mai clar, cărămizile descoperite susțin ipoteza prezenței inițiale a Legiunii I Iovia Scythica la Troesmis, probabil în primii ani ai Tetrarhiei și mutării ei ulterioare la Noviodunum.

Cuvinte-cheie: Troesmis, cărămizi ștampilate, Tetrarhie, legiune, Scythia Minor.

Stamped Bricks of Legio I Iovia Scythica Discovered at Troesmis

SORIN IGNĂTESCU
0000-0002-6269-7718

Despite the extensive research conducted on the military history of ancient Dobrogea, several issues remain unresolved to this day. Among these, the activity of Legio I Iovia Scythica is one of the most controversial. This military unit, either independently or together with Legio II Herculia, was part of the first group of legions established concurrently with the creation of the province of Scythia itself, at the end of the 3rd century, in the context of the major military and administrative reforms initiated by Diocletian.

What has consistently puzzled researchers investigating this issue is the apparent contradiction between the various sources regarding the location of this military unit's headquarters. Thus, while the Itinerarium Antonini Augusti places it at Troesmis, the Notitia Dignitatum maintains that it was located at Noviodunum. Archaeological investigations, from which a resolution of this issue is expected, have not been conducted with the same intensity in the northern and western sectors of the limes of the province of Scythia Minor, and the conclusions they might yield could, under these circumstances, be misleading. Thus, numerous stamped materials bearing the insignia of this legion have been discovered along the northern limes, at Dinogetia, Noviodunum, and Halmyris, supporting the information provided by the Notitia Dignitatum. Although indirect, the evidence provided by an inscription discovered at Carsium suggests the presence of this military unit in the western part of the province as well. To these findings may be added a reinterpretation of an inscription from Troesmis, which would lead to the same conclusion.

Under these circumstances, several hypotheses have been proposed over time, each with numerous proponents. Some scholars (including Vasile Pârvan and Mihail Zahariade) have suggested that both ancient documents may be correct, provided that we accept that the legion's

base was moved at some point from Troesmis to Noviodunum. Others (such as Emilian Popescu, Gheorghe Ştefan, and Alexandru Barnea) have argued instead that the Itinerarium contains an error, either excluding or not the possibility that the headquarters was relocated during the 4th century.

The present study presents three fragmentary stamped bricks discovered accidentally at Troesmis in 1968 by Nicolae Ursulescu, during the itinerant field practice of students enrolled in the History-Geography degree programme. The stamps are characterized by a marked abbreviation of the legion's name, in the form "I S", which probably stands for Iovia Scythica. They differ from those found at Dinogetia or Noviodunum in the absence of information regarding the type of military unit or its ordinal number. Both "omissions" suggest an early date for these artefacts, when this military unit may have been the only legion in the newly established province. Although lacking a clearer archaeological context, the discovered bricks support the hypothesis that Legio I Iovia Scythica was initially stationed at Troesmis, probably during the early years of the Tetrarchy, and was subsequently relocated to Noviodunum.

Keywords: Troesmis, stamped bricks, Tetrarchy, legion, Scythia Minor.

CZU: 94(478+498)"13/16":396
https://doi.org/10.59295/lrr2026.02

Femeile din Moldova în contextul sociocultural al Balcanilor: între tendințe regionale și practici locale (secolele XIV-XVII)

LILIA ZABOLOTNAIA
0000-0001-9807-5809

Scopul comunicării este de a analiza, dintr-o perspectivă interdisciplinară, statutul și rolul femeilor din Moldova în perioada secolelor XIV-XVII, prin raportare la contextul sociocultural și politic al spațiului balcanic și al Europei Centrale și de Est. Cercetarea urmărește să evidențieze atât particularitățile condiției feminine în societatea medievală și premodernă moldovenească, cât și elementele de convergență cu modelele sociale, juridice, religioase și culturale caracteristice spațiului sud-est-european. În centrul analizei se află femeile provenite, în special, din familiile domnești și din elita politică și socială a Moldovei, al căror statut permite identificarea unor forme concrete de participare la viața publică și la mecanismele puterii. Deși societatea medievală era organizată predominant în jurul autorității masculine, sursele istorice demonstrează că femeile nu au fost excluse din procesele de negociere a intereselor familiale, patrimoniale, politice și religioase. Prin intermediul căsătoriei, al relațiilor de rudenie, al proprietății și al patronajului religios și cultural, acestea puteau exercita forme de influență care depășeau spațiul strict familial.

O atenție deosebită va fi acordată rolului femeilor în strategiile matrimoniale și în consolidarea relațiilor dintre familiile domnitoare și aristocratice din Moldova și din teritoriile învecinate. Căsătoria reprezenta nu doar o instituție familială, ci și un important instrument de construire și menținere a alianțelor politice, de consolidare a prestigiului dinastic și de negociere a intereselor teritoriale și patrimoniale. În acest context, femeile puteau deveni mediatoare între diferite familii, curți și spații poli-

tice, contribuind la menținerea unor rețele de solidaritate și influență. Cercetarea examinează, de asemenea, dimensiunea juridică și economică a statutului feminin, cu referire la drepturile asupra zestrei, moștenirii și proprietății, precum și la posibilitățile de administrare și transmitere a patrimoniului. Documentele de danie, actele de proprietate, testamentele, hrisoavele domnești și alte acte juridice oferă informații relevante despre capacitatea femeilor de a deține, administra și transmite bunuri și despre poziția lor în cadrul structurilor familiale și patrimoniale. Un alt aspect important îl constituie participarea femeilor la viața religioasă și culturală. Prin întemeierea sau susținerea unor așezăminte religioase, prin danii, patronaj și acte de caritate, femeile din elitele sociale au contribuit la afirmarea prestigiului familial și la consolidarea memoriei dinastice. În acest sens, activitatea lor poate fi analizată și ca o formă de prezență în spațiul public, chiar dacă aceasta se manifesta prin intermediul unor practici și instituții specifice epocii.

Analiza comparativă a practicilor din Moldova cu cele din Țara Românească, Transilvania, Polonia, Lituania și alte regiuni ale Europei de Sud-Est și Centrale permite identificarea unor modele comune, dar și a unor particularități locale. Vor fi valorificate surse documentare, acte juridice și patrimoniale, testamente, cronici, corespondență și mărturii privind activitatea religioasă și familială a femeilor.

În concluzie, statutul femeilor din Moldova în secolele XIV-XVII reflectă atât tendințele socioculturale ale spațiului balcanic și central-est european, cât și particularitățile practicilor locale. Prin alianțe matrimoniale, administrarea patrimoniului, acte de danie, patronaj religios și relații de familie, femeile, în special cele din elitele sociale, au participat la viața economică, religioasă și politică a epocii. Analiza comparativă evidențiază astfel femeia ca participantă activă la relațiile de familie, societate și putere, în limitele cadrului juridic și social al epocii.

Cuvinte-cheie: Țara Moldovei, statutul femeii, elite sociale, alianțe matrimoniale, patrimoniu, relații de putere.

Women in the Principality of Moldavia within the Socio-Cultural Context of the Balkans: Regional Patterns and Local Practices (14th-17th Centuries)

LILIA ZABOLOTNAIA
0000-0001-9807-5809

The aim of this paper is to examine, from an interdisciplinary perspective, the status and role of women in the Principality of Moldavia from the fourteenth to the seventeenth century, with particular reference to the socio-cultural and political context of the Balkans and Central and Eastern Europe. The study seeks to identify both the specific features of women's status in medieval and early modern Moldavian society and the elements of convergence with the social, legal, religious, and cultural patterns characteristic of South-Eastern Europe.

Particular attention is devoted to women belonging to princely families and to the political and social elites of Moldavia, whose status provides evidence of specific forms of participation in public life and in the mechanisms of power. Although medieval society was predominantly structured around male authority, historical sources demonstrate that women were not excluded from the negotiation of familial, patrimonial, political, and religious interests. Through marriage, kinship networks, property ownership, and religious and cultural patronage, women could exercise forms of influence extending beyond the strictly domestic sphere.

Special attention is given to the role of women in matrimonial strategies and in the consolidation of relations between the ruling and aristocratic families of Moldavia and those of neighbouring territories. Marriage represented not only a family institution but also an important instrument for establishing and maintaining political alliances, enhancing dynastic prestige, and negotiating territorial and patrimonial interests. Within this framework, women could act as mediators between families, courts, and political communities, contributing to the preservation of networks of solidarity and influence.

The study also examines the legal and economic dimensions of women's status, particularly their rights concerning dowry, inheritance, and property, as well as their capacity to administer and transmit patrimonial assets. Charters of donation, property deeds, wills, princely charters, and other legal documents provide valuable evidence of women's ability to own, administer, and transfer property, as well as of their position within familial and patrimonial structures.

Another important aspect concerns women's participation in religious and cultural life. Through the foundation or support of religious establishments, donations, patronage, and charitable activities, women belonging to the social elites contributed to the affirmation of family prestige and the preservation of dynastic memory. Their activities may therefore be regarded as a form of participation in the public sphere, even when expressed through the practices and institutions specific to the period.

A comparative analysis of practices in Moldavia, Wallachia, Transylvania, Poland, Lithuania, and other regions of South-Eastern and Central Europe makes it possible to identify both shared patterns and local particularities. The research draws upon documentary sources, legal and patrimonial records, wills, chronicles, correspondence, and evidence concerning women's religious and familial activities.

In conclusion, the status of women in Moldavia from the fourteenth to the seventeenth century reflects both the broader socio-cultural patterns of the Balkan and Central and Eastern European regions and the particularities of local practices. Through matrimonial alliances, the administration of property, charitable and religious patronage, and kinship networks, women – particularly those belonging to the social elites – participated in the economic, religious, and political life of the period. A comparative approach thus highlights women as active participants in familial, social, and power relations, within the legal and social frameworks of their time.

Keywords: Principality of Moldavia, women's status, social elites, matrimonial alliances, property and inheritance, power relations.

CZU: 94(498+478)"1476":327(450+439)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.03

„Dumnezeu o vrea" versus „Dumnezeu nu o vrea": câteva izvoare despre contextul Bătăliei de la Războieni (Valea Albă)

ALEXANDRU SIMON
0000-0002-1553-2101

În Europa Central-Răsăriteană şi în cea Sud-Estică, studiul luptelor antiotomane constituie o intersecție între rivalități creştine (medievale) şi interese naționale (moderne), acelaşi lucru fiind valabil şi pentru înțelegerile încheiate cu Înalta Poartă. Sursele păstrate şi sintezele relevante nu sunt puține la număr şi cer în fapt o „cale de mijloc", anume, studiile de caz. Prezenta comunicare reprezintă o astfel de încercare, concentrată pe „strania relație" dintre Veneția şi Matia Corvin. Printre altele, interesele lor erau unite şi despărțite, în special la mijlocul anilor 1470, de Ştefan al III-lea cel Mare, favoritul de rit grec al Republicii Sfântului Marcu şi şi „atletul" papei Sixt al IV-lea, vasalul regelui Matia Corvin, precum şi, până de curând, supusul sultanului Mehmed al II-lea.

Uneori bine-finanțată (de către republică), relația dintre Serenissimă şi Ştefan, care a durat până la moartea domnului, fusese motivată de eşecul Veneției de a găsi în nord-est aliați împotriva sultanului în timpul lungului război cu Imperiul Otoman (1463-1479), precum şi de victoria lui Mehmed asupra lui Uzun Hasan (1473), principala speranță (musulmană) antiotomană a Creştinătății. Rezultatele inițiale ale acordului veneto-moldav au fost spectaculoase. Respectata mamă vitregă a lui Mehmed, Mara Branković, chiar a afirmat în fața trimisului venețian la Poartă, Girolamo Zorzi, că turcii nu suferiseră o înfrângere mai mare decât cea adusă lor de către Ştefan la Vaslui (1475). Totuşi, Mehmed a izbutit să cucerească Caffa (genoveză) în Crimeea, iar, anul următor, Ştefan şi Matia nu au reuşit să-l prindă şi strivească pe sultanul care intrase în Moldova.

În penultima zi a lunii august a anului 1476, în raportul aproape cotidian pentru măritul său stăpân, Leonardo Botta îi trimitea, din Veneția, lui Galeazzo Maria Sforza, ducele Milanului, veşti foarte proaste asupra situației din Moldova, invadată în urmă cu peste o lună de sultanul Mehmed al II-lea. Gravele informații îi fuseseră puse la dispoziție lui Botta, în urmă cu trei zile (27 august), de către Serenissimă, care le primise – în timp record – de la trimişii ei la Buda lui Matia Corvin (raport din 15 august) şi, de undeva, din tara lui Ştefan al III-lea cel Mare (raport din 16 august). Când Botta fusese înştiințat, trecuse o lună de la marea bătălie de la Războieni/Valea Albă (26 iulie) dintre domn şi sultan.

După cum avea să o arate, în curând, un raport al secretarului Veneției în Moldova, Emmanuele Gerardo din 19 august (raport copiat probabil de însuşi Botta şi trimis la Milano), situația era departe de a fi catastrofală pentru Ştefan, preconizându-se chiar un reviriment al cruciadei după retragerea lui Mehmed al II-lea, forțată şi de sosirea, într-un final, a trupelor regelui Matia. În pofida vremelnicelor succese moldave şi ungare din Țara Românească din toamna anului 1476, marea ocazie cruciată fusese însă pierdută în vară, când sultanul fusese, o vreme, „un animal prins în cuşcă", în Moldova. Să căutăm cauzele acestei ratări, fără ghilimele, folosindu-ne în special de însuşi Botta şi sursele sale.

Cuvinte-cheie: Veneția, Milano, Ungaria, Moldova, Galeazzo Maria Sforza, Matia Corvin, Ştefan al III-lea cel Mare, cruciadă, finanțare.

"God Wills It" vs. "God Does Not Will It": A Few Sources on the Context of the Battle at Războieni (Valea Albă)

ALEXANDRU SIMON
0000-0002-1553-2101

In East-Central and South-Eastern Europe, the study of anti-Ottoman warfare constitutes a meeting-point between (medieval) Christian rivalries and (modern) national interests (the same applies for arrangements concluded with the High Porte). Still extant sources and useful synthesis are not few in numbers and call, in effect, for a "middle-way", namely case studies. The subsequent lines stand for such an endeavour focused on the "strange relation" between Venice and Matthias Corvinus. Amongst others, their interests were united and divided, chiefly in the mid-1470s, by Stephen III of Moldavia, the Eastern Greek-rite favourite of the Republic of Saint Mark, the Athlete of Pope Sixtus IV, the vassal of King Matthias, as well as, until rather recently, Sultan Mehmed II's liege voivode.

The Serenissima's relation with Stephen, at times well-funded, that lasted until the latter's death, had been motivated by her failure to find, during her long war with the Ottoman Empire (1463-1479), stable allies in the north-east against Mehmed II, as well as by crushing defeat inflicted by the sultan on Usun Hassan (1473), Christendom's main (Muslim) anti-Ottoman hope. The initial results of the Venetian-Moldavian entente were spectacular. Mara Branković, Mehmed's trusted and respected stepmother, even deemed, in front of the Venetian envoy to the Porte, Girolamo Zorzi, that the Turks had never suffered a great defeat than the one they had just been dealt to them by Stephen III at Vaslui (1475). However, Mehmed II (still) managed to take (Genoese) Caffa in the Crimea, and, next year, Stephen and Matthias Corvinus failed to trap and crush the sultan who had entered Moldavia.

On 30 August 1476, Leonardo Botta sent one of his almost daily reports from Venice to his master, Galeazzo Maria Sforza, duke of Milan.

He conveyed extremely distressing news from Moldavia, invaded by Sultan Mehmed II more than a month before. The data had been made available to Botta by the Serenissima three days earlier (27 August). She had received them, in record time, from her representatives in Matthias Corvinus' Buda (report from 15 August) and, somewhere, in Stephen III the Great's Moldavia (report from 16 August). When Botta was informed by "frenemy" Venice, a month had passed since the major clash between the sultan and the voivode at Războieni/Valea Albă.

As was soon revealed by a report sent on 19 August by Emmanuele Gerardo, Venice's secretary in Moldavia (report copied, probably by Botta himself, and sent to Milan, the situation was far from being catastrophic. There was even talk about a revival of the crusade after Mehmed's retreat, forced also by the (late) arrival of King Matthias' troops. In spite of the temporary Moldavian and Hungarian victories in Wallachia in autumn 1476, the main crusader opportunity had been lost that summer, when the sultan had been, for a while, "trapped animal" in Moldavia. We will search for the causes of the Christian (it has to be stressed out) failure, using foremost Leonardo Botta and his sources.

Keywords: Venice, Milan, Hungary, Moldavia, Galeazzo Maria Sforza, Matthias Corvinus, Stephen III the Great, crusading, funding.

CZU: 94(439):340.13(=135.1)"1454/1598"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.04

Românii în legislația Regatului Ungariei. Lecturi din Corpus Juris Hungarici: Valahii în decretele regale (1454-1598)

CORNEL ACHIM

Studiul urmărește prezența românilor, desemnați în izvoarele vremii prin termenii *Valachi*, *Walachos* sau *oláhok*, în legislația Regatului Ungariei, între anii 1454 și 1598, pe baza dispozițiilor cuprinse în colecția *Corpus Juris Hungarici*. Cercetarea continuă analiza legislației transilvănene din *Approbatae* și *Compilatae Constitutiones*, extinzând investigația asupra decretelor regale și a *Tripartitum*-ului lui István Werbőczy. Prin traducerea și interpretarea articolelor în care sunt menționați valahii, lucrarea urmărește identificarea obligațiilor militare, a condiției sociale, a particularităților confesionale și a regimurilor fiscale aplicate acestei populații.

Primele reglementări analizate evidențiază participarea valahilor la organizarea militară a regatului, alături de alte comunități, precum și recunoașterea unor scutiri de la plata dijmei bisericești pentru populațiile de rit răsăritean. Menționarea valahilor în *Tripartitum* completează această imagine, documentând prezența lor în lumea rurală dependentă și în raporturile juridice dintre iobagi și stăpânii de pământ.

O atenție deosebită este acordată legislației fiscale din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Decretele regale evidențiază diferențieri între valahii care dețineau sesii și gospodării în sate și cei care își întemeiau existența pe creșterea animalelor în munți și păduri. Formulări precum *Valachi pecorarii* și dispozițiile referitoare la locuitorii colibelor care posedau turme numeroase păstrează informații importante despre ocupațiile, averea și formele de așezare ale unei părți a populației românești. Obligațiile fiscale erau stabilite în funcție de condiția socială, ocupație și situația economică, fiind prevăzute atât contribuții integrale, cât și impuneri reduse sau scutiri.

Un aspect distinct îl constituie raportul dintre fiscalitatea regală și dijma ecleziastică. Deși valahii erau cuprinși în sistemul contribuțiilor regatului, legislația continua să recunoască scutirea lor de dijma datorată clerului latin, motivată inclusiv prin obligația întreținerii episcopilor și preoților propriei religii. Succesiunea decretelor și dezbaterile dietale reflectă preocuparea autorităților pentru extinderea obligațiilor fiscale, dar și opoziția față de modificarea unor scutiri confesionale consacrate anterior.

Reglementările din ultimul deceniu al secolului al XVI-lea arată o formulare tot mai directă a obligațiilor fiscale, precum și importanța serviciului militar în delimitarea anumitor categorii de contribuabili. Contribuția extraordinară din 1598, calculată după numărul caselor locuite, ilustrează presiunea financiară exercitată de războaie asupra populației regatului.

Analiza evidențiază diversitatea condițiilor sociale și economice ale valahilor și caracterul neuniform al obligațiilor lor. Dincolo de scopul normativ, articolele cercetate constituie izvoare importante pentru reconstituirea vieții comunităților românești și a raporturilor acestora cu autoritatea regală, nobilimea și instituțiile ecleziastice.

Cuvinte-cheie: români, valahi, Corpus Juris Hungarici, Regatul Ungariei, Tripartitum, fiscalitate, dijmă ecleziastică, secolele XV-XVI.

Romanians in the Legislation of the Kingdom of Hungary. Readings from the Corpus Juris Hungarici: The Vlachs in Royal Decrees (1454-1598)

CORNEL ACHIM

This study examines the presence of Romanians, identified in contemporary legal sources as *Valachi*, *Volachi*, or *Oláhok*, in the legislation of the Kingdom of Hungary between 1454 and 1598, drawing primarily on the *Corpus Juris Hungarici*. Continuing earlier research on Transylvanian legislation contained in the *Approbatae* and *Compilatae Constitutiones*, the investigation focuses on royal decrees and István Werbőczy's *Tripartitum*. Through the translation and interpretation of legal provisions explicitly mentioning the Vlachs, the study explores their military obligations, social position, religious distinctions, and fiscal responsibilities.

The earliest regulations examined concern the participation of the Vlachs in the kingdom's military organization and the recognition of exemptions from ecclesiastical tithes for communities following the Eastern Christian rite. Their appearance in Werbőczy's *Tripartitum* provides further evidence of their presence within the dependent rural population and the legal relationships between peasants and landowners.

Particular attention is devoted to fiscal legislation enacted during the second half of the sixteenth century. Royal decrees distinguished between Vlachs holding peasant plots and established households and those whose livelihoods depended primarily on livestock breeding in mountainous and forested areas. Expressions such as *Valachi pecorarii*, together with provisions concerning inhabitants of huts who possessed substantial herds, provide valuable information about the occupations, wealth, and settlement patterns of certain Romanian communities. Fiscal obligations varied according to social position, occupation, and economic circumstances, ranging from full taxation to reduced contributions and exemptions.

A separate aspect of the investigation concerns the distinction between royal taxation and ecclesiastical tithes. Although Vlachs were

increasingly included among the kingdom's taxpayers, legislation continued to recognize exemptions from tithes owed to the Latin clergy. These exemptions were also connected with the maintenance of their own bishops and priests. Successive decrees and parliamentary discussions reveal both the authorities' efforts to extend taxation and the persistence of previously established religious privileges.

The regulations adopted during the final decade of the sixteenth century show an increasingly explicit formulation of fiscal obligations. They also demonstrate the continuing relevance of military service in distinguishing certain categories of taxpayers. The extraordinary contribution introduced in 1598, assessed according to the number of inhabited houses, illustrates the growing financial pressure imposed by warfare upon the kingdom's population.

The study highlights the diversity of the social and economic circumstances of the Vlachs and the absence of a uniform fiscal regime applicable to all Romanian communities. Rather than establishing a single legal status, the examined provisions addressed specific obligations arising from military service, religious affiliation, landholding, pastoral activities, and taxation. Beyond their immediate legislative purpose, these texts offer important historical evidence for reconstructing the everyday life of Romanian communities and their relationships with royal authority, the nobility, and ecclesiastical institutions.

Keywords: Romanians; Vlachs; Corpus Juris Hungarici; Kingdom of Hungary; Tripartitum; taxation; ecclesiastical tithes; fifteenth-sixteenth centuries.

CZU: 94(498.7):930(438)"14/15"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.05

Între vlahi, moldoveni și romani. Reprezentări ale originii locuitorilor Moldovei în cronistica polonă din secolele XV-XVI

ANTONI P. KUBIAK
0009-0009-9622-7472

Problema originii și a identității romanice a populațiilor din spațiul carpato-danubiano-pontic ocupă un loc aparte în istoria imaginarului european despre această regiune. Mult timp înainte ca descendența romană să devină una dintre componentele fundamentale ale discursului identitar românesc modern, existența unei populații romanice la nord de Dunăre a fost observată, descrisă și interpretată de autorii occidentali și central-europeni. În acest context, cronistica polonă oferă un material deosebit de interesant pentru înțelegerea modului în care Moldova și locuitorii săi erau percepuți în spațiul intelectual al Europei Centrale și de Est.

Comunicarea de față își propune să analizeze reprezentările originii și identității locuitorilor Moldovei în operele unor cronicari poloni din secolele al XV-lea și al XVI-lea, cu referire în special la Jan Długosz, Maciej de Miechów și Marcin Kromer. Atenția va fi îndreptată nu numai asupra informațiilor referitoare la originea romană a populațiilor din Moldova și din teritoriile învecinate, ci și asupra vocabularului și a categoriilor prin care aceste populații sunt desemnate și integrate în discursul istoriografic al epocii.

Un aspect central al cercetării îl constituie raportul dintre termenii Vlachi, Moldavi și referințele la originea romană. Aceste denumiri nu funcționează întotdeauna ca simple sinonime și nu trebuie privite retrospectiv prin prisma categoriilor identitare moderne. Dimpotrivă, utilizarea lor reflectă un univers intelectual în care informația geografică, tradiția

cronistică, erudiția clasică și observația asupra realităților politice contemporane se intersectează și se completează reciproc.

În acest sens, comunicarea urmărește să evidențieze felul în care ideea de romanitas a populațiilor din Moldova este receptată, reinterpretată și transmisă în cronistica polonă. Va fi analizată, de asemenea, relația dintre tradiția erudită occidentală privind originea romană a vlahilor și informațiile referitoare la Moldova și la comunitățile sale, pentru a observa în ce măsură cronicarii poloni preiau, adaptează sau transformă reprezentări mai vechi.

O asemenea perspectivă permite o apropiere de problema Latinității, Romanității și Românității dintr-un unghi exterior tradiției istoriografice românești. În locul unei abordări retrospective, comunicarea propune reconstituirea unui orizont intelectual în care imaginea vlahilor și a moldovenilor se afla încă într-un proces de definire și negociere.

Prin urmare, analiza cronisticii polone din secolele XV-XVI poate contribui la o mai bună înțelegere a circulației ideilor despre originea romană a populațiilor din spațiul românesc și a modului în care acestea au fost integrate în memoria istorică a Europei Centrale.

Cuvinte-cheie: cronistica polonă; Moldova medievală; vlahi; romanitate; latinitate; reprezentare istoriografică; identitate.

Between Vlachs, Moldavians, and Romans: Representations of the Origins of the Inhabitants of Moldavia in Fifteenth- and Sixteenth-Century Polish Chronicles

ANTONI P. KUBIAK
0009-0009-9622-7472

The question of the origins and Roman identity of the populations inhabiting the Carpathian-Danubian-Pontic region occupies a distinctive place in the history of the European imagination of this area. Long before Roman descent became one of the fundamental components of modern Romanian identity discourse, the existence of a Romance-speaking population north of the Danube was observed, described, and interpreted by Western and Central European authors. In this context, Polish chronicles offer particularly valuable material for understanding how Moldavia and its inhabitants were perceived within the intellectual milieu of Central and Eastern Europe.

This paper aims to examine representations of the origins and identity of the inhabitants of Moldavia in the works of Polish chroniclers of the fifteenth and sixteenth centuries, with particular reference to Jan Długosz, Maciej from Miechów, and Marcin Kromer. The analysis will focus not only on information concerning the Roman origins of the populations of Moldavia and neighbouring territories, but also on the vocabulary and conceptual categories through which these populations were designated and incorporated into the historiographical discourse of the period.

A central aspect of the study is the relationship between the terms *Vlachi* and *Moldavi* and references to Roman origins. These designations do not always function as simple synonyms and should not be viewed retrospectively through the lens of modern categories of identity. Rather, their use reflects an intellectual world in which geographical knowledge, chronicle tradition, classical erudition, and observations of contemporary political realities intersected and complemented one another.

In this respect, the paper seeks to highlight the ways in which the idea of the *romanitas* of the populations of Moldavia was received, reinterpreted, and transmitted in Polish chronicles. It will also examine the relationship between the Western scholarly tradition concerning the Roman origins of the Vlachs and information about Moldavia and its communities, in order to determine the extent to which Polish chroniclers adopted, adapted, or transformed earlier representations.

Such an approach makes it possible to reconsider the questions of *Latinity*, *Romanity*, and *Romanian identity* from a perspective external to the Romanian historiographical tradition. Rather than adopting a retrospective approach, the paper proposes to reconstruct an intellectual horizon in which representations of the Vlachs and Moldavians were still undergoing processes of definition and negotiation.

Consequently, an analysis of Polish chronicles from the fifteenth and sixteenth centuries may contribute to a more nuanced understanding of the circulation of ideas concerning the Roman origins of the populations of the Romanian lands and of the ways in which these ideas became integrated into the historical memory of Central Europe.

Keywords: Polish chronicles; medieval Moldavia; Vlachs; Romanity; Latinity; historiographical representation; identity.

CZU: 75.046:271.2-526.62(498.3)"14/15"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.06

Ascensiunea și ascensiuni la ceruri în iconografia bisericilor bizantino-balcanice și moldovenești din secolele XV-XVI

EMIL DRAGNEV
0000-0001-6174-161X

Ascensiunea, sau în formula mai familiară – *Înălțarea Domnului*, prezintă cea mai răspândită scenă din ciclul *Dodecaortonului*. Arta de tradiție bizantină cunoaște și alte ascensiuni la ceruri, ca scene aparte, sau ca elemente compoziționale în scene mai extinse. În cadrul acestei varietăți, întâlnim scene unice sau foarte rare, precum este *Înălțarea Maicii Domnului*, de la biserica *Sf. Nicolae* din satul Ljuboten (Macedonia de Nord, 1338-1339), sau scena *Învierii Domnului* de la biserica *Sf. Nicolae* a mănăstirii Coșula (ante 1538), care reproduce în parte tiparul scenei *Înălțării Domnului*. Din punct de vedere al amplasamentului în cadrul programelor iconografice în partea estică a edificiilor ecleziastice, ceea ce putem constata pe arcul triumfal al bazilicii Santa Prassede din Roma (sec. IX), în spațiul bizantin – de asemenea pe arcul triumfal de la Kurbinovo (Macedonia de Nord, 1191). În acest amplasament apare la mai multe biserici din Moldova: Sf. Cruce din Pătrăuți, Sf. Gheorghe din Hârlău, Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf. Nicolae a mănăstirii Probota, Sf. Gheorghe din Suceava, biserica Bunei Vestiri a Mănăstirii Moldovița și Sf. Nicolae a mănăstirii Coșula. Sunt cunoscute și alte amplasamente, precum în timpanul zidului estic, precum la la Sf. Ilie din Suceava și la biserica Sf. Gheorghe a mănăstirii Voroneț. Iconografic, ascensiunea la ceruri, este însoțită de reprezentarea porților Împărăției cerești, deschise de înger. Această deschidere apare uneori destul de insistent, precum la biserica *Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul* din Arbore, unde porțile deschise marchează axa centrală a bisericii, fiind plasate în partea superioară a scenelor: *Înălțarea Domnului*, pe extensia arcului triumfal, *Adormirea*

Maicii Domnului, pe arcul, deasupra timpanului zidului vestic, și în cheia arcului nișei de pe fațada vestică, din nou introduse de scena *Înălțării Domnului*. Ascensiunile din Vechiul Testament, au transpuneri iconografice de o frecvență diferită. Astfel, urcarea la ceruri a profetului Ilie în car, apare cu destul de constant, în special încheind ciclul vieții proorocului, iar în pictura de icoane este cunoscută și separat. Mult mai rare sunt scenele înălțării lui Enoh, cunoscute în special în Occident, în timp ce în arta de tradiție bizantină, ilustrații la Geneza 5.21-24, sunt practic necunoscute. Putem semnala totuși, prezența scenei *Înălțării lui Enoh*, în cadrul ciclului *Faptelor Arhanghelului Mihail*, din pronaosul bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți (Nu mai cunoaștem o altă ocurență în alte cicluri ale Arhanghelului). O altă tipologie a imaginilor similare ascensiunilor, prezintă de altfel o acțiune inversă. Avem în vedere scenele în care sfinții se prezintă unor personaje, ceea ce ar însemna mai curând pogorâre, acțiune ce este iconografic prezentată în mod analogic cu scenele ascensiunilor (îngerii poartă o mandorlă rotundă în care este reprezentat sfântul respectiv). Acest motiv poate fi exemplificat de scenele apariției Sf. Cuv. Parascheva în vis lui Gheorghe și Eutimiei în Picturile de la Arbore și de la catedrala Sf. Parascheva din Roman.

Cuvinte-cheie: Iconografia Ascensiunii Domnului, Ascensiunea Maicii Domnului, Urcarea la ceruri a lui Ilie și Enoh, Pictura Murală, Moldova medievală.

The Ascension and Ascensions to Heaven in the Iconography of Byzantine-Balkan and Moldavian Churches (15th-16th Centuries)

EMIL DRAGNEV
0000-0001-6174-161X

The Ascension, or in its more familiar phrasing in roumain: Înălțarea Domnului, represents the most widespread scene in the cycle of the Dodecaorton (the Twelve Great Feasts). Art of the Byzantine tradition is also familiar with other ascensions to heaven, either as distinct scenes or as compositional elements within more extensive scenes. Within this variety, we encounter unique or very rare scenes, such as the Ascension of the Mother of God at the Church of St. Nicholas in the village of Ljuboten (North Macedonia, 1338-1339), or the scene of the Resurrection of the Lord from the Church of St. Nicholas at the Coșula Monastery (ante 1538), which partially reproduces the model of the Ascension of the Lord scene. From the perspective of its placement within iconographic programs in the eastern section of ecclesiastical buildings, this can be observed on the triumphal arch of the Basilica of Santa Prassede in Rome (9th century), and in the Byzantine sphere – likewise on the triumphal arch at Kurbinovo (North Macedonia, 1191). In this specific placement, it appears in several churches across Moldavia: the Holy Cross in Pătrăuți, St. George in Hârlău, St. Nicholas in Dorohoi, St. Nicholas of the Probota Monastery, St. George in Suceava, the Annunciation Church of the Moldovița Monastery, and St. Nicholas of the Coșula Monastery. Other placements are also known, such as in the tympanum of the eastern wall, as seen at St. Elijah in Suceava and at the Church of St. George of the Voroneț Monastery. Iconographically, the ascension to heaven is accompanied by the representation of the gates of the Heavenly Kingdom, being opened by an angel. This opening sometimes appears quite insistently, as at the Church of the Beheading of St. John the Baptist in Arbore, where the open gates mark the central axis of the church, being positioned in the upper section of the scenes: the Ascension of the Lord,

on the extension of the triumphal arch; the Dormition of the Mother of God, on the arch above the tympanum of the western wall; and in the keystone of the niche arch on the western facade, introduced once again by the scene of the Ascension of the Lord. Old Testament ascensions have iconographic renderings of varying frequency. Thus, the ascent to heaven of the Prophet Elijah in a chariot appears fairly consistently, particularly concluding the hagiographical cycle of the prophet, and is also known independently in icon painting. Far rarer are the scenes of the ascension of Enoch, known primarily in the West, while in art of the Byzantine tradition, illustrations of Genesis 5:21-24 are practically unknown. We can, however, note the presence of the Ascension of Enoch scene within the cycle of the Deeds of the Archangel Michael in the narthex of the Church of St. Nicholas in Rădăuți (we know of no other occurrence in other cycles of the Archangel). Another typology of images similar to ascensions actually presents a reverse action. We refer to scenes in which saints appear to certain characters, which would rather imply a descent – an action that is iconographically presented in an analogous manner to ascension scenes (angels carry a round mandorla in which the respective saint is depicted). This motif can be exemplified by the scenes of the appearance of Venerable Parascheva in a dream to George and Euthymia in the paintings at Arbore and the Cathedral of St. Parascheva in Roman.

Keywords: Iconography of the Ascension of the Lord, Ascension of the Mother of God, Ascent to Heaven of Elijah and Enoch, Mural painting, Medieval Moldavia.

CZU: 94(498.5):008(4)"14/15"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.07

Oradea în rețelele intelectuale ale umanismului renascentist

LAURA ARDELEAN
0000-0001-7110-0162

Lucrarea urmărește rolul Oradiei în constituirea unor legături intelectuale care au conectat mediul ecleziastic local cu centrele culturale europene în secolul al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea. Din perspectiva antropologiei culturale, sunt analizate raporturile dintre educație, participarea la cercurile de erudiți și afirmarea socială. Cazurile lui Ioan Vitéz, Janus Pannonius și Váradi Péter evidențiază importanța sprijinului episcopal, a studiilor în străinătate și a relațiilor personale în conturarea unor parcursuri intelectuale distincte. Corespondența, dedicațiile și însemnările de pe manuscrise permit examinarea modului în care cărțile întrețineau legăturile dintre cărturari, iar cunoașterea limbilor clasice contribuia la dobândirea prestigiului. Mărturiile lui Váradi Péter și, ulterior, ale lui Nicolaus Olahus arată cum experiențele trăite la Oradea au rămas repere ale memoriei personale și ale relațiilor cultivate la distanță. Analiza conturează un umanism cu caracter episcopal și clerical, a cărui deschidere europeană s-a sprijinit pe resursele instituțiilor medievale. Particularitatea acestui mediu rezultă din felul în care modelele culturale au fost asumate și adaptate prin alegerile unei elite instruite, fără ca experiențele acesteia să poată fi extinse asupra întregii comunități urbane.

Cuvinte-cheie: Oradea medievală, rețele intelectuale, mobilitate academică, elite ecleziastice, memorie culturală.

Oradea in the Intellectual Networks of Renaissance Humanism

LAURA ARDELEAN
0000-0001-7110-0162

This paper explores Oradea's role in the formation of intellectual connections linking the local ecclesiastical milieu to European centres of learning during the fifteenth and early sixteenth centuries. Drawing on cultural anthropology, it examines the relationships between education, participation in scholarly circles and social advancement. The cases of Ioan Vitéz, Janus Pannonius and Váradi Péter reveal the importance of episcopal support, study abroad and personal relationships in shaping distinct intellectual trajectories. Correspondence, dedications and manuscript annotations offer insights into how books sustained connections among scholars, while knowledge of classical languages contributed to the acquisition of prestige. The testimonies of Váradi Péter and, later, Nicolaus Olahus show how experiences associated with Oradea remained points of reference in personal memory and in relationships maintained across geographical distances. The analysis identifies an episcopal and clerical form of humanism whose European connections relied on the resources of medieval institutions. The distinctive character of this milieu emerged through the choices of a learned elite that adopted and adapted cultural models, although its experiences cannot be taken as representative of the entire urban community.

Keywords: medieval Oradea, intellectual networks, academic mobility, ecclesiastical elites, cultural memory.

CZU: 94(498.3+498.7):94(439):355.48"1526"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.08

Țările Române în preajma Bătăliei de la Mohács (1526). 500 de ani de la bătălie

VALENTIN CONSTANTINOV
0000-0001-9578-8229

Moldova şi Țara Românească au fost afectate de evenimentele care s-au derulat în jurul Bătăliei de la Mohacs din 1526. Când ne raportăm la evenimentele din jurul istoriei Ungariei din această perioadă, nu putem să nu amintim ceea ce s-a produs cu doar câțiva ani înainte. Ştim foarte bine că victoria de la Belgrad a lui Iancu de Hunedoara din 1456, a oprit înaintarea otomană pe această direcție pentru 65 de ani. Urcarea în tronul Imperiului Otoman a lui Suleiman Magnificul în 1520 a dus la reluarea expansiunii pe această direcție. Noul sultan turc era fiul lui Selim sultan şi el între 1512 şi 1520, a fost un suveran ambițios, iar când a urcat în scaun şi-a propus un plan pe care era să-l pună în practică pas cu pas. Însuşi Imperiul Otoman în perioada domniei lui Suleiman Magnificul se află în apogeul puterii sale. America de abia trebuia să fie valorificată, iar mărfurile de lux din Orient la fel ca şi condimentele foarte costisitoare şi ele încă treceau spre Europa prin Imperiul Otoman. Suleiman a urcat pe scaunul puternicului imperiu într-o perioadă foarte propice pentru noi cuceriri teritoriale. În calea lui se afla un regat frământat de probleme interne – Regatul Ungariei, în care puterea centrală scăzuse puternic, iar forțele centrifuge se afirmau cu tărie. Mai mult decât atât, relativ nu demult, în 1514, Ungaria fost zguduită de răscoala sub conducerea lui Gheorghe Doja, care a scos la iveală multiplele sale probleme. Prin urmare deznodământul din 1521 şi apoi 1526 era pe deplin previzibil. Aşadar, în 1521, Suleiman a cucerit Belgradul, anunțând pretenții pentru următoarele cuceriri în Balcani şi Europa Centrală. peste cinci ani, în 1526, la Mohács, Regatul Ungariei a primit lovitura zdrobitoare, după care nu-și va mai reveni și, în 1541, turcii vor transforma Buda în paşa-

lâc, iar Ungaria de Nord va fi anexată la Imperiul Habsburgic. Dar cele mai importante evenimente, cu impact asupra Moldovei, s-au produs în Țara Românească, unde, între lunile martie și mai ale anului 1522, Mehmed Beg, menționat cu un an înainte în prima scrisoare păstrată în limba română, scrisă de Neacșu din Câmpulung judelui Brașovului, a început procesul de transformare a Țării Românești în pașalâc. Doar prin eforturi comune, muntene și transilvănene, aceste tentative au fost sortite eșecului, iar cauza creștină a avut câștig de cauză. În 1522, Radu de la Afumați, în câteva rânduri, a efectuat campanii militare în Țara Românească, având sprijin de la principele Transilvaniei, izgonindu-l inițial pe Mehmed Beg, iar apoi și pe domnii puși în scaun de Poarta Otomană.

Cuvinte-cheie: Țările Române, sec. XVI-lea, Mohacs, Radu de la Afumați.

The Romanian Principalities on the Eve of the Battle of Mohács (1526). 500 Years since the Battle

VALENTIN CONSTANTINOV
0000-0001-9578-8229

Moldova and Wallachia were affected by the events surrounding the Battle of Mohács in 1526. When we look at the events in Hungarian history during this period, we cannot fail to mention what had happened only a few years earlier. We know very well that John Hunyadi's victory at Belgrade in 1456 halted the Ottoman advance in that direction for 65 years. The accession of Suleiman the Magnificent to the Ottoman throne in 1520 led to a resumption of expansion in that direction. The new Turkish sultan was the son of Selim, who had also been sultan between 1512 and 1520, and he was an ambitious ruler who, upon taking the throne, set out a plan that he intended to carry out step by step. The Ottoman Empire itself, during Suleiman the Magnificent's reign, was at the height of its power. America had barely begun to be exploited, and luxury goods from the East, as well as the very expensive spices, still reached Europe through the Ottoman Empire. Suleiman ascended the throne of this powerful empire at a time very favorable for new territorial conquests. In his path lay a kingdom troubled by internal problems: the Kingdom of Hungary, where central power had weakened considerably and centrifugal forces were asserting themselves strongly. What is more, not long before, in 1514, Hungary had been shaken by the uprising led by György Dózsa (Gheorghe Doja), which exposed its many problems. Consequently, the outcome of 1521 and then 1526 was entirely predictable.

Thus, in 1521, Suleiman conquered Belgrade, signaling his claims to further conquests in the Balkans and Central Europe. Five years later, in 1526, at Mohács, the Kingdom of Hungary received a crushing blow from which it would never recover; in 1541, the Turks would turn Buda into a pashalik, and Northern Hungary would be annexed to the Habsburg Empire.

But the most important events with an impact on Moldova took place in Wallachia, where, between March and May 1522, Mehmed Beg (mentioned a year earlier in the first surviving letter written in Romanian, sent by Neacșu of Câmpulung to the mayor of Brașov) began the process of transforming Wallachia into a pashalik. Only through joint Wallachian and Transylvanian efforts were these attempts doomed to failure, and the Christian cause prevailed. In 1522, Radu of Afumați, on several occasions, conducted military campaigns in Wallachia with the support of the Prince of Transylvania, first driving out Mehmed Beg, and then also the rulers installed on the throne by the Ottoman Porte.

Note: the source text has a few small inconsistencies (e.g., "Selim sultan" and the sentence about Radu's campaigns "in Wallachia" when he was himself Wallachian ruler), which I translated as written.

Keywords: Romanians Countries, 16th Century, Mohacs, Radu de la Afumați.

CZU: 94:327(498.3:438)"1527"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.09

Statutul frontierei moldo-polone conform Convenției de la Cracovia din 12 mai 1527

ALEXANDRU BEJENARU
0000-0001-6508-3917

Începutul primei domnii a lui Petru Rareș (1527-1538) a fost marcat de o apropiere diplomatică față de Uniunea polono-lituaniană. Printre înțelegerile încheiate dintre cele două părți, convenția de la Cracovia semnată de Sigismund I cel Bătrân (1506-1548) la 12 mai 1527 a jucat un rol semnificativ în evoluția statutului frontierei dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei. Negocierile duse de demnitarii poloni și moldoveni de graniță au rezultat în confirmarea vechilor înțelegeri încheiate în 1510 de Sigismund I cu Bogdan III (1504-1517) și completarea acestora cu prevederi noi.

Documentul final prezenta în introducere procedura convocării și desfășurării adunărilor de graniță, unde se desfășura tradițional judecata comună a supușilor de margine de către demnitarii poloni și moldoveni. De asemenea, actul negociat de demnitarii celor două state a ridicat pentru prima dată problema vechilor cazuri de judecată necercetate. Fiecare litigiu, începând de la domnia lui Bogdan III și până la cea a lui Petru Rareș, urma să fie cercetat fără vreun termen de prescripție, amânări sau întârzieri. Convenția prezenta mai multe prevederi pentru regiunile de frontieră a Moldovei și Poloniei, legate de urmărirea hoților pe urmele calde dintr-un stat în altul, procedura judecării hoților și restituirii bunurilor, a persoanelor ce se stabileau ilegal cu traiul dincolo de graniță, a datornicilor ce se eschivau de obligațiile față de creditori etc. Un articol aparte semnala un caz de crimă cu rezonanță în regiunile de frontieră comună – Petru Rareș și starostii din Hotin și Cernăuți trebuiau să caute niște jefuitori, care au ucis în Polonia pe nobilii Rolibanski și Dziakowski, fugind ulterior în principatul de la răsărit de Carpați.

Textul convenției evita atât vechile învinuiri de susținere a jefuitorilor regiunilor de sud a Regatului Poloniei la adresa lui Ștefan IV (1517-1527), cât și mențiunile Pocuției și districtului Sneatânului – doar Colomeea este menționată de două ori în întregul document, în comparație cu multiplele consemnări ale Haliciului și Podoliei. Totodată, convenția din 12 mai 1527 nu s-a extins asupra segmentului frontierei moldo-lituaniene. La negocierile de la Cracovia au absentat reprezentanții din Marele Ducat al Lituaniei, iar textul documentului omitea enumerarea obligațiilor și prerogativelor starostilor de la Vinnița și Brațlav.

Convenția din 12 mai 1527 a jucat un rol important în menținerea continuității precedentelor tratate moldo-polone, semnate în 1510 și 1519, multe din prevederile sale fiind consemnate în anii precedenți (urmărirea și judecarea hoților, restituirea bunurilor furate și a șerbilor fugari, combaterea adăpostirii jefuitorilor etc.). Cu toate acestea, unele din articolele enumerate au fost dezvoltate în comparație cu actele precedente, precum judecarea datornicilor sau a persoanelor ce prelucrau ilegal pământurile din Moldova și Podolia. Meritul principal al convenției din 12 mai 1527 constă în reglementarea colaborării autorităților de frontieră după deteriorarea relațiilor lui Sigismund I cu Ștefan IV în anii 1523-1526.

Cuvinte-cheie: Țara Moldovei, Regatul Poloniei, frontiera moldo-polonă, Halici, Podolia, Hotin, Cernăuți.

The Status of the Moldavian-Polish Border in Accordance with the Convention of Kraków of 12 May 1527

ALEXANDRU BEJENARU
0000-0001-6508-3917

The beginning of Petru Rareș's first reign (1527-1538) was marked by a diplomatic rapprochement with the Polish-Lithuanian Union. Among the agreements reached by both parties, the Convention of Kraków, signed by Sigismund I the Old (1506-1548) on 12 May 1527, played a significant role in shaping the status of the border between Moldavia and the Kingdom of Poland. The negotiations conducted by Polish and Moldavian border officials resulted in the confirmation of the earlier agreements concluded in 1510 by Sigismund I with Bogdan III (1504-1517), and their supplementation with new provisions.

The final document set out, in its introduction, the procedure for convening and conducting border assemblies, where Polish and Moldavian officials could judge the population from both countries. This agreement raised, for the first time, the issue of long-standing unresolved legal cases. Every dispute, dating from the reign of Bogdan III to that of Petru Rareș, was to be investigated without any statute of limitations, adjournments or delays. The Convention contained several provisions concerning the Moldavian-Polish frontier, relating to the pursuit of thieves from one state to another whilst the trail was still fresh, the trial of thieves and the restitution of property, of those who had settled illegally across the border, of debtors evading their obligations to creditors, etc. A separate article mentioned a high-profile murder case in the frontier regions – Petru Rareș and the starosts of Hotin and Cernăuți were tasked with tracking down a group of robbers who had murdered the nobles Roliban-ski and Dziakowski in Poland, fleeing afterwards to Moldavia.

The text of the Convention avoided both the old accusations against Stephen IV (1517-1527) of supporting the plunderers of the southern border Polish regions, and any mention of Pocuția and the district of

Sniatyn – only Kolomyia is mentioned twice in the entire document, in contrast to the numerous references to Halych and Podolia. At the same time, the Convention of 12 May 1527 did not extend to the section of the Moldavian-Lithuanian border. Representatives from the Grand Duchy of Lithuania were absent from the negotiations in Kraków, while the text of the document did not mention the obligations and prerogatives of the starosts of Vinnytsia and Bratslav.

The Convention of 12 May 1527 played an important role in maintaining the continuity of the previous Moldavian-Polish treaties, signed in 1510 and 1519, with many of its provisions having been recorded in previous years (the pursuit and trial of thieves, the restitution of stolen property and runaway serfs, combating the harboring of plunderers, etc.). However, some of the articles listed were expanded upon in comparison with previous treaties, such as the trial of debtors or of persons illegally cultivating land in Moldavia and Podolia. The main merit of the Convention of 12 May 1527 lies in regulating cooperation between border authorities following the deterioration of relations between Sigismund I and Stephen IV in the years 1523-1526.

Keywords: Principality of Moldavia, Kingdom of Poland, Moldavian-Polish border, Halych, Podolia, Hotin, Cernăuți.

CZU: 94(498.3:438:560)"1592"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.10

Intervenția lui Petru Cazacul în Moldova (1592) și politica „moldovenească" a lui Jan Zamoyski în cadrul relațiilor moldo-polono-otomane de la sfârșitul secolului al XVI-lea

ION CHEPTENE
0000-0001-9443-2522

Intervenția lui Petru Cazacul în Moldova din anul 1592 constituie un episod semnificativ al relațiilor moldo-polono-otomane de la sfârșitul secolului al XVI-lea, reflectând complexitatea relațiilor politice și diplomatice dintre Țara Moldovei, Polonia și Imperiul Otoman într-o perioadă de profunde transformări regionale. Evenimentele s-au desfășurat în contextul domniei lui Aron Vodă, caracterizată prin dificultăți financiare, tensiuni interne și deteriorarea relațiilor sale cu o parte a boierimii moldovenești.

Profitând de această situație, cazacii au sprijinit acțiunea unui pretendent la tronul Moldovei, cunoscut sub numele de Petru Cazacul. Acesta s-a prezentat drept frate al lui Bogdan Lăpușneanu și a beneficiat de susținerea unei părți a boierimii moldovenești ostile lui Aron Vodă. În urma intervenției militare, Petru a reușit să ocupe pentru scurt timp Iașul și să preia puterea, intrând în istoriografia sub numele de Petru al VI-lea. Totuși, succesul său a fost de scurtă durată. Poarta Otomană a respins pretențiile sale dinastice și a decis restabilirea lui Aron pe tron. Cu sprijinul unor forțe militare trimise de principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, armata lui Petru a fost înfrântă, iar pretendentul a fost capturat și predat autorităților otomane.

Aceste evenimente au generat tensiuni diplomatice între Polonia și Imperiul Otoman. Sursele contemporane oferă informații contradictorii referitoare la gradul de implicare al Poloniei în expediția lui Petru Cazacul. Unele relatări sugerează existența unei tolerări sau chiar a unui sprijin discret acordat pretendentului de anumite cercuri politice poloneze,

în timp ce poziția oficială a regelui Sigismund al III-lea a fost una prudentă. Monarhul a condamnat public intervenția după eșecul acesteia, încercând să evite deteriorarea relațiilor cu Poarta și riscul unor represalii tătare.

În acest context se evidențiază rolul marelui cancelar al Coroanei, Jan Zamoyski, unul dintre principalii arhitecți ai politicii orientale a Poloniei. Deși a urmărit menținerea păcii cu Imperiul Otoman și evitarea unui conflict deschis, J. Zamoyski nu a renunțat la consolidarea influenței polone în Moldova. Sprijinirea boierilor moldoveni refugiați în Polonia, inclusiv a lui Luca Stroici și Ieremia Movilă, demonstrează existența unei politici moldovenești coerente, orientate spre crearea unor instrumente de influență în spațiul dintre Nistru și Carpați. Astfel, acest episod poate fi interpretat nu doar ca o tentativă de schimbare a domniei Moldovei, ci și ca un moment crucial în evoluția competiției politice și diplomatice dintre Polonia și Imperiul Otoman pentru influență în Europa de Sud-Est, anticipând acțiunile mai ample care aveau să fie întreprinse în anii următori.

Cuvinte-cheie: Petru Cazacul, Moldova, Jan Zamoyski, relații moldo-polono-otomane, Aron Vodă, Polonia, Imperiul Otoman.

Petru the Cossack's Intervention in Moldavia (1592) and Jan Zamoyski's "Moldavian" Policy within the Framework of Moldavian-Polish-Ottoman Relations at the End of the Sixteenth Century

ION CHEPTENE
0000-0001-9443-2522

Petru the Cossack's intervention in Moldavia in 1592 represents a significant episode in Moldavian-Polish-Ottoman relations at the end of the sixteenth century, reflecting the complexity of the political and diplomatic interactions among the Principality of Moldavia, the Poland, and the Ottoman Empire during a period of profound regional transformation. These events unfolded during the reign of Aron Vodă, a period marked by financial difficulties, internal tensions, and the deterioration of relations between the ruler and a segment of the Moldavian boyar elite.

Taking advantage of this situation, the Cossacks supported the action of a claimant to the Moldavian throne known as Petru the Cossack. He presented himself as the brother of Bogdan Lăpușneanu and received the backing of a faction of the Moldavian boyars opposed to Aron Vodă. As a result of the military intervention, Petru briefly succeeded in occupying Iași and seizing power, entering in historiography under the name Petru VI. His success, however, proved short-lived. The Ottoman Empire rejected his dynastic claims and decided to restore Aron to the throne. With the support of military forces sent by Sigismund Báthory, Prince of Transylvania, Petru's army was defeated, and the pretender was captured and handed over to the Ottoman authorities.

These developments generated significant diplomatic tensions between Poland and the Ottoman Empire. Contemporary sources provide contradictory information regarding the degree of Polish involvement in Petru the Cossack's expedition. Some sources suggest the existence of tolerance or even discreet support granted to the pretender by certain Polish political circles, while the official position of King Sigis-

mund III was marked by caution. The monarch publicly condemned the intervention after its failure, attempting to avoid damaging relations with the Sublime Porte and the risk of Tatar reprisals.

Within this context, the role of Grand Chancellor of the Crown Jan Zamoyski becomes particularly significant. As one of the principal architects of Poland's eastern policy, Zamoyski sought to preserve peace with the Ottoman Empire and avoid an open conflict. At the same time, he did not abandon efforts to strengthen Polish influence in Moldavia. His support for Moldavian boyars who had taken refuge in Poland, including Luca Stroici and Ieremia Movilă, demonstrates the existence of a coherent Moldavian policy aimed at creating instruments of influence in the territory between the Dniester River and the Carpathians. Consequently, this episode may be interpreted not merely as an attempt to change the ruler of Moldavia, but also as a crucial moment in the development of the political and diplomatic competition between Poland and the Ottoman Empire for influence in South-Eastern Europe, foreshadowing the more extensive actions that would be undertaken in the following years.

Keywords: Petru the Cossack, Moldavia, Jan Zamoyski, Moldavian-Polish-Ottoman relations, Aron Vodă, Poland, Ottoman Empire.

CZU: 94(498.3:477.75)"1510/1537"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.11

Considerații privind începutul plăților Țării Moldovei către Hanatul Crimeei

EUGEN CERNENCHI
0009-0002-9833-0368

Din documentele accesibile nouă, prima mențiune sigură despre pretențiile hanilor de a primi bunuri de la domni, datează cu anul 1537, când hanul Sahib Giray (1532-1551) cere de la Petru Rareş o „hazna mare" (*казна большая*, *ulug hazine*). Tot în acest document se spune că domnul i-ar fi răspuns hanului că e gata să-i trimită cadouri (*поминки*) la fel cum au fost trimise cadouri lui Mengli Giray (1466, 1469-1475, 1478-1514) şi Muhamed Giray (1515-1523), în schimb să-i fie eliberați solii. Deci, actul în cauză, sugerează că Moldova ar fi exercitat anumite plăți în Crimeea şi înainte de 1537, adică încă în perioada domniei lui Mengli Giray. Între anii 1492 şi 1509 Țara Moldovei şi Hanatul Crimeei au fost aliate (în cadrul coaliției anti-jagiellone). Impunerea la plata unor contribuții putea fi făcută în urma deteriorării grave a relațiilor moldo-tătare.

Analiza perioadei anilor 1510-1537, arată că aceste relații au atins tensiune maximă în anii 1510-1514, când Țara Moldovei s-a aflat în epicentrul luptelor pentru succesiune la tronul Imperiului Otoman, duse între Bayezid al II-lea şi fiii săi, în special cu viitorul sultan Selim I. Aliatul principal al lui Selim a fost hanul Mengli Giray, iar baza teritorială pe care se sprijinea era Crimeea şi cetățile Chilia şi Cetatea Albă. Deoarece la începutul conflictului de succesiune, Bogdan al III-lea s-a aflat de partea lui Bayezid al II-lea, în anii 1510-1511 teritoriul Moldovei a fost invadat de mai multe ori de tătari şi armatele lui Selim. Bogdan al III-lea a respins detaşamentele tătare, iar un fiu al lui Mengli Giray chiar s-a înecat în Nistru. Tot odată, domnul a încercat să-l determine pe regele polon Sigismund I, să-l elibereze pe hanul Hoardei Mari, Şeyih Ahmed, ca acesta din urmă, în postură de vasal al Moldovei şi Poloniei, să fie pus în fruntea unei

noi hoarde, (creată în spațiul dintre Nipru şi Nistru) ca să lupte împotriva Hanatului Crimeei. De asemenea, domnul a urmărit rămăşițele armatei lui Selim, zdrobită în bătălia de la Ograsköi. Toate aceste acțiuni îndreptate împotriva prințului otoman şi hanului de la Bahcisaray, au dus la plasarea lui Bogdan al III-lea în rândul celor mai însemnați duşmani ai lui Mangli Giray şi Selim.

Situația s-a schimbat în aprilie 1512, când Bogdan este nevoit să ducă tratative cu Selim şi cu tătarii. Asupra importanței anului 1512 în evoluția relațiilor moldo-otomane s-a atras atenție în istoriografie (începând încă cu Dimitrie Cantemir). Însă, izvoarele poloneze arată că Bogdan al III-lea, tot atunci, a încheiat un armistițiu/pace şi cu Mengli Giray. Din cele expuse mai sus înclinăm să credem, că anume în cadrul acestor tratative moldo-otomano-tătare s-a stabilit şi obligația Țării Moldovei de a efectua anumite plăți Hanatului Crimeii. Ele deci, erau încasate de hanii tătari cu consimțământul Porții.

Cuvinte-cheie: Țara Moldovei, Hanatul Crimeei, Bogdan III, Petru Rareș, cadouri, tribut.

Considerations Regarding the Beginning of Payments from Moldavia to the Crimean Khanate

EUGEN CERNENCHI
0009-0002-9833-0368

From the documents accessible to us, the first reliable mention of the khans' claims to receive goods from the lords dates back to 1537, when the khan Sahib Giray (1532-1551) asked Petru Rareş for a "large treasury" (казна большая, ulug hazine). This document also states that the lord replied to the khan that he was ready to send him gifts (поминки) just as gifts were sent to Mengli Giray (1466, 1469-1475, 1478-1514) and Muhamed Giray (1515-1523), in exchange for the release of his envoys. Therefore, the document in question suggests that Moldova had made certain payments in Crimea even before 1537, that is, during the reign of Mengli Giray. Between 1492 and 1509, Moldavia and the Crimean Khanate were allied (within the anti-Jagiellonian coalition). The imposition of contributions could be made following the serious deterioration of Moldavian-Tatar relations.

The analysis of the period 1510-1537 shows that these relations reached their maximum tension in the years 1510-1514, when Moldavia was at the epicenter of the struggles for succession to the throne of the Ottoman Empire, waged between Bayezid II and his sons, especially with the future Sultan Selim I. Selim's main ally was the khan Mengli Giray, and the territorial base on which he relied was Crimea and the fortresses of Chilia and Cetatea Alba. Since at the beginning of the succession conflict, Bogdan III sided with Bayezid II, in the years 1510-1511 the territory of Moldavia was invaded several times by the Tatars and Selim's armies. Bogdan III repelled the Tatar detachments, and a son of Mengli Giray even drowned in the Dniester. At the same time, the prince tried to persuade the Polish king Sigismund I to release the khan of the Great Horde, Şeyih Ahmed, so that the latter, as a vassal of Moldavia and Poland, could be placed at the head of a new horde (created in the space between the Dnieper and the Dniester) to fight against the Crimean Khanate. The

prince also pursued the remnants of Selim's army, crushed in the battle of Ograsköy. All these actions directed against the Ottoman prince and the khan of Bahcisaray, led to the placement of Bogdan III among the most significant enemies of Mangli Giray and Selim.

The situation changed in April 1512, when Bogdan was forced to negotiate with Selim and the Tatars. The importance of 1512 in the evolution of Moldavian-Ottoman relations has been noted in historiography (starting with Dimitrie Cantemir). However, Polish sources show that Bogdan III, at the same time, concluded an armistice/peace with Mengli Giray. From the above, we are inclined to believe that it was within these Moldavian-Ottoman-Tatar negotiations that the obligation of Wallachia to make certain payments to the Crimean Khanate was established. Therefore, they were collected by the Tatar khans with the consent of the Porte.

Keywords: Moldavia, Crimean Khanate, Bogdan III, Petru Rareș, gifts, tribute.

CZU: 27-1-9(4)"1530/1642"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.12

Latinitate teologică și identitate confesională: credință, fapte și mântuire între Reformă și Ortodoxie (1530-1642)

LILIAN CIACHIR
0000-0001-6290-0715

Studiul propune o analiză comparativă a raportului dintre credință, fapte bune și mântuire în trei texte confesionale majore ale Europei moderne timpurii: *Confesiunea Augustană* (1530), *A Doua Mărturisire Helvetică* (1566) și *Mărturisirea Ortodoxă* asociată lui Petru Movilă, elaborată în mediul kievean în jurul anului 1640 și revizuită la Iași în 1642. Cercetarea pornește de la constatarea că aceste texte aparțin aceleiași epoci de delimitare confesională, dar utilizează latina în registre teologice și instituționale distincte. În cazul lui Petru Movilă, analiza ține seama de statutul textual complex al tradiției latine și de revizuirea greacă realizată în cadrul întâlnirii de la Iași.

Analiza urmărește câmpul conceptual construit în jurul credinței (*fides*), faptelor bune (*bona opera*), harului (*gratia*), îndreptării/justificării (*iustificari, iustificatio, iustitia*) și mântuirii (*salus*), precum și raportul dintre faptă, merit și răsplată acolo unde acesta este explicit tematizat. În *Confesiunea Augustană*, mai ales în articolele IV, VI și XX, justificarea prin credință este distinsă de orice fundamentare meritorie în fapte, în timp ce faptele bune sunt afirmate ca obligatorii, fără a constitui temei al justificării. *A Doua Mărturisire Helvetică* tratează aceeași temă într-un cadru reformat propriu, în special în capitolele XV și XVI, unde sunt discutate sistematic credința, faptele bune, răsplata și meritul. În tradiția textuală a Mărturisirii lui Petru Movilă, asocierea dintre credința dreaptă, faptele bune și speranța mântuirii apare programatic încă de la începutul expunerii catehetice.

Metoda combină istoria conceptuală, teologia comparată și istoria traducerii. Studiul nu presupune o dependență textuală directă între cele trei mărturisiri și nu tratează latina ca pe un cod doctrinar uniform. Dimpotrivă, urmărește felul în care aceeași limbă de lucru poate servi unor registre confesionale diferite: umanist-luteran, reformat și catehetic post-tridentin. În cazul lui Movilă, trecerea de la tradiția latină la revizuirea greacă de la Iași devine ea însăși un obiect al analizei.

Prin această perspectivă, latinitatea este înțeleasă nu doar ca realitate lingvistică, ci și ca infrastructură intelectuală a formulării, traducerii și delimitării confesionale. Moldova lui Vasile Lupu este analizată, în limitele documentației disponibile, ca loc al unei medieri între tradiții teologice, limbi și autorități ecleziale. Contextul polemic este completat de mărturisirea atribuită lui Chiril Lukaris, relevantă pentru receptarea unor formule reformate în mediul ortodox înaintea întâlnirii de la Iași.

Contribuția propusă constă într-o istorie conceptuală comparată a raportului credință-fapte-mântuire între 1530 și 1642, atentă atât la continuitatea vocabularului, cât și la diferențele de funcție doctrinară pe care termenii le dobândesc în fiecare context confesional și în dinamica polemică a epocii. În plan comparativ, cercetarea urmărește și utilizarea diferită, sau absența, unor referințe scripturistice, în special Iacov 2,24, ca indicator al modului în care fiecare tradiție articulează relația dintre credință și fapte. Astfel, prezența acelorași termeni nu este tratată ca dovadă a identității sensurilor lor doctrinare.

Cuvinte-cheie: latinitate; identitate confesională; Reformă; Ortodoxie; Petru Movilă; credință; fapte bune; mântuire.

Theological Latinity and Confessional Identity: Faith, Works, and Salvation between the Reformation and Orthodoxy (1530-1642)

LILIAN CIACHIR
0000-0001-6290-0715

The study proposes a comparative analysis of the relationship between faith, good works, and salvation in three major confessional texts of early modern Europe: the *Augsburg Confession* (1530), the *Second Helvetic Confession* (1566), and the *Orthodox Confession* associated with Peter Mogila, composed in the Kyivan milieu around 1640 and revised in Iași in 1642. The research starts from the observation that these texts belong to the same period of confessional delineation, yet employ Latin within distinct theological and institutional registers. In the case of Peter Mogila, the analysis takes into account the complex textual status of the Latin tradition and the Greek revision undertaken in the context of the Iași synod.

The analysis focuses on the conceptual field constructed around faith (*fides*), good works (*bona opera*), grace (*gratia*), justification (*iustificari, iustificatio, iustitia*), and salvation (*salus*), as well as on the relationship between works, merit, and reward wherever this relationship is explicitly thematized. In the *Augsburg Confession*, particularly in Articles IV, VI, and XX, justification by faith is distinguished from any meritorious foundation in works, while good works are affirmed as obligatory without constituting the basis of justification. The *Second Helvetic Confession* addresses the same issue within a distinct Reformed framework, especially in Chapters XV and XVI, where faith, good works, reward, and merit are discussed systematically. In the textual tradition of Peter Mogila's Confession, the association between right faith, good works, and the hope of salvation appears programmatically from the very beginning of the catechetical exposition.

The method combines conceptual history, comparative theology, and the history of translation. The study does not presuppose direct tex-

tual dependence among the three confessions, nor does it treat Latin as a uniform doctrinal code. Rather, it examines how the same working language could serve different confessional registers: humanist-Lutheran, Reformed, and post-Tridentine catechetical. In Mogila's case, the transition from the Latin tradition to the Greek revision undertaken in Iași becomes an object of analysis in its own right.

From this perspective, Latinity is understood not merely as a linguistic reality, but also as an intellectual infrastructure for confessional formulation, translation, and delineation. Moldova under Vasile Lupu is examined, within the limits of the available documentation, as a site of mediation between theological traditions, languages, and ecclesiastical authorities. The polemical context is further illuminated by the confession attributed to Cyril Lucaris, which is relevant to the reception of Reformed formulations within the Orthodox milieu prior to the Iași synod.

The proposed contribution consists of a comparative conceptual history of the relationship between faith, works, and salvation from 1530 to 1642, attentive both to the continuity of vocabulary and to the differences in doctrinal function acquired by these terms within each confessional context and in the polemical dynamics of the period. On a comparative level, the research also examines the differing use, or absence, of certain scriptural references, particularly James 2:24, as an indicator of how each tradition articulates the relationship between faith and works. Thus, the presence of the same terms is not treated as evidence of an identity of their doctrinal meanings.

Keywords: Latinity; confessional identity; Reformation; Orthodoxy; Peter Mogila; faith; good works; salvation.

CZU: 94:355.48(498.1)"1540/1828"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.13

Câteva considerații privind nivelul actual de cunoaștere a Brăilei otomane

FATME NISTOROI
0009-0008-0920-8330

Comunicarea își propune să examineze stadiul actual al cunoașterii istorice privind cetatea Brăilei în perioada stăpânirii otomane (1540-1828), prin raportare la rolul cetății în dinamica relațiilor dintre Imperiul Otoman și Țările Române. Situată într-un punct strategic al Dunării de Jos, Brăila a reprezentat un important centru militar, administrativ și comercial, a cărui evoluție a fost strâns legată atât de interesele Porții Otomane, cât și de realitățile politice și economice ale spațiului românesc.

Dincolo de dimensiunea sa militară, cetatea poate fi analizată ca un spațiu de frontieră și de contact, în care s-au intersectat interese politice, schimburi comerciale și raporturi între marile puteri. O asemenea perspectivă permite integrarea istoriei Brăilei într-un cadru mai larg, cel al transformărilor politice și teritoriale din sud-estul Europei, precum și al relațiilor dintre autoritățile otomane și cele din Țările Române.

Prin această abordare, lucrarea își propune să contureze o perspectivă asupra nivelului actual de cunoaștere a cetății Brăilei și să evidențieze potențialul unor noi cercetări pentru o înțelegere mai nuanțată a locului său în istoria relațiilor româno-otomane și a spațiului românesc.

Cuvinte-cheie: cetatea Brăilei, Imperiul Otoman, Țările Române.

Quelques considérations sur l'état actuel des connaissances relatives à Brăila ottomane

FATME NISTOROI
0009-0008-0920-8330

Cet article vise à examiner l'état actuel des connaissances historiques concernant la forteresse de Brăila durant la domination ottomane (1540-1828), en analysant son rôle dans la dynamique des relations entre l'Empire ottoman et les Principautés roumaines. Située à un emplacement stratégique sur le Bas-Danube, Brăila constituait un important centre militaire, administratif et commercial, dont l'évolution était étroitement liée aux intérêts de la Sublime Porte ainsi qu'aux réalités politiques et économiques de l'espace roumain.

Au-delà de sa dimension militaire, la forteresse peut être appréhendée comme un espace frontalier et de contact, où se croisaient des intérêts politiques, des échanges commerciaux et les stratégies des grandes puissances. Cette perspective permet d'inscrire l'histoire de Brăila dans un cadre plus large, celui des transformations politiques et territoriales de l'Europe du Sud-Est, ainsi que des relations entre les autorités ottomanes et celles des territoires roumains. À travers cette approche, l'article entend dresser un état des lieux des connaissances relatives à la forteresse de Brăila et mettre en évidence les perspectives de recherche susceptibles de contribuer à une compréhension plus nuancée de sa place dans l'histoire des relations roumano-ottomanes et dans l'histoire de l'espace roumain.

Mots-clés: forteresse de Brăila, Empire ottoman, les Principautés roumaines.

CZU: 930.1:392.8(498.3)"16/18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.14

Documente din sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea în cercetarea regimului alimentar al populației din Țara Moldovei

ALINA FELEA
0000-0002-7449-0001

Subiectul regimului alimentar al populației este o dimensiune deosebită a cercetării cotidianului, importanța acesteia reieșind din necesitatea cunoaşterii obiceiurilor alimentare ale populației din Țara Moldovei, inclusiv a elitelor, care oferă informații despre rangul social al unei persoane, crearea unei imagini mai complete despre tradițiile şi obiceiurile moştenite, cultura alimentară a comunității. Detalii aparent banale despre alimentele consumate, despre prețurile lor, perioadele de foamete fac conexiune cu un șir de alte direcții de cercetare: etnologia, economia, religia, sociologia, geografia etc., astfel cercetarea capătă un caracter interdisciplinar.

La baza acestei comunicări au stat: documente publicate în valoroase colecții de documente, cronici, sămi de Vistierie, descrieri ale călătorilor străini. Aceste izvoare permit reconstituirea obiceiurilor alimentare pe mai multe planuri:

1.Tradiționalitatea versus influențe. În sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea rația alimentară a populației Moldovei era dependentă de recolte, condiții climaterice și evenimente politice. Baza o constituiau cerealele: grâul, meiul, care a fost înlocuit în secolul al XVIII-lea de porumb (mămăliga devenind alimentul de bază). Carnea era consumată rar de oamenii de rând, doar la marile sărbători, alimentația zilnică fiind compusă din leguminoase (fasole, mazăre, bob), varză, ceapă, usturoi și lactate. Pe lângă ele un rol important le revenea produselor piscicole (peștele, crustaceele și moluștele), iar în rândul elitelor și fructelor de mare. În perioadele de foamete era o alimentație dură.

Sursele permit nuanțarea pătrunderii influenței orientale în alimentația elitelor – obiceiurile consumului de cafea, șerbet și unele dulciuri orientale. Totodată, denumirea bomboanelor – cofeturi, cofețioane, vine din italiană, dar și franceză, remarcă preluarea unor modele alimentare europene.

2.Postul religios și rigoarea alimentară. Alimentația era strâns legată de mentalitatea religioasă a epocii. Biserica Ortodoxă a stabilit pentru creștini patru posturi: Postul Mare (înainte de Sfintele Paști), Postul de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Postul de Sfânta Maria și Postul Nașterii Domnului sau Postul Crăciunului, pe parcursul cărora erau anumite zile cu *dezlegare la pește.* Sursele arată un respect extrem pentru calendarul ortodox.

3.Cultura consumului băuturilor: vinul, rachiul și berea. Zapisele de proprietate, litigiile pentru cârciumi și socotelile de cheltuieli, pomenirea velnițelor etc. arată că băuturile nu numai că ocupă un loc central în sociabilitatea cotidiană, abuzul de consum fiind un izvor al violenței, dar erau și o sursă de venit.

4.Condimente și plante aromatice în bucătăria din Țara Moldovei. Sursele demonstrează utilizarea atât a plantelor aromatice și verdețurilor tradiționale, cât și a condimentelor de import: piper, șofran, scorțișoară, cuișoare, nucșoară și ghimbir.

5.Contrastul social, evidențiind diferența între alimentația elitelor și cea a oamenilor de rând. De exemplu, sursele atestată importul de produse de lux precum zahărul, care înlocuia treptat mierea (îndulcitorul tradițional), lămâile, măslinele, smochinele și orezul.

6.Ustensile și cultura servirii. Sursele permit întocmirea unei liste a vaselor și ustensilelor tradiționale folosite atât la pregătirea mâncării, cât și la servitul ei, dar și împrumuturile. De exemplu numeroșii termeni care desemnează tacâmurile de servit cafeaua au fost preluate prin filiera turcească, astfel se încadrează în contextul general al impactului modelului otoman în Țara Moldovei de la mijlocul sec. XVII-sec. al XVIII-lea.

7.Sărbători, obiceiuri și tradiții, care sunt parte a vieții cotidiene și care au componenta alimentară.

Cuvinte-cheie: regim alimentar, Țara Moldovei, surse istorice, post religios, influențe, obiceiuri.

The Sources of the 17th Century to Beginning of the 19th Century in the Research of the Diet of the Population in the Principality of Moldavia

ALINA FELEA
0000-0002-7449-0001

The subject of the population's diet is a unique dimension in the research of daily life. Its importance stems from the need to understand the dietary habits of the population in the Principality of Moldova, including the elites, which provides information about a person's social status, creating a more complete image of inherited traditions, customs, and the community's culinary culture. Seemingly mundane details about consumed food, its prices, and periods of famine connect with a series of other research fields: ethnology, economics, religion, sociology, geography, etc., thus giving the research an interdisciplinary character.

This paper is based on documents published in valuable collections of documents, chronicles, Treasury accounts, and descriptions by foreign travelers. These sources allow for the reconstruction of dietary habits on several levels:

1. Tradition versus Influences. In the 17th century and the beginning of the 19th century, the dietary intake of the Moldavian population depended on harvests, climatic conditions, and political events. The basis consisted of grains: wheat and millet, the latter being replaced in the 18th century by maize (with *mămăliga* becoming the staple food). Meat was rarely consumed by ordinary people, only during major holidays, while the daily diet consisted of legumes (beans, peas, chickpeas), cabbage, onions, garlic, and dairy products. Alongside these, an important role belonged to fishery products (fish, crustaceans, and mollusks), and among the elites, to seafood as well. During periods of famine, a harsh diet prevailed. The sources allow us to nuance the penetration of Oriental influence into the diet of the elites – the habits of consuming coffee, sorbet, and certain Oriental sweets. At the same time, the name of candies – *cofeturi*,

cofețioane – comes from Italian, but also French, noting the adoption of certain European dietary models.

2. Religious Fasting and Dietary Rigor. Diet was closely linked to the religious mentality of the era. The Orthodox Church established four fasting periods for Christians: Great Lent (before Holy Easter), the Fast of the Holy Apostles Peter and Paul, the Fast of Saint Mary (Dormition Fast), and the Nativity Fast or Christmas Fast, during which there were certain days when fish was permitted. The sources show extreme respect for the Orthodox calendar.

3. The Culture of Beverage Consumption: wine, vodka, and beer. Property deeds, disputes over taverns, expense accounts, and the mention of distilleries (*velnițe*) show that beverages not only held a central place in daily sociability – with excessive consumption being a source of violence – but were also a source of income.

4. Spices and Aromatic Herbs in the Cuisine of the Principality of Moldova. The sources demonstrate the use of both traditional aromatic herbs and greens, as well as imported spices: pepper, saffron, cinnamon, cloves, nutmeg, and ginger.

5. Social Contrast, highlighting the difference between the diet of the elites and that of the common people. For instance, sources attest to the import of luxury products such as sugar, which gradually replaced honey (the traditional sweetener), lemons, olives, figs, and rice

6. Utensils and the Culture of Serving. The sources allow for the compilation of a list of traditional vessels and utensils used for both food preparation and serving, as well as borrowings. For example, numerous terms designating coffee-serving utensils were adopted through the Turkish channel, thus fitting into the general context of the Ottoman model's impact in the Principality of Moldova from the 17th century to the 18th century.

7. Holidays, Customs, and Traditions, which are part of daily life and have a culinary component.

Keywords: diet, Principality of Moldova, historical sources, religious fasting, influences, customs.

CZU: 94(=135.1):811.135.1'36
https://doi.org/10.59295/lrr2026.15

Gramaticile limbii române

ION EREMIA
0000-0002-2007-9233

Moldovenii din Republica Moldova dar și cei împrăștiați prin toate colțurile lumii, care s-au pricopsit cu pașapoarte ale statului România și atunci, când au primit pașapoartele, s-au declarat români și limba natală le este limba română, neagă cu vehemență formarea și existența limbii române pe parcursul secolelor și afirmă că aceasta s-a format doar după jumătatea secolului al XIX-lea, în schimb, „limba moldovenească" s-a format cu mult timp înainte și ar fi existat încă de prin secolele al XII-lea și al XIII-lea. În legătură cu aceste afirmații bizare, reamintim acestora că formularea în acest fel a problemei este falsă, de la bun început s-a format un singur popor – românii, desemnați în sursele străine cu termenul valahi și derivatele acestuia, cu o singură limbă, desemnată în aceleași surse străine cu sintagma limba valahă. Termenul rumâni și sintagma limba rumânească o avem fixată în cărțile tipărite în Transilvania, la Brașov de către diacul Coresi încă de la 1559-1560, de la sfârșitul aceluiași secol, Palia de la Orăștie fixează termenul români și sintagma limba românească. De asemenea, Palia de la Orăștie explică destul de limpede că valah semnifică român, iar limba valahă – limba română. Evoluția scrisului în limba română a necesitat elaborarea unor reguli. Primele informații despre strădaniile cărturarilor români de a elabora aceste reguli ne-au parvenit din secolul al XVIII-lea. O dovadă clară a existenței unei limbi o constitue apariția gramaticii limbii. Este de subliniat că din secolul al XVIII-lea sunt cunoscute primele gramatici ale limbii române, alcătuite de cărturari români și tipărite în Transilvania, Țara Moldovei, Țara Românească și Imperiul Habsburgilor în limba română, fie în limba latină sau germană. Prima gramatică românească este considerată *Gramatica* dascălului Dimitrie Eustatievici Brașoveanul (1730 –

1796), de la școala românească din Șcheii Brașovului, alcătuită în anul 1757, rămasă în manuscris, dar editată de N.A. Ursu în anul 1969. În anul 1772 a fost alcătuită *Gramatica lui Macarie*, care era un călugăr în Țara Moldovei, de la Schitul Sihla (Neamț). În text se precizează că aceasta este o „grammatică rumânească". Acesta este textul final al Gramaticii, pregătit pentru tipar, deoarece se menționează că „s-au tipărit în sfânta și Dumnezăiasca Mitropoliia Iașilor, cu blagosloveniia a preaosfințitului Arhiepiscopului și a Mitropolitului a toatei Moldaviei Kiriu Kir Gavriil". Dar, Gramatica românească a lui Macarie nu a mai apucat să fie tipărită. Ar fi de amintit că primele gramatici ale limbii ruse au fost alcătuite de străini și au rămas necunoscute în Rusia. Specialiștii din Federația Rusă acordă totuși prioritate *Gramaticii ruse* alcătuită în anul 1755 și publicată în anul 1757 de către Mihail V. Lomonosov.

Gramaticile „limbii moldovenești" au fost născocite abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea în Imperiul Rus, apoi în RASS Moldovenească și RSS Moldovenească, și sunt o consecință a influenței factorului politic din Imperiul Rus și din URSS de a demonstra existența „limbii moldovenești", deosebite de limba română, pentru a argumenta dominația asupra Basarabiei.

Cuvinte-cheie: gramatică, limba română, români, Moldova, Țara Românească, Dimitrie Eustatievici Brașoveanul.

Grammars of the Romanian Language

ION EREMIA
0000-0002-2007-9233

Moldovanists in the Republic of Moldova, as well as those scattered throughout the world who have obtained Romanian passports and, upon receiving them, declared themselves Romanians whose native language is Romanian, vehemently deny the historical formation and continuous existence of the Romanian language. They claim that Romanian emerged only after the middle of the nineteenth century, whereas the so-called "Moldovan language" had allegedly developed much earlier and had existed since the twelfth and thirteenth centuries. In response to such assertions, it should be emphasized that this formulation of the issue is fundamentally incorrect. From the outset, a single people, the Romanians, emerged, identified in foreign sources by the term *Wallachians* and its derivatives, and speaking a single language, referred to in the same sources as the *Wallachian language*. The ethnonym *rumâni* and the expression *limba rumânească* are attested in books printed by the deacon Coresi in Brașov, Transylvania, as early as 1559-1560. By the end of the same century, the *Palia de la Orăștie* recorded the ethnonym *români* and the expression *limba românească*. Moreover, the *Palia de la Orăștie* clearly explains that *Wallachian* means *Romanian* and that the *Wallachian language* is the *Romanian language*. The development of writing in Romanian required the establishment of linguistic rules. The earliest evidence regarding the efforts of Romanian scholars to formulate such rules dates from the eighteenth century. A clear indication of the existence of a language is the appearance of its grammar. It should be noted that the first grammars of the Romanian language, written by Romanian scholars and published in Transylvania, Moldavia, Wallachia, and the Habsburg Empire, whether in Romanian, Latin, or German, are known from the eighteenth century. The first Romanian grammar is generally considered to be the *Grammar* of Dimitrie Eustatievici of Brașov (1730-1796), a teacher at the Romanian school in Șcheii Brașovului, com-

piled in 1757. Although it remained in manuscript form, it was edited and published by N. A. Ursu in 1969. In 1772, the Grammar of Macarie, a monk from the Sihla Hermitage in Moldavia (Neamț), was compiled. The text explicitly identifies itself as a "Romanian grammar" (*grammatică rumânească*). It represents the final version prepared for publication, as indicated by the note stating that it was to be printed at the Holy Metropolitan Press of Iași with the blessing of Metropolitan Gavriil of Moldavia. However, Macarie's Romanian grammar was never printed. It is worth recalling that the earliest grammars of the Russian language were compiled by foreigners and remained largely unknown in Russia. Nevertheless, Russian scholars recognize priority for the *Russian Grammar* written by Mikhail V. Lomonosov in 1755 and published in 1757. Grammars of the so-called "Moldovan language" were invented only toward the end of the nineteenth century in the Russian Empire and were later promoted in the Moldavian ASSR and the Moldavian SSR. They were a consequence of political efforts within the Russian Empire and the Soviet Union to demonstrate the existence of a "Moldovan language" distinct from Romanian, thereby providing justification for political domination over Bessarabia.

Keywords: grammar, Romanian language, Romanians, Moldavia, Țara Românească, Dimitrie Eustatievici of Brașov.

CZU: 94(498)"1710/1810":910.4(4)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.16

Între Orient și Occident. Imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini (1710-1810). Considerații generale

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0002-4002-5136

Studiul de față examinează imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini din perioada 1710-1810, conturând principalele direcții care reies din cercetarea acestor surse. O atenție deosebită este acordată modului în care călătorii au perceput și descris Principatele Române ca spațiu de frontieră între Orient și Occident. Relatările lor nu sunt însă abordate doar ca simple descrieri de locuri și evenimente, ci ca mărturii modelate de originea, educația, parcursul profesional, interesele politice și motivele călătoriei fiecăruia. Analiza urmărește parcursul acestora din momentul apropierii și traversării frontierei până la sosirea în principalele centre politice din Transilvania, Moldova și Țara Românească. O atenție specială este acordată elementelor prin care frontiera devenea vizibilă pentru călători – precum prezența militară, controalele vamale, măsurile de carantină și pașapoartele -, dar și a emoțiilor și a așteptărilor legate de pătrunderea într-un spațiu politic și cultural diferit. Sursele relevă, de asemenea, granițe mentale și civilizaționale care au influențat interpretarea realităților întâlnite. Transilvania era percepută, în general, ca fiind mai apropiată de Europa Centrală și Occidentală, în timp ce Moldova și Țara Românească erau asociate mai frecvent cu Orientul Otoman. Dincolo de frontieră, călătorii au consemnat aspecte precum drumurile, mijloacele de transport, condițiile de cazare, ceremonialul curții, vestimentația, practicile politice și condițiile de viață ale populației. Relatările lor cuprind observații interesante despre limba română, originea romane ale românilor, viața religioasă, obiceiuri și tradiții populare. De asemenea, aceștia au remarcat în repetate rânduri resursele considerabile ale

Țărilor Române, contrastând adesea acest potențial cu o administrare deficitară, instabilitatea politică, corupția și situația dificilă a țărănimii. Domnitorii fanarioți, Poarta Otomană, boierii autohtoni și – în cazul Transilvaniei – nobilimea și autoritățile habsburgice ocupă un loc important în aceste evaluări. Totodată, descrierile străinilor au fost inevitabil influențate de propriile loialități politice, așteptări culturale și percepții. Astfel, din aceste relatări, Principatele Române se conturează ca un spațiu de frontieră în care influențele politice, culturale și civilizaționale orientale și occidentale s-au întâlnit și au interacționat de-a lungul secolului al XVIII-lea.

Așa se încheie plimbarea noastră prin istoria Principatelor Române din secolul al XVIII-lea așa cum este văzută, înțeleasă și receptată de străini. În raport cu realitatea prezentă unele lucruri descrise de voiajori s-au schimbat, altele mai puțin sau deloc, iar unele au dispărut. Această situație confirmă teza lui Nicolae Iorga despre importanța permanențelor istoriei și despre nevoia ca istoria națională să fie investigată și privită și din afara granițelor etnice și politice și, foarte important, cu spirit critic.

Cuvinte-cheie: Principatele Române, călători străini, frontiere; imagologie, mentalități, Orient și Occident.

Between East and West. The Image of the Romanian Principalities in the Accounts of Foreign Travellers (1710-1810). General Considerations

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0002-4002-5136

This study examines the image of the Romanian Principalities in the accounts of foreign travellers between 1710 and 1810, outlining the main directions that emerge from an ongoing investigation of these sources. Particular attention is given to how travellers perceived and described the Romanian Principalities as a frontier space between East and West. But their accounts are approached not merely as descriptions of places and events, but as testimonies shaped by the travellers' origins, education, professional background, political interests and reasons for travelling. The analysis follows their journeys from the moment they came near and crossed the frontier to their arrival in the principal political centres of Transylvania, Moldavia and Wallachia. Particular attention is paid to the elements through which the frontier became visible to travellers, including military presence, customs controls, quarantine measures and passports, as well as to the emotions and expectations associated with entering a different political and cultural space. The sources also reveal mental and civilisational boundaries that influenced the interpretation of the realities encountered. Transylvania was generally perceived as closer to Central and Western Europe, whereas Moldavia and Wallachia were more frequently associated with the Ottoman East. Beyond the frontier, they recorded roads, means of transport, accommodation, court ceremonial, dress, political practices and the living conditions of the population. Their accounts contain interesting observations on the Romanian language, the Roman origins of the Romanians, religious life, customs and popular traditions. They also repeatedly noted the considerable resources of the Romanian lands, often contrasting this potential with poor administration, political instability, corruption and the difficult situation of the peasantry. The Phanariot rulers, the Ottoman Porte, the

native boyars and, in Transylvania, the nobility and Habsburg authorities occupy an important place in these assessments. At the same time, the foreigners' descriptions were inevitably influenced by their own political loyalties, cultural expectations and perceptions. The Romanian Principalities thus emerge from these accounts as a frontier space in which Eastern and Western political, cultural and civilisational influences met and interacted throughout the eighteenth century.

The analysis undertaken here offers a perspective on the Romanian Principalities in the eighteenth century as represented, understood and interpreted by foreign observers. In relation to present-day reality, some of the things described by travellers have changed, others have changed little or not at all, and some have disappeared. This situation confirms Nicolae Iorga's thesis concerning the importance of historical continuities and the need for national history to be investigated and viewed from beyond ethnic and political borders and, very importantly, with a critical approach.

Keywords: Romanian Principalities, foreign travellers, frontiers; imagology, mentalities, East and West.

CZU: 94:391.7(498.1/.3)"1700/1830"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.17

Între tezaurizare și modă. Bijuterii, valoare și consum în spațiul românesc (cca 1700-1830)

FLORENTINA NIȚU
0009-0009-7103-8325

Prezentarea va urmări statutul economic și social al bijuteriilor în societatea românească extracarpatică în perioada cuprinsă între secolul al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea, pornind de la foi de zestre, testamente, inventare de avere și alte documente privind transmiterea și evaluarea bunurilor. În aceste surse, bijuteriile apar uneori cu valori monetare precise, alteori sunt doar enumerate, fără preț, ceea ce ridică problema modului în care era percepută și consemnată valoarea lor.

Prin urmare, analiza se va apleca asupra raportului dintre valoarea podoabelor și cea a pieselor vestimentare, argintăriei și altor bunuri de prestigiu acumulate de elite, precum și schimbările de tipologie și de utilizare ale bijuteriilor. Pornind de la diferența dintre valoarea economică, valoarea socială și funcția simbolică a podoabei, analiza noastră își propune să surprindă locul acesteia ca formă de reprezentare și consum de lux și să observe în ce măsură, pe parcursul perioadei 1700-1830, bijuteria își modifică statutul, de la bun cu puternică funcție patrimonială la obiect tot mai strâns legat de modă și practicile de consum.

Cuvinte-cheie: bijuterii, modă, consum, spațiu românesc extracarpatic, premodernitate.

Between Accumulation and Fashion. Jewellery, Value and Consumption in the Romanian Principalities (c. 1700-1830)

FLORENTINA NIȚU
0009-0009-7103-8325

This paper examines the economic and social status of jewellery in Romanian Principalities during the period spanning the eighteenth century and the first decades of the nineteenth century. It draws on dowry lists, wills, probate inventories and other documents concerning the transmission and valuation of goods. In these sources, jewellery is sometimes assigned precise monetary values, while at other times it is merely listed without a price, raising questions about how its value was perceived and recorded.

The analysis therefore focuses on the relationship between the value of jewellery and that of garments, silverware and other prestige goods accumulated by the elites, as well as on changes in the typology and uses of jewellery. Taking as a starting point the distinction between the economic value, social value and symbolic function of jewellery, this study seeks to explore its place as a form of representation and luxury consumption, and to examine the extent to which, over the period 1700-1830, jewellery underwent a shift in status – from an asset with a strong patrimonial function to an object increasingly associated with fashion and consumer practices.

Keywords: jewellery, fashion, consumption, Romanian Principalities, premodernity.

CZU: 929:325.3(=498.7)"17"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.18

Aventurierul și colonizatorul de la mijlocul secolului al XVIII-lea Manolaki Zamfirakovic

ALEXANDR PONOMARIOV
0000-0001-5492-0804

Una dintre persoanele implicate în colonizarea nou-înființatei Noi Serbii a fost Manolakii Zamfirakovici, un dregător din Principatul Moldovei. Referiri la acesta apar în lucrările lui V. Pirko, A. Hanul, E. Belova și V. Țvirkun, în timp ce E. Zahorovski și O. Posunko au scris mai detaliat despre activitățile sale, în contextul epocii respective.

Manolakii Zamfirakovici aparținea „națiunii macedonene" – ceea ce implica o origine grecească, fapt sugerat și de numele său de familie. Funcția de „cămăraș" era una de prestigiu și putea deschide calea către o ascensiune în carieră la curtea domnească.

Manolakii Zamfirakovici a sosit în Imperiul Rus – mai exact, în Noua Serbie – în septembrie 1752, unde a primit gradul de căpitan.

Ulterior, „cămăraș" a împrumutat bani pentru afacerile sale, inclusiv o sumă de 1.000 de ruble – o sumă considerabilă la acea vreme – de la comandantul Cetății Sfânta Elisabeta, brigadierul Aleksey Hlebov.

Căpitanul Ivanov a fost trimis să dea de urma escrocului; totodată, a fost trimis la domnitorul Moldovei, Matei Ghica, purtând scrisori oficiale. În mai 1755, căpitanul a raportat superiorilor săi că dusese la bun sfârșit misiunea de a solicita recuperarea fondurilor menționate.

Totuși, domnitorul moldovean nu l-a predat, în mod evident, pe fostul demnitar care servise sub conducerea predecesorului său, Constantin Racoviță; prin urmare, reprezentanții autorităților imperiale de la Kiev au întreprins ulterior noi demersuri.

Într-o scrisoare adresată Cancelariei Militare Generale, datată 24 februarie 1756, guvernatorul Kievului, Ivan Kostiurin, raporta că un locuitor grec din Nijin, Hadji Țepan, îl ajutase pe un datornic – căpitanul

Manolakii Zamfirakovici, care servise în Noua Serbie – să treacă ilegal frontiera Imperiului Rus, după ce îl îmbrăcase în straie grecești. În consecință, Kostiurin a dispus luarea de măsuri pentru a-l identifica nu pe datornicul însuși, ci pe intermediar, grecul Hadji Țepan.

Cuvinte-cheie: căpitanul Manolakii Zamfirakovici, datorii, bani, evadare, căutarea debitorului, grecul Hadji Țepan.

The Mid-18th-Century Adventurer and Colonizer Manolaki Zamfirakovich

ALEXANDR PONOMARIOV
0000-0001-5492-0804

One of the individuals involved in the colonization of the newly established New Serbia was Manolaki Zamfirakovich, an official from the Principality of Moldavia. References to him appear in the works of V. Pirko, A. Hanul, Ye. Bielova, and V. Tsvirkun, while Ye. Zahorovskyi and O. Posunko have written about his activities in greater detail within the context of the era. Manolaki Zamfirakovich was of „Macedonian nationality" -implying Greek origin, a fact also suggested by his surname. The position of „kamarash" was quite prestigious and could pave the way for career advancement at the Hospodar's court.

Manolakiy Zamfirakovych arrived in the Russian Empire-specifically in New Serbia -in September 1752, where he attained the rank of captain. Subsequently, the „kamarash" borrowed money for his business dealings -including a sum of 1,000 rubles from the commandant of the Fortress of Saint Elizabeth, Brigadier Oleksiy Hliebov, which was a considerable amount at the time.

Captain Ivanov was dispatched to locate the swindler; he was simultaneously sent to the Moldavian Hospodar, Matei Ghica, bearing official letters. In May 1755, the captain reported to his superiors that he had carried out the mission to demand repayment of the aforementioned funds.

However, the Moldavian ruler evidently did not hand over the former official who had served under the previous ruler, Constantin Racoviță; consequently, representatives of the imperial authorities in Kyiv subsequently initiated further steps.

In a letter to the General Military Chancellery dated February 24, 1756, Kyiv Governor Ivan Kostyurin reported that a debtor-Captain Manolaky Zamfirakovych, who had been serving in New Serbia -had been spirited out of the Russian Empire by a Greek resident of Nizhyn named

Hadji Tsepan, who had disguised him in Greek attire. Consequently, Kostyurin ordered that measures be taken to locate not the debtor himself, but rather the intermediary, the Greek Hadji Tsepan.

Keywords: Captain Manolaky Zamfirakovich, debts, money, escape, search for debtor, Greek Hadzhi Tsepan.

CZU: 75.052:271.2-526.62(478-21)"17"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.19

Încadrarea tipologică a tabloului votiv de la Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni

MARIA DRAGNEV
0009-0006-0959-7095

Picturile murale din biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni databile cu anii 1763-1768 (într-un consens mai general, nelipsind și unele propuneri de datări mai timpurii, dar fără argumente convingătoare), datării respective corespunzându-le și perioadele de domnie a voievozilor și păstorie pentru mitropolitul Daniel al Proilaviei, reprezentați aici. O listă a voievozilor din tabloul votiv de la Căușeni, a fost întocmită de Alexei Mateevici, după inscripțiile care se mai vedeau în primele decenii ale secolului al XX-lea : Scarlat Grigorie Ghica, a doua inscripție neidentificată, Ecaterina Ruset (considerată soție a lui Antonie Ruset), Constantin voievod (cu ezitări între Constantin Mavrocordat și Constantin Racoviță), Nicolae Mavrocordat și Grigore Callimachi. Lista a fost reprodusă în mai multe lucrări (Vasilii Kurdinovski, Ștefan Ciobanu, Kir Rodnin ș. a.), până la corectările aduse de C. Ciobanu, care o identifică pe Ecaterina Ruset ca soție a lui Constantin Mavrocordat (astfel eliminându-se cea mai mare inconsecvență cronologică, cea de prezență a doamnei unui voievod ce a domnit în secolul al XVII-lea), iar mai târziu, E. Dragnev observă că doamna Ecaterina Ruset este precedată de trei și nu doi voievozi (pentru toți s-a propus identificarea cu domnii Ghiculești, care au domnit în perioada 1763-1768 în Moldova sau Țata Românească: Scarlată Grigore Ghica, Grigore al III-lea Alexandru Ghica și Alexandru Scarlat Ghica), iar figura semnată Nicolau Mavrocordat, de fapt este o doamnă, Elena nepoata lui Nicolai Mavrocordat (astfel fiind exclusă ultima neconcordanță cronologică) și soția lui Grigore Callimachi. Ultimul, fiind ctitorul principal, ține biserica în mâini, dar ofranda nu se îndreaptă spre destinatarul său – Iisus Hristor, precum e obișnuit în tipicul moldovenesc,

dar îl are de cealaltă parte, pe mitropolitul Daniil al Proilaviei (și alături de el mama sa monahie), în calitatea sa de co-ctitor principal. Această modalitate se apropie mai mult de tipicul muntenesc, unde în mai multe cazuri, biserica este susținută de doi co-ctitori, ca de exemplu la Snagov, bolnița Hurezilor, sau tot la Hurezi, în paraclisul Nașterii Maicii Domnului, biserica este ținută de cuplul domnesc, Sf. Constantin Brâncoveanu și doamna Maria, modalitate regăsită și la cuplul de ctitori din Filipeștii de Pădure, pentru a nu ne opri decât la câteva exemple de acest fel. Ceea ce nu s-a observat până acum, este că în urma isprăvirii lucrărilor de restaurare, sub bandoul urmare a pierderii stratului de tencuială, după ce au fost extrase bârnele de consolidare putrezite din ziduri, se vede un tron cu cineva așezat pe el. Mult probabil că este Maica Domnului cu pruncul Iisus, precum întâlnim o dispoziție similară în catoliconul de la Cozia (cu portretele lui Mircea cel Bătrân și a fiului său Mihail).Acest din urmă detaliu, apropie și mai mult soluția tabloului votiv de la Căușeni de tipicurile muntenești, ceea ce nu surprinde de loc, dacă ținem cont că voievozii ctitori au domnit atât în Moldova cât și în Țara Românească, zugravii (Radu, Stanciu și Voicu), după cum au sugerat cercetările anterioare, au fost de asemenea de proveniență muntenească, iar mitropolitul Daniel, păstorea o mitropolie ce cuprindea raialele din ambele Țări Românești.

Cuvinte-cheie: Tablou votiv, pictură murală, iconografie, reprezentări domnești, reprezentări arhierești.

Typological Classification of the Votive Painting at the Church of the Dormition of the Mother of God in Căușeni

MARIA DRAGNEV
0009-0006-0959-7095

The murals in the Church of the Dormition of the Mother of God in Căușeni are datable to the years 1763-1768 – a consensus generally accepted, despite some proposals for earlier dates that lack convincing arguments – a timeframe that aligns with the reigns of the voivodes and the tenure of Metropolitan Daniel of Proilavia, all of whom are depicted there. A list of the voivodes appearing in the votive painting at Căușeni was compiled by Alexei Mateevici based on inscriptions still visible in the early decades of the 20th century: Scarlat Grigorie Ghica, a second unidentified figure, Ecaterina Ruset (considered to be the wife of Antonie Ruset), Constantin Voivode (with uncertainty as to whether this refers to Constantin Mavrocordat or Constantin Racoviță), Nicolae Mavrocordat, and Grigore Callimachi. The list was reproduced in several works (Vasilii Kurdinovski, Ștefan Ciobanu, Kir Rodnin, et al.) prior to the corrections made by C. Ciobanu, who identified Ecaterina Ruset as the wife of Constantin Mavrocordat (thereby eliminating the major chronological inconsistency regarding the presence of the consort of a 17th-century voivode). Later, E. Dragnev noted that Lady Ecaterina Ruset is preceded by three voivodes rather than two – all identified as members of the Ghica family who reigned in Moldavia or Wallachia between 1763 and 1768 (Scarlat Grigore Ghica, Grigore III Alexandru Ghica, and Alexandru Scarlat Ghica) – and that the figure labeled "Nicolau Mavrocordat" is actually a woman: Elena, the niece of Nicolae Mavrocordat (thus resolving the final chronological discrepancy) and wife of Grigore Callimachi. The latter, as the principal patron, holds the church in his hands; however, the offering is not directed toward its intended recipient – Jesus Christ, as is customary in the Moldavian tradition – but rather toward Metropolitan Daniil of Proilavia (depicted alongside his mother,

a nun), who appears as a co-patron. This approach aligns more closely with the Wallachian tradition, where the church is frequently supported by two co-founders – such as at Snagov or the Hurezi infirmary; or, again at Hurezi, in the Chapel of the Nativity of the Mother of God, where the church is sponsored by the princely couple, Saint Constantine Brâncoveanu and Lady Maria (a pattern also seen with the founding couple at Filipeștii de Pădure, to cite just a few examples). What had gone unnoticed until now is that, following the completion of restoration work – specifically beneath the decorative band where the plaster layer had been lost and rotted structural beams were removed from the walls – a seated figure on a throne is visible. It is highly likely to be the Mother of God with the infant Jesus, a composition similar to that found in the *katholikon* at Cozia (featuring the portraits of Mircea the Elder and his son Mihail). This latter detail further aligns the votive painting at Căușeni with Wallachian conventions – which is hardly surprising, given that the founding voivodes reigned in both Moldavia and Wallachia; the painters (Radu, Stanciu, and Voicu) were, as previous research has suggested, of Wallachian origin; and Metropolitan Daniel presided over a metropolitan see that encompassed the Ottoman-controlled *raias* of both Romanian principalities.

Keywords: Votive painting, mural painting, iconography, princely representations, hierarchal representations.

CZU: 091:271:930.85(498.3)"17/18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.20

Blestemul în însemnările de pe cartea veche românească din Episcopia Huşilor (secolele XVIII-XIX)

CRISTINA MARIA SPÂNU-CÎMPIANU
0000-0002-1701-288X

Timp de secole, modalitatea cea mai utilizată de protejare a cărţilor a fost una de natură spirituală. Blestemul, consemnat pe filele tipăriturilor, fiind frecvent folosit de posesorii acestora. În societatea românească medievală însemnul grafic avea un prestigiu deosebit, fiind menit să sfideze timpul. Cheia prin care putem înţelege această protecţie spirituală a cărţii prin blestem trebuie citită strict în contextul moral-religios al epocii medievale. Încă din vechime, viaţa în lumea satului românesc a gravitat în jurul Bisericii şi a preotului. Biserica a ţinut unită comunitatea satului şi cu sprijinul cărţii ce era văzută ca o modalitate de cunoaştere a adevărului prin credinţă. Blestemele erau îndreptate împotriva celor ce ar fi încercat să modifice în vreun fel traiectoria cărţii prin schimbarea locului unde aceasta fusese aşezată prin danie: în biserică, mănăstire sau familie. Cartea, ca obiect de valoare pus pe picior de egalitate cu celelalte odoare bisericeşti, trebuia, aşadar, protejată. În mentalitatea tradiţională, credinţa în imbatabilitatea blestemului era nestrămutată. Odată rostit sau scris, acesta acţiona cu o forţă care cu greu putea fi oprită sau retrasă.

Din analiza numeroaselor blesteme găsite pe cărţile vechi ce au circulat de-a lungul timpului în Eparhia Huşilor, pot fi identificate răspunsuri la întrebări care se ridică în legătură cu furtul cărţilor: de ce se furau cărţile şi cine erau hoţii acestora?; care erau modalităţile de înstrăinare a tipăriturilor? sau cine era îndreptăţit să scrie blestemele pe cărţi? Însemnările consemnate pe filele acestora scot la lumină numeroasele formule de blestem consacrate ce utilizau termeni specifici care, de multe ori erau

folosiți simultan, intensificând astfel frica de pedeapsă. Prin imprecația făcută se invoca o chemare la ocrotire. Se atrăgea astfel, încă o dată, atenția că furtul cărții reprezintă un atentat la sacralitate, prin încălcarea poruncii a opta a Decalogului care zice simplu „Să nu furi".

Cuvinte-cheie: Carte veche românească, tipărituri, însemnări marginale, blesteme, Episcopia Hușilor.

The Curse in the Marginal Notes of Old Romanian Books from the Diocese of Huși (18th-19th Centuries)

CRISTINA MARIA SPÂNU-CÎMPIANU
0000-0002-1701-288X

For centuries, the most common method of protecting books was of a spiritual nature. Curses, inscribed on the pages of printed books, were frequently used by their owners. In medieval Romanian society, the written word held particular prestige, intended to defy the passage of time. The key to understanding this spiritual protection of books through curses must be read strictly within the moral and religious context of the medieval era. Since ancient times, life in the Romanian village has been centred around the Church and the priest. The Church held the village community together, aided by the book, which was seen as a means of discovering the truth through faith. The curses were directed against those who might have attempted to alter in any way the book's destiny by changing the place where it had been placed as a donation: in the church, a monastery or within a family. The book, as a valuable object placed on a level with other church treasures, had therefore to be protected. In the traditional mentality, belief in the invincibility of the curse was absolute. Once spoken or written, it acted with a force that could hardly be stopped or withdrawn.

An analysis of the numerous curses found in old books that circulated over time within the Diocese of Huși answers questions arising from the theft of books: why were the books stolen, and who were the thieves? How were the printed works disposed of? Or who was entitled to write the curses on the books? The notes recorded on their pages reveal numerous established curse formulas that employed specific terms, often used simultaneously, thereby intensifying the fear of punishment. Through the imprecation, a call for protection was invoked. This served, once again, to draw attention to the fact that the theft of a book constituted an attack on the sacred, by violating the eighth commandment of the Decalogue, which simply states, 'Thou shalt not steal'.

Keywords: Old Romanian book, printed books, marginal notes, curses, the Diocese of Huși.

CZU: 929:[271.2-726.3 + 32](478)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.21

Grigor Zakarian (cca 1765-1827), politician și diplomat în haine preoțești

LIDIA PRISAC
0000-0002-3406-3670

Personalitate notorie în istoria înființării şi conducerii Arhiepiscopiei Armene din spațiul românesc în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812, Grigor Zakarian apare în cronicele armene ca un prelat ilustru, dar şi ca un personaj controversat, care a jucat un rol remarcabil în disputele pentru succesiunea scaunului de la Ecimiadzin în anul 1799. În anumite surse de epocă, acesta este zugrăvit în culori aspre, fiind caracterizat drept „un intrigant fără pereche", şi un spirit avar, devenit legendar ca păzitor al întregii averi băneşti a arhiepiscopului Iosif Argutinski. Dincolo de aceste tuşe subiective şi modul pragmatic în care a gestionat destinele comunității sale, putem contura profilul unei personalități complexe. Născut la Cetatea Albă, înzestrat cu o minte ageră, o voință fermă şi calități de excepție de administrator, arhiepiscopul Zakarian s-a remarcat prin capacitatea extraordinară de a naviga în meandrele politicii imperiale ruse și ale noii administrații țariste din Basarabia. Deși a fost nevoit să se retragă de la Iași în 1812, a ştiut să speculeze interesul Imperiului Rus de a transforma Basarabia într-un „model de bună guvernare" pentru a obține privilegii majore în beneficiul comunității sale.

Cuvinte-cheie: Grigor Zakarian; Arhiepiscopia Armeană; Basarabia; Imperiul Rus; războiul ruso-turc (1806-1812).

Grigor Zakarian (c. 1765-1827), a Politician and Diplomat in Priestly Attire

LIDIA PRISAC
0000-0002-3406-3670

A prominent figure in the history of the establishment and leadership of the Armenian Archbishopric in the Romanian lands during the Russo-Turkish War of 1806-1812, Grigor Zakarian appears in Armenian chronicles as an illustrious prelate, yet also as a controversial figure who played a notable role in the succession disputes for the See of Etchmiadzin in 1799. In certain contemporary sources, he is depicted in harsh terms – described as an "unrivaled schemer" and a miserly man – and became legendary as the custodian of the entire monetary fortune of Archbishop Joseph Argutinsky. Beyond these subjective portrayals and the pragmatic manner in which he steered the fate of his community, one can discern the profile of a complex personality. Born in Cetatea Albă and gifted with a sharp mind, a firm will, and exceptional administrative talents, Archbishop Zakarian distinguished himself through his extraordinary ability to navigate the intricacies of Russian imperial politics and the new Tsarist administration in Bessarabia. Although he was compelled to withdraw from Iași in 1812, he skillfully leveraged the Russian Empire's desire to transform Bessarabia into a "model of good governance" to secure significant privileges for the benefit of his community.

Keywords: Grigor Zakarian; Armenian Archbishopric; Bessarabia; Russian Empire; Russo-Turkish War (1806-1812).

CZU: 94:323.311(478)"1824/1828"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.22

Revendicările nobilimii basarabene în anii lichidării autonomiei (1824-1828)

SERGIU BOȚOLIN
0000-0003-4016-4133

Comunicarea examinează revendicările nobilimii basarabene în anii în care regimul de autonomie instituit prin Regulamentul din 29 aprilie 1818 a fost demontat treptat, între decizia din septembrie 1824, prin care numirea ispravnicilor și a asesorilor de ținut a trecut de la nobilime la Coroană, și Regulamentul din februarie 1828. Sursa principală este un memoriu al nobilimii, păstrat în fondul Adunării Deputaților Nobilimii (ANA, F. 88, inv. 1, d. 271), redactat cel mai probabil în 1827, ca răspuns la informațiile cerute de Ministerul Finanțelor.

Revendicările sunt urmărite în cinci domenii. Primul privește limitele stării nobiliare. În procesul de confirmare a nobleței, nobilimea invoca deopotrivă vechile acte moldovenești și dreptul nobiliar rusesc, dar le cita în moduri diferite. Memoriul trimite exact la articolul 43 al Hrisovului din 1785, care prevedea alegerea ispravnicilor de către nobilime, în timp ce hrisovul din 1734 al lui Constantin Mavrocordat este atribuit fratelui său Ioan. Tradiția juridică moldovenească rămânea o sursă de legitimitate, invocată din memorie, iar dreptul imperial devenise instrumentul eficient al negocierii. Al doilea domeniu este puterea locală. Nobilimea cerea restabilirea alegerilor sau, în lipsa lor, numirea ispravnicilor de către Consiliul Suprem, argumentând prin cunoașterea locului și a limbilor rusă și română. Al treilea privește proprietatea asupra oamenilor. În 1826, M. S. Voronțov a propus recenzarea și impozitarea robilor particulari și interzicerea vânzării lor separat de familie. Nobilimea a afirmat dreptul ei „veșnic" asupra robilor și l-a apărat în practică prin tergiversarea lucrărilor comisiilor, iar decizia din 1829 a privit doar rromii Coroanei. Al patrulea domeniu este cel al raporturilor cu țăranii. Nobilimea cerea

o reglementare permanentă, dar a respins în 1826 proiectul lui Voronțov, considerat prea favorabil țăranilor. Al cincilea privește economia provinciei. Memoriul cere desființarea cordonului vamal de pe Nistru, eliminarea monedei turcești și a leului de calcul, clarificarea titlurilor de proprietate și sistematizarea legilor moldovenești, iar aceste cereri sunt formulate în limbajul interesului fiscal al statului.

Răspunsul centrului a fost diferențiat. Privilegiile sociale ale nobilimii au fost păstrate, particularismul ei administrativ a fost eliminat. Numărul funcțiilor elective a scăzut, moneda rusească a fost introdusă în 1828, iar cordonul vamal de pe Nistru a fost desființat în septembrie 1830. Nobilimea basarabeană a ieșit din anii lichidării autonomiei ca stare privilegiată a unei provincii obișnuite a imperiului, nu ca elită guvernantă a unei provincii cu statut special.

Cuvinte-cheie: Basarabia, nobilime, revendicări, autonomie, Adunarea Deputaților Nobilimii, M. S. Voronțov, privilegii, Regulamentul din 1828.

The Demands of the Bessarabian Nobility in the Years of the Abolition of Autonomy (1824-1828)

SERGIU BOȚOLIN
0000-0003-4016-4133

The paper examines the demands of the Bessarabian nobility in the years when the autonomous regime established by the Statute of 29 April 1818 was gradually dismantled, between the decision of September 1824, which transferred the appointment of district police chiefs (ispravnici) and district assessors from the nobility to the Crown, and the Statute of February 1828. The main source is a memorandum of the nobility, preserved in the fond of the Assembly of Noble Deputies (ANA, F. 88, inv. 1, d. 271), most probably written in 1827 in response to information requested by the Ministry of Finance.

The demands are examined in five fields. The first concerns the boundaries of the noble estate. In the process of confirming noble status, the nobility invoked both the old Moldavian acts and Russian noble law, but cited them in different ways. The memorandum refers precisely to article 43 of the 1785 Charter to the Nobility, which provided for the election of district police chiefs by the nobility, while the 1734 charter of Constantin Mavrocordat is attributed to his brother Ioan. The Moldavian legal tradition remained a source of legitimacy, invoked from memory, whereas imperial law had become the effective instrument of negotiation. The second field is local power. The nobility asked for the restoration of elections or, failing that, for the appointment of district police chiefs by the Supreme Council, arguing from its knowledge of the province and of the Russian and Romanian languages. The third concerns property in people. In 1826, M. S. Vorontsov proposed to register and tax privately owned Roma slaves and to forbid their sale apart from their families. The nobility asserted its "perpetual" right over its slaves and defended it in practice by delaying the work of the commissions, and the decision of 1829 concerned only the Roma belonging to the Crown. The fourth field is that of relations with the peasantry. The nobility asked for

a permanent regulation, but in 1826 it rejected Vorontsov's draft, which it considered too favourable to the peasants. The fifth concerns the economy of the province. The memorandum asks for the abolition of the customs cordon on the Dniester, the removal of Ottoman coinage and of the leu as a money of account, the clarification of land titles and the systematisation of Moldavian laws, and these requests are formulated in the language of the fiscal interest of the state.

The response of the centre was differentiated. The social privileges of the nobility were preserved, while its administrative particularism was eliminated. The number of elective offices decreased, Russian currency was introduced in 1828, and the customs cordon on the Dniester was abolished in September 1830. The Bessarabian nobility emerged from the years of the abolition of autonomy as the privileged estate of an ordinary province of the empire, not as the governing elite of a province with a special status.

Keywords: Bessarabia, nobility, demands, autonomy, Assembly of Noble Deputies, M. S. Vorontsov, privileges, Statute of 1828.

CZU: [94 + 908](498.4)"17/18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.23

De la Kér la Felcheriu. Document, hartă și memorie locală în reconstituirea unei așezări bihorene

GABRIELA ANTONOVICI
0009-0000-8080-6466

Satul Felcheriu (Felkér, Kiskér), astăzi în comuna Oșorhei, județul Bihor, este consemnat documentar din Evul Mediu, iar numele său s-a păstrat, sub forme succesive, până în prezent. Păstrarea numelui nu oferă, prin ea însăși, informații despre continuitatea locuirii sau despre poziția vetrei. Cercetarea urmărește evoluția așezării pe durată lungă, de la satul medieval la cel refăcut în epoca modernă, precum și felul în care această evoluție a fost reținută de comunitatea locală.

În Evul Mediu, Felkér este menționat împreună cu Alkér, actualul Cheriu. Cele două sate s-au individualizat dintr-un Kér mai vechi și s-au aflat în stăpânirea capitlului din Oradea. Determinativele Fel- și Al-, respectiv Kis- și Nagy-, pot indica poziția și mărimea celor două sate sau ordinea în care acestea s-au format, problemă care rămâne deschisă. Sunt avute în vedere, de asemenea, informațiile documentare privind biserica medievală a satului.

Între satul medieval și cel modern se află perioada stăpânirii otomane. La începutul secolului al XVIII-lea, Felcheriul este consemnat ca sat nou așezat, pe un hotar în care ogoarele fuseseră acoperite de pădure. Rămân de clarificat condițiile în care s-a produs această refacere și raportul dintre vatra satului refăcut și cea a așezării medievale. Legătura dintre cele două etape poate fi stabilită prin compararea documentelor din cele două perioade cu hărțile și cu mărturiile locuitorilor.

Satul refăcut apare în toate cele trei ridicări militare habsburgice, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Reprezentările succesive arată, pe parcursul unui secol, poziția și întinderea vetrei, drumurile principale și utilizarea terenurilor din hotar.

Prin suprapunerea ridicărilor peste harta actuală, reprezentările istorice pot fi raportate la configurația de astăzi a satului. Acestora li se adaugă planurile cadastrale ale hotarului din secolul al XIX-lea, care oferă o imagine mai detaliată a terenului și a denumirilor de locuri. În hotarul satului este semnalat în literatura de specialitate toponimul „La Pustă", care se regăsește și în documentația urbanistică actuală a comunei. Numele poate indica un loc părăsit, iar această ipoteză poate fi verificată prin confruntarea cu terenul și cu relatările locuitorilor. Imaginea oferită de hărți aparține satului refăcut și nu poate fi proiectată direct asupra așezării medievale.

Cercetarea are în vedere și ce au reținut locuitorii din istoria satului: explicațiile locale ale numelui, relația cu Cheriul, denumirile de hotar și relatările despre începuturile comunității. Aceste informații sunt analizate după criteriile de critică a sursei orale formulate într-un studiu anterior, cu atenție la proveniența informației, la distanța față de evenimentele relatate și la posibilitatea coroborării lor. Interviurile au caracter exploratoriu.

Pornind de la același nume, cercetarea încearcă să stabilească principalele etape ale evoluției așezării, de la Kér-ul medieval la Felcheriul de astăzi, și să compare această reconstituire cu ceea ce a păstrat memoria locală.

Cuvinte-cheie: Felcheriu; Felkér; Bihor; cartografie istorică; planuri cadastrale; microtoponimie; istorie orală; istorie locală.

From Kér to Felcheriu. Documents, Maps and Local Memory in the Reconstruction of a Settlement in Bihor

GABRIELA ANTONOVICI
0009-0000-8080-6466

The village of Felcheriu (Felkér, Kiskér), today part of Oșorhei commune, Bihor County, has been documented since the Middle Ages, and its name has been preserved, in successive forms, to the present day. The persistence of the name does not, in itself, provide information on the continuity of habitation or on the location of the village site. The research examines the long-term evolution of the settlement, from the medieval village to the one re-established in the modern period, as well as the way in which this evolution has been retained by the local community.

In the Middle Ages, Felkér is mentioned together with Alkér, present-day Cheriu. The two villages emerged from an older Kér and were held by the chapter of Oradea. The prefixes Fel- and Al-, and Kis- and Nagy- respectively, may indicate the position and size of the two villages or the order in which they were formed, a question that remains open. Documentary information on the medieval church of the village is also taken into account.

The period of Ottoman rule lies between the medieval and the modern village. In the early eighteenth century, Felcheriu is recorded as a newly settled village, on a territory where the fields had been overgrown by forest. The conditions of this resettlement and the relationship between the site of the re-established village and that of the medieval settlement remain to be clarified. The link between the two stages can be established by comparing the documents of the two periods with the maps and with the testimonies of the inhabitants.

The re-established village appears in all three Habsburg military surveys, from the late eighteenth century to the last decades of the nineteenth. The successive representations show, over the course of a century, the position and extent of the village site, the main roads and

the use of land within the village territory. By overlaying the surveys on the current map, the historical representations can be related to the present-day layout of the village. They are complemented by the nineteenth-century cadastral plans of the village territory, which provide a more detailed image of the terrain and of place names. The specialist literature records the toponym "La Pustă" within the village territory, a name which also appears in the current urban planning documentation of the commune. The name may indicate an abandoned site, a hypothesis that can be tested against the terrain and the accounts of the inhabitants. The image provided by the maps belongs to the re-established village and cannot be projected directly onto the medieval settlement.

The research also considers what the inhabitants have retained of the history of the village: local explanations of the name, the relationship with Cheriu, field names and accounts of the beginnings of the community. This information is analysed according to the criteria for the critique of oral sources formulated in a previous study, with attention to the provenance of the information, the temporal distance from the events related and the possibility of corroboration. The interviews are exploratory.

Starting from the same name, the research seeks to establish the main stages in the evolution of the settlement, from medieval Kér to present-day Felcheriu, and to compare this reconstruction with what local memory has preserved.

Keywords: Felcheriu; Felkér; Bihor; historical cartography; cadastral plans; microtoponymy; oral history; local history.

CZU: 929:[930.253:351.74](47+57)"1899/1911"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.24

Scrierile autobiografice și fațetele lor. Cristian Racovski într-un dosar de supraveghere al Poliției Secrete Ruse (Ohranka), 1899-1911

FLAVIUS SOLOMON
0009-0007-4468-7069

În comunicare este adus în discuție dosarul de supraveghere deschis în 1899 pe numele socialistului Cristian Racovski de către Secția Specială (Osobyi otdel) a Departamentului Poliției din Imperiul Rus, instituție cunoscută generic sub numele de „Ohranka". Păstrat în prezent la Arhiva de Stat a Federației Ruse (GARF) din Moscova, dosarul conține 71 de file și acoperă intervalul 1899-1911. El cuprinde rapoarte de agentură, corespondență internă, circulare, petiții ale lui Racovski și ale Elisavetei Reabova, scrisori interceptate, precum și copii ale unor rapoarte diplomatice. Deși a fost semnalat în literatură, dosarul rămâne puțin valorificat. El oferă indicii documentare importante atât pentru biografia militantului, cât și pentru înțelegerea modului în care poliția politică rusă colecta și valorifica informațiile despre activiștii ruși și străini considerați periculoși. În privința biografiei, dosarul documentează căsătoria cu Reabova, contactele cu grupările de stânga din Rusia, în special cu „marxiștii legali", activitatea anterioară din România, Germania, Franța și Elveția, decizia din martie 1900 de a-l expulza din Imperiu și interacțiunea sa cu autoritățile ruse.

Este analizată în detaliu petiția adresată de Racovski ministrului de Interne al Rusiei în aprilie 1900, prin care militantul a încercat să obțină revocarea deciziei de expulzare. Petiția conține o serie de referințe autobiografice relevante: studiile și sejururile de la Geneva, Berlin, Nancy și Montpellier, participarea la congresul medical de la Moscova din 1897, serviciul militar la Constanța. Lectura acesteia permite o radiografie a modului în care Racovski a urmărit să-și construiască o autobiografie pe

măsura așteptărilor destinatarului. Un exemplu relevant în acest sens este invocarea descendenței dintr-o familie de patrioți bulgari, care militaseră pentru emanciparea Bulgariei de sub dominația otomană, și a propriului atașament față de Rusia.

În partea a doua a comunicării, petiția din aprilie 1900 este comparată cu o scurtă autobiografie redactată de Racovski în 1923, când era membru al aparatului de stat sovietic. Deși ambele documente folosesc unele repere biografice identice (congresul socialist de la Zürich din 1893, expulzarea din Berlin, activitatea publicistică etc.), acestea sunt interpretate diferit, uneori chiar opus. Analiza depășește nivelul istoriei politice și urmează metoda microistoriei, folosită frecvent în cercetarea biografică. În acest sens, comunicarea nu își propune doar o narațiune îmbogățită cu date de arhivă inedite despre activitatea lui Racovski în anii maturizării sale politice. Ea urmărește reconstituirea personalității acestuia într-un cadru familial și social complex, marcat de negocieri permanente atât cu cei apropiați, cât și cu autoritățile statului. Totodată, comunicarea arată cum au influențat contextele politice diferite raportarea sa la propria biografie.

Cuvinte-cheie: Cristian Racovski; poliția secretă rusă (Ohranka); scrieri autobiografice; microistorie; viață privată și activitate politică.

Autobiographical Writings and Their Facets: Christian Rakovsky in an Okhrana Surveillance File, 1899-1911

FLAVIUS SOLOMON
0009-0007-4468-7069

This paper examines the surveillance file opened in 1899 concerning the socialist Christian Rakovsky by the Special Section (Osobyi otdel) of the Police Department of the Russian Empire, an institution commonly known as the "Okhrana". Currently held at the State Archive of the Russian Federation (GARF) in Moscow, the file comprises 71 pages and covers the years 1899-1911. It contains agents' reports, internal correspondence, circulars, petitions by Rakovsky and by Elizaveta Riabova, intercepted letters, as well as copies of diplomatic reports. Although it has been noted in the literature, the file remains largely unexplored. It offers significant documentary evidence both for the militant's biography and for our understanding of how the Russian political police collected and used information on Russian and foreign political activists deemed dangerous. As far as Rakovsky's biography is concerned, the file provides valuable data about his marriage to Riabova, his contacts with left-wing groups in Russia, particularly the "Legal Marxists", his earlier activities in Romania, Germany, France and Switzerland, the decision issued in March 1900 to expel him from the Russian Empire, as well as his dealings and interactions with the Russian authorities.

The paper analyses in detail the petition that Rakovsky addressed to the Russian Minister of Internal Affairs in April 1900, by which the militant sought to have the expulsion order revoked. The petition comprises a number of significant autobiographical references: his studies and extended stays in Geneva, Berlin, Nancy and Montpellier, his attendance of the medical congress held in Moscow in 1897, and his military service in Constanța. A close reading of this document reveals how Rakovsky sought to construct an autobiography tailored to the expectations of the petition's addressee. A telling example in this respect is his claim to be descended from a family of Bulgarian patriots who had allegedly fought

for Bulgaria's emancipation from Ottoman rule, and the emphasis on his own attachment to Russia.

In the second part of the paper, I compare the petition of April 1900 with a short autobiography written by Rakovsky in 1923, when he was a member of the Soviet state's leadership. Although both documents rely on some of the same biographical landmarks (the Zurich Socialist Congress of 1893, his expulsion from Berlin, his activity as a polemicist and political journalist, etc.), these are interpreted differently, at times even in opposite ways. My analysis moves beyond the level of political history and follows the method of microhistory, frequently applied in biographical research. Accordingly, the paper does not merely aim to offer a narrative enriched with new archival evidence and data regarding Rakovsky's activities during the years of his political coming of age. Rather, it seeks to reassess and reconstruct his personality within a complex family and social setting, shaped by constant negotiation both with those close to him and with the state authorities. The paper concurrently shows how different political contexts influenced the way in which he perceived his own biography.

Keywords: Christian Rakovsky; Russian secret police (Okhrana); autobiographical writings; microhistory; private life and political activity.

CZU: 930.85(498.4)"18":929(498)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.25

Receptarea operei lui Dimitrie Cantemir în mediile intelectuale românești din Transilvania primei jumătăți a secolului XIX

ȘTEFAN PURICI
0000-0003-1217-402

FLORIN PINTESCU
0000-0002-5374-2871

Nucleul acestei comunicări științifice este dat de prezentarea și analiza influenței operelor principelui savant asupra reprezentanților a două curente literar-istorice distincte: Școala Ardeleană și așa-zisa generație liberal-romantică, din etapele pre-pașoptistă și pașoptistă, care au cunoscut, valorificat sau analizat critic lucrările acestuia.

Relativ la Școala Ardeleană, autorii au în vedere influența lui Dimitrie Cantemir asupra lui Petru Maior și Gheorghe Șincai, referindu-se succinct și la scrierile lui Samuil Micu cu influențe cantemiriene care, ca orizont temporal, aparțin sfârșitului de secol XVIII.

În ceea ce privește generația liberal-romantică, pașoptistă, autorii analizează receptarea operelor cantemiriene de către Ioan Rusu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu.

În introducere, sunt prezentate principalele trăsături caracteristice ale iluminismului târziu în Transilvania (1800-1815/1825) și ale epocii denumită *Vormärz* în istoriografia austriacă (1815-1848). Totodată, este realizată o succintă comparație între valorile promovate de Școala Ardeleană și de către reprezentanții generației liberal-romantice, pașoptiste.

În prima secțiune a comunicării sunt analizate și contextualizate mai întâi considerațiile lui Petru Maior din *Istoria pentru începuturile românilor în Dachia* pe marginea informațiilor din *Descriptio Moldaviae* relative la faptul că, până la Alexandru cel Bun (1400-1432), în Moldova s-ar fi scris

cu litere latine, acesta dispunând trecerea la alfabetul chirilic (informație falsă). Ulterior sunt prezentate și analizate preluările din opera fostului domn al Moldovei operate în *Hronica românilor și a mai multor neamuri* a lui Gheorghe Șincai, inclusive criticile făcute de către acesta unor interpretări cantemiriene. În finalul secțiunii se face o comparație privitoare la cantitatea informațiilor preluate din lucrările lui Dimitrie Cantemir de către Petru Maior și Gheorghe Șincai pe de o parte și de către Samuil Micu, pe de altă parte.

Secțiunea consacrată generației liberal-romantice este deschisă cu analiza articolului „Ceva despre Hronicul romano-moldo-vlahilor" publicat în 1840 de către profesorul și poetul Ioan Rusu (1811-1843). În continuare, sunt inserate date despre rolul jucat de George Barițiu în popularizarea, ante 1848, operei și personalității principelui moldav prin intermediul publicației „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și analizate comentariile sale privitoare la viața acestuia și *Descrierea Moldovei*, apărute în 1870. Ulterior, sunt aduse în discuție referirile lui August Treboniu Laurian, ante 1848, referitoare la *Descriptio Moldaviae*. În finalul secțiunii, sunt inserate aprecierile despre popularizarea vieții și operei lui Dimitrie Cantemir în Transilvania de către Damaschin Bojincă (1802-1869), autor al lucrării *Viața lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei și prințip în Împărăția Rusească* (Buda, 1829) și Eftimie Murgu (1805-1870), care preia afirmația domnului cărturar privitoare la introducerea alfabetului chirilic în Moldova de către Alexandru cel Bun.

În finalul comunicării sunt trecute în revistă și commentate diferențele de paradigmă legate de receptarea operei cantemiriene de către reprezentanții Școlii Ardelene și cei ai generației liberal-romantice: mijloc de realizare a unor lucrări erudite și de promovare a educației naționale în primul caz, obiect de analiză critică și de promovare a educației naționale în cel de-al doilea caz.

Cuvinte-cheie: Dimitrie Cantemir, Transilvania, secolul XIX, Școala Ardeleană, generația liberal-romantică.

The Reception of Dimitrie Cantemir's Works among Romanian Intellectuals in Transylvania during the First Half of the Nineteenth Century

ȘTEFAN PURICI
0000-0003-1217-402

FLORIN PINTESCU
0000-0002-5374-2871

The central aim of this paper is to examine and analyze the influence of the works of the scholar-prince Dimitrie Cantemir on representatives of two distinct intellectual and historiographical movements: the Transylvanian School (*Școala Ardeleană*) and the so-called liberal-Romantic generation, encompassing both its pre-1848 and revolutionary phases. The study focuses on intellectuals who became acquainted with Cantemir's writings, drew upon them in their own works, or subjected them to critical examination.

Regarding the Transylvanian School, the authors investigate Cantemir's influence on Petru Maior and Gheorghe Șincai, while also briefly discussing the writings of Samuil Micu that reveal Cantemirian influences and belong chronologically to the closing decades of the eighteenth century.

As for the liberal-Romantic generation, the paper examines the reception of Cantemir's works by Ioan Rusu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Damaschin Bojincă, and Eftimie Murgu.

The introduction outlines the principal characteristics of the late Enlightenment in Transylvania (1800-1815/1825) and of the period conventionally designated in Austrian historiography as the *Vormärz* (1815-1848). It also provides a brief comparison between the intellectual values promoted by the Transylvanian School and those advocated by representatives of the liberal-Romantic generation, both before and during the revolutionary period of 1848.

The first section begins by analyzing and contextualizing Petru Maior's observations in *Istoria pentru începuturile românilor în Dachia*, concerning the information provided in Cantemir's *Descriptio Moldaviae*. According to this account, the Latin alphabet had allegedly been used in Moldavia until the reign of Alexander the Good (1400-1432), who subsequently ordered its replacement with the Cyrillic alphabet – an assertion that is historically inaccurate. The section then examines the information drawn from the former Moldavian ruler's writings and incorporated into Gheorghe Șincai's *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, including Șincai's criticism of certain interpretations advanced by Cantemir. Finally, the section offers a comparative assessment of the extent to which Petru Maior and Gheorghe Șincai, on the one hand, and Samuil Micu, on the other, incorporated information derived from Cantemir's works into their own historical writings.

The section devoted to the liberal-Romantic generation opens with an analysis of the article "Ceva despre Hronicul romano-moldo-vlahilor" (*Some Remarks on the Chronicle of the Roman-Moldavian-Wallachians*), published in 1840 by the teacher and poet Ioan Rusu (1811-1843). It subsequently discusses George Barițiu's contribution to the dissemination of knowledge about the Moldavian prince's life and works before 1848 through the periodical *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, while also examining Barițiu's observations on Cantemir's life and his *Description of Moldavia*, published in 1870. The analysis then turns to August Treboniu Laurian's reference to *Descriptio Moldaviae* in his writings prior to 1848. The section concludes with an assessment of the contributions made to the popularisation of Cantemir's life and works by Damaschin Bojincă (1802-1869), author of *Viața lui Dimitrie Cantemir, domnului Moldaviei și prințip în Împărăția Rusească* (*The Life of Dimitrie Cantemir, Prince of Moldavia and Prince in the Russian Empire*, Buda, 1829), and Eftimie Murgu (1805-1870), who adopted Cantemir's assertion concerning the introduction of the Cyrillic alphabet in Moldavia by Alexander the Good.

The concluding section identifies and discusses the differences in the paradigms underlying the reception of Cantemir's works by representatives of the Transylvanian School and the liberal-Romantic gener-

ation. Whereas the former primarily employed his writings as sources to produce scholarly historical works and the advancement of national education, the latter increasingly approached them as objects of critical historical inquiry, while continuing to employ them as instruments for promoting national education and cultural awareness.

Keywords: Dimitrie Cantemir; Transylvania; nineteenth century; Transylvanian School; liberal-Romantic generation.

CZU 271.2-726.3(478):377"18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.26

Învățământul teologic, Mănăstirea Noul Neamț și instruirea preoților români în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

ION GUMENÂI
0000-0002-4501-3855

Este cunoscut că Lavra Neamțului a fost nu numai principala chinovie a țării dar și unul din principalele centre de instruire din punct de vedere teologic. Locașul de cult dublet constitut în stânga Prutului, urma să-i respecte întru totul mănăstirii metropole, preluând inclusiv și funcțiile legate de instruire în domeniul teologic.

În acest sens vom pune în discuție în primul rând proiectul de constituire și administrare alcătuit de către Theofan Cristea și rolul acordat educației teologice. Interesant este de urmărit și viziunea avută de administrația țaristă și sumele și metodele de repartizare a banilor alocați din veniturile administrare de către arhimandritul Theofan pentru educație, urmărirea segmentului către cine era orientată această finanțare, locul cordat copiilor preoților de pe ambele maluri ale Prutului în primul rând.

Atenția urmează să se focuseze și asupra bibliotecii mănăstirii, devenite în scurt timp una din cele mai importante din Basarabia, ce a avut nu numai un rol cultural infinit pentru spațiul pruto-nistrean, dar care a jucat și un important rol de pepinieră pentru răspândirea ideilor și literaturii române în această zonă. Evident că nu poate fi scos din context și rolul pe care l-a avut pe linia educațională.

Un subiect aparte îl constituie corespondența a diferitor personalități notorii a vieții spirituale românești cu stareții mănăstirii de la Chițcani cu privire la trimiterea de candidați pentru instruire la Seminarul Teologic din Chișinău, și de susținerea acestora de către mănăstirea Noul Neamț.

Astfel vor fi trecuți în revistă candidaturile ce au fost propuse de diferiți ierarhi români pentru studii la Chișinău, care au absolvit instituțiile

educaționale din Chișinău, precum și schimbul de experiență avut. Nu în ultimul rând se poate pune în discuție rolul stareților de la Chițcani ca instrumente și mesageri pentru procurarea literaturii din diferite centre universitar-educaționale din Imperiul Rus, ce interesa o serie de teologi români recunoscuți a timpului.

Cuvinte-cheie: Theofan Cristea, Seminar, instruire, Andronic Popovici, Noul Neamț, preoți români, Seminarul din Chișinău.

Theological Education, the Noul Neamț Monastery, and the Training of Romanian Priests in the Second Half of the Nineteenth Century

ION GUMENÂI
0000-0002-4501-3855

It is well known that Neamț Lavra was not only the country's principal cenobitic monastery but also one of its main centers for theological training. The sister monastery established on the left bank of the Prut was intended to fully mirror the mother institution, including by assuming its functions regarding theological education.

In this regard, we will first examine the establishment and administration plan drafted by Theofan Cristea, as well as the role assigned to theological education. It is also interesting to consider the Tsarist administration's vision, the amounts and allocation methods for funds – managed by Archimandrite Theofan – earmarked for education, the intended recipients of this funding, and the priority given to the children of priests from both banks of the Prut.

Attention will also be directed toward the monastery library, which soon became one of the most important in Bessarabia; it played not only a vital cultural role in the Prut-Dniester region but also served as a seedbed for the dissemination of Romanian ideas and literature in the area. Naturally, its role in the educational sphere cannot be overlooked.

A distinct topic of interest is the correspondence between prominent figures of Romanian spiritual life and the abbots of the Chițcani monastery regarding the selection of candidates for training at the Chișinău Theological Seminary and their financial support by the Noul Neamț monastery. Thus, the review will cover the candidacies proposed by various Romanian hierarchs for studies in Chișinău – specifically those who graduated from educational institutions there – as well as the exchanges of experience that took place. Finally, the discussion may also address the role of the abbots of Chițcani as agents and intermediaries in procur-

ing literature from various university and educational centers across the Russian Empire – material that was of interest to a number of prominent Romanian theologians of the era.

Keywords: Theofan Cristea, Seminary, training, Andronic Popovici, Noul Neamț, Romanian priests, Chișinău Seminary.

CZU: 37.011.3-051(=135.1):37(498=163.2)"1856/1878"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.27

Profesori români în școlile coloniilor bulgare din Basarabia de Sud, aflate în componența Principatelor Unite (1856-1878)

MARIA SMIRNOVA
0000-0001-9095-9140

Prezentul studiu analizează rolul și impactul corpului didactic român în sistemul de învățământ din coloniile bulgare din sudul Basarabiei (județele Cahul, Bolgrad și Ismail) în perioada reintegrării acestora în cadrul Principatelor Unite (1856-1878). În urma Tratatului de la Paris din 1856, administrația românească s-a confruntat cu provocarea de a integra o populație alogenă densă, dotată cu o rețea școlară proprie, funcțională preponderent în limba rusă și susținută de comunitățile locale.

Promulgarea Legii instrucțiunii publice din 1864 de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza a marcat un moment de cotitură instituțională. Legea a introdus învățământul primar gratuit și obligatoriu, secularizarea școlilor și obligativitatea studierii limbii române ca disciplină de stat. Implementarea acestui cadru normativ a necesitat încadrarea în școlile rurale și secundare din colonii a unui corp de profesori și inspectori români, numiți sau finanțați direct de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (MINP).

Aportul cadrelor didactice române s-a manifestat direct prin activitatea unor profesori din rețeaua școlară a coloniilor. În centrul urban Bolgrad, ministerul a numit dascăli calificați pentru predarea limbii de stat, precum Achil Palade (martie 1865) și Elena Cernat (1864-1869). În mediul rural, integrarea educațională a fost asigurată de învățători precum Ion Soltescu (Erdekburnu), Ion Vârgalici (Hadjiabdul), Vasile Brânzei (Colibași) sau Hristo Drăgănescu (Vulcănești), ale căror catedre erau susținute financiar de MINP. În alte localități au activat profesori precum Vasile Manolescu (Caragac și Slobodzia), Vasile Roșei (Văleni) și

Ecaterina Dimitrescu (Frecăței). Acești dascăli aveau misiunea de a preda limba română, geografia și istoria națională, facilitând integrarea civică a elevilor fără a suprima limba maternă. Această abordare a generat o formulă de bilingvism funcțional, unde limba bulgară rămânea vehiculul identității etnice, iar limba română devenea instrumentul integrării administrative.

O atenție deosebită este acordată activității inspectorilor ministeriali, precum I. C. Massim, care în mai 1869 a inspectat districtul Bolgrad. Rapoartele acestora au evidențiat necesitatea armonizării autonomiei Epitropiei Școlii Centrale din Bolgrad cu exigențele centralizării statale. Deși au existat fricțiuni administrative privind controlul fondurilor, profesorii români au contribuit la alinierea curriculumului local la standardele europene. La Gimnaziul din Bolgrad, cadrele române au predat alături de profesori bulgari instruiți în universitățile din Praga, Viena și Odesa.

Totodată, autoritățile au promovat măsuri de stabilizare a corpului didactic în condițiile crizei demografice din 1860-1861. Prin aplicarea Legii rurale din 1864, învățătorilor li s-au acordat loturi de pământ și salarii fixe, măsuri menite să sporească prestigiul profesiei și să asigure continuitatea procesului educațional.

Cercetarea concluzionează că prezența profesorilor români în coloniile bulgare din sudul Basarabiei între 1856 și 1878 nu a reprezentat un instrument de asimilare forțată, ci un vector de modernizare și mediere culturală. Aceștia au contribuit decisiv la formarea unei elite intelectuale basarabene bilingve, capabile să activeze atât în cadrul statului român, cât și, ulterior anului 1878, în edificarea Bulgariei independente.

Cuvinte-cheie: Basarabia de Sud, Principatele Unite, colonii bulgare, profesori români, Legea instrucțiunii publice (1864), Achil Palade, Elena Cernat, bilingvism, Gimnaziul din Bolgrad, integrare civică.

Romanian Teachers in the Schools of Bulgarian Colonies in Southern Bessarabia within the United Principalities (1856-1878)

MARIA SMIRNOVA
0000-0001-9095-9140

This study analyzes the role and impact of the Romanian teaching staff within the educational system of the Bulgarian colonies in Southern Bessarabia (Cahul, Bolgrad, and Ismail counties) during their reintegration into the United Principalities (1856-1878). Following the Treaty of Paris (1856), the Romanian administration faced the challenge of integrating a dense foreign population possessing its own functioning school network, which operated predominantly in Russian and was funded by local communities.

The promulgation of the Public Instruction Law in 1864 by Prince Alexandru Ioan Cuza marked an institutional turning point by introducing free and compulsory primary education, secularizing schools, and establishing Romanian as a mandatory state subject. Implementing this framework required appointing and funding Romanian teachers and inspectors through the Ministry of Religious Affairs and Public Instruction (MINP).

The contribution of Romanian educators is directly highlighted through specific archival cases from local schools. In Bolgrad, the ministry appointed qualified language teachers such as Achil Palade (from March 1865) and Elena Cernat (1864-1869). In rural settlements, educational integration was carried out by teachers directly funded by MINP, including Ion Soltescu (Erdekburnu), Ion Vârgalici (Hadjiabdul), Vasile Brânzei (Colibași), and Hristo Drăgănescu (Vulcănești). Additionally, educators such as Vasile Manolescu (Caragac and Slobodzia), Vasile Roșei (Văleni), and Ecaterina Dimitrescu (Frecăței) played crucial roles. These teachers facilitated civic integration by instruction in Romanian, national history, and geography without suppressing the native Bulgarian language. This produced a model of functional bilingualism, where Bulgarian preserved

ethnic identity while Romanian served as the medium for civic advancement.

Reports by ministerial inspectors, such as I. C. Massim (1869), highlighted the interaction between state centralization and the autonomy of the Bolgrad Gymnasium's Board of Trustees. Alongside Bulgarian scholars trained in Prague, Vienna, and Odesa, Romanian teachers ensured the alignment of local curricula with European standards. Furthermore, under the 1864 Rural Law, teachers were granted land plots and fixed salaries to stabilize the teaching staff amid demographic shifts.

The research concludes that Romanian teachers acted not as agents of forced assimilation, but as vectors of modernization and cultural mediation, fostering a highly educated, bilingual Bessarabian elite.

Keywords: Southern Bessarabia, United Principalities, Bulgarian colonies, Romanian teachers, Public Instruction Law (1864), Achil Palade, Elena Cernat, bilingualism, Bolgrad Gymnasium, civic integration.

CZU: [655.11 + 027](478)"18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.28

Tipografii și biblioteci în Basarabia în sec. XIX

IGOR CERETEU
0009-0004-6338-9313

Activitatea tipografică din Basarabia se datorează Mitropolitului și Exarhului Gavriil Bănulescu-Bodoni, care a înființat în 1814 o tiparniță. Prin mijlocirea acestui ierarh au fost tipărite valoroase cărți religioase în limba română, necesare serviciului bisericesc, însă sunt atestate unele titluri de cărți didactice. În anii 40 ai secolului al XIX-lea apar tipografiile private, care au tipărit preponderent cărți în limba română, cu excepția tipografiei lui Achim Popov și cea a lui Nicanor Dezideriev. La mijlocul secolului al XIX-lea numărul acestor tipografii a crescut considerabil, inventarul cărora a fost cumpătat de la Odesa și din alte centre urbane din imperiu. Majoritatea tipografilor proveneau din diferite orașe din partea de vest al imperiu. În aceste tiparnițe s-au tipărit diferite acte de cancelarie, reclame și facturi. Prin activitatea tipografică din Basarabia din această perioadă procesul de rusificare a fost amplificat.

În primele decenii ale secolului al XIX-lea a crescut numărul bibliotecilor și sălilor de lectură. Primele biblioteci au existat în mănăstiri, iar după anexare asemenea instituții au fost înființate de persoane particulare. Una dintre primele biblioteci a fost înființată la Seminarul teologic de la Chișinău, compusă din cărți românești și rusești de factură didactică și în care există catalog. În 1831 a fost fondată Biblioteca Publică din Chișinău, prin ordonanța Ministrului de Interne și prin mijlocirea guvernatorului civil A.Sorokunski (1829-1833). Biblioteca nu avea dreptul să vândă cărți, dar exista un catalog general de evidență a unităților bibliofile. Cărțile din biblioteca publică erau în mare parte în limba rusă și unele în limbi străine. În Basarabia erau destul de puține biblioteci, iar una dintre acestea a fost creată în 1840 în casa Brigăzii de Grăniceri din Hotin, care a fost deschisă cu permisiunea Departamentului Taxe-

lor Vamale, în care se adunau cărțile confiscate la vama. Unele biblioteci cu un număr redus de cărți, în special de factură didactică erau înființate pe lângă instituțiile de învățământ. Astfel, la 1 martie 1861 a fost înființată Școala județeană din Hotin, pe lângă care activa o bibliotecă. Evidența cărților și circulația lor în societate era strict reglementată și monitorizată de autoritățile laice. Un exemplu este raportul ispravnicului județului Akkerman de la 3 iulie 1866, potrivit căruia în județ nu au fost constatate încălcări în vânzarea cu cărți și în biblioteci. În ziua următoare, la 4 iulie 1866 ispravnicul județului Hotin a raportat guvernatorului că în biblioteca școlii județene nu au fost constatate încălcări și nu se face comerț cu cărți. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea a crescut semnificativ numărul bibliotecilor și sălilor de lectură. Au fost fondate biblioteci în centrele urbane din Basarabia, însă în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea au fost create la Chișinău biblioteci și săli de lectură a diferitor societăți sau instituții specializate.

Cuvinte-cheie: tipografie, bibliotecă, Imperiul rus, carte românească, rusificare, sală de lectură.

Printing Presses and Libraries in Bessarabia in the 19th Century

IGOR CERETEU
0009-0004-6338-9313

The printing activity in Bessarabia is due to Metropolitan and Exarch Gavriil Bănulescu-Bodoni, who founded a printing house in 1814. Through the mediation of this hierarch, valuable religious books in Romanian were printed, necessary for church service, but some titles of didactic books are attested. In the 1940s, private printing houses appeared, which printed mainly books in Romanian, with the exception of Achim Popov's and Nicanor Dezideriev's printing houses. In the mid-19th century, the number of these printing houses increased considerably, the inventory of which was purchased from Odessa and other urban centers in the empire. Most of the printers came from various cities in the western part of the empire. In these printing houses, various office documents, advertisements and invoices were printed. Through the printing activity in Bessarabia during this period, the process of Russification was amplified.

In the first decades of the 19th century, the number of libraries and reading rooms increased. The first libraries existed in monasteries, and after the annexation such institutions were established by private individuals. One of the first libraries was established at the Theological Seminary in Chisinau, consisting of Romanian and Russian educational books and with a catalog. In 1831, the Public Library of Chisinau was founded, by order of the Minister of the Interior and through the mediation of the civil governor A.Sorokunski (1829-1833). The library did not have the right to sell books, but there was a general catalogue of records of bibliophile units. The books in the public library were mostly in Russian and some in foreign languages. There were quite a few libraries in Bessarabia, and one of these was created in 1840 in the house of the Border Guard Brigade in Hotin, which was opened with the permission of the Customs Department, where books confiscated at customs were collected. Some

libraries with a small number of books, especially educational ones, were established next to educational institutions. Thus, on March 1, 1861, the Hotin County School was established, with a library attached to it. The registration of books and their circulation in society was strictly regulated and monitored by secular authorities. An example is the report of the county administrator Akkerman from July 3, 1866, according to which no violations were found in the county in the sale of books and in libraries. The next day, July 4, 1866, the Hotin County Steward reported to the governor that no violations had been found in the county school library and that there was no book trade. In the last decades of the 19th century and the first decades of the 20th century, the number of libraries and reading rooms increased significantly. Libraries were founded in urban centers in Bessarabia, but in the last decades of the 19th century and the first two decades of the 20th century, libraries and reading rooms of various specialized societies or institutions were created in Chisinau.

Keywords: printing, library, Russian Empire, Romanian book, Russification, reading room.

CZU: 94:[316.343:339.1](478)"1831/1865"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.71

Burghezia comercială din Basarabia (1831-1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura istoricului francez François Guizot și a sociologului german Max Weber

VALENTIN TOMULEȚ
0000-0003-4696-2064

Acest articol își propune să analizeze configurația, structura și evoluția burgheziei comerciale din Basarabia în perioada 1831-1865, prin raportare la reflecțiile teoretice formulate de François Pierre Guillaume Guizot și Max Weber asupra genezei fenomenului burghez în Europa. Demersul pornește de la premisa că transferul mecanic al modelelor occidentale asupra spațiului est-european și, în particular, asupra Basarabiei, provincie integrată în Imperiul Rus, poate genera distorsiuni conceptuale și interpretative. Specificul provinciei impune o abordare contextualizată, întrucât structurile sale sociale s-au constituit la intersecția tradițiilor moldovenești, a mecanismelor administrative și fiscale ruseşti și a proceselor de modernizare economică europeană.

Prima parte examinează concepția lui Guizot asupra burgheziei ca factor al progresului civilizator și categorie definită prin activitatea economică, afirmarea autonomiei urbane și participarea civică. Raportarea acestei paradigme la realitățile basarabene evidențiază diferențe semnificative. Centrele urbane dispuneau de o autonomie limitată, iar instituțiile municipale funcționau sub autoritatea imperială. În aceste condiții, burghezia comercială basarabeană nu s-a constituit ca o clasă urbană autohtonă omogenă și autonomă, ci ca o categorie eterogenă, formată din negustori de origini diverse: moldoveni, evrei, greci, armeni, ruși, bulgari și reprezentanți ai altor grupuri implicate în schimburile comerciale.

Cea de-a doua parte valorifică instrumentarul conceptual weberian, în special noțiunea de „tip ideal", pentru confruntarea dintre modelul burgheziei capitaliste occidentale şi configurația concretă a burgheziei comerciale din Basarabia. În perspectiva lui Weber, burghezia modernă este asociată cu raționalizarea activității economice, dezvoltarea unor conduite economice specifice şi autonomia relativă a activităților comerciale față de puterea politică. În cazul basarabean, aceste caracteristici nu se regăseau integral. Activitatea negustorească era condiționată de reglementările şi privilegiile imperiale, de sistemul fiscal, de statutul juridic al diferitelor categorii de negustori şi de integrarea provinciei în circuitele comerciale ale Imperiului Rus. Prin urmare, burghezia comercială trebuie înțeleasă ca o categorie aflată în transformare, la intersecția structurilor premoderne cu relațiile capitaliste emergente.

O atenție deosebită este acordată structurii sociale şi etnice a burgheziei comerciale. Sursele statistice şi arhivistice permit urmărirea certificatelor comerciale, diferențierii negustorilor pe ghilde, nivelului capitalului şi participării principalelor grupuri etnice la activitățile comerciale. Datele indică o participare semnificativă a negustorilor evrei la comerțul urban, în timp ce populația românească / moldovenească era mai slab reprezentată în structurile comerciale urbane şi păstra legături mai pronunțate cu economia agrară. Această distribuție nu poate fi explicată exclusiv prin apartenența etnică, fiind influențată şi de statutul juridic, accesul la capital, ocupație şi integrarea în rețele comerciale.

Evoluția burgheziei comerciale a fost strâns legată de urbanizare şi de integrarea progresivă a Basarabiei în sistemul economic imperial. Extinderea schimburilor, diversificarea activităților negustoreşti, diferențierea pe ghilde şi acumularea capitalului au contribuit la consolidarea unei categorii comerciale distincte, fără a conduce însă la o autonomie economică şi civică comparabilă cu cea a burgheziei occidentale.

În concluzie, burghezia comercială basarabeană din 1831-1865 constituia o categorie socio-economică reală şi în proces de consolidare, dar configurația sa nu poate fi suprapusă integral peste modelele occidentale formulate de Guizot şi Weber. Formarea acesteia s-a produs într-un spațiu periferic al Europei, integrat în Imperiul Rus, caracterizat

prin modernizare economică şi urbană inegală, pluralitate etnică şi persistența structurilor tradiționale. Cazul basarabean demonstrează, astfel, necesitatea utilizării flexibile şi contextualizate a conceptelor privind burghezia, pentru evidențierea atât a convergențelor, cât şi a particularităților modernizării sociale şi economice în Europa de Est.

Cuvinte-cheie: François Guizot, Max Weber, burghezie comercială, negustori, Basarabia, Imperiul Rus, relații capitaliste, capital comercial.

The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831-1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of the French Historian François Guizot and the German Sociologist Max Weber

VALENTIN TOMULEȚ
0000-0003-4696-2064

This article aims to analyze the configuration and evolution of the commercial bourgeoisie in Bessarabia during the period 1831-1865 in relation to the theoretical reflections elaborated by François Pierre Guillaume Guizot and Max Weber on the European bourgeois phenomenon. The study starts from the idea that the mechanical transfer of Western models onto the East European space, and especially onto Bessarabia within the Russian Empire, generates conceptual distortions, since the social realities of the province possessed a hybrid character situated between Moldavian traditions, Russian imperial structures, and the influences of the modern European economy.

The first part of the article examines Guizot's conceptions regarding the bourgeoisie as a civilizing factor, a social category defined by economic activity, urban autonomy, and civic participation. In the French historian's view, the bourgeoisie represented the expression of the development of municipal liberties, commercial relations, and representative institutions. However, the author of the article demonstrates that in Bessarabia these characteristics manifested themselves only partially. Bessarabian towns possessed limited autonomy, while the urban environment remained deeply dependent on the imperial administration. At the same time, the local commercial bourgeoisie did not emerge exclusively from a consolidated indigenous urban class, but rather from an ethnic and social mixture composed of Moldavian merchants, Jews, Greeks, Armenians, Russians, Bulgarians, and other commercial groups.

The second part employs Weber's conceptual instruments, especially the notion of the "ideal type," in order to compare the Western model

of the capitalist bourgeoisie with the Bessarabian reality. From a Weberian perspective, an authentic bourgeoisie presupposes the existence of a rationalized economy, a specific economic ethic, and a relative autonomy of commercial activity from political power. The study shows that the commercial bourgeoisie of Bessarabia did not fully meet these conditions. Economic activity was strongly influenced by privileges granted by the state, imperial taxation, and dependence on the external markets of the Russian Empire. Consequently, the Bessarabian commercial bourgeoisie appears rather as an intermediate category situated between premodern tradition and modern capitalism.

The article pays special attention to the social and ethnic structure of the commercial bourgeoisie. On the basis of statistical and archival sources, the study analyzes commercial certificates, the level of capital, the distribution of merchants among guilds, and the participation of different ethnic groups in commercial activity. The author highlights the fact that the Jewish element occupied a dominant position in urban trade, while the Romanian/Moldavian population was less represented within modern commercial structures, remaining predominantly connected to the agrarian economy. Nevertheless, it is emphasized that the commercial bourgeoisie cannot be reduced to a simple ethnic criterion, since economic and functional affiliation was more important than national origin.

In conclusion, the study argues that the commercial bourgeoisie of Bessarabia between 1831 and 1865 represented a real socio-economic category, yet one incompletely compatible with the classical Western models formulated by Guizot and Weber. It developed within a peripheral space of Europe under the domination of the Russian Empire and characterized by uneven modernization, ethnic diversity, and the survival of traditional structures. Thus, the article highlights the necessity of adapting Western theoretical concepts to the historical specificity of Eastern Europe and nineteenth-century Bessarabia.

Keywords: François Guizot, Max Weber, commercial bourgeoisie, merchants, Bessarabia, Russian Empire, capitalist relations, commercial capital.

CZU: 327.82:929.7(498:47)"1898"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.29

Călătoria regelui Carol I al României în Rusia (13-26 iulie 1898): protocol imperial și ceremonii oficiale

SORIN LIVIU DAMEAN
0000-0002-3515-2464

În cursul lunii iulie 1898, Regele Carol I al României, însoțit de Prințul moștenitor Ferdinand și prim-ministrul Dimitrie Alexandru Sturdza, accepta invitația Țarului Nicolae al II-lea de a întreprinde o vizită oficială în Rusia. Trecuseră două decenii de la încheierea războiului cu Imperiul Otoman, în care trupele române cooperaseră cu trupele ruse la sud de Dunăre. Două decenii marcate de neîncredere reciprocă și chiar de tensiuni diplomatice determinate de anexarea sudului Basarabiei de către Rusia, în pofida angajamentului asumat de aceasta de a respecta integritatea teritorială a României. Pentru a-și vedea garantate granițele, România se aliase cu Austro-Ungaria și Germania prin încheierea în 1883 a unui tratat secret defensiv, în timp ce Rusia devenea aliata Franței din 1892. Pe tot parcursul călătoriei (13-26 iulie 1898), care a inclus orașele Varșovia, Sankt Petersburg, Moscova, Kiev, oaspeții regali aveau să fie întâmpinați cu un protocol extrem de riguros și ceremonii oficiale care s-au distins prin grandoare și deferență, menite a sublinia reconcilierea dintre cele două state. La Palatul imperial Peterhof, Țarul Nicolae al II-lea îi va oferi Regelui României comanda Regimentului de Infanterie nr. 18 Vologda, care luptase în fața Plevnei la 1877, iar Marele Duce Constantin Constantinovici îi va înmâna diploma prin care Regina Elisabeta era primită în rândurile Academiei de Științe din Petersburg. Potrivit mărturiei Regelui la revenirea în țară, la 26 iulie 1898, primirea care i s-a făcut în Rusia a fost încântătoare și i-a depășit propriile așteptări, fiind sincer impresionat și emoționat de revederea vechilor camarazi cu care luptase în fața Plevnei. Călătoria Regelui Carol I și a suitei sale în Rusia a repre-

zentat un prim pas spre normalizarea relațiilor cu puternicul vecin de la Răsărit, fiind percepută pozitiv la nivelul guvernanților români și a cercurilor politico-diplomatice rusești.

Cuvinte-cheie: România, Rusia, Regele Carol I, Țarul Nicolae al II-lea, protocol, ceremonii oficiale.

King Carol I of Romania's Journey to Russia (13-26 July 1898): Imperial Protocol and Official Ceremonies

SORIN LIVIU DAMEAN
0000-0002-3515-2464

In July 1898, King Carol I of Romania, accompanied by Crown Prince Ferdinand and Prime Minister Dimitrie Alexandru Sturdza, accepted Tsar Nicholas II's invitation to pay an official visit to Russia. Two decades had passed since the end of the war against the Ottoman Empire, in which Romanian troops had fought alongside Russian troops south of the Danube. Those two decades had been marked by mutual distrust and even diplomatic tension, caused by Russia's annexation of southern Bessarabia even though Russia had pledged to respect Romania's territorial integrity. To secure its borders, Romania had allied itself with Austria-Hungary and Germany through a secret defensive treaty in 1883, while Russia had been France's ally since 1892. Throughout the journey (13-26 July 1898), which took in Warsaw, Saint Petersburg, Moscow and Kyiv, the royal guests were received with very strict protocol and with official ceremonies notable for their grandeur and deference. These were meant to underline the reconciliation between the two states. At the Peterhof Imperial Palace, Tsar Nicholas II gave the King of Romania command of the 18th Vologda Infantry Regiment, which had fought at Plevna in 1877. Grand Duke Konstantin Konstantinovich presented him with the diploma admitting Queen Elisabeth to the Academy of Sciences in Saint Petersburg. When the King returned home on 26 July 1898, he said that his reception in Russia had been delightful and had exceeded his expectations. He had been deeply impressed and moved to meet again the old comrades he had fought beside at Plevna. King Carol I's journey to Russia with his suite was a first step toward normalising relations with Romania's powerful eastern neighbour. Both Romanian government leaders and Russian political and diplomatic circles saw it positively.

Keywords: Romania, Russia, King Carol I, Tsar Nicholas II, protocol, official ceremonies.

CZU: 784.1(498.5):008(=135.1)"18"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.30

Corul de la Chizătău – expresie a românității bănățene în secolul al XIX-lea

TIBERIU-ȘTEFAN-ADELIN CRÎSTA
0009-0006-1705-0495

Comunicarea își propune să analizeze rolul Corului de la Chizătău în dezvoltarea vieții culturale românești din Banat în secolul al XIX-lea, urmărind legătura dintre organizarea activității corale, afirmarea identității naționale și consolidarea solidarității comunitare. Cercetarea vizează evidențierea condițiilor istorice și culturale care au favorizat apariția formației, a personalităților implicate în dezvoltarea sa și a contribuției acesteia la răspândirea cântului coral în mediul rural bănățean. Totodată, este urmărită semnificația corului ca formă de expresie a românității într-un context politic și administrativ caracterizat de diversitate etnică și culturală.

Demersul se bazează pe analiza istorică și contextuală a informațiilor referitoare la evoluția localității Chizătău și la organizarea vieții sale culturale. Sunt avute în vedere lucrările dedicate istoriei corului, în special volumele semnate de Sever Șepețian și de Dimitrie Onciulescu și Ion Cărăbaș, precum și informațiile istorice și statistice referitoare la comunitate. Datele privind atestarea documentară a localității, evoluția sa toponimică și dezvoltarea instituțiilor comunitare contribuie la încadrarea fenomenului coral în contextul istoric local. Metoda permite corelarea istoriei unei formații muzicale cu procesele mai ample de afirmare culturală și identitară ale românilor bănățeni.

Rezultate. Înființat în anul 1840, la inițiativa preotului Trifu Șepețian, Corul de la Chizătău este prezentat în literatura de specialitate drept o inițiativă de pionierat pentru muzica corală românească din mediul rural. Activitatea sa a dobândit un cadru organizatoric oficial în 1857, când statutele au fost aprobate de Consistoriul Ortodox de la Arad. Această for-

malizare indică trecerea de la o inițiativă comunitară la o instituție culturală cu continuitate și obiective colective. Prin repertoriul interpretat și participarea la manifestări culturale din diferite regiuni ale țării, corul a contribuit la promovarea tradițiilor muzicale bănățene și la consolidarea prestigiului culturii românești locale. Valoarea formației a fost recunoscută de personalități precum Ciprian Porumbescu, Ioan Vidu, Coriolan Brediceanu și Sofia Vlad-Rădulescu. Un indicator al influenței sale îl constituie organizarea la Chizătău a unei școli pentru dirijori, prin intermediul căreia au fost pregătiți conducători pentru numeroase coruri sătești din Banat. Potrivit informațiilor statistice din 1906, formația număra 100 de cântăreți, fiind considerată atunci cel mai mare cor din Banat. În acest fel, Chizătău a devenit un reper al organizării muzicale comunitare, iar activitatea corală s-a integrat într-un ansamblu mai larg de practici culturale locale.

Corul de la Chizătău reprezintă un exemplu relevant al modului în care cultura muzicală a contribuit la exprimarea, consolidarea și transmiterea identității românești în Banatul secolului al XIX-lea. Importanța sa depășește dimensiunea artistică, reflectând capacitatea comunității de a construi forme durabile de organizare culturală, de educație muzicală și de afirmare identitară. Prin continuitatea activității, recunoașterea de care s-a bucurat și influența exercitată asupra dezvoltării altor formații corale din regiune, corul a contribuit la transformarea muzicii într-un mijloc de solidaritate comunitară și de promovare a valorilor culturale românești. Totodată, experiența de la Chizătău evidențiază rolul comunităților rurale în susținerea vieții culturale și în păstrarea tradițiilor într-un context istoric marcat de diversitate etnică și culturală. Din această perspectivă, Corul de la Chizătău poate fi interpretat nu doar ca o instituție muzicală de pionierat, ci și ca un reper al românității bănățene, a cărui moștenire continuă să contribuie la memoria istorică și la patrimoniul cultural imaterial al regiunii.

Cuvinte-cheie: Chizătău, Corul de la Chizătău, Trifu Șepețian, Banat, românitate, cultură corală.

The Chizătău Choir – an Expression of Romanian Identity in Banat in the 19th Century

TIBERIU-ȘTEFAN-ADELIN CRÎSTA
0009-0006-1705-0495

This paper aims to analyze the role of the Chizătău Choir in the development of Romanian cultural life in Banat in the nineteenth century, examining the connection between the organization of choral activity, the affirmation of national identity, and the strengthening of community solidarity. The research seeks to highlight the historical and cultural conditions that favored the choir's emergence, the individuals involved in its development, and its contribution to the spread of choral singing in rural Banat. It also explores the significance of the choir as an expression of Romanian identity in a political and administrative context characterized by ethnic and cultural diversity.

This study is based on a historical and contextual analysis of information concerning the development of the locality of Chizătău and the organization of its cultural life. It draws on works devoted to the choir's history, particularly volumes authored by Sever Șepețian and by Dimitrie Onciulescu and Ion Cărăbaș, as well as historical and statistical information about the community. Data concerning the locality's documentary attestation, the evolution of its place name, and the development of community institutions help situate the choral phenomenon within its local historical context. This method makes it possible to relate the history of a musical ensemble to the broader processes through which the Romanian population of Banat asserted its cultural identity.

Results. Founded in 1840 at the initiative of the priest Trifu Șepețian, the Chizătău Choir is described in specialist literature as a pioneering initiative in Romanian choral music in rural areas. Its activity acquired an official organizational framework in 1857, when its statutes were approved by the Orthodox Consistory of Arad. This formalization marked the transition from a community initiative to a cultural institution with continuity and shared objectives. Through its repertoire and participa-

tion in cultural events in various regions of the country, the choir helped promote Banat's musical traditions and enhance the standing of local Romanian culture. The ensemble's value was recognized by figures such as Ciprian Porumbescu, Ioan Vidu, Coriolan Brediceanu, and Sofia Vlad-Rădulescu. One indication of its influence was the establishment in Chizătău of a school for choir conductors, which trained leaders for numerous village choirs across Banat. According to statistical information from 1906, the ensemble had 100 singers and was then considered the largest choir in Banat. Chizătău thus became a benchmark for community-based musical organization, and choral activity became part of a broader set of local cultural practices.

The Chizătău Choir is a significant example of how musical culture contributed to the expression, consolidation, and transmission of Romanian identity in nineteenth-century Banat. Its importance extends beyond the artistic sphere, reflecting the community's ability to build lasting forms of cultural organization, music education, and identity affirmation. Through the continuity of its activity, the recognition it received, and its influence on the development of other choral ensembles in the region, the choir helped turn music into a means of community solidarity and the promotion of Romanian cultural values. The experience of Chizătău also highlights the role of rural communities in sustaining cultural life and preserving traditions in a historical context marked by ethnic and cultural diversity. From this perspective, the Chizătău Choir can be understood not only as a pioneering musical institution but also as a symbol of Romanian identity in Banat, whose legacy continues to contribute to the region's historical memory and intangible cultural heritage.

Keywords: Chizătău, Chizătău Choir, Trifu Șepețian, Banat, Romanian identity, choral culture.

CZU: 94(478):070(44)"1856/1878"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.31

De la Tratatul de la Paris la Congresul de la Berlin: problema Basarabiei în presa franceză (1856-1878)

EUGEN-TUDOR SCLIFOS
0009-0007-8424-3868

Problema Basarabiei a ocupat un loc important în dezbaterile politice și diplomatice europene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Între Tratatul de la Paris din 1856 și Congresul de la Berlin din 1878, sudul Basarabiei s-a aflat în componența Principatului Moldovei, problemă reflectată în presa europeană a vremii. Presa franceză a analizat evoluția reprezentării problemei Basarabiei în presa franceză în perioada 1856-1878, pornind de la consecințele Războiului Crimeii și ale Tratatului de la Paris și ajungând la reconfigurările teritoriale stabilite în urma războiului ruso-otoman din 1877-1878 și a Congresului de la Berlin. În 1856, cedarea de către Rusia a unei părți din sudul Basarabiei către Principatul Moldovei a fost prezentată în strânsă legătură cu necesitatea limitării influenței ruse la gurile Dunării și cu instituirea unui nou sistem de garanții europene în regiune. Presa franceză a urmărit ulterior procesul de delimitare a noii frontiere, disputele referitoare la Bolgrad și dificultățile generate de aplicarea prevederilor tratatului. În anii următori, problema Basarabiei a continuat să apară în ziarele franceze în raport cu transformările politice ale Principatelor Române, Unirea din 1859 și evoluția relațiilor dintre noul stat român și Imperiul Rus, mai ales perioada 1861-1863. Intensitatea dezbaterilor a crescut însă considerabil în timpul crizei orientale din anii 1875-1878 și, mai ales, în contextul războiului ruso-otoman. Perspectiva unei revizuiri a prevederilor teritoriale stabilite la Paris în 1856 și revendicarea de către Rusia a județelor Cahul, Bolgrad și Ismail au readus Basarabia în centrul actualității politice europene. Argumentele istorice și juridice privind apartenența teritoriului au coexistat cu interpretări predominant geopolitice, în care sudul Basarabiei era apreciat mai ales

prin importanța sa strategică pentru controlul gurilor Dunării și pentru poziția Rusiei în regiunea Mării Negre. Totodată, diferențele dintre orientările politice ale publicațiilor franceze au influențat maniera în care au fost evaluate revendicările ruse și drepturile României.

Cuvinte-cheie: Basarabia; presa franceză; Tratatul de la Paris; Congresul de la Berlin; Imperiul Rus; România; Chestiunea Orientală.

From the Treaty of Paris to the Congress of Berlin: The Bessarabian Question in the French Press (1856-1878)

EUGEN-TUDOR SCLIFOS
0009-0007-8424-3868

The Bessarabian question occupied a significant place in European political and diplomatic debates during the second half of the nineteenth century. Between the Treaty of Paris of 1856 and the Congress of Berlin of 1878, Southern Bessarabia became an important subject of European diplomatic negotiations and press coverage. Following the territorial settlement of 1856, the region was returned to the Principality of Moldavia and subsequently became part of the emerging Romanian state. These developments attracted considerable attention in the French press, which closely followed the changing political and strategic significance of the region. In 1856, Russia's cession of part of Southern Bessarabia to Moldavia was widely discussed in connection with the efforts of the European Great Powers to limit Russian influence at the mouths of the Danube and establish a new balance of power in Southeastern Europe. French newspapers subsequently reported on the demarcation of the new frontier, the diplomatic disputes surrounding Bolgrad, and the difficulties associated with implementing the territorial provisions of the Treaty of Paris. During the following years, the Bessarabian question continued to appear in French newspapers in the context of the political transformations of the Romanian Principalities, the Union of 1859, and the evolving relations between the Romanian state and the Russian Empire, particularly between 1861 and 1863. These developments reflected the broader diplomatic implications of the territorial settlement of 1856 and its significance for the political reconfiguration of Southeastern Europe. The Bessarabian question regained particular prominence during the Eastern Crisis of 1875-1878 and, especially, the Russo-Ottoman War of 1877-1878. The prospect of revising the territorial arrangements established by the Treaty of Paris, together with Russia's renewed claims to the districts of Cahul, Bolgrad, and Ismail, brought Southern Bessarabia back

to the forefront of European diplomatic discussions. French newspapers examined these developments from different perspectives, combining historical and legal arguments concerning territorial sovereignty with geopolitical considerations related to the strategic importance of the Danube Delta and Russia's position in the Black Sea region. At the same time, the political orientations of individual French newspapers shaped their interpretations of Russian territorial claims and Romania's rights over Southern Bessarabia. The coverage of the Bessarabian question thus reflected not only the changing diplomatic circumstances of the period but also the diversity of political perspectives within the French press, highlighting the relationship between public discourse, territorial disputes, and the European balance of power.

Keywors: Bessarabia; French Press; Treaty of Paris; Congress of Berlin; Russian Empire; Romania; Eastern Question.

CZU: 94(478)"1860/1910"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.32

Reforma agrară și declinul proprietății nobiliare în Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea

CRISTINA GHERASIM
0000-0002-8615-6086

Reforma agrară din anii 60-70 ai secolului al XIX-lea a reprezentat un factor important al transformărilor economice și sociale din Basarabia, contribuind la restructurarea raporturilor de proprietate și la modificarea poziției economice a nobilimii. Studiul urmărește impactul reformei agrare din 1868 asupra proprietății funciare nobiliare și mecanismele prin care vechea elită funciară s-a adaptat noilor realități economice și administrative din Imperiul Rus.

În ajunul reformei, proprietatea funciară din Basarabia se caracteriza printr-o structură eterogenă, în cadrul căreia coexistau marile domenii nobiliare, proprietățile mănăstirești, moșiile răzețești și diferite forme de proprietate mixtă. Nobilimea continua însă să reprezinte principalul deținător al pământului și să controleze o parte importantă a resurselor economice ale provinciei. Aplicarea Regulamentului din 14 iulie 1868 a modificat treptat acest raport, prin împroprietărirea țăranilor și instituirea unor noi mecanisme de delimitare, evaluare și răscumpărare a loturilor funciare.

Analiza documentelor de arhivă relevă faptul că reforma nu a reprezentat un proces liniar de transfer al proprietății de la moșieri către țărani, ci unul complex, marcat de negocieri, litigii și intervenția constantă a administrației imperiale. Disputele privind delimitarea „terenurilor utile", includerea sau excluderea pădurilor și stabilirea suprafețelor atribuite țăranilor demonstrează preocuparea proprietarilor nobiliari pentru conservarea viabilității economice a domeniilor. În același timp, participarea reprezentanților nobilimii în calitate de conciliatori în litigii

funciare evidențiază dubla lor poziție: de proprietari afectați de reformă și, concomitent, de actori implicați în aplicarea politicii imperiale.

Studiile de caz, inclusiv cel al moșiei Corpaci a familiei Măcărescu, surprind dificultățile economice cu care se confrunta o parte a nobilimii: îndatorarea, ipotecarea proprietăților, restanțele fiscale și înstrăinarea terenurilor. Aceste fenomene au favorizat diminuarea treptată a patrimoniului funciar al vechilor familii boierești și pătrunderea unor noi categorii de proprietari – negustori, arendași, funcționari și antreprenori – în economia rurală basarabeană.

Datele statistice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea evidențiază transformări semnificative în structura proprietății funciare din Basarabia. Deși marii proprietari continuau să dețină suprafețe considerabile de pământ, ponderea și configurația proprietății funciare se modificau treptat. Extinderea proprietății țărănești, persistența proprietății răzețești și ecleziastice, precum și afirmarea unor noi categorii de proprietari reflectă diversificarea raporturilor funciare și conturarea unei noi configurații socio-economice în mediul rural basarabean.

În concluzie, reforma agrară din 1868 nu a determinat dispariția imediată a proprietății nobiliare, dar a accelerat transformarea bazei economice a nobilimii basarabene. Declinul acesteia trebuie înțeles ca un proces gradual, rezultat din interacțiunea dintre reforma imperială, îndatorarea proprietarilor, mecanismele pieței funciare și apariția unor noi actori economici. Transformarea proprietății funciare reflectă astfel trecerea de la vechile raporturi agrare către o societate rurală tot mai puternic integrată în mecanismele economice și administrative ale Imperiului Rus.

Cuvinte-cheie: Basarabia, reforma agrară din 1868, nobilime, proprietate funciară, țărănime, modernizare, Imperiul Rus.

Agrarian Reform and the Decline of Noble Landownership in Bessarabia in the Second Half of the Nineteenth and Early Twentieth Centuries

CRISTINA GHERASIM
0000-0002-8615-6086

The agrarian reforms of the 1860s and 1870s constituted an important factor in the economic and social transformations of Bessarabia, contributing to the restructuring of landownership relations and to changes in the economic position of the nobility. This study examines the impact of the 1868 agrarian reform on noble landownership and the mechanisms through which the traditional landowning elite adapted to the new economic and administrative realities of the Russian Empire.

On the eve of the reform, landownership in Bessarabia was characterized by a heterogeneous structure in which large noble estates, monastic properties and various forms of mixed ownership coexisted. Nevertheless, the nobility remained the principal landowning group and controlled a significant share of the province's economic resources. The implementation of the Regulation of 14 July 1868 gradually altered this balance by granting land to peasants and introducing new mechanisms for the delimitation, valuation, and redemption of land allotments.

The analysis of archival documents reveals that the reform did not constitute a straightforward transfer of property from landowners to peasants, but rather a complex process marked by negotiations, disputes, and the continuous intervention of the imperial administration. Disputes concerning the delimitation of "productive land," the inclusion or exclusion of forests, and the determination of the areas to be allotted to peasants demonstrate the noble landowners' concern with preserving the economic viability of their estates. At the same time, the participation of members of the nobility as mediators in land disputes highlights their dual position: they were both landowners affected by the reform and actors directly involved in the implementation of imperial policy.

Case studies, including that of the Măcărescu family's Corpaci estate, illustrate the economic difficulties faced by part of the nobility: indebtedness, the mortgaging of estates, tax arrears, and the alienation of land. These developments contributed to the gradual reduction of the landed patrimony of the old noble families and facilitated the entry of new categories of landowners – merchants, leaseholders, officials, and entrepreneur – into Bessarabia's rural economy.

Statistical data from the second half of the nineteenth and the early twentieth centuries reveal significant changes in the structure of landownership in Bessarabia. Although large landowners continued to hold considerable areas of land, the distribution and configuration of landed property gradually changed. The expansion of peasant landownership, the persistence of free peasant landowners and ecclesiastical landholding, as well as the emergence of new categories of landowners, reflected the diversification of landholding patterns and the development of a new socio-economic configuration in rural Bessarabia.

In conclusion, the agrarian reform of 1868 did not lead to the immediate disappearance of noble landownership, but it accelerated the transformation of the economic foundations of the Bessarabian nobility. Its decline should therefore be understood as a gradual process resulting from the interaction between imperial reform, landowners' indebtedness, the mechanisms of the land market, and the emergence of new economic actors. The transformation of landownership thus reflects the transition from traditional agrarian relations towards a rural society increasingly integrated into the economic and administrative structures of the Russian Empire.

Keywords: Bessarabia, agrarian reform of 1868, nobility, landownership, peasantry, modernization, Russian Empire.

CZU: 94:[930.2 + 908](498.4)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.33

Investigarea istoriei locale între cercetarea documentară clasică și istoria orală. Studiu de caz: Valea Crișului Repede, comitatul Bihor (județul Bihor)

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0001-9197-7084

COSMIN IONUȚ PATCA
0009-0008-8151-8499

MIRCEA VALENTIN MATEI
0009-0005-0366-4405

Lucrarea de față se dorește a fi o investigație interdisciplinară a bazinului mijlociu al Crișului Repede, utilizând instrumentele istoriei locale și al cercetărilor de teren pentru a recompune fragmente dintr-un trecut local aflat la intersecția dintre memoria colectivă și documentul oficial. Demersul se concentrează pe un areal geografic și cultural specific, reprezentat de localități precum Tomnatic, Zece Hotare, Vadu Crișului, Bălnaca, Cetea, Valea Crișului, Șuncuiuș, Bratca și Borod, puncte de referință pentru dezvoltarea dinamicii sociale din județul Bihor. Anchetele în teren au fost realizate sub îndrumarea prof. univ.dr. habil. Sorin Domițian Șipoș, a beneficiat de expertiza și participarea activă a unei echipe de cercetare formate din cadre didactice și studenți doctoranzi de la Universitatea din Oradea.

Fundamentul metodologic al studiului constă în aplicarea „microistoriei" ca perspectivă de analiză, permițând observarea fenomenelor macro-istorice prin prisma experiențelor individuale și comunitare. Cercetarea a beneficiat de o componentă empirică solidă, bazată pe anchete de teren și interviuri semi-structurate realizate cu două categorii distincte de actori sociali. Prima categorie include reprezentanți ai autorităților locale, dialogul cu aceștia a oferit o perspectivă administrativă

și instituțională asupra evoluției localităților, reliefând modul în care politicile de urbanism și gestionarea patrimoniului cultural au influențat configurația actuală a comunității.

Cea de-a componentă, și poate cea mai densă din punct de vedere informativ, o reprezintă seria de interviuri realizate cu locuitorii celor nouă sate menționate. Eșantionul a inclus atât bărbați, cât și femei, pentru asigurarea și reprezentarea echilibrată a memoriei de gen în ceea ce privește tradițiile și viața cotidiană. Interviurile au vizat trei paliere principale: dimensiunea etnografică (obiceiuri, port popular, ocupații tradiționale), memoria istorică locală (evenimente și transformări sociale de-a lungul deceniilor) și percepția asupra identității locului. Relatările subiecților scot la iveală o „istorie trăită" care, adesea, completează sau nuanțează datele oferite de documentele de arhivă. De la legendele legate de crai, zâne sau peșterile din zonă, până la amintirile despre vechile meserii de olari, cojocari sau vărari din Vadu Crișului sau despre viața în satele de munte precum Tomnatic, Zece Hotare sau Cetea, cercetarea de terenul a documentat un patrimoniu imaterial fragil, aflat sub presiunea depopulării și a globalizării.

Un aspect central al studiului îl constituie analiza comparativă a acestor studii de caz. Deși fac parte din același areal, localități precum Bălnaca, Cetea sau Tomnatic prezintă particularități socio-economice distincte față de Vadu Crișului sau Bratca, diferențele fiind dictate atât de cadrul geografic, cât și de contextul istoric sau al dezvoltării industriale în secolele XIX și XX.

Lucrarea demonstrează că cercetarea documentară, atunci când este coroborată cu ancheta de teren, permite o reconstrucție mult mai fidelă a profilului identitar al Văii Crișului Repede. Rezultatele subliniază importanța memoriei orale ca sursă istorică legitimă și necesitatea integrării în discursul academic contemporan. Prin acest studiu, satele bihorene investigate nu mai sunt simple puncte pe hartă, ci devin subiecți activi ai unei istorii regionale vii, relevante pentru întreg spațiul central și est-european.

Cuvinte-cheie: istorie locală, cercetare documentară, istorie orală, etnografie, Valea Crișului Repede.

Exploring Local History between Traditional Documentary Research and Oral Historical Studies: The Case of Crișul Repede Valley, Bihor County

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0001-9197-7084

COSMIN IONUȚ PATCA
0009-0008-8151-8499

MIRCEA VALENTIN MATEI
0009-0005-0366-4405

This paper aims to provide an interdisciplinary investigation of the middle basin of the Crișul Repede River, employing the tools of local history and field research to reconstruct fragments of a local past situated at the intersection of collective memory and official documentation. The study focuses on a specific geographical and cultural area, represented by localities such as Tomnatic, Zece Hotare, Vadu Crișului, Bălnaca, Cetea, Valea Crișului, Șuncuiuș, Bratca, and Borod, which serve as reference points for the development of social dynamics in Bihor County. The field investigations were conducted under the guidance of Prof. Univ. Dr. Habil. Sorin Domițian Șipoș and benefited from the expertise and active participation of a research team consisting of academic staff and PhD students from the University of Oradea.

The methodological foundation of the study lies in the application of "microhistory" as an analytical perspective, allowing macro-historical phenomena to be observed through the lens of individual and community experiences. The research benefited from a strong empirical component based on field investigations and semi-structured interviews conducted with two distinct categories of social actors. The first category comprises representatives of local authorities; discussions with them provided an administrative and institutional perspective on the development of the localities, highlighting the ways in which urban planning policies and cul-

tural heritage management have influenced the present-day configuration of the communities.

The second component, and perhaps the most information-rich, consists of a series of interviews conducted with inhabitants of the nine aforementioned villages. The sample included both men and women, in order to ensure a balanced representation of gendered memories concerning traditions and everyday life. The interviews addressed three main areas: the ethnographic dimension (customs, traditional dress, traditional occupations), local historical memory (events and social transformations over the decades), and perceptions of local identity. The accounts provided by the interviewees reveal a form of "lived history" that often complements or nuances the information contained in archival documents. From legends concerning kings, fairies, or the caves in the area to memories of traditional occupations such as pottery-making, sheepskin tanning, and lime burning in Vadu Crișului, as well as accounts of life in mountain villages such as Tomnatic, Zece Hotare, or Cetea, the field research documented a fragile intangible heritage under pressure from depopulation and globalization.

A central aspect of the study is the comparative analysis of these case studies. Although they belong to the same geographical area, localities such as Bălnaca, Cetea, or Tomnatic display distinct socio-economic characteristics compared with Vadu Crișului or Bratca. These differences are determined both by the geographical setting and by the historical context and patterns of industrial development during the nineteenth and twentieth centuries.

The study demonstrates that documentary research, when corroborated with fieldwork, allows for a much more accurate reconstruction of the identity profile of the Crișul Repede Valley. The findings emphasize the importance of oral memory as a legitimate historical source and the need to integrate it into contemporary academic discourse. Through this study, the Bihor villages investigated are no longer merely points on a map but become active subjects of a living regional history, relevant to the broader Central and Eastern European space.

Keywords: local history, documentary research, oral history, ethnography, Crișului Repede Valley.

CZU: 929:94(478):930.1
https://doi.org/10.59295/lrr2026.34

Leon Casso: omul și cartea lui despre Basarabia (1913). La o nouă ediție critică

VLAD MISCHEVCA
0000-0003-3461-2534

Comunicarea urmărește destinul unui autor și al cărții lui: Leon (Leonid) Casso (1865-1914), jurist de obârșie basarabeană, profesor de drept civil și ministru al Instrucțiunii Publice al Imperiului Rus, și monografia sa „Россія на Дунаѣ и образованіе Бессарабской области" (Moscova, 1913, 230 p.), tipărită mai întâi în fasciculele VI-VIII (1912-1914) din „Ученыя записки" ale „Liceului Imperial în memoria țareviciului Nicolae". Aparatul științific al cărții – izvoarele, colecțiile de documente și arhivele pe care se sprijină – face obiectul unui studiu deosebit; aici se urmăresc alte trei subiecte.

Cel dintâi este omul: format la Paris, Heidelberg și Berlin, docent la Dorpat și profesor de drept civil rus la Harkov înainte de a ajunge la Moscova și în fruntea ministerului, el a avut o obârșie care, în 1913, a fost prefăcută în armă de polemică. Zamfir Arbure îl învinuia de la București, „Gazeta Transilvaniei" din 13 (26) martie 1913 îl socotea „basarabian și român după mamă", iar Dumitru Moruzi, în „Adevărul", își revizui singur, la 6 septembrie 1913, genealogia pe care o dăduse în iunie: grecul venit cu corăbiile era bunicul, nu tatăl ministrului, iar părintele ministrului era cel însurat cu o pământeancă. Aceeași obârșie a slujit, în același an și în aceeași presă, și acuzării, și apărării.

Al doilea subiect îl formează ecourile de la 1913 și cele două chei în care a fost citită cartea: una rusească – istoria „formării regiunii Basarabia" ca împlinire firească a expansiunii imperiale spre Dunăre – și una națională, care căuta în ea mărturii despre caracterul românesc al populației dintre Prut și Nistru.

Al treilea este soarta cărții și omul care a dat-o cititorului român. Casso fusese tălmăcit mai întâi prin «Dreptul bizantin în Basarabia" – Al. Varzar (Chișinău, 1923), apoi Ștefan Gr. Berechet, cu notele lui I. Popescu-Spineni (Iași, 1940) – , iar în același an Berechet a dat și traducerea „Rusia și basinul dunărean" (Iași, 1940). Traducerea a adus cu sine dosarul polemicilor din anii '30 asupra felului în care lucra Berechet cu textele străine (A.V. Soloviev, Belgrad, 1933, și răspunsul lui Berechet din 1934; N.C. Bejenaru, în „Revista Istorică Română", 1934), dosar reluat de cercetarea de astăzi. Reeditarea din 2003 (București, Saeculum Vizual) a repus textul în circulație fără aparat critic.

Istoriografia contemporană îl citește deseori, fie în traducere – Armand Goșu, după ediția din 1940 – , fie în originalul rusesc – G.F. Jewsbury și Victor Taki – , iar Ioan Pelivan trimitea încă din 1919, la Paris, la paginile tipăriturii rusești. O prescurtare franceză a cărții, de 72 de pagini, a dus-o în anii '20 și la cititorul apusean. Prezentăm și un calcul statistic al titlurilor rare din aparat – lucrările citate în una sau două note – , iar în concluzii, o apreciere a ceea ce rămâne din carte astăzi, când ea intră în circuitul științific românesc printr-o ediție critică pregătită în 2026, cu textul confruntat pagină cu pagină cu ediția originală de la 1913.

Cuvinte-cheie: Leon Casso, Basarabia, 1812, istoriografia rusă, Ștefan Gr. Berechet, traducere, receptare, ediție critică.

Leon Casso: The Man and His Book on Bessarabia (1913). Towards a New Critical Edition

VLAD MISCHEVCA
0000-0003-3461-2534

The paper follows the fate of an author and his book – Leon (Leonid) Casso (1865-1914), a jurist of Bessarabian descent, professor of civil law and Minister of Public Instruction of the Russian Empire, and his monograph "Россія на Дунаѣ и образованіе Бессарабской области" (Moscow, 1913, 230 pp.), first published in fascicles VI-VIII (1912-1914) of the "Ученыя записки" of the Imperial Lyceum in Memory of Tsarevich Nicholas. The scholarly apparatus of the book – its sources, document collections and archives – is the subject of a separate study; three other subjects are followed here.

The first is the man: trained in Paris, Heidelberg and Berlin, lecturer at Dorpat and professor of Russian civil law at Kharkov before reaching Moscow and the ministry, he had a descent that was turned, in 1913, into a weapon of polemic. Zamfir Arbure accused him from Bucharest; the «Gazeta Transilvaniei" of 13 (26) March 1913 held him to be "a Bessarabian and a Romanian on his mother's side"; and Dumitru Moruzi, in "Adevărul", himself revised on 6 September 1913 the genealogy he had given in June: the Greek who had come by ship was the minister's grandfather, not his father, and it was the minister's father who had married a local woman. The same descent served, in the same year and in the same press, both the accusation and the defence.

The second subject is the echoes of 1913 and the two keys in which the book was read: a Russian one – the history of the "formation of the Bessarabian province" as the natural fulfilment of the imperial expansion towards the Danube – and a national one, seeking in it testimony on the Romanian character of the population between the Prut and the Dniester.

The third is the fate of the book and the man who gave it to the Romanian reader. Casso had been translated first through "Dreptul

bizantin în Basarabia" – by Al. Varzar (Chișinău, 1923), then by Ștefan Gr. Berechet, with notes by I. Popescu-Spineni (Iași, 1940) – and in that same year Berechet also produced the translation "Rusia și basinul dunărean" (Iași, 1940). The translation brought with it the dossier of the polemics of the 1930s over the way Berechet worked with foreign texts (A.V. Soloviev, Belgrade, 1933, and Berechet's reply of 1934; N.C. Bejenaru, in "Revista Istorică Română", 1934), a dossier taken up again by present-day research. The 2003 reprint (Bucharest, Saeculum Vizual) returned the text to circulation without a critical apparatus.

Contemporary historiography often reads him either in translation – Armand Goșu, after the 1940 edition – or in the Russian original – G.F. Jewsbury and Victor Taki – while Ioan Pelivan referred as early as 1919, in Paris, to the pages of the Russian printing. An abridged French version of 72 pages carried the book to Western readers in the 1920s. The paper also offers a statistical count of the rarely cited titles of the apparatus – works cited in one or two notes – and, in its conclusions, an assessment of what remains of the book today, as it enters Romanian scholarship through a critical edition prepared in 2026, collated page by page with the original 1913 edition.

Keywords: Leon Casso, Bessarabia, 1812, Russian historiography, Ștefan Gr. Berechet, translation, reception, critical edition.

CZU: 94(498)"1914/1918"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.35

O decizie istorică: intrarea României în Primul Război Mondial

GHEORGHE ONIȘORU
0000-0003-0426-6087

În anul 1914, câna a izbucnit Primul Război Mondial, prinsă între cele două mari blocuri – Puterile Centrale și Antanta – România a ales calea neutralității, decizie pe care a menținut-o timp de doi ani. În vara anului 1916 lucrurile s-au schimbat, iar presiunile Antantei, însoțite de promisiuni privind susținerea cauzei Bucureștiului la viitoarea Conferință de pace, s-au accentuat, ajungându-se până la formula „acum ori niciodată".

În aceste condiții, noul rege Ferdinand, puternic influențat de regina Maria – o antantistă convinsă – și fiind în acord cu premierul Ione Brătianu a convocat un Consiliu de Coroană la care s-a votat întrarea în război de partea Antantei.

Studiul nostru analizează drumul care a condus la această decizie istorică, care a creat condițiile pentru desăvârșirea unității naționale la finele anului 1918.

Cuvinte-cheie: Primul Război Mondial, Antanta, Puterile Centrale, Ferdinand, Maria, Brătianu.

A Historical Decision: Romania's Entry into World War I

GHEORGHE ONIȘORU
0000-0003-0426-6087

When World War I broke out in 1914, caught between the two major blocs – the Central Powers and the Entente – Romania chose a path of neutrality, a stance it maintained for two years. The situation shifted in the summer of 1916; pressure from the Entente intensified – accompanied by promises to support Bucharest's cause at the future peace conference – culminating in an "it's now or never" ultimatum.

Against this backdrop, the new King Ferdinand – strongly influenced by Queen Marie, a staunch supporter of the Entente, and in agreement with Prime Minister Ion Brătianu – convened a Crown Council that voted to enter the war on the side of the Entente.

Our study examines the path leading to this historic decision, which paved the way for the completion of national unity at the end of 1918.

Keywords: World War I, the Entente, the Central Powers, Ferdinand, Maria, Brătianu.

CZU: 94(478):070.13(=135.1)"1905/1917"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.36

Sub lupa cenzurii țariste. Presa de limbă română și afirmarea identității naționale în Basarabia (1905-1917)

GHEORGHE NEGRU
0009-0007-1647-885X

ELENA NEGRU
0009-0003-8737-6659

EUGEN-TUDOR SCLIFOS
0009-0007-8424-3868

ANGELA BARBAIANI
0009-0001-1824-2695

Studiul analizează dialectica complexă dintre mecanismele de control ale autocrației țariste și dinamica presei de limbă română din Basarabia între 1905 și 1917, investigând modul în care cuvântul scris a funcționat ca vector al deșteptării identitare. Bazat pe un corpus arhivistic cercetat la Sankt Petersburg (AISR), Moscova (ASFR), Chișinău (ANRM) și București (ANR), demersul aplică un eșafodaj conceptual tridimensional: modelul sociologic al etapizării mișcărilor naționale (Miroslav Hroch), analiza postcolonială (mimetismul subversiv și legalismul defensiv teoretizate de Homi K. Bhabha) și dimensiunea geopolitică a rivalității dintre Imperiul Rus și Regatul României.

Revoluția din 1905-1907 a creat breșa politică ce a permis apariția primului ziar național-democratic, *Basarabia* (1906-1907), urmat de *Basarabia Reînnoită* (Iași, martie 1907) și *Viața Basarabiei* (aprilie-mai 1907). Aceste publicații au marcat declanșarea Fazei B de agitația patriotică, formulând revendicări privind autonomia, reforma agrară și drepturile lingvistice în școală și biserică. Răspândirea ideilor naționale la sate

a determinat reacția severă a autorităților imperiale. În iulie 1906, la cererea guvernatorului Alexei Haruzin, premierul Piotr Stolîpin a aprobat din fondurile speciale ale MAI alocarea sumei necesare pentru instituirea funcției de cenzor al presei de limbă română la Chișinău. Paralel, guvernul a orchestrat o operațiune hibridă de contra-propagandă prin subvenționarea secretă cu peste 6000 de ruble a ziarului loialist *Moldovanul* (1907-1908), încredințat lui Gheorghe Madan. Experimentul a generat însă un paradox: silită să folosească româna literară și să republice clasicii literaturii române pentru a păstra audiența rurală, gazeta a servit involuntar alfabetizării naționale. Numit ulterior cenzor imperial și agent al Departamentului Poliției („Zagranicinâi"), Madan a instrumentat un control represiv strict, întocmind rapoartele incriminatoare în baza cărora autoritățile au suprimat revista *Făclia Țării* (1912).

Puntea de continuitate spre maturizarea mișcării a fost asigurată de săptămânalul *Glasul Basarabiei* (1913-1914), care a promovat misionarismul ecleziastic și restabilirea limbii române la altar. Etapa de consolidare a fost desăvârșită de revista lunară și ziarul *Cuvânt Moldovenesc* (1913-1917). Pentru a supraviețui stării de asediu și cenzurii marțiale din timpul Marelui Război, echipa coordonată de Nicolae Alexandri și Pantelimon Halippa a mânuit un mimetism tactic: afișarea loialismului dinastic pe prima pagină a servit drept mască de protecție juridică pentru desfășurarea unei pedagogii identitare în paginile interioare (promovarea alfabetului latin, reconstrucția istoriei daco-romane prin studiile lui Simion Murafa, dezvoltarea cooperativismului și reflectarea vieții politice din Regat). Această dublă agendă a atras o anchetă confidențială de securitate ordonată în februarie 1916 de senatorul imperial Stepan Beleți, care incrimina orientarea „panromânească" a publicației.

Prin educarea unei mase critice de preoți, învățători și țărani alfabetizați, presa de limbă română a stabilizat Faza B și a constituit premisa structurală directă fără de care mobilizarea de masă (Faza C), constituirea Sfatului Țării și votul istoric al unirii de la 27 martie 1918 nu ar fi fost posibile.

Cuvinte-cheie: Basarabia, țarism, presă de limbă română, cenzură imperială, cenzorul Gheorghe Madan, mimetism subversiv, deșteptare națională, unirea din 1918.

Under the Lens of Tsarist Censorship. The Romanian-Language Press and the Affirmation of National Identity in Bessarabia (1905-1917)

GHEORGHE NEGRU
0009-0007-1647-885X

ELENA NEGRU
0009-0003-8737-6659

EUGEN-TUDOR SCLIFOS
0009-0007-8424-3868

ANGELA BARBAIANI
0009-0001-1824-2695

The study examines the complex dialectic between the mechanisms of control exercised by the Tsarist autocracy and the dynamics of the Romanian-language press in Bessarabia between 1905 and 1917, investigating how the written word functioned as a vehicle for the awakening of national consciousness. Based on an archival corpus researched in St. Petersburg (AISR), Moscow (ASFR), Chișinău (ANRM), and Bucharest (ANR), the study employs a three-dimensional conceptual framework: Miroslav Hroch's sociological model of the stages of national movements, postcolonial analysis (Homi K. Bhabha's theories of subversive mimicry and defensive legalism), and the geopolitical dimension of the rivalry between the Russian Empire and the Kingdom of Romania.

The Revolution of 1905-1907 created the political opening that enabled the emergence of the first national-democratic newspaper, *Basarabia* (1906-1907), followed by *Basarabia Reînnoită* (Renewed Bessarabia; Iași, March 1907) and *Viața Basarabiei* (Life of Bessarabia; April-May 1907). These publications marked the beginning of Phase B,

characterized by patriotic agitation, articulating demands for autonomy, agrarian reform, and linguistic rights in schools and churches. The spread of national ideas in rural areas prompted a severe reaction from the imperial authorities. In July 1906, at the request of Governor Alexei Haruzin, Prime Minister Pyotr Stolypin approved the allocation, from the Ministry of Internal Affairs' special funds, of the amount required to establish the position of Romanian-language press censor in Chișinău. At the same time, the government orchestrated a hybrid counter-propaganda operation by secretly subsidizing the loyalist newspaper *Moldovanul* (The Moldovan; 1907-1908) with more than 6,000 rubles and entrusting its publication to Gheorghe Madan. The experiment nevertheless produced a paradox: compelled to use literary Romanian and republish classics of Romanian literature in order to retain its rural readership, the newspaper inadvertently contributed to national literacy. Subsequently appointed imperial censor and agent of the Police Department ("Zagranichny"), Madan enforced strict repressive control, compiling incriminating reports that provided the basis for the authorities' suppression of the magazine *Făclia Țării* (The Torch of the Country) in 1912.

The weekly *Glasul Basarabiei* (The Voice of Bessarabia; 1913-1914) provided a bridge toward the movement's maturation by promoting ecclesiastical activism and the restoration of Romanian as the language of worship. The consolidation phase was brought to completion by the monthly magazine and newspaper *Cuvânt Moldovenesc* (The Moldavian Word; 1913-1917). To survive the state of siege and martial censorship during the Great War, the team coordinated by Nicolae Alexandri and Pantelimon Halippa employed tactical mimicry: the display of dynastic loyalty on the front page served as a form of legal protection for the pursuit of identity-building education in the inside pages. This included the promotion of the Latin alphabet, the reconstruction of Daco-Roman history through Simion Murafa's studies, the development of cooperativism, and coverage of political life in the Kingdom of Romania. This dual agenda prompted a confidential security investigation ordered in February 1916 by Imperial Senator Stepan Beletsky, which denounced

the publication's "pan-Romanian" orientation. By educating a critical mass of priests, teachers, and literate peasants, the Romanian-language press consolidated Phase B and established the direct structural preconditions for mass mobilization (Phase C), the establishment of the Country Council (*Sfatul Țării*), and the historic vote for union on 27 March 1918.

Keywords: Bessarabia, Tsarism, Romanian-language press, imperial censorship, censor Gheorghe Madan, subversive mimicry, national awakening, Union of 1918.

CZU: 811.135.1(478-13):94(478)"1918/1940"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.37

Limba română în localitățile bulgare și găgăuze din sudul Basarabiei (1918-1940): politici lingvistice și practici locale

IVAN DUMINICA
0000-0002-2019-6456

Comunicarea examinează extinderea folosirii limbii române în localitățile bulgare și găgăuze din sudul Basarabiei în anii 1918-1940, urmărind administrația publică, învățământul și biserica, cu accent asupra practicilor administrative. Pe baza legislației, documentelor și presei interbelice, sunt analizate aplicarea măsurilor statului, contribuția personalului venit din Vechiul Regat și participarea funcționarilor, învățătorilor și preoților locali.

Administrația publică. Introducerea limbii române în corespondența oficială, registre și cereri, a presupus reorganizarea comunicării dintre autorități și populație. Funcționarii veniți din Vechiul Regat contribuiau la acest proces, în timp ce personalul local trebuia să dobândească competențele lingvistice necesare. Persistența practicilor anterioare este ilustrată de însemnarea pe un raport al *Prefecturii Tighina* din 26 iulie 1918, prin care se solicita încetarea trimiterii rapoartelor în rusă. *Statutul funcționarilor publici* din 1923 și regulamentul său de aplicare au consolidat cadrul schimbării. Regulamentul impunea cunoașterea limbii oficiale și prevedea examinarea funcționarilor în 1924, cu menținerea celor admiși și îndepărtarea celor respinși. Cunoașterea limbii române devenea astfel o cerință profesională, iar dificultățile de însușire a acesteia puteau avea consecințe asupra continuității carierei administrative. La Comrat, intervenția administrației poate fi urmărită și în denumirea străzilor. La 28 iulie 1926, primăria a decis constituirea unei comisii permanente pentru atribuirea denumirilor oficiale. Străzile Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, bulevardul Dimitrie Cantemir, precum și denumirile Gării și Spitalului

exprimau prezența limbii române în organizarea spațiului urban. Totodată, numele unor personalități locale, precum Piotr Draganov și Fiodor Zlatov, se regăseau în nomenclatura stradală. Exemplul relevă asocierea integrării administrative cu valorificarea reperelor comunitare.

Învățământul. Învățătorii și profesorii veniți din Vechiul Regat răspândeau româna prin lecții, serbări și contactul cu familiile elevilor. Legea din 1924 prevedea un spor salarial de 50% pentru învățătorii care nu erau originari din județele vizate, între care Tighina, Cetatea Albă și Ismail, și se angajau să activeze acolo cel puțin patru ani. Atragerea personalului se împletea cu pregătirea cadrelor locale: la cursurile organizate la Chișinău în iulie 1920 au participat 29 de bulgari și patru găgăuzi. La Chirsova, școala parohială și cea ministerială, transformate în școli bulgare în 1921, au trecut la predarea în română în 1925. La Bolboaca, presa din 1937 consemna implicarea învățătorilor în spectacole de teatru și serbări, extinzând activitatea educativă dincolo de școală. Frecvența școlară neregulată și dificultățile materiale limitau însă însușirea limbii.

Biserica. Preoții participau la educația comunităților prin activități religioase, inițiative culturale și instrumente de învățare. La Etulia, programul căminului *Carmen-Sylva* prevedea un cor bisericesc alcătuit din elevi și membri ai căminului. Într-un memoriu din 1936, învățătorii și preoții din Cișmechioi solicitau trimiterea unei echipe culturale studențești, invocând insuficiența mijloacelor de îndrumare și rezultatele nesatisfăcătoare ale activității desfășurate. O contribuție directă a avut-o protoiereul Mihail Ciachir, prin *Dicționarul găgăuz-român* publicat în 1938. Prefața lega necesitatea lucrării de cerința cunoașterii limbii oficiale și de lipsa materialelor ajutătoare pentru găgăuzi.

Analiza evidențiază un proces susținut prin intervenții administrative și stimulente materiale, dar dependent de pregătirea personalului, de resursele instituțiilor și de relațiile acestora cu populația locală. Extinderea limbii române se realiza gradual, prin interacțiunea dintre instituții și practicile comunitare.

Cuvinte-cheie: limba română; bulgari; găgăuzi; Basarabia interbelică; administrație publică; învățământ; biserică.

The Romanian Language in Bulgarian and Gagauz Localities of Southern Bessarabia (1918-1940): Language Policies and Local Practices

IVAN DUMINICA
0000-0002-2019-6456

This paper examines the expanding use of Romanian in Bulgarian and Gagauz localities of southern Bessarabia between 1918 and 1940, focusing on public administration, education and the church, with particular attention to administrative practices. Legislation, documents and the interwar press reveal the implementation of state policies, the contribution of personnel from the Old Kingdom and the involvement of local officials, teachers and priests.

Public administration. The introduction of the Romanian language into official correspondence, registers and petitions reshaped communication between authorities and residents. Officials from the Old Kingdom contributed to this process, while local personnel had to acquire the necessary language skills. The persistence of earlier practices is illustrated by an annotation on a report from the *Tighina Prefecture* dated 26 July 1918, requesting that reports should no longer be submitted in Russian. The 1923 *Civil Servants' Statute* and its implementing regulations strengthened the framework for this change. They required knowledge of the official language and provided for examinations in 1924, with successful candidates retained and unsuccessful candidates dismissed. Romanian proficiency thus became a professional requirement, with inadequate skills potentially affecting administrative careers. In Comrat, the involvement of the local administration can also be traced in street naming. On 28 July 1926, the mayoralty decided to establish a permanent commission to assign official street names. Ștefan cel Mare and Mihai Viteazul streets, Dimitrie Cantemir boulevard and names such as Gării and Spitalului expressed the presence of the Romanian language in urban organization. Local figures, including Piotr Draganov and Fiodor Zlatov, also appeared in the street nomenclature. This example illus-

trates the connection between administrative integration and the recognition of local community figures.

Education. Teachers arriving from the Old Kingdom promoted the use of the Romanian language through lessons, celebrations and contact with pupils' families. The 1924 law provided a 50% salary supplement for primary teachers who were not natives of designated counties, including Tighina, Cetatea Albă and Ismail, and committed to serving there for at least four years. Recruitment accompanied the training of local staff: 29 Bulgarians and four Gagauz attended courses in Chișinău in July 1920. In Chirsova, the parish and ministerial schools, converted into Bulgarian schools in 1921, switched to Romanian instruction in 1925. In Bolboaca, the press reported teachers' involvement in theatre and celebrations in 1937, extending educational activities beyond school. Irregular attendance and material difficulties nevertheless limited language acquisition.

The church. Priests supported community education through religious activities, cultural initiatives and educational materials. In Etulia, the programme of the *Carmen-Sylva* cultural centre envisaged a church choir comprising pupils and centre members. In a 1936 memorandum, teachers and priests from Cișmechioi requested a student cultural team, citing inadequate guidance resources and unsatisfactory results. Archpriest Mihail Ciachir contributed directly through his *Gagauz-Romanian Dictionary*, published in 1938. Its preface connected the need for this work to official language requirements and the lack of learning materials for Gagauz speakers.

The analysis reveals a process supported by administrative obligations and material incentives, yet dependent on staff training, institutional resources and relationships with residents. The Romanian language spread gradually through the interaction between institutions and local community practices.

Keywords: Romanian language; Bulgarians; Gagauz; interwar Bessarabia; public administration; education; church.

CZU: 94(498):27-47"1919/1939"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.38

„Al doilea brâu defensiv“: Biserica și fortificarea cultural-spirituală a frontierei de vest a României întregite (1919-1939)

RADU ROMÎNAȘU
0000-0003-0756-1065

Comunicarea analizează rolul Bisericii Ortodoxe Române în procesul de consolidare spirituală, morală și identitară a frontierei de vest a României în perioada interbelică, în relație cu politica de apărare a statului și cu intensificarea revizionismului maghiar. Pornind de la documente de arhivă, publicații ecleziastice și memorii, studiul evidențiază modul în care episcopiile și parohiile din zona de frontieră – în special cele de la Oradea, Arad, Cluj, Caransebeș și Maramureș – au fost concepute ca veritabile „fortărețe spirituale" ale statului român.

Analiza urmărește discursul regal și ecleziastic privind misiunea episcopilor, colaborarea dintre Biserică, armată și școală, precum și rolul preoților în educația religioasă, morală și premilitară a populației. Un loc central îl ocupă construirea bisericilor ortodoxe în localitățile de frontieră, acțiuni prezentate nu doar ca inițiative religioase, ci și ca forme de afirmare a identității românești, de recuperare simbolică a trecutului și de consolidare a conștiinței naționale.

Totodată, comunicarea evidențiază implicarea comunităților locale, a armatei, a asociațiilor culturale și a administrației în edificarea unor noi lăcașuri de cult și în organizarea activităților culturale, filantropice și educative. Studiul propune, astfel, o interpretare a spiritualității de frontieră ca instrument de construcție identitară și de mobilizare socială într-o perioadă marcată de tensiuni geopolitice și de fragilitatea sistemului de securitate european.

Cuvinte-cheie: frontiera de vest a României, Biserica Ortodoxă Română, fortificare spirituală, conștiință națională, perioada interbelică.

"The Second Line of Defence": The Church and the Cultural and Spiritual Fortification of Romania's Western Border after Unification (1919-1939)

RADU ROMÎNAȘU
0000-0003-0756-1065

This paper analyses the role of the Romanian Orthodox Church in the spiritual, moral, and identity-based consolidation of Romania's western border during the interwar period, in relation to the state's defence policy and the intensification of Hungarian revisionism. Drawing on archival documents, ecclesiastical publications, and memoirs, the study highlights how the dioceses and parishes in the border region – especially those of Oradea, Arad, Cluj, Caransebeș, and Maramureș – were conceived as genuine "spiritual fortresses" of the Romanian state.

The analysis examines the royal and ecclesiastical discourse concerning the mission of the bishops, the cooperation between the Church, the army, and the school, as well as the role of priests in the religious, moral, and pre-military education of the population. Central attention is given to the construction of Orthodox churches in border settlements. These initiatives are presented not only as religious projects, but also as means of affirming Romanian identity, symbolically reclaiming the past, and strengthening national consciousness.

The paper also emphasises the involvement of local communities, the army, cultural associations, and administrative authorities in the construction of new places of worship and in the organisation of cultural, charitable, and educational activities. The study therefore offers an interpretation of border spirituality as an instrument of identity-building and social mobilisation in a period marked by geopolitical tensions and the fragility of the European security system.

Keywords: Romania's western border, Romanian Orthodox Church, spiritual fortification, national consciousness, interwar period.

CZU: 378:27-472:008(478)"1926"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.39

Ctitoria credinței și a culturii românești. Cum a fost inaugurată prima instituție de învățământ superior din Basarabia în toamna anului 1926

SILVIA CORLĂTEANU-GRANCIUC
0000-0001-5628-4645

Studiul analizează contextul istoric, administrativ și cultural al inaugurării Facultății de Teologie din Chișinău, eveniment de referință pentru învățământul superior din Basarabia interbelică. Înființată prin Decretul regal nr. 1137 din 21 aprilie 1926 ca filială a Universității Mihăilene din Iași, instituția a fost concepută nu doar ca un centru de studii teoretice, ci și ca un focar esențial pentru iradierea culturii românești și consolidarea identității naționale în spațiul pruto-nistrean. Festivitățile oficiale de deschidere au avut loc la 8 noiembrie 1926, de sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, bucurându-se de o pregătire minuțioasă coordonată de Arhiepiscopia Chișinăului și Ministerul Instrucțiunii Publice. În ajunul solemnității, Consiliul Eparhial a adoptat decizii de organizare, printre care reorganizarea învățământului seminarial local, deschiderea unui internat pentru studenți și alocarea de credite bisericești substanțiale pentru amenajări și burse, cheltuieli ce urmau să fie preluate ulterior de bugetul de stat. Tot atunci, corpul profesoral condus de decanul Ioan Mihălcescu și noul prodecan Constantin Tomescu a decis ca facultatea să poarte numele „Mitropolitul Petru Movilă", iar patronul spiritual să fie Sfântul Atanasie cel Mare.

Evenimentul a atras o participare impresionantă și a reflectat un entuziasm public deosebit. Prima generație a numărat 459 de studenți (440 de bărbați și 19 femei), o structură eterogenă ce includea atât tineri absolvenți, cât și preoți vârstnici, avocați, medici sau ofițeri. Festivitățile au debutat cu o slujbă solemnă în capela facultății și un Te-Deum la Catedrală, oficiat de un sobor extins de ierarhi în frunte cu Arhiepiscopul

Gurie Grosu. Dimensiunea națională și politică a momentului a fost marcată de sosirea unui tren special de la București, care a adus o importantă delegație guvernamentală și academică. Printre oaspeții de seamă s-au aflat miniștrii Ion Petrovici (Instrucțiune), Ioan Lupaș (Sănătate, reprezentând și Academia Română), prorectorul Universității din Iași, Petre Bogdan, și reputatul profesor Onisifor Ghibu. Discursurile oficiale din Sala Eparhială au subliniat rolul strategic al facultății ca „far al culturii naționale" în fața amenințărilor ideologice din Răsărit. Manifestările s-au încheiat în mod festiv cu un banchet oficial și un spectacol cultural de colectare de fonduri pe scena Teatrului Național, activitatea didactică propriu-zisă fiind deschisă a doua zi de cursul inaugural al profesorului Teodor M. Popescu.

Dincolo de efervescența reflectată în presa entuziastă a epocii (precum „România Nouă" sau „Lumea"), documentele și memoriile timpului evidențiază și tensiuni ecleziastice subterane. Divergențele dintre Mitropolitul Pimen al Moldovei și Arhiepiscopul Gurie Grosu privind modelul academic și jurisdicția au impus soluția de compromis a unei filiale ieșene la Chișinău. De asemenea, personalități locale precum Vasile Cijevschi avertizau asupra responsabilității de a umple această „firmă" cu un conținut academic autentic, evitând birocrația. Cu toate acestea, în perioada 1926-1940, Facultatea de Teologie și-a îndeplinit cu succes misiunea, rămânând un pilon fundamental al integrării spirituale și intelectuale românești în Basarabia.

Cuvinte-cheie: Facultatea de Teologie din Chișinău, învățământ superior românesc, Basarabia interbelică, Universitatea din Iași, Gurie Grosu, Ion Petrovici, integrare culturală.

The Foundation of Romanian Faith and Culture. How the First Institution of Higher Education in Bessarabia Was Inaugurated in the Autumn of 1926

SILVIA CORLĂTEANU-GRANCIUC
0000-0001-5628-4645

This study analyzes the historical, administrative, and cultural context of the inauguration of the Faculty of Theology in Chișinău, a landmark event for higher education in interwar Bessarabia. Established by Royal Decree No. 1137 on April 21, 1926, as a branch of the University of Iași, the institution was conceived not only as a center for theoretical studies but also as an essential hub for radiating Romanian culture and consolidating national identity in the Prut-Dniester region. The official opening festivities took place on November 8, 1926, on the Feast of the Holy Archangels Michael and Gabriel, following meticulous preparation coordinated by the Archbishopric of Chișinău and the Ministry of Public Instruction. On the eve of the solemnity, the Diocesan Council adopted key organizational decisions, including the restructuring of local seminary education, the opening of a student dormitory, and the allocation of substantial church funds for facilities and scholarships – expenses that were later to be absorbed by the state budget. Concurrently, the faculty body, led by Dean Ioan Mihălcescu and the newly appointed Vice-Dean Constantin Tomescu, decided that the faculty would bear the name „Metropolitan Petru Movilă" and that its spiritual patron would be Saint Athanasius the Great.

The event drew an impressive turnout and reflected immense public enthusiasm. The inaugural generation numbered 459 students (440 men and 19 women), an etherogenous cohort that included young graduates, elderly priests, lawyers, physicians, and military officers. The festivities began with a solemn service in the faculty chapel and a Te Deum at the Cathedral, celebrated by an extended synod of hierarchs led by Archbishop Gurie Grosu. The national and political significance of the moment was marked by the arrival of a special train from Bucharest, car-

rying a prominent government and academic delegation. Notable guests included Ministers Ion Petrovici (Instruction), Ioan Lupaș (Health, also representing the Romanian Academy), the Vice-Rector of the University of Iași, Petre Bogdan, and the renowned Professor Onisifor Ghibu. The official speeches delivered at the Diocesan Hall emphasized the strategic role of the faculty as a "beacon of national culture" against ideological threats from the East. The events concluded festively with an official banquet and a fundraising cultural performance at the National Theater, while actual teaching activities commenced the following day with the inaugural lecture by Professor Teodor M. Popescu.

Beyond the effervescence reflected in the enthusiastic press of the era (such as *România Nouă* or *Lumea*), contemporary documents and memoirs also reveal underlying ecclesiastical tensions. Divergences between Metropolitan Pimen of Moldavia and Archbishop Gurie Grosu regarding the academic model and jurisdiction necessitated the compromise solution of an Iași branch stationed in Chișinău. Furthermore, local figures like Vasile Cijevschi warned about the responsibility of filling this new "institution" with authentic academic substance to prevent mere bureaucracy. Nevertheless, during the 1926-1940 period, the Faculty of Theology successfully fulfilled its mission, remaining a fundamental pillar of Romanian spiritual and intellectual integration in Bessarabia.

Keywords: Faculty of Theology in Chișinău, Romanian higher education, interwar Bessarabia, University of Iași, Gurie Grosu, Ion Petrovici, cultural integration.

CZU: 94(478):37.026"1924/1940"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.40

Formarea cadrelor didactice în RASS Moldovenească (1924-1940) între exigențele profesionalizării și imperativele sovietizării

LILIANA ROTARU
0000-0002-3051-5721

Constituirea RASS Moldovenești, în octombrie 1924, a impus organizarea unui sistem de formare a cadrelor didactice necesare extinderii rețelei școlare și realizării obiectivelor educaționale ale regimului sovietic. Acest proces s-a desfășurat în condițiile unui deficit acut de învățători calificați, ale insuficienței infrastructurii educaționale și ale aplicării politicii de indigenizare, care, în cazul autonomiei moldovenești, a căpătat forma moldovenizării. Necesitatea profesionalizării corpului didactic s-a intersectat astfel cu imperativele politice și ideologice ale sovietizării, generând contradicții între cerințele pregătirii pedagogice și criteriile de recrutare, instruire și promovare a învățătorilor.

Studiul examinează constituirea și evoluția sistemului de formare și recalificare a cadrelor didactice din RASSM, în contextul reformelor învățământului din RSS Ucraineană și al transformărilor politice și sociale din Uniunea Sovietică. Pe baza documentelor de arhivă, a actelor normative, a rapoartelor instituțiilor educaționale și ale organelor de partid, precum și a datelor statistice, sunt analizate formele instituționale de pregătire pedagogică, componența națională și socială a cursanților, conținutul instruirii și mecanismele controlului politico-ideologic.

Cercetarea evidențiază dificultățile constituirii unui corp didactic capabil să asigure funcționarea școlilor moldovenești, în condițiile în care majoritatea învățătorilor aveau o pregătire profesională insuficientă, iar numărul celor care cunoșteau limba maternă a elevilor era redus. Sunt urmărite organizarea cursurilor pedagogice de scurtă și lungă durată, înființarea și reorganizarea tehnicumurilor pedagogice, dezvoltarea învă-

ţământului pedagogic superior şi extinderea formelor de recalificare şi perfecţionare profesională. O atenţie deosebită este acordată discrepanţei dintre obiectivele declarate ale moldovenizării şi posibilităţile reale de pregătire a cadrelor didactice necesare aplicării acestei politici.

Analiza documentelor relevă că profesionalizarea învăţătorilor era subordonată unor exigenţe care depăşeau sfera competenţelor pedagogice. Originea socială, apartenenţa politică şi loialitatea faţă de regim au devenit criterii importante de selecţie şi promovare, uneori în detrimentul pregătirii profesionale. Programele de instruire şi recalificare acordau un loc considerabil marxism-leninismului, propagandei antireligioase şi educaţiei comuniste, iar organele de partid exercitau un control direct asupra organizării şi conţinutului acestora. În acelaşi timp, extinderea învăţământului obligatoriu şi necesitatea asigurării şcolilor cu personal didactic au determinat recurgerea la forme accelerate de pregătire, care nu puteau compensa integral insuficienţa calificării pedagogice.

Se concluzionează că formarea cadrelor didactice în RASS Moldovenească a reprezentat nu doar o componentă a modernizării infrastructurii educaţionale, ci şi un mecanism de sovietizare a societăţii. Profesionalizarea corpului didactic, moldovenizarea învăţământului şi îndoctrinarea ideologică au constituit procese interdependente, dar contradictorii, în cadrul cărora obiectivele educaţionale au fost frecvent subordonate priorităţilor politice ale regimului. Astfel, învăţătorul era conceput nu numai ca specialist în instruirea şi educarea copiilor, ci şi ca agent al transformării ideologice şi sociale a populaţiei.

Cuvinte-cheie: RASS Moldovenească; formarea cadrelor didactice; profesionalizare; moldovenizare; sovietizare.

Teacher Training in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (1924-1940) between the Demands of Professionalization and the Imperatives of Sovietization

LILIANA ROTARU
0000-0002-3051-5721

The establishment of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (MASSR) in October 1924 necessitated the organization of a teacher training system capable of supporting the expansion of the school network and fulfilling the educational objectives of the Soviet regime. This process unfolded amid an acute shortage of qualified teachers, inadequate educational infrastructure, and the implementation of the policy of indigenization, which, in the Moldavian autonomy, took the form of Moldavianization. The need to professionalize the teaching workforce thus intersected with the political and ideological imperatives of Sovietization, generating contradictions between the requirements of pedagogical training and the criteria governing the recruitment, instruction, and promotion of teachers.

This study examines the establishment and development of the teacher training and retraining system in the MASSR within the context of educational reforms in the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the political and social transformations taking place in the Soviet Union. Drawing on archival documents, legislative acts, reports issued by educational institutions and Party authorities, as well as statistical data, the study analyzes the institutional forms of pedagogical training, the ethnic and social composition of trainees, the content of instruction, and the mechanisms of political and ideological control.

The research highlights the difficulties involved in developing a teaching workforce capable of meeting the needs of Moldavian schools, particularly given that most teachers lacked adequate professional qualifications and relatively few were proficient in their pupils' native language. It traces the organization of short- and long-term pedagogical courses,

the establishment and reorganization of pedagogical technical colleges, the development of higher pedagogical education, and the expansion of teacher retraining and professional development programs. Particular attention is paid to the discrepancy between the declared objectives of Moldavianization and the actual capacity to train the teachers required to implement this policy.

The analysis of historical documents demonstrates that teacher professionalization was subordinated to requirements extending beyond pedagogical competence. Social background, political affiliation, and loyalty to the regime became important criteria for recruitment and promotion, sometimes at the expense of professional qualifications. Training and retraining curricula devoted considerable attention to Marxism-Leninism, anti-religious propaganda, and communist education, while Party authorities exercised direct control over their organization and content. At the same time, the expansion of compulsory education and the need to provide schools with teaching staff led to the introduction of accelerated training programs, which could not fully compensate for inadequate pedagogical qualifications.

The study concludes that teacher training in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic represented not only a component of educational modernization but also a mechanism of societal Sovietization. The professionalization of the teaching workforce, the Moldavianization of education, and ideological indoctrination constituted interdependent yet contradictory processes, in which educational objectives were frequently subordinated to the political priorities of the regime. Teachers were thus expected to serve not merely as professionals responsible for children's instruction and education, but also as agents of the population's ideological and social transformation.

Keywords: Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic; teacher training; professionalization; Moldavianization; Sovietization.

CZU: 94:338.47(478)"1918/1940"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.41

Integrarea Basarabiei în economia interbelică a României – probleme ale infrastructurii de transport

ARTHUR-VIOREL TULUȘ
0000-0002-4368-7231

Intrarea Basarabiei în componența României în 1918 a fost un moment de bucurie pentru românii de pe ambele maluri ale Prutului, dar a adus cu sine și o serie de provocări legate de integrarea locuitorilor acestei provincii în ansamblul României Reîntregite. Pe lângă aspectele, mai intens studiate în cadrul istoriografiei actuale privind integrarea administrativă și instituțională sau politicile culturale și educaționale, gradul de satisfacție a populației basarabene depindea direct și de bunăstarea ei materială și socială, iar acesta a depins direct de integrarea economică și racordarea rutelor comerciale, implicit a infrastructurii de transport, la debușeele pe care statul român interbelic le-a inițiat și dezvoltat. Dificultățile au fost majore, iar mutarea fluxurilor exporturilor basarabene dinspre est spre vest a necesitat adaptarea (existența ecartamentului larg rusesc pe căile ferate) și dezvoltarea unei infrastructuri de transport care să permită racordarea mărfurilor basarabene în comerțul intern și extern al României interbelice. Studiul nostru își propune să analizeze aceste aspecte și să formuleze o serie de concluzii pertinente privind modul în care autoritățile de la București au reușit să răspundă acestor necesități și provocări.

Cuvinte-cheie: Basarabia, perioada interbelică, România, transport, economie.

The Integration of Bessarabia into Romania's Interwar Economy – Transport Infrastructure Issues

ARTHUR-VIOREL TULUȘ
0000-0002-4368-7231

Bessarabia's union with Romania in 1918 was a moment of joy for Romanians on both sides of the Prut River, but it also brought a series of challenges regarding the integration of this province's inhabitants into Greater Romania as a whole. Beyond the aspects more intensively examined in current historiography – such as administrative and institutional integration or cultural and educational policies – the level of satisfaction among the Bessarabian population was directly linked to their material and social well-being. This wellbeing depended directly on economic integration and the connection of trade routes, implicitly transport infrastructure, to the market outlets initiated and developed by the interwar Romanian state. The difficulties were substantial; shifting the flow of Bessarabian exports from the east to the west required the adaptation (due to the presence of the Russian broad-gauge railway system) and the development of a transport infrastructure that would allow Bessarabian goods to connect with interwar Romania's domestic and foreign trade. Our study aims to analyze these aspects and formulate a series of pertinent conclusions on how the authorities in Bucharest managed to address these needs and challenges.

Keywords: Bessarabia, interwar period, Romania, transport, economy.

CZU: 821.135.1.09:821.133.1
https://doi.org/10.59295/lrr2026.42

Confluența lumilor romanice în opera lui Emil Cioran

ALEXANDRU LUPUȘOR
0000-0002-4630-665X

Comunicarea își propune să analizeze experiența existențială și literară a exilului în opera lui Emil Cioran. Pentru Cioran, exilul depășește dimensiunea fizică, devenind o formă de evadare din istorie, o condiție de inserție în universalitate și, în ultimă instanță, un exil lingvistic și metafizic.

Opera cioraniană este constituită din fragmente și aforisme eliberate de voința de sistem, reflectând o omogenitate surprinzătoare între biografie și operă. Textul devine spațiul unei confruntări dramatice a autorului cu sine și cu lumea. Exilul implică dezrădăcinarea și pierderea determinărilor naționale, dar îi oferă gânditorului posibilitatea de a se regăsi într-o umanitate generică și de a percepe alteritatea: a fi tu însuți înseamnă a-ți asuma condiția de străin.

Atitudinea lui Cioran față de România este paradoxală, oscilând între iubire și ură, atracție și respingere. Evaluând popoarele după criteriul pasiunii (vitalitate vs. pătimire), el vede în România exemplul suferinței și al lipsei unui destin istoric grandios, pe care o iubește totuși cu disperare. În schimb, admiră Spania pentru modul demn în care și-a asumat decadența și propriul crepuscul istoric.

O etapă crucială în evoluția lui Cioran o constituie adoptarea limbii franceze. După instalarea la Paris în 1937 ca bursier, autorul traversează o perioadă de tranziție chinuitoare (1937-1944), scriind încă în română și trăind dureros nostalgia identității pierdute. Turnura decisivă are loc în 1947, în timpul traducerii unui text, moment descris de Gabriel Liiceanu drept o „comoție lingvistică". Cioran înțelege că trecerea la o altă limbă necesită un salt radical și o renegare (reniement) a limbii materne. La 36 de ani, el abandonează româna și începe să scrie Tratat de descompunere

în franceză. Această schimbare nu a fost o simplă alegere intelectuală, ci o veritabilă convertire mistică și o încercare de transfigurare existențială.

Adoptarea limbii franceze i-a oferit lui Cioran o distanță creativă și o nouă identitate. Datorită rigoricății, preciziei și claritățiisale, limba franceză devine pentru el un exercițiu de asceză și o garanție împotriva trișatului intelectual. Totuși, această relație este ambivalentă: franceza este trăită simultan ca o eliberare și ca o „cămașă de forță" din care autorul încearcă permanent să se desprindă. Cu toate că s-a vrut un „apatrid metafizic" rupt de trecut, legătura sa profundă cu limba maternă nu s-a stins definitiv. Admirat de frumusețea unor cuvinte românești unice (precum termenul „zglobiu"), Cioran revine la limba sa de origine în ultimele clipe ale vieții: aflat pe patul de spital, în stare de inconștiență, el vorbește din nou în română, marcând astfel ultimul său divorț metafizic de această lume.

Cuvinte-cheie: exil, aporiile identității, alteritate, experiență, destin istoric.

The Confluence of Romance Worlds in the Work of Emil Cioran

ALEXANDRU LUPUȘOR
0000-0002-4630-665X

The paper aims to analyze the existential and literary experience of exile in Emil Cioran's work. For Cioran, exile goes beyond its physical dimension, becoming a form of escape from history, a condition for insertion into universality, and, ultimately, a linguistic and metaphysical exile. Cioran's work consists of fragments and aphorisms liberated from any system-building will, reflecting a surprising homogeneity between his biography and his writing. The text becomes the stage for a dramatic confrontation between the author, himself, and the world. Exile entails uprooting and the loss of national determinations, but it offers the thinker the possibility of finding himself within a generic humanity and of perceiving alterity: to be yourself means nothing other than acknowledging your condition as a stranger. Cioran's attitude toward Romania is paradoxical, oscillating between love and hatred, attraction and repulsion. Evaluating peoples according to the criterion of passion (vitality vs. suffering), he sees in Romania the example of suffering and the lack of a grandiose historical destiny, yet he loves it with utter desperation. On the other hand, he admires Spain for the dignified way in which it assumed its decadence and its own historical twilight. A crucial stage in Cioran's evolution is the adoption of the French language. After settling in Paris in 1937 as a scholarship holder, the author goes through an agonizing transition period (1937-1944), still writing in Romanian and painfully experiencing the nostalgia of lost identity. The decisive turning point occurs in 1947, during a translation exercise, a moment described by Gabriel Liiceanu as a "linguistic commotion". Cioran realizes that moving to another language requires a radical leap and a renunciation (reniement) of his mother tongue. At the age of 36, he abandons Romanian and begins writing A Short History of Decay in French. This shift was not a mere intellectual choice, but a true mystical conversion and

an attempt at existential transfiguration. The adoption of the French language offered Cioran creative distance and a new identity. Due to its rigor, precision, and clarity, the French language becomes for him an exercise in askesis and a guarantee against intellectual cheating. However, this relationship is ambivalent: French is experienced simultaneously as a liberation and as a "straightjacket" from which the author constantly tries to break free. Although he wanted to be a "metaphysical stateless person" detached from the past, his deep connection with his mother tongue was never definitively extinguished. Captivated by the beauty of unique Romanian words (such as the term "zglobiu" / playful), Cioran returns to his native language in the final moments of his life: lying in a hospital bed, in a state of unconsciousness, he speaks in Romanian once again, thus marking his ultimate metaphysical divorce from this world.

Keywords: exile, aporias of identity, otherness, experience, historical destiny.

CZU: 37.011.3-051:008(478)"1918/1940"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.43

Învățătorul, promotor al valorilor culturale, morale și social-economice în Basarabia anilor 1918-1940

NICOLAE ENCIU
0000-0002-8213-5157

În condițiile deplinei înfăptuiri a visului de constituire a tuturor românilor într-un stat național unitar, creșterii teritoriale trebuia neapărat să-i urmeze o creștere la fel de impresionantă din interior, respectiv, înălțarea materială trebuia neapărat completată cu o înălțare spirituală pe potrivă, prin desfășurarea unei mai mari și intense politici culturale și educaționale, în cadrul căreia învățătorului îi revenea, la fel ca în secolul al XIX-lea, o misiune deosebită, solicitându-i-se o pregătire intelectuală cât mai temeinic posibilă, cu caracter enciclopedic.

Așa cum rezultă din investigațiile efectuate, aplicarea prevederilor Legii din 1924 a conferit inclusiv învățătorului din școala primară rurală un rol calitativ nou în sistemul de învățământ și în viața întregii comunități românești din anii interbelici. Așa cum menționa Dimitrie V. Țoni (1885-1955), învățătorul devenise un adevărat „luminător al poporului", care lucra „în armonie" cu reprezentanții instituțiilor și administrației din comună, îndeosebi cu preotul, – „celălalt conducător sufletesc al poporului". De aici, rezultau o serie de obligații și îndatoriri ale lui: în mâinile învățătorului se afla „sufletul poporului", respectiv, misiunea sa era una deosebită, cuprinzând, practic, toate aspectele vieții satului. Școala era, desigur, preocuparea sa de bază: „de cum vei intra pe poarta școlii, felul cum ți se înfățișează orânduirea din curtea ei, îți va oglindi pe învățător. În satul cel mai îndepărtat și mai părăsit, în locul cel mai nepotrivit, învățătorul poate face din școala sa o casă de civilizație și de cultură".

În același timp, activitatea învățătorului nu se putea mărgini numai „între zidurile școlii". Fiecare învățător mai era dator să contribuie la transformarea și înălțarea satului în care își desfășura activitatea: păstra-

rea obiceiurilor și datinilor, cântecele, jocurile, portul, cinstirea credinței străbune, răspândirea cărții, organizarea acțiunilor de interes obștesc, – toate acestea constituiau obiectul preocupărilor zilnice și permanente ale învățătorului, care trebuia să-și îndemne consătenii „către o viață cât mai înaltă, către o cât mai bună stare economică și sufletească".

Cuvinte-cheie: Basarabia, perioada interbelică, civilizare, învățător, școală primară, valori, apostolat.

The Teacher as a Promoter of Cultural, Moral, and Socio-Economic Values in Bessarabia, 1918-1940

NICOLAE ENCIU
0000-0002-8213-5157

With the dream of uniting all Romanians within a single nation-state fully realized, territorial expansion necessarily had to be followed by an equally impressive process of internal development. Material advancement had to be complemented by a corresponding spiritual elevation, achieved through the implementation of a broader and more intensive cultural and educational policy. Within this framework, the primary school teacher, as in the nineteenth century, was entrusted with a special mission, requiring the most thorough intellectual preparation possible, of an encyclopedic nature.

As the investigations conducted have shown, the implementation of the provisions of the 1924 Law also assigned the rural primary school teacher a qualitatively new role within the education system and in the life of the Romanian community as a whole during the interwar period. As Dimitrie V. Țoni (1885-1955) noted, the teacher had become a true "enlightener of the people," working "in harmony" with representatives of local institutions and the commune's administration, particularly with the priest, "the other spiritual leader of the people." This entailed a series of obligations and responsibilities: the "soul of the people" was in the teacher's hands, and his mission was therefore an exceptional one, encompassing virtually every aspect of village life. The school was, of course, his primary concern: "From the moment you enter the school gates, the way the grounds are arranged will reflect the character of the teacher. In the most remote and neglected village, in the most unsuitable location, the teacher can transform his school into a house of civilization and culture."

At the same time, the teacher's activity could not be confined solely to "within the walls of the school." Every teacher was also responsible for contributing to the transformation and uplift of the village in which

he worked. Preserving customs and traditions, songs, dances, and traditional dress; honoring the ancestral faith; promoting books and reading; and organizing activities for the common good – all these were matters of daily and ongoing concern for the teacher, who was expected to encourage his fellow villagers "toward a higher way of life and toward greater economic and spiritual well-being."

Keywords: Bessarabia, interwar period, civilizing mission, teacher, primary school, values, educational apostolate.

CZU: 94:327:355.4(47:498)"1939/1940"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.44

Agresiunea hibridă a Uniunii Sovietice împotriva României în perioada 1939-1940 (strategia expansiunii asimetrice, subversiune informațională și fabricarea pretextelor teritoriale)

ION ȘIȘCANU
0009-000-5700-4852

Studiul analizează mecanismele complexe prin care Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (U.R.S.S.) a pregătit și a realizat anexarea Basarabiei, a Nordului Bucovinei și a Ținutului Herța în anii 1939-1940. Deși conceptul de „război hibrid" aparține terminologiei strategice contemporane, utilizarea sa ca instrument analitic retrospectiv permite evidențierea caracterului multidimensional al acțiunilor întreprinse de Moscova împotriva Regatului României. Cercetarea demonstrează că agresiunea sovietică nu s-a limitat la utilizarea forței militare convenționale, ci a presupus combinarea unor instrumente diplomatice, informaționale, propagandistice și subversive, utilizate complementar pentru pregătirea și facilitarea operațiunii militare.

Pe plan diplomatic, semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov la 23 august 1939 a contribuit la izolarea internațională a României și a creat condițiile geopolitice favorabile revendicărilor sovietice. Kremlinul a utilizat o politică de presiune graduală, alternând declarațiile și mesajele propagandistice cu retractări și ajustări tactice. În același timp, diplomația sovietică a recurs la argumente economice și geopolitice, precum invocarea intereselor hinterlandului Odessei, precum și la tehnici de propagandă și dezinformare, între care readucerea în discuție a cazului Butenko și atribuirea României a unor pretinse incidente de frontieră pe Nistru.

În cazul Bucovinei, teritoriu care nu făcuse parte din Imperiul Rus, argumentarea sovietică a urmărit construirea unui justificativ de natură

etno-demografică. Memoriile diplomatului A. I. Lavrentiev prezentau o imagine denaturată a structurii populației, accentuând în mod artificial ponderea elementului ucrainean. Dimensiunea informațională a fost consolidată prin crearea, la 1 ianuarie 1940, a „Biroului pentru studiul problemei basarabene", destinat coordonării activităților de documentare, propagandă și influențare a opiniei publice. În paralel, structurile sovietice au difuzat materiale menite să delegitimeze Unirea din 1918 și administrația românească din Basarabia.

Această etapă de presiune diplomatică și informațională a fost urmată, în iunie 1940, de trecerea la acțiunea militară. Frontul de Sud sovietic, comandat de generalul Gheorghi Jukov, a concentrat efective și tehnică militară considerabile în proximitatea frontierei românești, creând o superioritate militară semnificativă pe principalele direcții de acțiune. Nota ultimativă sovietică din 26 iunie 1940 a combinat presiunea politico-diplomatică cu amenințarea implicită a intervenției militare și a determinat autoritățile române să accepte evacuarea administrației și armatei din teritoriile revendicate.

În etapa ulterioară ultimatumului, autoritățile sovietice au urmărit legitimarea politică și propagandistică a noii situații teritoriale și pregătirea cadrului pentru constituirea R.S.S. Moldovenești la 2 august 1940. Propaganda oficială a recurs la prezentarea unor mesaje de susținere atribuite populației locale, la publicarea unor telegrame de felicitare și la organizarea unor manifestări publice menite să creeze imaginea unei adeziuni spontane la noua ordine politică. Prin urmare, campania sovietică din anii 1939-1940 poate fi analizată ca un proces complex de combinare a presiunii diplomatice, acțiunilor informaționale și propagandistice, subversiunii și forței militare, ceea ce oferă un cadru relevant pentru aplicarea retrospectivă a conceptului de „război hibrid" la studiul schimbărilor geopolitice din Europa de Est în ajunul și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Cuvinte-cheie: U.R.S.S.; Basarabia; Bucovina de Nord; război hibrid; dezinformare; propagandă sovietică.

The Soviet Union's Hybrid Aggression against Romania, 1939-1940: Asymmetric Expansion, Information Subversion, and the Construction of Territorial Pretexts

ION ȘIȘCANU
0009-000-5700-4852

The study analyzes the complex mechanisms through which the Union of Soviet Socialist Republics (U.S.S.R.) prepared and carried out the annexation of Bessarabia, Northern Bukovina, and the Hertza Region in 1939-1940. Although the concept of "hybrid warfare" belongs to contemporary strategic terminology, its use as a retrospective analytical tool highlights the multidimensional nature of the actions undertaken by Moscow against the Kingdom of Romania. The research demonstrates that Soviet aggression was not limited to the use of conventional military force, but rather involved a combination of diplomatic, informational, propaganda, and subversive instruments, utilized in a complementary manner to prepare and facilitate the military operation.

On the diplomatic front, the signing of the Ribbentrop-Molotov Pact on August 23, 1939, contributed to the international isolation of Romania and created favorable geopolitical conditions for Soviet claims. The Kremlin employed a policy of gradual pressure, alternating propaganda statements and messages with retractions and tactical adjustments. Concurrently, Soviet diplomacy resorted to economic and geopolitical arguments, such as invoking the interests of the Odessa hinterland, as well as propaganda and disinformation techniques, including reviving the Butenko case and attributing alleged border incidents on the Dniester to Romania.

In the case of Bukovina, a territory that had not been part of the Russian Empire, the Soviet argumentation sought to construct an ethno-demographic justification. The memoranda of diplomat A. I. Lavrentiev presented a distorted picture of the population structure, artificially emphasizing the share of the Ukrainian element. The informational

dimension was consolidated by the establishment, on January 1, 1940, of the "Bureau for the Study of the Bessarabian Question," aimed at coordinating documentation, propaganda, and public opinion-influencing activities. In parallel, Soviet structures distributed materials designed to delegitimize the 1918 Union and the Romanian administration in Bessarabia.

This phase of diplomatic and informational pressure was followed, in June 1940, by the transition to military action. The Soviet Southern Front, commanded by General Georgy Zhukov, concentrated considerable troops and military equipment near the Romanian border, creating a significant military superiority along the main directions of action. The Soviet ultimatum of June 26, 1940, combined political-diplomatic pressure with the implicit threat of military intervention, compelling the Romanian authorities to accept the evacuation of the administration and the army from the claimed territories.

In the post-ultimatum stage, Soviet authorities sought the political and propaganda legitimization of the new territorial status quo and prepared the framework for the establishment of the Moldavian S.S.R. on August 2, 1940. Official propaganda resorted to presenting messages of support attributed to the local population, publishing congratulatory telegrams, and organizing public events meant to create the image of a spontaneous adherence to the new political order. Consequently, the Soviet campaign of 1939-1940 can be analyzed as a complex process combining diplomatic pressure, informational and propaganda actions, subversion, and military force, which provides a relevant framework for the retrospective application of the concept of "hybrid warfare" to the study of geopolitical changes in Eastern Europe on the eve of and during World War II.

Keywords: U.S.S.R.; Bessarabia; Northern Bukovina; hybrid warfare; disinformation; Soviet propaganda.

CZU: 94:27-72:323.282(478)"1944/1945"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.45

Supravegherea sovietică a clerului ortodox din Basarabia: control ideologic și combaterea identității românești (1944-1945)

ALEXANDRU MALACENCO
0000-0002-2782-4849

Odată cu reinstaurarea puterii sovietice în Basarabia în vara anului 1944, aparatul represiv sovietic (NKGB, NKVD) a declanșat o campanie masivă de supraveghere a vieții religioase, în speță a Bisercii Ortodoxe basarebene, alături de alte segmente ale societății. Obiectivul ideologic central reprezenta eliminarea totală a spiritului românesc și a elementelor catalogate drept „antisovietice" de către regimul de ocupație care se impunea. Astfel, în comunicarea dată ne-am propus analizarea mecanismelor prin care NKGB al RSS Moldovenești a urmărit identificarea, supravegherea și neutralizarea persoanelor considerate ostile regimului sovietic din rândul preoțimii, monahismului și al altor confesiuni religioase, acordând o atenție deosebită combaterii identității românești asupra mediului bisericesc.

Comunicarea își propune să analizeze dimensiunea ideologică a politicii de control și represiune promovate de organele securității sovietice asupra Bisericii Ortodoxe din Basarabia în primii ani postbelici, cu accent pe măsurile întreprinse de NKGB al RSS Moldovenești pentru identificarea, supravegherea și neutralizarea influențelor considerate incompatibile cu ideologia regimului sovietic.

Un loc central în această strategie îl ocupa curmarea spiritualității și identității românești din mediul vieții bisericesc din Basarabia, percepută de conducerea NKGB drept un factor potențial de consolidare a unor orientări naționale și religioase considerate ostile regimului sovietic. În acest context, clerul ortodox, conducătorii comunităților religioase și persoanele implicate activ în viața bisericească deveneau obiectul supravegherii informative, fiind investigate în raport cu presupusele lor

legături cu structurile românești și cu atitudinile atribuite acestora față de puterea sovietică. Combaterea identității românești se înscria astfel într-un proces mai amplu de reconfigurare ideologică a societății basarabene și de limitare a reperelor identitare și culturale românești care contraveneau politicii de sovietizare.

Cercetarea se bazează pe analiza directivelor instituționale ale NKGB din anii 1944-1945, care reflectă atât obiectivele politice ale autorităților sovietice în raport cu mediul religios, cât și mecanismele operative prin care acestea urmăreau să transforme spațiul bisericesc într-un domeniu supus controlului ideologic. Sursele documentare care au stat la baza elaborării studiului provin din fosta arhivă a KGB al RSS Moldovenești, actuala arhivă a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, precum alte lucrări de specialite, volume de documente edite.

Analiza acestor documente permite evidențierea conexiunii dintre supravegherea organelor sovietice de securitate, represiunea politică și intervenția ideologică asupra vieții religioase. Activitatea NKGB nu urmărea exclusiv identificarea unor presupuse amenințări la adresa regimului sovietic, ci viza și identificarea, și curmarea influențelor culturale și naționale românești considerate incompatibile cu procesul de sovietizare. În această perspectivă, Biserica Ortodoxă din Basarabia depășea rolul unui simplu spațiu al practicii religioase, devenind un nucleu de rezistență și păstrare a identității culturale, istorice și lingvistice românești. Conștiente de acest impact, autoritățile sovietice au acționat agresiv pentru dezrădăcinarea conștiinței naționale, proces care a rulat în paralel cu împământenirea noului regim de ocupație.

Prin examinarea directivelor NKGB din anii 1944-1945, comunicarea evidențiază rolul organelor securității sovietice în promovarea controlului ideologic asupra Bisericii Ortodoxe și în combaterea identității și spiritualității românești în Basarabia postbelică. Studiul contribuie la înțelegerea raporturilor dintre puterea sovietică, instituțiile religioase și identitatea național-culturală a populației basarabene, subliniind caracterul complementar al supravegherii informative, al represiunii politice și al politicilor de sovietizare în primii ani postbelici.

Cuvinte-cheie: Basarabia, RSS Moldovenească, NKGB, Biserica Ortodoxă, control ideologic, influență românească, sovietizare, represiune politică, 1944-1945.

Soviet Surveillance of the Orthodox Clergy in Bessarabia: Ideological Control and the Eradication of Romanian Identity (1944-1945)

ALEXANDRU MALACENCO
0000-0002-2782-4849

The re-establishment of Soviet rule in Bessarabia in the summer of 1944 was accompanied by intensified surveillance of religious life by the Soviet security organs, particularly the NKGB and the NKVD. The Orthodox Church in Bessarabia, alongside other institutions and segments of society, came under the scrutiny of the repressive apparatus, which sought to identify and neutralise individuals considered hostile to the Soviet regime. In this context, control over the ecclesiastical milieu acquired an ideological dimension, becoming part of the broader process of Sovietisation and the eradication of Romanian national and cultural identity.

This paper aims to examine the mechanisms through which the NKGB of the Moldavian SSR sought to identify, monitor, and neutralise individuals within the Orthodox clergy, monastic communities, and other religious groups who were considered incompatible with the political and ideological interests of the Soviet regime. Particular attention is paid to how Romanian identity and spirituality within the ecclesiastical milieu were perceived by the security organs and reflected in their intelligence-gathering and surveillance activities.

An important component of this strategy was the control of Romanian national and cultural reference points, which Soviet authorities associated with potential manifestations of opposition to the new regime. Clergymen, leaders of religious communities, and individuals actively involved in ecclesiastical life became subjects of intelligence investigations, including inquiries into their alleged connections with Romanian institutions and their presumed attitudes towards Soviet rule. Thus, surveillance of the Orthodox clergy formed part of a broader process of ideological restructuring of Bessarabian society and the restriction of

Romanian cultural and identity-related influences deemed incompatible with the policy of Sovietisation.

The research is based on an analysis of institutional directives issued by the NKGB in 1944-1945, which reveal both the Soviet authorities' political objectives in relation to the religious milieu and the operational mechanisms employed to extend control over ecclesiastical life. The documentary corpus consists of materials originating from the former archive of the KGB of the Moldavian SSR, now held by the Archive of the Security and Intelligence Service of the Republic of Moldova, as well as specialised scholarly literature and published documentary collections. The analysis of these sources highlights the links between intelligence surveillance, political repression, and ideological intervention in religious life. The activities of the security organs were directed not only at identifying alleged threats to the Soviet regime but also at monitoring Romanian cultural and national influences, which were perceived as obstacles to Sovietisation. From this perspective, the Orthodox Church in Bessarabia represented not merely a space for religious practice but also a milieu in which Romanian cultural, historical, linguistic, and identity-related traditions were transmitted and preserved. The control exercised over the clergy can therefore be interpreted within the broader context of Soviet efforts to consolidate political domination and transform Bessarabian society ideologically. By examining NKGB directives from 1944-1945, this paper highlights the role of Soviet security organs in establishing ideological control over the Orthodox clergy and eradicating influences associated with Romanian identity. The study contributes to a deeper understanding of the relationship between Soviet power, religious institutions, and the national and cultural identity of the Bessarabian population, emphasising the links between intelligence surveillance, political repression, and Sovietisation policies in the first years following the re-establishment of Soviet administration.

Keywords: Bessarabia, Moldavian SSR, NKGB, NKVD, Orthodox Church, intelligence surveillance, ideological control, Romanian identity, Romanian spirituality, Sovietisation, political repression, 1944-1945.

CZU: 94:323.282-053.2(478)"1941"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.46

Copiii celor deportați și moștenirea etichetei de „dușman al poporului"

MARIANA S. ȚĂRANU
0009-0004-8902-8874

Comunicarea examinează urmările deportării din 12-13 iunie 1941 asupra copiilor familiilor din RSS Moldovenească considerate indezirabile de autoritățile sovietice. Întrebarea care organizează cercetarea este cum a continuat să acționeze eticheta de „dușman al poporului" în viața copiilor, inclusiv după încheierea deportării și întoarcerea unora dintre ei la baștină.

Mai întâi, urmăresc copilăria trăită în locurile de deportare. Separarea de tată, munca fizică impusă de la vârste fragede, hrana insuficientă și lipsa mijloacelor necesare școlarizării au modificat viața de familie. Pentru unii copii, intrarea în școală a fost amânată atât din cauza sărăciei, cât și a necunoașterii limbii ruse. Mărturiile arată și eforturile mamelor de a cumpăra haine și cărți sau de a obține accesul copiilor la învățătură. Experiența Parascoviei Șatravca, care a parcurs aceeași clasă în Basarabia interbelică, în primul an al ocupației sovietice și în exilul siberian, permite observarea rupturilor succesive din educația unei generații.

Analizez apoi felul în care proveniența familială a intervenit în accesul la studii și în alegerea profesiei. Eugen Livovschi a relatat dificultățile întâmpinate la admiterea în instituții de învățământ din Tomsk atunci când dosarul său arăta că fusese deportat. Maria Scafaru-Marinat a adresat în mod repetat cereri pentru a putea urma medicina. Aceste parcursuri arată că tinerii depindeau de deciziile administrației, de restricțiile de deplasare și de informațiile înscrise în propriul dosar.

Întoarcerea în RSS Moldovenească nu a însemnat pentru toți încetarea suspiciunii. Studiul documentează dificultăți la angajare sau la continuarea studiilor, supravegherea unor foști deportați și reapariția

acuzațiilor legate de trecutul părinților. Valentina Sturza a asociat eșecul admiterii la Universitatea de Stat din Moldova cu faptul că era fiica unui bărbat calificat drept „dușman al poporului". Mărturia ei permite cercetarea felului în care un tânăr percepea intervenția originii familiale în propriul viitor. Pentru stabilirea mecanismului concret al unui refuz, asemenea relatări trebuie confruntate, acolo unde s-au păstrat, cu actele instituțiilor.

Amintirile urmașilor surprind și tăcerea din multe familii, născută din frică sau din încercarea de a ține copiii departe de trecutul dureros. Voi compara cazurile individuale pentru a distinge între constrângerile instituționale și răspunsurile diferite ale celor vizați. Comunicarea propune astfel să privim deportarea dincolo de momentul ridicării familiilor din casele lor: eticheta atribuită părinților putea afecta educația, relațiile sociale și perspectivele copiilor timp de decenii, intervenind în transmiterea reperelor comunităților basarabene către generația următoare.

Cuvinte-cheie: deportările din iunie 1941; copiii deportaților; RSS Moldovenească; „dușman al poporului"; educație; memorie familială.

The Children of Deportees and the Legacy of the "Enemy of the People" Label

MARIANA S. ȚĂRANU
0009-0004-8902-8874

This paper examines the consequences of the deportations of 12-13 June 1941 for the children of families in the Moldavian SSR who were considered undesirable by the Soviet authorities. The central research question is how the label of "enemy of the people" continued to affect these children's lives, including after the deportations had ended and some of them had returned to their homeland.

First, I examine childhood in the places of deportation. Separation from their fathers, forced physical labour from an early age, insufficient food, and a lack of resources needed for schooling transformed family life. For some children, starting school was delayed both by poverty and by their lack of knowledge of the Russian language. The testimonies also reveal mothers' efforts to purchase clothes and books and to secure access to education for their children. The experience of Parascovia Șatravca, who attended the same grade in interwar Bessarabia, during the first year of Soviet occupation, and in Siberian exile, makes it possible to observe the successive disruptions to the education of an entire generation.

I then analyse how family background affected access to education and career choices. Eugen Livovschi recounted the difficulties he encountered when applying to educational institutions in Tomsk because his file indicated that he had been deported. Maria Scafaru-Marinat repeatedly submitted petitions seeking permission to study medicine. These life trajectories demonstrate that young people's opportunities depended on administrative decisions, restrictions on movement, and the information recorded in their personal files.

Returning to the Moldavian SSR did not mean that suspicion ceased for everyone. The study documents difficulties in finding employment or continuing their education, the surveillance of some former deportees,

and the re-emergence of accusations associated with their parents' past. Valentina Sturza linked her failure to gain admission to Moldova State University to the fact that she was the daughter of a man labelled an "enemy of the people." Her testimony provides an opportunity to examine how a young person perceived the influence of family background on her own future. To establish the precise mechanisms behind an admission refusal, such accounts must be cross-referenced, wherever records have survived, with the relevant institutional documents.

The descendants' recollections also capture the silence that prevailed in many families, born of fear or of an attempt to shield children from a painful past. I will compare individual cases to distinguish between institutional constraints and the different responses of those affected. The paper thus proposes that we examine deportation beyond the moment when families were taken from their homes: the label assigned to their parents could affect their children's education, social relationships, and future prospects for decades, influencing the transmission of the cultural and social reference points of Bessarabian communities to the next generation.

Keywords: June 1941 deportations; children of deportees; Moldavian SSR; "enemy of the people"; education; family memory.

CZU: 94(498)"1946":341.24(44-25)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.47

România în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1946)

ANATOL PETRENCU
0000-0002-5449-1023

Actualitatea temei. Deși a avut un statut limitat, Conferința de Pace de la Paris (29 iulie – 15 octombrie 1946) rămâne în continuare un subiect dezbătut în istoriografia celui de-al Doilea Război Mondial. De la acel eveniment s-au scurs 80 de ani – un bun prilej pentru examina diversele aspecte ale Conferinței și în mod special – poziția României.

Conferința de la Potsdam (1945). În Europa, cel de-al Doilea Război Mondial s-a încheiat la 8 mai 1945. La scurt timp, cei „trei mari" (I. Stalin, H. Truman și W. Churchill, înlocuit de noul prim-ministru C. Attlee) au decis să convoace la Potsdam o Conferință pentru a reglementa un șir de probleme privind Germania, Austria, frontierele din centrul și estul Europei etc. La Conferința de la Potsdam, a fost luată decizia de a constitui un Consiliu al Miniștrilor de Externe al țărilor învingătoare, care să elaboreze proiectele de Tratate de pace cu aliatele Germaniei naziste. Proiectul tratatelor respective a fost elaborat și a fost luată decizia de a prezenta textele respective reprezentanților țărilor învinse în război. Astfel, la 29 iulie, la Paris, în Palatul Luxemburg, s-au întâlnit reprezentanții statelor Coaliției antihitleriste cu delegațiile statelor – foste aliate ale Germaniei naziste, inclusiv – România.

România înainte de Conferința de Pace de la Paris. La 23 august 1944, regele României Mihai I, a adresat un mesaj Poporului Român în care a declarat că România iese din războiul împotriva statelor Coaliției antihitleriste, că se alătură Coaliției antihitleriste și cum că între România și statele respective există condiții acceptabile pentru ieșirea României din război. În realitate, înțelegerile româno-sovietice au fost realizate de guvernul condus de Ion Antonescu. La 23 august 1944 Ion Antonescu a

fost destituit, fiind numit un nou guvern condus de Constantin Sănătescu. URSS a continuat să trateze România ca stat inamic. Abia în noaptea de la 12 spre 13 septembrie 1944 a fost semnat Acordul de Armistițiu între România și Aliați (de fapt – și URSS).

Mandatul și activitatea delegației române la Conferința de la Paris. Între 23 august 1944 și iulie 1946 în România s-au produs schimbări esențiale. România, aflată sub controlul Armatei roșii, a NKVD, a „consilierilor" sovietici, trecuse pe calea comunizării țării, între altele fiind impus guvernul pro-sovietic condus de Petru Groza (la 6 martie 1945). La 30 iulie 1946 a fost publicat proiectul Tratatului de Pace cu România. Era o copie a Acordului de Armistițiu: România pierdea Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța; României nu i se recunoștea co-beligeranța (adică efortul depus de români în vederea victoriei asupra Germaniei naziste), România urma să plătească URSS contribuții de război (300 mln. dolari) etc. Delegația română la Conferința de Pace de la Paris a fost condusă de Gheorghe Tătărescu, vice-prim ministru și ministru al Afacerilor Externe, în delegație fiind incluși și alți miniștri pro-sovietici: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec etc. Delegația a avut împuterniciri foarte reduse: nimic împotriva condițiilor impuse de ruși, dezbateri privind nordul Transilvaniei, frontiera cu Ungaria. Încercarea de a convinge că România a intrat în războiul anti-hitlerist la 23 august 1944 a eșuat.

Cuvinte-cheie: România, URSS, Conferința de Pace de la Paris (1946).

Romania at the Paris Peace Conference (1946)

ANATOL PETRENCU
0000-0002-5449-1023

Relevance of the Topic. Although it held a limited status, the Paris Peace Conference (July 29 – October 15, 1946) remains a subject of ongoing debate within the historiography of the Second World War. Eighty years have passed since that event – a fitting occasion to examine various aspects of the Conference, and in particular, the position of Romania.

The Potsdam Conference (1945). In Europe, the Second World War ended on May 8, 1945. Shortly thereafter, the "Big Three" (I. Stalin, H. Truman, and W. Churchill – who was replaced by the new Prime Minister, C. Attlee) decided to convene a conference in Potsdam to address a range of issues concerning Germany, Austria, borders in Central and Eastern Europe, and more. At the Potsdam Conference, it was decided to establish a Council of Foreign Ministers representing the victorious powers, tasked with drafting peace treaties with the allies of Nazi Germany. These draft treaties were subsequently prepared, and a decision was made to present the texts to representatives of the defeated nations. Thus, on July 29, at the Luxembourg Palace in Paris, representatives of the states belonging to the anti-Hitler coalition met with delegations from the nations that had been allies of Nazi Germany – including Romania.

Romania before the Paris Peace Conference. On August 23, 1944, King Michael I of Romania addressed the Romanian people, declaring that Romania was withdrawing from the war against the states of the anti-Hitler coalition, joining that coalition, and noting that acceptable terms for Romania's exit from the war had been established with those states. In reality, the Romanian-Soviet agreements had been negotiated by the government led by Ion Antonescu. On August 23, 1944, Ion Antonescu was dismissed, and a new government, led by Constantin Sănătescu, was appointed. The USSR continued to treat Romania as an enemy state. It was not until the night of September 12-13, 1944, that

an Armistice Agreement was signed between Romania and the Allies (effectively including the USSR).

The mandate and activities of the Romanian delegation at the Paris Conference. Between August 23, 1944, and July 1946, fundamental changes took place in Romania. Under the control of the Red Army, the NKVD, and Soviet "advisers," Romania had embarked on a path toward the communization of the country; among other developments, a pro-Soviet government led by Petru Groza was imposed (on March 6, 1945). On July 30, 1946, the draft Peace Treaty with Romania was published. It was essentially a replica of the Armistice Agreement: Romania lost Bessarabia, Northern Bukovina, and the Herța region; its status as a co-belligerent – that is, the contribution made by Romanians toward the victory over Nazi Germany – was not recognized; and Romania was required to pay war reparations to the USSR (300 million dollars), among other terms. The Romanian delegation to the Paris Peace Conference was led by Gheorghe Tătărescu, Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs; the delegation also included other pro-Soviet ministers, such as Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, and Ștefan Voitec. The delegation's mandate was extremely limited: it was precluded from challenging the conditions imposed by the Russians, even regarding issues such as Northern Transylvania and the border with Hungary. An attempt to argue that Romania had joined the war against Hitler on August 23, 1944, proved unsuccessful.

Keywords: Romania, USSR, Paris Peace Conference (1946).

CZU: 324:008(498)"1946"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.48

Alegerile din anul 1946. Etape ale procesului de comunizare în viața culturală din Lugoj

CONSTANTIN-TUFAN STAN
0000-0001-9327-0912

În preajma scrutinului electoral din 19 noiembrie 1946, membrii nomenclaturii comuniste din Capitală și-au propus desfășurarea campaniei electorale din ținutul Banatului la Lugoj, orașul muzicii („Florența Banatului", cum îl percepea Nicolae Iorga), un burg cu o structură habitațională eterogenă, în care coabitau, alături de românii majoritari, grupuri compacte de alogeni (germani, maghiari și evrei), un centru cultural-simbol cu vechi tradiții culturale, epicentru al mișcăriii revoluționare pașoptiste, intrat în conștiința bănățenilor drept capitală culturală a românismului din acest topos. În acest scop, la Lugoj s-au deplasat Dr. Petru Groza (președintele Consiliului de Miniștri), Gheorghe Gheorghiu Dej (ministrul comunicațiilor) ș.a., membrii staffului ministerial de la București propunându-și să susțină candidații BPD, prezenți în acele zile la Lugoj: prof. Traian Săvulescu (ministrul Aprovizionării), Maria Rosetti (președinta Federației Democrate a Femeilor din România), Ioan Șerban (din partea Frontului Plugarilor), istoricul Constantin C. Giurescu (profesor universitar, fost ministru) și Victor Feneșiu, industriaș din comuna Făget, fost deputat și senator.

Ca moment optim al contactului cu masa electorilor a fost ales jubileul de 25 de ani al coralei bărbătești „Progresul", reuniune a meseriașilor lugojeni, una dintre cele mai valoroase formații de profil la nivel național. Evenimentul jubiliar, cu o puternică încărcătură simbolică și emoțională la Lugoj, oraș cu vechi tradiții meșteșugărești, avea rolul de a potența mesajul propagandistic și a se constitui într-un imbold pentru viitoare campanii electorale, care să determine adeziunea unor cât mai largi categorii de electori.

În prima zi a serbărilor jubiliare, desfășurate sub patronajul lui Petru Groza, care avea afinități cu spațiul cultural lugojean, activând în ante- și interbelic ca actor diletant în Reuniunea Română de Cântări și Muzică, sala Teatrului „Traian Grozăvescu" a fost gazda unui spectacol de gală. A doua zi, emulația destinată corurilor țărăneşti bănățene și-a propus reînvierea spiritului vechilor Olimpiade corale inițiate în anul 1922 la Chizătău, prilej cu care se fondase Asociația Corurilor și Fanfarelor Române din Banat. Festivalul a fost prefațat de intonarea, într-o grotescă alăturare, în alternanță, a *Imnului Regal* (Eduard Hübsch) şi al celui sovietic de către Orchestra Societății Filarmonice, sub bagheta lui Gh. Dimitriu, un mesaj cu conotații subliminale care anunța tranziția socială și politică ce avea să urmeze.

Ca preambul, pentru a spori sentimentul de evlavie al electorilor și a genera efuziuni sentimentaloide și de încredere în noua clasă politică în devenire, fruntașii comuniști au făcut o baie de mulțime la străvechea biserică ortodoxă, unde s-a oficiat un parastas solemn pentru adormiții în Domnul, foști membri ai coralei celebrate, oficiat de Veniamin Nistor, episcopul Caransebeșului. Au urmat mai multe etape, care vor consfinți, în final, ireversibila instaurare a regimului ateu de sorginte bolșevică.

Cuvinte-cheie: Lugoj, 1946, alegeri, propagandă, cultură, comunizare.

The Elections of 1946. Stages of the Communization Process in the Cultural Life of Lugoj

CONSTANTIN-TUFAN STAN
0000-0001-9327-0912

Around the election on November 19, 1946, members of the communist nomenclature in the Capital planned to hold the electoral campaign in the Banat region in Lugoj, the city of music ("the Florence of Banat," as Nicolae Iorga perceived it), a town with a heterogeneous residential structure where, alongside the majority Romanians, there were compact groups of foreigners (Germans, Hungarians, and Jews), a cultural-symbolic center with long-standing cultural traditions, the epicenter of the revolutionary 1848 movement, recognized by the people of Banat as the cultural capital of Romanian identity in this area. For this purpose, Dr. Petru Groza (President of the Council of Ministers), Gheorghe Gheorghiu Dej (Minister of Communications), and others traveled to Lugoj, with members of the ministerial staff from Bucharest intending to support the BPD candidates present in Lugoj at that time: Traian Săvulescu (Minister of Supply), Maria Rosetti (President of the Democratic Federation of Women in Romania), Ioan Șerban (representing the Plowmen's Front), the historian Constantin C. Giurescu (university professor, former minister), and Victor Feneșiu, an industrialist from the commune of Făget, former deputy and senator. The 25th anniversary celebration of the men's choir "Progresul", a gathering of Lugoj craftsmen and one of the most distinguished groups of its kind in the country, was chosen as the perfect moment to connect with voters. The jubilee event, carrying strong symbolic and emotional weight in Lugoj, a town with long-standing craft traditions, was meant to amplify the propaganda message and serve as an incentive for future election campaigns, aiming to secure the support of as many voters as possible.

On the first day of the jubilee celebrations, held under the patronage of Petru Groza, who had ties to the cultural scene in Lugoj and had performed as an amateur actor in the Romanian Society of Singing and

Music before and between the wars, the Traian Grozăvescu Theater hall hosted a gala performance. On the second day, the excitement aimed at the peasant choirs of Banat sought to revive the spirit of the old choral Olympiads initiated in 1922 in Chizătău, when the Association of Romanian Choirs and Brass Bands of Banat had been founded. The festival opened with a grotesque juxtaposition of the Royal Anthem (by Eduard Hübsch) alternating with the Soviet one, performed by the Philharmonic Society Orchestra under the baton of Gh. Dimitriu, a message with subliminal connotations announcing the social and political transition that was to come.

As a prelude, to enhance the voters' sense of piety and generate sentimental and trusting feelings toward the emerging new political class, the communist leaders mingled with the crowd at the ancient Orthodox church, where a solemn memorial service was held for the deceased in the Lord, former members of the celebrated choir, officiated by Veniamin Nistor, the bishop of Caransebeș. Several stages followed, which would ultimately cement the irreversible establishment of the atheistic regime of Bolshevik origin.

Keywords: Lugoj, 1946, elections, propaganda, culture, communization.

CZU: 94:32.019.5(478)"1945/1953"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.49

Combaterea „naționalismului burghez" în RSS Moldovenească: propagandă, identitate și delimitarea de România (1945-1953)

DANIELA ȘEREMET
0000-0002-3860-1608

Perioada postbelică a reprezentat pentru RSS Moldovenească o etapă de consolidare a regimului sovietic și de intensificare a politicilor de transformare politică, socială și culturală. În acest proces, domeniul ideologic a ocupat un loc esențial, iar problema identității și a raportării la trecut a devenit parte a efortului de legitimare a noii ordini politice. Discursul oficial a recurs la un vocabular specific pentru desemnarea și condamnarea unor forme de gândire și comportament considerate incompatibile cu valorile sovietice, între care „naționalismul burghez" a ocupat un loc important.

În RSS Moldovenească, această problematică dobândește o semnificație particulară prin raportarea permanentă la experiența istorică recentă, la relațiile cu România și la problema definirii specificului cultural și lingvistic al republicii. Discursul sovietic a integrat aceste elemente într-un cadru ideologic mai larg, în care trecutul, cultura, limba și formele de apartenență colectivă puteau deveni obiecte ale interpretării și controlului politic. Din această perspectivă, delimitarea față de România poate fi urmărită ca parte a unui proces mai amplu de reconfigurare a reperelor identitare și de legitimare a apartenenței la ordinea sovietică.

Sursele provenite din fondurile organelor de partid și ale instituțiilor responsabile de activitatea ideologică, alături de presa și materialele de agitație destinate publicului, oferă posibilitatea surprinderii atât a vocabularului oficial, cât și a modului în care acesta era transpus în practica propagandistică. Interesul se concentrează asupra relației dintre discursul politic și mecanismele prin care acesta era adaptat și utilizat în

contexte instituționale și sociale diferite. În acest cadru, problema identității este abordată prin prisma reprezentărilor promovate de regim și a limitelor impuse asupra interpretărilor considerate incompatibile cu paradigma sovietică.

Intervalul 1945-1953 permite surprinderea unei perioade deosebit de relevante pentru această problematică, marcată de reinstaurarea administrației sovietice, consolidarea aparatului ideologic și intensificarea controlului asupra vieții culturale și intelectuale. Evoluția discursului în acest interval evidențiază modificări de accent și de vocabular, determinate de transformările politice și de campaniile ideologice succesive ale perioadei staliniste târzii.

Privită în acest context, problema „naționalismului burghez" depășește cadrul unei simple categorii de propagandă. Ea poate fi examinată ca parte a unui mecanism mai larg prin care regimul sovietic stabilea limitele discursului legitim despre trecut și identitate și redefinea raporturile dintre acestea și noua ordine politică.

Cuvinte-cheie: aparat ideologic, „naționalism burghez", stalinism târziu, RSS Moldovenească, România.

Combating "Bourgeois Nationalism" in the Moldavian SSR: Propaganda, Identity, and the Delineation from Romania (1945-1953)

DANIELA ȘEREMET
0000-0002-3860-1608

The postwar period represented for the Moldavian SSR a stage of consolidation of the Soviet regime and intensification of policies aimed at political, social, and cultural transformation. In this process, the ideological sphere played a crucial role, while the issue of identity and attitudes towards the past became part of the effort to legitimize the new political order. Official discourse employed a specific vocabulary to designate and condemn forms of thought and behavior considered incompatible with Soviet values, among which "bourgeois nationalism" occupied an important place.

In the Moldavian SSR, this issue acquired particular significance in relation to the recent historical experience, relations with Romania, and the definition of the republic's cultural and linguistic specificity. Soviet discourse incorporated these elements into a broader ideological framework in which the past, culture, language, and forms of collective belonging could become subjects of political interpretation and control. From this perspective, the delimitation from Romania can be viewed as part of a broader process of reconfiguring identity frameworks and legitimizing affiliation with the Soviet political order.

Sources from the archives of party bodies and institutions responsible for ideological activity, together with the press and agitation materials addressed to the public, make it possible to examine both the official vocabulary and the ways in which it was translated into propagandistic practice. Particular attention is given to the relationship between political discourse and the mechanisms through which it was adapted and employed in different institutional and social contexts. Within this framework, the issue of identity is approached through the representations promoted by the regime and the boundaries imposed on interpretations considered incompatible with the Soviet paradigm.

The period 1945-1953 provides a particularly relevant framework for examining these developments, marked by the re-establishment of Soviet administration, the consolidation of the ideological apparatus, and the intensification of control over cultural and intellectual life. The evolution of discourse during this period reveals shifts in emphasis and vocabulary shaped by political transformations and successive ideological campaigns characteristic of the late Stalinist period.

Viewed in this context, the issue of "bourgeois nationalism" extends beyond the framework of a mere category of propaganda. It may be examined as part of a broader mechanism through which the Soviet regime established the boundaries of legitimate discourse concerning the past and identity and redefined their relationship with the new political order.

Keywords: ideological apparatus, "bourgeois nationalism", late Stalinism, Moldavian SSR, Romania.

CZU: 94:351.74(498+439+478)"1944/1991"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.50

O anatomie a controlului totalitar: analiză comparativă a structurilor poliției politice din era comunistă în România, Ungaria și RSS Moldovenească

ISTVÁN BANDI
0000-0002-4301-3755

Analiza comparativă transnațională a instituțiilor represive din Ungaria (BM III), România (DSS) și RSS Moldova (KGB) în perioada 1944-1991 evidențiază metamorfoza tehnologiei controlului politic și a ingineriei sociale în spațiul est-european. Dincolo de abordările strict istoriografice, o evaluare structurală reflectă modul în care aceste aparate au evoluat de la violența fizică brută a epocii staliniste spre mecanisme rafinate de subversiune, prevenție psihologică și poliție politică.

Sub aspectul fenomenelor structurale asemănătoare, toate cele trei servicii împart aceeași genetică organizațională. Create în contextul postbelic sub directa coordonare a consilierilor sovietici, ele au funcționat ca instituții militarizate de elită, plasate de jure sau de facto deasupra legii. În interacțiunea cu societatea, similitudinea fundamentală a constat în utilizarea aceluiași instrumentar operativ: rețele extinse de informatori și un paroxism al supravegherii tehnico-militare (OTM) prin interceptări telefonice și ambientale. În plan politic, toate au acționat ca „braț înarmat" al partidului unic, fiind executanții unor ample restructurări sociale și demografice.

Divergențele structurale devin însă frapante în perioada post-1956. Ungaria a optat pentru o birocrație tehnocrată și „invizibilă" (BM III/III), integrată discret în Ministerul de Interne. Doctrina sa s-a bazat pe un pact social kádărist, preferând măsuri preventive administrative (profilaktika) și un conformism negociat în locul arestărilor spectaculoase. În opoziție directă, România a glisat spre o structură pretoriană hipercentralizată, subordonată dictaturii personale a clanului Ceaușescu. DSS a generat o

psihoză colectivă a supravegherii totale și s-a implicat în Operațiuni Speciale Valutare (OSV), mercantilizând emigrarea minorităților.

În mod distinct, KGB-ul din RSS Moldova a funcționat ca o filială imperială de graniță a Moscovei, complet lipsită de suveranitate națională. Prioritatea sa operativă a fost una de agresiune culturală: combaterea „naționalismului românesc", rusificarea administrativă și inocularea unui complex de inferioritate basarabenilor. În faza sa terminală, serviciul a acționat chiar împotriva aspirațiilor locale, organizând logistic secesionismul transnistrean ca un conflict hibrid menit să blocheze independența republicii.

Înțelegerea acestor dinamici evidențiază modul în care anatomia fricii din perioada totalitară continuă să proiecteze umbre structurale asupra culturilor de securitate post-comuniste.

Cuvinte-cheie: Poliție politică, Securitate, NKVD/MGB/KGB, ÁVO/ÁVH BM III/III, analiză comparativă transnațională, deznaționalizare.

An Anatomy of Totalitarian Control: A Comparative Analysis of Political Police Structures in Communist-Era Romania, Hungary, and the Moldavian SSR

ISTVÁN BANDI
0000-0002-4301-3755

A comparative transnational analysis of the repressive institutions in Hungary (BM III), Romania (DSS), and the Moldavian SSR (KGB) between 1944 and 1991 highlights the metamorphosis of political control technology and social engineering in Eastern Europe. Beyond strictly historiographical approaches, a structural assessment reveals how these apparatuses evolved from the raw physical violence of the Stalinist era toward refined mechanisms of subversion, psychological prevention, and political policing.

Regarding structural commonalities, all three services share the same organizational DNA. Established in the post-war period under the direct supervision of Soviet advisors, they operated as elite, militarized institutions placed – de jure or de facto – above the law. In their dealings with society, the fundamental similarity lay in the use of identical operational tools: extensive informant networks and an extreme reliance on technical-military surveillance (OTM), including telephone and ambient wiretapping. Politically, they all acted as the "armed wing" of the single-party state, executing sweeping social and demographic restructuring.

However, structural divergences become striking in the post-1956 period. Hungary opted for a technocratic and "invisible" bureaucracy (BM III/III), discreetly integrated into the Ministry of the Interior. Its doctrine was rooted in the Kádárist social pact, favoring administrative preventive measures (*profilaktika*) and negotiated conformity over high-profile arrests. In stark contrast, Romania drifted toward a hyper-centralized Praetorian structure subordinate to the personal dictatorship of the Ceaușescu clan. The DSS fostered a collective psychosis of total surveillance and engaged in Special Currency Operations (OSV), turning the emigration of minorities into a commercial enterprise.

Distinctly, the KGB in the Moldavian SSR operated as an imperial frontier branch of Moscow, completely devoid of national sovereignty. Its operational priority was one of cultural aggression: combating "Romanian nationalism," administrative Russification, and instilling a sense of inferiority in the people of Bessarabia. In its final phase, the service even acted against local aspirations, providing the logistical organization for Transnistrian secessionism as a hybrid conflict designed to block the republic's independence.

Understanding these dynamics highlights how the anatomy of fear from the totalitarian era continues to cast structural shadows over post-communist security cultures.

Keywords: Political police, Securitate / State security, NKVD/MGB/KGB, ÁVO/ÁVH, BM III/III, Transnational comparative analysis, Denationalization.

CZU: 908(498.1):811.135.1'373.21
https://doi.org/10.59295/lrr2026.51

Amintirea cetății turcești a Brăilei în nomenclatorul stradal

COSTIN CROITORU
0000-0002-4733-2301

Edificată în preajma anului 1540 pe unul dintre cele mai semnificative vaduri ale Dunării, cetatea turcească a Brăilei și-a îndeplinit rosturile vreme de aproape trei secole, până în 1829 când, în urma prevederilor tratatului de pace de la Adrianopol, a fost demolată. Martoră a trecerii vremii și vremurilor, a fost adaptată constant modalităților de purtare a războaielor – tehnicilor de asediere în special -, beneficiind de modificări strategice, completări, extinderi sau reparații substanțiale atunci când a fost cazul, în urma unor asedii sau dezastre provocate de neglijența unor ofițeri care nu au respectat procedurile elementare de acces în pulberărie... Prezența secvențială, pentru perioade scurte de timp a rușilor în cetate nu s-a soldat cu transformări substanțiale ci, mai curând, cu unele modificări de funcțiuni.

Reconstituirea formei generale a cetății – acum când nu mai este -, și a elementelor sale constitutive se bazează pe un fond documentar eterogen, format din surse inegale ca întindere și consistență, dar mai ales din perspectiva exactității. Cel puțin în primele etape ale existenței sale, fortificația otomană este cunoscută mai curând prin intermediul unor relații datorate spionilor; chiar și „topografia" cetății fiind realizată din afara zidurilor. Ulterior, deopotrivă cu evoluția cartografiei, dar și cu observații și măsurători directe, elementele defensive sunt din ce în ce mai concret și realistic redate pe diverse planuri, rusești și turcești. Suprapunerea acestor planuri ilustrează cât se poate de elocvent, pe de o parte evoluția ansamblului militar, pe de alta îi redau destul de concret aspectul și elementele constitutive.

În pofida dispariției sale, sistematizările urbane ulterioare au ținut cont de prezența cetății, preluând ca denumire, chiar dacă, mai nou, cu schimbare de funcționalitate – în general în ceea ce privește delimitările -, unele elemente, precum: *bolwerk*-ul / *boulevart*-ul (strada Bulevardului / Bulivardului), *curtina* (strada Curtinii), *foburg*-ul (strada Foburgului), *glacis*-ul (strada / bulevardul Glasisului), *șanțul* (strada Șanțului) etc. Totodată, amintirea încă vie a prezenței binomului <așezare militară – așezare civilă>, s-a perpetuat în memoria locului prin toponimie, și ea captată de nomenclatorul stradal: a se vedea în acest sens strada Cetății, strada Fortificației, strada Citadelei etc. Alte obiective care alcătuiau ansamblul defensiv au rămas și ele imortalizate în același registru: strada Barierei, strada Bastionului etc.

Vom repertoria în intervenția de față aceste denumiri ce se regăsesc în nomenclatorul stradal al Municipiului Brăila, detaliind pentru fiecare element identificat și imortalizat, atât cât este posibil, prezența și funcționalitatea, într-un cuvânt reprezentativitatea sa pentru fortificația otomană. Firește aceasta este o parte a unui demers mai amplu, al cărui obiectiv este identificarea, clasarea și evaluarea critică a cât mai multor tipuri de izvoare referitoare la cetatea turcească a Brăilei.

Cuvinte-cheie: Brăila, cetatea otomană, toponimie, denumiri de străzi.

The Memory of the Turkish Fortress of Brăila in the Street Naming System

COSTIN CROITORU
0000-0002-4733-2301

Built around 1540 at one of the most important Danube crossings, the Ottoman fortress of Brăila served its purpose for nearly three centuries until 1829, when it was demolished following the provisions of the Treaty of Adrianople. A witness to the passage of time and changing eras, the fortress was constantly adapted to evolving methods of warfare – particularly siege techniques – undergoing strategic modifications, additions, expansions, or substantial repairs as needed, whether following sieges or disasters caused by the negligence of officers who failed to observe basic safety procedures when entering the powder magazine. The intermittent presence of Russian forces within the fortress did not result in substantial structural changes, but rather in some alterations to its functions.

Reconstructing the general layout of the fortress – which no longer exists – and its constituent elements relies on a heterogeneous body of documentation; the sources vary in scope and substance, and especially in terms of accuracy. At least during the early stages of its existence, the Ottoman fortification is known primarily through intelligence reports provided by spies, with the fortress's "topography" even being mapped from outside the walls. Later, alongside advancements in cartography and the use of direct observation and measurement, the defensive features were depicted with increasing concreteness and realism on various Russian and Turkish plans. Superimposing these plans eloquently illustrates the evolution of the military complex while providing a fairly concrete picture of its appearance and constituent elements.

Despite its disappearance, subsequent urban planning took the fortress's presence into account by adopting – albeit often with a shift in function, particularly regarding spatial boundaries – names derived from its elements: the "bolwerk" or "boulevard" (Bulevardului/Bulivardului

Street), the curtain wall ("Curtinii" Street), the "faubourg" ("Foburgului" Street), the glacis ("Glasisului" Street/Boulevard), the ditch ("Șanțului" Street), and so on. Furthermore, the enduring memory of the military-civilian settlement pairing has been preserved through toponymy, which is also reflected in street naming conventions – as seen in "Cetății" Street, "Fortificației" Street, "Citadelei" Street, etc. Other features that once formed part of the defensive complex have likewise been immortalized in this same manner: "Barierei" Street, "Bastionului" Street, and others.

In this presentation, we will catalogue the names found in the street register of the Municipality of Brăila; for each identified and documented element, we will detail – to the extent possible – its presence and function, or, in short, its significance in relation to the Ottoman fortification. Naturally, this forms part of a broader undertaking aimed at identifying, classifying, and critically evaluating the widest possible range of sources concerning the Turkish fortress of Brăila.

Keywords: Brăila, Ottoman fortress, toponymy, street names.

CZU: 94:351.751:027(478)"1946/1948"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.52

Controlul ideologic și epurarea fondurilor de carte din RSSM (1946-1948)

VLADA CONDREA
0009-0003-9646-0166

Transformată într-un mecanism de stat, cenzura sovietică, prin intermediul instituției sale principale Glavlit, a controlat fiecare cuvânt tipărit și fiecare operă artistică, dictând ce are voie să gândească și ce să afle cetățeanul sovietic. Fondat în 1922, cu scopul unificării tuturor tipurilor de cenzură, printre sarcinile sale se enumera și verificarea fondurilor bibliotecilor și retragerea cărților autorilor deveniți „paria" ai regimului. La indicația partidului și în conformitate cu schimbările din politicul sovietic, Glavlit-ul URSS a organizat pe toată perioada existenței sale mai multe campanii de verificare a bibliotecilor și de epurare de carte. Dacă în perioada *Marii Epurări* literatura era retrasă odată ce autorul său devenea dușman al poporului, atunci după *Al Doilea Război Mondial* a fost organizată o campanie orientată spre conținutul ideologic al tipăriturilor. Începutul acestei campanii a fost pus de cazul închiderii revistelor „Zvezda" și „Leningrad" în 1946, și a noii doctrine culturale numită generic „Jdanovșcina". Cenzura a început să elimine din spațiul public literatura cu vădit caracter „cosmopolit", „burghez" și „anti-sovietic".

În RSSM cenzura evident se ghida după directivele Moscovei, hotărârile unionale aplicându-se la nivel republican.

Comunicarea își propune să analizeze organizarea și rezultatele campaniei de verificare a bibliotecilor și de epurare de carte în RSSM, desfășurată în perioada 1946-1948.

Dacă în perioada 1944-1945, cenzorii locali s-au ocupat cu retragerea literaturii românești interbelice, clasificată drept „fascistă" și „anti-sovietică", atunci în 1946-1948 au fost retrase cărțile care promovau o ideologie „burgheză" și cărțile scăpate de epurarea anterioară, fiind

verificate bibliotecile parohiale și cele mănăstirești. Acțiunea din urmă reprezintă specificul acestei campanii în RSSM, dat fiind faptul că de la reanexarea Basarabiei de către URSS a trecut puțin timp, organul cenzurii în perioada 1944-1946 s-a instituționalizat, creându-și subdiviziuni locale și angajând cenzori raionali. Numărul mic de angajați anterior anului 1946 nu a permis acoperirea necesităților de control, prin urmare în noua campanie ideologică s-a optat pentru verificarea bibliotecilor care au evitat cenzura anterior. Se remarcă numărul mare de exemplare de carte retrase din fonduri, totuși nefiind specificată categoria literaturii. Rapoartele anuale ale Glavlit-ului RSSM prezentate către Moscova ne prezintă unele date statistice privind rezultatele activității cenzorilor: în 1946 au fost retrase 80.232 de exemplare de carte, în 1947 – 105.445 de exemplare, iar în 1948 se preferă să nu se ofere date privind exemplare, ci doar numărul de titluri de carte retrase – 1.419 de titluri.

În majoritatea cazurilor, pentru fiecare titlu de carte, se salvau două exemplare, care se transmiteau fondului special al Bibliotecii Centrale „Nadejda Krupskaia", care totuși în 1948 încă nu activa. Restul exemplarelor erau distruse prin ardere, realizându-se acte confirmatorii pentru fiecare titlu separat. Era verificată nu doar literatura din biblioteci, dar și activitatea acestora în general: condițiile de depozitare a cărților, evidența literaturii, activitatea cu cititorii, fiind întocmite recomandări prezentate organelor de partid.

Campania din 1946-1948 în RSSM a avut drept scop consolidarea puterii sovietice prin distrugerea literaturii necorespunzătoare ideologiei comuniste.

Cuvinte-cheie: cenzură, Glavlit, RSSM, epurare, carte, biblioteci.

Ideological Control and the Purge of Book Collections in the MSSR (1946-1948)

VLADA CONDREA
0009-0003-9646-0166

Transformed into a state mechanism, Soviet censorship, through its main institution Glavlit, controlled every printed word and every artistic work, dictating what the Soviet citizen was allowed to think and what to find out. Founded in 1922, with the aim of unifying all types of censorship, its tasks also included checking library collections and withdrawing books by authors who had become „pariahs" of the regime. Acting on Party directives and in step with shifts in Soviet politics, the USSR's Glavlit organized numerous campaigns throughout its existence to inspect libraries and purge books. While during the *Great Purge* literature was withdrawn as soon as an author was branded an „enemy of the people", the post-*World War II* era saw a campaign focused on the ideological content of printed materials. This campaign was precipitated by the 1946 closure of the journals „Zvezda" and „Leningrad" and the emergence of a new cultural doctrine broadly known as „Zhdanovshchina". Censorship began removing literature deemed overtly „cosmopolitan", „bourgeois", or „anti-Soviet" from the public sphere.

In the Moldavian SSR, censorship naturally followed directives from Moscow, with all-Union decisions being implemented at the republic level.

This paper aims to analyze the organization and outcomes of the library inspection and book-purging campaign conducted in the Moldavian SSR between 1946 and 1948. While local censors focused on withdrawing interwar Romanian literature – classified as „fascist" and „anti-Soviet" – during the 1944-1945 period, the years 1946-1948 saw the withdrawal of books promoting „bourgeois" ideology and those that had escaped the earlier purge, with parish and monastic libraries undergoing inspection. This latter action was a distinctive feature of the campaign in the Moldavian SSR; given the short time elapsed since

the USSR's re-annexation of Bessarabia, the censorship apparatus had become institutionalized between 1944 and 1946, establishing local subdivisions and hiring district-level censors. The limited staff prior to 1946 had been insufficient to meet control requirements; consequently, the new ideological campaign prioritized inspecting libraries that had previously evaded censorship. The large number of book copies withdrawn from the funds is notable, although the category of literature was not specified. Annual reports submitted by the Moldavian SSR's Glavlit to Moscow provide statistical data on the censors' activities: 80,232 copies were withdrawn in 1946 and 105,445 in 1947, whereas for 1948, the reports opted to list the number of withdrawn titles – 1,419 – rather than the total number of copies. In most cases, two copies of each book title were preserved and transferred to the special collection (spetshran) of the „Nadezhda Krupskaya" Central Library – , however, it was not yet operational in 1948. The remaining copies were destroyed by burning, with separate confirmation records drawn up for each title. Inspections covered not only library holdings but also general library operations – such as book storage conditions, inventory management, and reader services – resulting in recommendations submitted to Party authorities.

The 1946-1948 campaign in the MSSR aimed to consolidate Soviet power by destroying literature deemed incompatible with communist ideology.

Keywords: censorship, Glavlit, MSSR, purge, books, libraries.

CZU: 94:327:008(478:498)"1960"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.53

Relațiile moldo-române în anul 1960

RUSLAN ȘEVCENCO
0000-0001-5203-7858

Până la începutul anilor '60, relațiile dintre Moldova și România au urmat o traiectorie ascendentă. Reprezentanți ai organelor de partid și de stat din România vizitau frecvent Moldova pentru a stabili legături cu omologii lor moldoveni. Personalități culturale, artiști și sportivi din România efectuau, de asemenea, vizite dese în Moldova; începând cu anul 1956, partea moldoveană a răspuns prin vizite similare. Aceste schimburi erau adesea relatate în presa vremii. Se publicau uneori articole entuziaste despre dezvoltarea rapidă a României și despre impresiile personale ale locuitorilor din Moldova care vizitaseră țara, alături de relatări la fel de emoționante despre vizitele românilor în Moldova. Astfel de publicații descriau, de regulă, viața cotidiană, stilul de viață, vestimentația și manierele gazdelor. O atenție deosebită era acordată corespondenței – de la scrisori personale până la mesaje oficiale din partea unor colective de muncă întregi – în care expeditorii își prezentau propriile realizări profesionale, invitându-și totodată partenerii să împărtășească propriile succese. Deficiențele erau rareori menționate în aceste scrisori. Până la jumătatea anilor '50, corespondența era adesea direcționată prin intermediul Secției Internaționale a Comitetului Central al PCUS; această supraveghere a început să se diminueze abia în jurul anului 1955. Contactele între femei erau, de obicei, facilitate de Secția pentru Lucrul cu Femeile din cadrul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (PCM); de remarcat este faptul că – lucru neobișnuit pentru acea epocă – chiar și șefa acestei secții, N. Pisarenko, a stabilit contacte personale. Erau frecvente și articolele care relatau despre competiții sportive comune la care participau sportivi din RSS Moldovenească și din România. Organizatorii urmăreau, în general, ca aceste evenimente să se desfășoare în sistem de

„pereche": dacă o competiție avea loc în Moldova, următoarea – organizată câteva luni sau chiar un an mai târziu – era găzduită invariabil în România, sau invers. În mediul academic, se lansau invitații la conferințe axate pe aspecte comune Moldovei și României, deși acestea erau supuse unor constrângeri ideologice: era necesar să se evidențieze „rădăcinile slave" ale culturii și limbii populațiilor autohtone de pe ambele maluri ale Prutului, precum și să se sublinieze importanța Rusiei și o atitudine prietenoasă față de URSS. Se organizau frecvent vizite între România și Moldova pentru delegații „profesionale" – formate din sindicaliști, membri ai Komsomolului, muncitori din fabrici, reprezentanți ai agriculturii și alții – care erau adesea conduse la obiective similare de pe celălalt mal al Prutului, în scopul unui schimb activ de experiență. Era apreciat faptul că oaspeții români lăudau realizările științifice și de altă natură ale colegilor lor moldoveni și își exprimau dorința de a învăța de la aceștia; astfel de situații erau mai rar întâlnite din partea moldovenească. Itinerariile vizitelor erau elaborate și coordonate cu meticulozitate de către părțile implicate – adesea cu luni înainte sau chiar cu un an înaintea călătoriei propriu-zise – în special atunci când se stabileau planuri de cooperare între un anumit raion și un județ românesc de frontieră (precum Botoșani, Iași, Vaslui sau Galați). Se organizau periodic expoziții de artă și literatură din ambele părți ale Prutului. În același timp, oficialii de partid și de stat din RSS Moldovenească studiau cu atenție nuanțele sistemului politic românesc; deși era tot de factură socialistă, acesta prezenta trăsături distincte, fiind mai personalizat decât omologul său moldovenesc. Până în anul 1960, călătoriile pe celălalt mal al Prutului deveniseră un fenomen destul de obișnuit; spre deosebire de a doua jumătate a anilor '60 și de perioadele ulterioare, permisele oficiale de călătorie se obțineau rapid și fără întârzieri semnificative. Ziarele vremii evidențiau dorința puternică a locuitorilor de pe ambele maluri ale Prutului de a interacționa, însă evitau referirile la un trecut istoric comun, concentrându-se în schimb asupra „legăturilor dintre cele două națiuni socialiste – cea moldovenească și cea română".

Cuvinte-cheie: oaspeți, călătorii, funcționari de partid, savanți, sportivi, oameni de cultură și artă.

Moldovan-Romanian Relations in 1960

RUSLAN ȘEVCENCO
0000-0001-5203-7858

Romanian party and state bodies frequently visited Moldova to establish ties with their Moldovan counterparts. Cultural figures, artists, and athletes from Romania also made frequent visits to Moldova; starting in 1956, the Moldovan side reciprocated with similar visits. These exchanges were often reported in the press of the time. Enthusiastic articles were sometimes published regarding Romania's rapid development and the personal impressions of Moldovan residents who had visited the country, alongside equally moving accounts of Romanians' visits to Moldova. Such publications typically described daily life, lifestyles, clothing, and the hosts' manners. Particular attention was paid to correspondence – ranging from personal letters to official messages from entire work collectives – in which senders presented their own professional achievements while inviting their partners to share their own successes. Shortcomings were rarely mentioned in these letters. Until the mid-1950s, correspondence was often routed through the International Department of the CPSU Central Committee; this oversight began to diminish only around 1955. Contacts between women were usually facilitated by the Department for Work with Women within the Central Committee of the Communist Party of Moldova (PCM); It is worth noting that – unusually for that era – even the head of this department, N. Pisarenko, established personal contacts. Articles reporting on joint sports competitions involving athletes from the Moldavian SSR and Romania also appeared frequently. Organizers generally sought to arrange these events in a "paired" format: if a competition took place in Moldova, the next one – organized a few months or even a year later – was invariably hosted in Romania, or vice versa. In academic circles, invitations were extended for conferences focusing on topics shared by Moldova and Romania, though these were subject to ideological constraints: it was necessary to highlight the "Slavic roots" of the culture and language

of the indigenous populations on both banks of the Prut, as well as to emphasize the importance of Russia and a friendly attitude toward the USSR. Visits between Romania and Moldova were frequently organized for "professional" delegations – comprising trade unionists, Komsomol members, factory workers, agricultural representatives, and others – who were often taken to visit similar facilities on the opposite bank of the Prut to facilitate an active exchange of experience. It was appreciated when Romanian guests praised the scientific and other achievements of their Moldovan colleagues and expressed a desire to learn from them; such instances were less common on the part of the Moldovans. Visit itineraries were meticulously devised and coordinated by the parties involved – often months or even a year prior to the actual trip – particularly when establishing cooperation plans between a specific district and a Romanian border county (such as Botoșani, Iași, Vaslui, or Galați). Art and literature exhibitions featuring works from both sides of the Prut were organized periodically. At the same time, Party and state officials from the Moldavian SSR closely studied the nuances of the Romanian political system; although also socialist in nature, it exhibited distinct characteristics, being more personalized than its Moldavian counterpart. By 1960, travel to the other bank of the Prut had become a fairly common occurrence; unlike the situation in the late 1960s and subsequent periods, official travel permits were obtained quickly and without significant delays. Newspapers of the time highlighted the strong desire of inhabitants on both banks of the Prut to interact, yet they avoided references to a shared historical past, focusing instead on the "ties between the two socialist nations – the Moldavian and the Romanian."

Keywords: guests, travel, Party officials, scholars, athletes, cultural and artistic figures, travelers, party officials, scholars, athletes, and figures from the worlds of culture and the arts.

CZU: 821.135.1-1.09:398
https://doi.org/10.59295/lrr2026.54

Umbra lui Pericle în poezia lui Ion Hadârcă: între istorie și mit

VICTORIA FONARI
0000-0003-0058-167X

Prezenta cercetare este dedicată investigării și integrării imaginilor mitice în poezia contemporană din Republica Moldova, evidențiind modul în care acestea servesc ca instrumente de analiză și reflectare a problemelor socio-politice stringente din secolele XX și XXI. Studiul se concentrează pe creația scriitorului Ion Hadârcă, un autor recunoscut pentru modul subtil în care își asamblează discursul liric prin recursul la secvențe fundamentale din istoria și cultura elină antică. Această apetență culturală este vizibilă încă de la nivelul paratextual, prin titluri emblematice precum „Ulyssemne", „Olimp continuu" sau „Acropole același". Familiaritatea profundă a autorului cu literatura universală și istoria antică îi permite să valorifice complex paradigme fundamentale ale existenței umane și colective: democrația, libertatea, cunoașterea și temporalitatea.

Nucleul analitic al studiului se axează pe poemul „Pericle-păpușarul", inclus în volumul de versuri Helenice (1998). Demersul investighează modul în care gândirea mitică operează în textul liric prin transfigurarea unui personaj istoric în mit literar. În acest sens, autorul adoptă perspectiva teoretică a lui Philippe Sellier privind mitul literar, metodologie ce implică analiza logicii imaginarului, a fermității structurale, a impactului social și a orizontului metafizic pe care textul le suscită. Figura marelui strateg atenian Pericle nu este doar o referință factuală, ci devine un ecran mitopoetic menit să externalizeze conflictele interioare ale eului liric și să radiografieze provocările societății contemporane.

Pentru a descifra corect straturile textului, studiul propune o abordare interdisciplinară, situată la confluența dintre istorie, politologie, mitologie și filosofie. Contextul este marcat de biografia autorului însuși;

Ion Hadârcă aparține pleiadei de intelectuali de elită (alături de Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Leonida Lari sau Valeriu Matei) implicați activ în Mișcarea de Renaștere Națională, pledând direct pentru independența Republicii Moldova și emanciparea de sub regimul sovietic. Dacă în plan public această verticalitate este atestată istoric, în plan artistic ea este consacrată prin poeme de o profundă rezonanță civică, așa cum este „Suveranitate".

Alegerea lui Pericle ca partener intertextual de dialog – în detrimentul altor figuri precum Socrate – poartă o puternică încărcătură simbolică. Pericle reprezintă „secolul de aur" al democrației ateniene, însă textul lui Hadârcă reține și nuanțele critice ale exegezei antice. Sunt evocate acuzațiile aduse strategului de către oponenții săi politici (precum Tucidide, bunicul istoricului), care îi reproșau adaptarea discursului la mase, dar și poziția sa profund pacifistă în zorii Războiului Peloponesiac. Această reținere în fața războiului, interpretată injust ca lipsă de patriotism, l-a determinat pe Pericle să renunțe temporar la funcție, demonstrând că prosperitatea cetății primează în fața ambiției personale, deși tot el va coordona ulterior fazele inițiale ale conflictului maritim împotriva Spartei.

Prin plasarea dialogului imaginar „între actele III și IV ale războiului peloponesiac", Ion Hadârcă creează o paralelă izbitoare între criza din Elada antică și realitatea dură a Republicii Moldova postsovietice. Poemul, redactat în perioada dominației politice a agrarienilor, reflectă marginalizarea intelectualității și neliniștile eului liric privind transformarea lumii. Mai mult, prin prisma receptorului contemporan, titlul poemului capătă valențe critice suplimentare: termenul „păpușar" își extinde aria semantică, sugerând structurile oligarhice și jocurile de culise din arhitectura politică a mileniului al treilea. În concluzie, lucrarea demonstrează cum Ion Hadârcă reconfigurează o figură istorică într-un mit literar capabil să exprime tensiunea eternă dintre idealul democrației și degradarea realității politice.

Cuvinte-cheie: mit literar, poezie, imaginea lui Pericle, Ion Hadârcă, democrație, libertatea artistică, tranziție, Republica Moldova.

The Shadow of Pericles in the Poetry of Ion Hadârcă: Between History and Myth

VICTORIA FONARI
0000-0003-0058-167X

This research is dedicated to investigating and integrating mythical imagery into contemporary poetry from the Republic of Moldova, highlighting how such images serve as tools for analyzing and reflecting upon pressing socio-political issues of the 20th and 21st centuries. The study focuses on the work of writer Ion Hadârcă, an author renowned for the subtle way he constructs his lyrical discourse by drawing upon fundamental episodes from ancient Greek history and culture. This cultural affinity is evident even at the paratextual level, through emblematic titles such as „Ulyssemne", „Continuous Olympus", or „The Same Acropolis". The author's profound familiarity with world literature and ancient history enables him to explore – in complex ways – fundamental paradigms of individual and collective human existence: democracy, freedom, knowledge, and temporality.

The analytical core of the study centers on the poem „Pericles the Puppeteer", included in the collection „Helenice" (1998). The inquiry examines how mythical thought operates within the lyrical text through the transfiguration of a historical figure into a literary myth. In doing so, the author adopts Philippe Sellier's theoretical perspective on literary myth – a methodology involving the analysis of the logic of the imaginary, structural coherence, social impact, and the metaphysical horizon evoked by the text. The figure of the great Athenian statesman Pericles is not merely a factual reference; rather, it becomes a mythopoetic screen designed to externalize the inner conflicts of the lyrical self and to examine the challenges facing contemporary society. To correctly decipher the layers of the text, the study proposes an interdisciplinary approach situated at the intersection of history, political science, mythology, and philosophy. The context is shaped by the author's own biography; Ion Hadârcă belongs to a group of elite intellectuals (alongside Grigore

Vieru, Nicolae Dabija, Leonida Lari, and Valeriu Matei) who were actively involved in the National Rebirth Movement, directly advocating for the Republic of Moldova's independence and emancipation from the Soviet regime. While this moral steadfastness is historically attested in the public sphere, it is artistically enshrined in poems of profound civic resonance, such as "Sovereignty".

The choice of Pericles as an intertextual dialogue partner – rather than other figures like Socrates – carries significant symbolic weight. Pericles represents the "Golden Age" of Athenian democracy, yet Hadârcă's text also captures the critical nuances found in ancient scholarship. The text evokes the accusations leveled against the *strategos* by his political opponents (such as Thucydides, the historian's grandfather), who criticized him for tailoring his rhetoric to the masses, as well as his deeply pacifist stance at the onset of the Peloponnesian War. This reluctance to engage in war -unjustly interpreted as a lack of patriotism – led Pericles to temporarily step down from office, demonstrating that the city's prosperity took precedence over personal ambition, even though he would later oversee the initial stages of the naval conflict against Sparta. By situating the imaginary dialogue "between Acts III and IV of the Peloponnesian War", Ion Hadârcă draws a striking parallel between the crisis in ancient Hellas and the harsh reality of the post-Soviet Republic of Moldova. Written during the period of the Agrarians' political dominance, the poem reflects the marginalization of the intelligentsia and the lyrical persona's anxieties regarding the transformation of the world. Moreover, viewed through the lens of the contemporary reader, the poem's title acquires additional critical resonance: the term "puppeteer" expands its semantic scope, alluding to the oligarchic structures and behind-the-scenes maneuvering characteristic of the political landscape of the third millennium. In conclusion, the work demonstrates how Ion Hadârcă transforms a historical figure into a literary myth capable of articulating the eternal tension between the ideal of democracy and the degradation of political reality.

Keywords: literary myth, poetry, the image of Pericles, Ion Hadârcă, democracy, artistic freedom, transition, Republic of Moldova.

CZU: 314.15:314.117.1:271.2-472(478)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.55

Creștinii ortodocși din Republica Moldova: o analiză evolutiv-numerică în baza recensămintelor populației

IOAN MOȘNEGUȚU
0009-0005-1467-4887

În cercetarea de față este realizată o analiză comparativă și structurală a populației de confesiune creștin-ortodoxă din Republica Moldova.

Demersul investigativ valorifică datele empirice stocate în cadrul celor trei recensăminte naționale ale populației și locuințelor, desfășurate consecutiv în anii 2004, 2014 și 2024. Prin recurgerea la metode cantitative și analize transversale, studiul își propune să determine mutațiile din peisajul confesional autohton pe parcursul a două decenii, cuantificând atât intensitatea proceselor de continuitate religioasă, cât și ritmul dinamicii demografice. Fundamentul metodologic al lucrării se bazează pe evaluarea afilierii religioase printr-o dublă raportare numerică: exprimarea valorii procentuale raportate la totalul populației recenzate și, respectiv, determinarea ponderii stricte în raport cu numărul subiecților care și-au declarat explicit opțiunea confesională. Această dublă abordare statistică are scopul de a corecta distorsiunile provocate de ratele variabile de non-răspuns înregistrate la recensăminte. Indicatorii obținuți permit descrierea gradului de omogenitate spirituală a societății și cartografierea transformărilor macro-religioase survenite sub impactul fenomenelor migraționiste.

Dimensiunea geografică reprezintă o componentă fundamentală a cercetării, fiind operaționalizată prin segmentarea datelor în funcție de mediul de reședință. Astfel, sunt examinate disparitățile dintre comportamentul religios din mediul urban (orașe și municipii) și cel din mediul rural (sate și comune). În paralel, analiza este extinsă la nivel macro-economic prin diseminarea rezultatelor pe regiuni administrative de dezvoltare și, la un nivel mai granular, pe raioane. Această abordare teritori-

ală evidențiază specificul regional al afilierii ortodoxe, punând în lumină zonele cu o densitate confesională maximă, precum și arealele caracterizate printr-o diversitate religioasă sporită.

Un accent deosebit este pus pe intersecția dintre demografie și religie, analizată prin prisma structurii pe sexe și a mediilor de viață. Corelarea acestor variabile evidențiază măsura în care practicile și autoidentificarea ortodoxă sunt influențate de gen, în contextul disparităților socio-economice dintre rural și urban.

Totodată, studiul integrează componenta generațională, structurând populația pe categorii de vârstă decenale, începând cu segmentul infantil (0-9 ani) și continuând progresiv până la cohorta persoanelor de 80 de ani și peste. Evaluarea afilierii ortodoxe pe grupe de vârstă oferă o perspectivă clară asupra ratei de transmitere a credinței între generații și permite prognozarea pe termen mediu a profilului confesional al Republicii Moldova. Analiza indică dacă tineretul manifestă tendințe de detașare spirituală sau dacă ortodoxia rămâne un element identitar stabil pentru toate segmentele de vârstă.

Lucrarea oferă o perspectivă științifică asupra evoluției creștinismului ortodox în Republica Moldova. Prin coroborarea variabilelor spațiale, biologice și generaționale din anii 2004, 2014 și 2024, cercetarea devine un instrument indispensabil pentru înțelegerea transformărilor identitare și religioase prin care trece populația spațiului pruto-nistrean.

Cuvinte-cheie: creștini ortodocși, afiliere religioasă, demografie, recensământ, Republica Moldova.

Orthodox Christians in the Republic of Moldova: An Evolutionary-Numerical Analysis Based on Population Censuses

IOAN MOȘNEGUȚU
0009-0005-1467-4887

The study utilizes empirical data collected from the three consecutive national population and housing censuses conducted in 2004, 2014, and 2024. By employing quantitative methods and cross-sectional analyses, the research aims to identify the shifts that have occurred within the local denominational landscape over two decades, quantifying both the intensity of religious continuity and the pace of demographic dynamics. The methodological foundation of this paper focuses on assessing religious affiliation through a dual numerical reporting system: expressing the percentage value relative to the total enumerated population and, respectively, determining the strict proportion in relation to the number of subjects who explicitly declared their religious choice. This dual statistical approach corrects the distortions caused by the variable non-response rates recorded across the censuses. The resulting indicators allow for a description of the degree of spiritual homogeneity within the local society and the mapping of macro-religious transformations under the impact of migration processes. The spatial and geographical dimension represents a fundamental component of the study, achieved by segmenting data by environment of residence. Thus, the disparities between religious behavior in cities and municipalities versus that in villages and communes are examined. In parallel, the analysis is extended to a macro-economic level by distributing the results across administrative development regions and, granularly, by districts (raions). This territorial approach reveals the regional specificity of Orthodox affiliation, highlighting zones of maximum denominational density as well as areas with increased religious diversity.

Special emphasis is placed on the intersection between demographics and religion through the analysis of structure by sex (male

and female) and living environments. Correlating these variables highlights the extent to which Orthodox practices and self-identification are influenced by gender, within the context of socio-economic disparities between rural and urban areas. At the same time, the study integrates the generational component, structuring the population into decadal age categories, starting from the infant segment of 0-9 years and continuing progressively up to the cohort of 80 years and over. Assessing Orthodox affiliation by age groups provides a clear diagnosis of the rate of faith transmission between generations and allows for medium-term forecasting of the country's denominational profile, indicating whether the youth exhibit tendencies of spiritual detachment or if Orthodoxy remains a stable identity marker across all age segments.

The paper offers a scientific perspective on the evolution of Orthodox Christianity in the Republic of Moldova. By corroborating spatial, biological, and generational variables from the years 2004, 2014, and 2024, the research becomes an indispensable tool for understanding the identity and religious transformations undergone by the population of the Prut-Dniester space.

Keywords: Orthodox Christians, religious affiliation, demographics, census, Republic of Moldova.

CZU: 378.4:271.2-472(478-25)"1926/2026"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.56

Un veac de la înființarea Facultății de Teologie din Chișinău (1926-2026): personalități, spiritualitate ortodoxă și contribuții la afirmarea culturii și identității românești în Basarabia

OCTAVIAN MOȘIN
0000-0002-6169-2122

În toamna anului 2026, la Chișinău sunt organizate o serie de manifestări științifice și culturale consacrate centenarului învățământului universitar românesc din Basarabia. În contextul acestor evenimente aniversare, se impune readucerea în atenția comunității academice și a societății a unui fapt istoric insuficient cunoscut: începuturile învățământului universitar la Chișinău sunt strâns legate de înființarea, în anul 1926, a Facultății de Teologie, ca parte componentă a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Deși a funcționat doar paisprezece ani, între 1926 și 1940, această instituție a reprezentat un reper fundamental pentru dezvoltarea vieții bisericești, academice și culturale din Basarabia interbelică. Facultatea a contribuit la formarea unei pleiade de slujitori ai Bisericii, teologi, profesori și oameni de cultură, favorizând afirmarea unei intelectualități autohtone și schimbarea percepției asupra potențialului spiritual și cultural al acestui spațiu românesc. Prin activitatea sa, instituția a depășit misiunea strict educațională, devenind un important centru de promovare a spiritualității ortodoxe, a limbii române și a valorilor identitare naționale.

Prin acest studiu ne propunem să evidențiem contextul istoric și ecleziastic al întemeierii Facultății de Teologie din Chișinău, personalitățile care i-au definit profilul academic, evenimentele și inițiativele din cadrul instituției, precum și contribuțiile instituției la consolidarea conștiinței spirituale și culturale românești în Basarabia.

Un loc distinct îl ocupă activitatea unor personalități reprezentative ale teologiei și culturii, precum Gala Galaction, Vasile Radu, Nichifor

Crainic, Constantin Tomescu, Ștefan Ciobanu, Ioan G. Savin ș.a. Selectarea unor profesori consacrați din alte centre universitare și colaborarea cu cei autohtoni, au adus un suflu nou teologiei și vieții culturale de la Chișinău. Prin activitatea didactică, cercetarea științifică, publicațiile și implicarea în viața publică, aceștia au contribuit la integrarea mediului intelectual basarabean în circuitul academic.

Activitatea profesorilor și absolvenților a favorizat dezvoltarea cercetării teologice, a publicisticii religioase, a inițiativelor misionare și a responsabilității sociale a Bisericii. Vom urmări periodicele vremii, în care sunt reflectate activitățile cadrelor didactice și ale studenților acestei facultăți. În câțiva ani sute de absolvenți au ajuns slujitori bine formați duhovnicește, o bună parte din ei susținând teze de licență, prin care abordau probleme teologice, sociale și de istorie bisericească.

Cercetarea activității acestei școli teologice nu urmărește doar recuperarea memoriei unei instituții și evocarea realizărilor sale din perioada interbelică, urmărind o perspectivă asupra continuității și transformărilor învățământului teologic superior din actualul spațiu pruto-nistrean.

În acest context, o semnificație aparte o are anul 2023, când Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași revine la Chișinău prin deschiderea unei extensii universitare. Această inițiativă reprezintă nu doar o nouă etapă instituțională, ci și o punte simbolică între generațiile de teologi, profesori și studenți, reafirmând legăturile spirituale, culturale și academice dintre cele două maluri ale Prutului.

La un secol de la înființarea Facultății de Teologie din Chișinău, se impune depășirea unei perspective exclusiv comemorative asupra acestei instituții. Recuperarea istoriei sale reprezintă nu doar un act de restituire a memoriei academice și bisericești, ci și oportunitatea reevaluării rolului teologiei în dezvoltarea societății, în păstrarea patrimoniului spiritual și în afirmarea culturii românești în spațiul pruto-nistrean.

Cuvinte-cheie: Facultatea de Teologie, Chișinău, spiritualitate, ortodoxie românească, identitate culturală, învățământ teologic.

The Centenary of the Founding of the Faculty of Theology in Chișinău (1926-2026): Personalities, Orthodox Spirituality, and Contributions to the Affirmation of Romanian Culture and Identity in Bessarabia

OCTAVIAN MOȘIN
0000-0002-6169-2122

In the autumn of 2026, a series of scholarly and cultural events dedicated to the centenary of Romanian higher education in Bessarabia are being held in Chișinău. In the context of these anniversary events, it is necessary to bring to the attention of the academic community and of society a historical fact that remains insufficiently known: the beginnings of university education in Chișinău are closely linked to the establishment, in 1926, of the Faculty of Theology, as a constituent part of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași.

Although it operated for only fourteen years, between 1926 and 1940, this institution was a fundamental landmark for the development of ecclesiastical, academic, and cultural life in interwar Bessarabia. The Faculty contributed to the formation of a cohort of clergy, theologians, teachers, and cultural figures, fostering the emergence of a local intelligentsia and changing perceptions of the spiritual and cultural potential of this Romanian territory. Through its activity, the institution went beyond a strictly educational mission and became an important center for the promotion of Orthodox spirituality, the Romanian language, and national identity values.

In this survey, we aim to highlight the historical and ecclesiastical context of the founding of the Faculty of Theology in Chișinău, the personalities who defined its academic profile, the events and initiatives held within the institution, and its contributions to consolidating Romanian spiritual and cultural consciousness in Bessarabia.

A distinct place is occupied by the work of representative figures of theology and culture, such as Gala Galaction, Vasile Radu, Nichifor

Crainic, Constantin Tomescu, Ștefan Ciobanu, Ioan G. Savin, and others. The recruitment of established professors from other university centers, together with collaboration with local scholars, brought new vitality to theology and cultural life in Chișinău. Through their teaching, scientific research, publications, and involvement in public life, they contributed to integrating the Bessarabian intellectual milieu into the academic network.

The activity of the professors and graduates fostered the development of theological research, religious journalism, missionary initiatives, and the social responsibility of the Church. The study also examines the periodicals of the time, which reflect the activities of the faculty's professors and students. Within a relatively short period, hundreds of graduates entered the clergy with a solid spiritual and academic formation, a good number of them defending licentiate theses that addressed theological, social, and church-historical issues.

The study of this theological school aims not only to recover the memory of an institution and to evoke its interwar achievements, but also to offer a perspective on the continuity and transformations of higher theological education in the present-day Prut-Dniester region.

In this context, the year 2023 holds particular significance, when the Faculty of Orthodox Theology of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași returned to Chișinău through the opening of a university extension. This initiative represents not only a new institutional stage but also a symbolic bridge between generations of theologians, professors, and students, reaffirming the spiritual, cultural, and academic ties between the two banks of the Prut.

A century after the founding of the Faculty of Theology in Chișinău, it is necessary to move beyond an exclusively commemorative perspective on this institution. The recovery of its history is not only an act of restoring academic and ecclesiastical memory, but also an opportunity to reassess the role of theology in the development of society, in the preservation of spiritual heritage, and in the affirmation of Romanian culture in the Prut-Dniester region.

Keywords: Faculty of Theology, Chișinău, spirituality, Romanian Orthodoxy, cultural identity, theological education.

CZU: 94:342.4:81'271(478)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.57

Adoptarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova: justificarea unui construct lingvistic sovietic

OLEG BERCU
0000-0001-6599-9669

În prezenta comunicare se analizează procesul de adoptare a articolului 13 din Constituția Republicii Moldova din perspectiva raportului dintre adevărul istoric, cunoașterea lingvistică și puterea legislativă, urmărindu-se mecanismele prin care denumirea „limba moldovenească" a fost justificată în cadrul dezbaterilor parlamentare din iulie 1994. Problema centrală a cercetării vizează transformarea unei reprezentări identitare, modelate de politicile lingvistice sovietice, într-o normă constituțională menită să legitimeze o anumită concepție asupra continuității lingvistice în statul independent. În acest context, demersul investighează persistența unor categorii ideologice anterioare proclamării independenței în discursul parlamentar și rolul acestora în configurarea ordinii constituționale.

Baza documentară a cercetării o constituie stenograma dezbaterilor parlamentare privind articolul 13, desfășurate în ședința din 21 iulie 1994, precum și documentele referitoare la aspectele procedurale ulterioare. Metodologia îmbină critica sursei istorice cu analiza discursului politic și interpretarea juridică a argumentelor referitoare la limba de stat, protecția celorlalte limbi și regimul legislației lingvistice. Intervențiile parlamentarilor sunt examinate ca expresii ale unor strategii concurente de legitimare politică și identitară, fără a considera afirmațiile participanților drept dovezi istorice suficiente în sine.

Analiza discursurilor parlamentare evidențiază conturarea a două orientări argumentative principale. Susținătorii denumirii „limba română" invocau unitatea patrimoniului cultural și lingvistic românesc, tradiția scrisă, argumentele dialectologice și opiniile mediului academic. Inter-

venţiile lui Valeriu Matei, Vlad Cubreacov şi Lidia Istrati exprimau rezerve faţă de posibilitatea ca majoritatea parlamentară să substituie, prin vot, concluziile cercetării ştiinţifice. În opoziţie, apărătorii glotonimului „limba moldovenească" puneau accentul pe continuitatea statalităţii, memoria comunitară, dreptul la autodeterminare şi consolidarea independenţei Republicii Moldova. Discursurile lui Vasilie Stati, Artiom Lazarev, Anatol Puică şi Larisa Iachim reflectă tendinţa de a deplasa centrul dezbaterii de la criteriile identificării lingvistice spre funcţia politică şi simbolică a denumirii limbii.

Din această perspectivă, conceptul de *construct lingvistic sovietic* desemnează instrumentalizarea diferenţierii dintre identităţile lingvistice „moldovenească" şi „românească" în vederea fundamentării unei identităţi distincte, fără a presupune că toate utilizările istorice ale termenului „moldovenesc" îşi au originea exclusiv în perioada sovietică. Această distincţie permite separarea tradiţiei regionale şi istorice de reinterpretările sale ideologice. Stenograma demonstrează că recunoaşterea unor aspecte ale identităţii lingvistice putea coexista, în argumentaţia anumitor deputaţi, cu susţinerea unei denumiri constituţionale distincte, considerată necesară pentru afirmarea şi consolidarea statului. Invocarea selectivă a izvoarelor istorice şi asocierea denumirii limbii cu loialitatea faţă de stat au contribuit la prezentarea unei opţiuni politice drept o necesitate istorică. În consecinţă, dezacordul ştiinţific a fost transformat, în anumite discursuri parlamentare, într-o dispută privind legitimitatea proiectului statal şi definirea apartenenţei naţionale.

Dimensiunea juridică a dezbaterii depăşeşte controversa terminologică. Discuţiile privind menţionarea expresă a limbii ruse şi stabilirea unei majorităţi de două treimi pentru modificarea legislaţiei lingvistice reflectă negocierea unor garanţii destinate menţinerii echilibrului politic şi lingvistic. Totodată, obiecţiile formulate de Ion Tănase cu privire la claritatea obiectului votării evidenţiază tensiunea dintre acordul politic de principiu şi exigenţele preciziei normative. Votul consemnat asupra articolului, cu 79 de voturi pentru şi 18 împotrivă, a consfinţit o decizie majoritară, fără ca aceasta să poată fi interpretată drept o validare ştiinţifică a glotonimului adoptat.

În concluzie, adoptarea articolului 13 din *Constituția Republicii Moldova* poate fi interpretată ca un proces de constituționalizare a unei opțiuni identitare cu puternice implicații politice, în cadrul căruia moștenirea discursivă sovietică a fost rearticulată prin argumente referitoare la suveranitate, autodeterminare și stabilitate statală. Analiza evidențiază mecanismele prin care autoritatea normativă a Constituției a conferit legitimitate juridică unei denumiri lingvistice contestate, precum și limitele votului majoritar în soluționarea controverselor de natură istorică și științifică. Astfel, cercetarea contribuie la înțelegerea raporturilor dintre discursul politic, cunoașterea științifică și procesul de construire a identității naționale în Republica Moldova post-sovietică.

Cuvinte-cheie: articolul 13; limba română; construct lingvistic sovietic; identitate națională; dezbateri parlamentare.

The Adoption of Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova: Justifying a Soviet Linguistic Construct

OLEG BERCU
0000-0001-6599-9669

The present paper examines the process of adopting Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova from the perspective of the relationship between historical truth, linguistic knowledge, and legislative power, focusing on the mechanisms through which the designation "Moldovan language" was justified during the parliamentary debates of July 1994. The central issue addressed by the research concerns the transformation of an identity representation shaped by Soviet language policies into a constitutional norm intended to legitimize a particular conception of linguistic continuity within the independent state. In this context, the study investigates the persistence of ideological categories inherited from the pre-independence period in parliamentary discourse and their role in shaping the constitutional order.

The documentary basis of the research consists of the verbatim transcript of the parliamentary debates on Article 13, held during the session of 21 July 1994, as well as documents concerning subsequent procedural aspects. The methodology combines historical source criticism with political discourse analysis and the legal interpretation of arguments concerning the state language, the protection of other languages, and the legal framework governing language policy. Parliamentary interventions are examined as expressions of competing strategies of political and identity-based legitimation, without treating the participants' statements as sufficient historical evidence in themselves.

The analysis of parliamentary discourse reveals the emergence of two main argumentative positions. Supporters of the designation "Romanian language" invoked the unity of the Romanian cultural and linguistic heritage, the written tradition, dialectological arguments, and the views of the academic community. The interventions of Valeriu Matei, Vlad

Cubreacov, and Lidia Istrati expressed reservations about the possibility that a parliamentary majority could replace the conclusions of scientific research through a vote. By contrast, advocates of the glottonym "Moldovan language" emphasized state continuity, collective memory, the right to self-determination, and the consolidation of the Republic of Moldova's independence. The speeches of Vasilie Stati, Artiom Lazarev, Anatol Puică, and Larisa Iachim reflect a tendency to shift the focus of the debate from the criteria of linguistic identification towards the political and symbolic function of the language designation.

From this perspective, the concept of a *Soviet linguistic construct* refers to the instrumentalization of the distinction between "Moldovan" and "Romanian" linguistic identities for the purpose of establishing a distinct identity, without implying that all historical uses of the term "Moldovan" originated exclusively in the Soviet period. This distinction makes it possible to separate regional and historical tradition from its ideological reinterpretations. The transcript demonstrates that, in the arguments advanced by certain deputies, the recognition of aspects of linguistic identity could coexist with support for a distinct constitutional designation, considered necessary for affirming and consolidating statehood. The selective invocation of historical sources and the association of the language designation with loyalty to the state contributed to presenting a political choice as a historical necessity. Consequently, scientific disagreement was transformed, in certain parliamentary discourses, into a dispute over the legitimacy of the state-building project and the definition of national belonging.

The legal dimension of the debate extends beyond the terminological controversy. Discussions concerning the explicit mention of the Russian language and the requirement of a two-thirds majority for amendments to language legislation reflect negotiations over safeguards intended to maintain political and linguistic balance. At the same time, the objections raised by Ion Tănase regarding the clarity of the subject put to a vote highlight the tension between political agreement in principle and the requirements of normative precision. The recorded vote on the article, with 79 votes in favour and 18 against, established a majority decision, without this being interpreted as scientific validation of the adopted glottonym.

In conclusion, the adoption of Article 13 of the *Constitution of the Republic of Moldova* can be interpreted as a process of constitutionalizing an identity-based choice with significant political implications, in which the Soviet discursive legacy was reformulated through arguments relating to sovereignty, self-determination, and state stability. The analysis highlights the mechanisms through which the normative authority of the Constitution conferred legal legitimacy on a contested language designation, as well as the limitations of majority voting in resolving historical and scientific controversies. Thus, the research contributes to a better understanding of the relationship between political discourse, scientific knowledge, and the process of national identity formation in post-Soviet Moldova.

Keywords: Article 13; Romanian language; Soviet linguistic construct; national identity; parliamentary debates.

CZU: 327:323.17(498:478)"1991/2026"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.58

Latinitatea și romanitatea ca repere identitare în politica externă a Republicii Moldova (1991-2026): suveranitate, construcție identitară și orientare geopolitică

CRINA HAREA
0009-0008-3481-7955

Studiul analizează rolul latinității și romanității în configurarea identității politice și a orientării strategice a Republicii Moldova în perioada 1991-2026, urmărind interdependențele dintre construcția identitară, afirmarea suveranității și redefinirea poziționării geopolitice a statului. Cercetarea pornește de la premisa că identitatea lingvistică, culturală și istorică nu reprezintă doar un element al patrimoniului simbolic național, ci și o resursă de legitimare politică, de articulare a intereselor externe și de consolidare a apartenenței Republicii Moldova la spațiul european. Declararea independenței Republicii Moldova, la 27 august 1991, a deschis procesul de construire a unui cadru instituțional și diplomatic propriu, în condițiile persistenței unor clivaje identitare și geopolitice. În acest context, latinitatea și romanitatea au dobândit semnificații politice distincte, fiind integrate în dezbaterile privind limba, memoria istorică, identitatea națională și raportarea la România, Uniunea Europeană și Federația Rusă. Evoluția acestor repere identitare a fost influențată de alternanța guvernărilor, de competiția dintre proiectele politice concurente și de vulnerabilitățile de securitate generate de conflictul transnistrean.

Din perspectivă teoretică, cercetarea valorifică abordările constructiviste ale relațiilor internaționale, potrivit cărora interesele și comportamentul extern al statelor sunt modelate atât de constrângerile materiale și instituționale, cât și de identități, reprezentări istorice și norme politice. În această logică, romanitatea este examinată ca reper al con-

tinuității istorice și al apropierii culturale de spațiul românesc, în timp ce latinitatea este analizată ca factor de integrare într-un cadru cultural european mai larg. Cele două dimensiuni sunt complementare, însă valorificarea lor politică a fost condiționată de pluralitatea interpretărilor identitare din societatea Republicii Moldova.

Metodologic, studiul utilizează analiza documentară și discursivă, examinarea comparativă a strategiilor de politică externă, precum și interpretarea discursurilor oficiale și a documentelor relevante pentru relațiile cu România, Uniunea Europeană și Federația Rusă. Periodizarea 1991-2026 permite identificarea principalelor etape ale evoluției politicii externe: afirmarea independenței și consolidarea instituțiilor statului, oscilațiile geopolitice și competiția dintre orientările strategice, aprofundarea cooperării cu România și instituțiile europene, respectiv accelerarea parcursului european în contextul transformărilor regionale de securitate. În această evoluție, identitatea nu determină mecanic opțiunile diplomatice, ci interacționează cu interesele naționale, capacitatea instituțională și dinamica sistemului internațional. Argumentul central susține că latinitatea și romanitatea pot contribui la consolidarea suveranității Republicii Moldova prin articularea unei identități politice coerente și prin facilitarea integrării sale în rețelele europene de cooperare. Totuși, transformarea acestor repere culturale în resurse efective de politică externă presupune depășirea polarizării identitare, dezvoltarea consensului democratic și corelarea discursului simbolic cu politici publice și instituții funcționale.

În consecință, orientarea europeană trebuie înțeleasă nu exclusiv ca rezultat al proximității culturale, ci ca opțiune strategică fundamentată pe securitate, dezvoltare, reziliență instituțională și participare la ordinea europeană. Lucrarea contribuie la analiza relației dintre identitate și politica externă prin evidențierea mecanismelor prin care patrimoniul lingvistic și istoric poate deveni instrument de afirmare a autonomiei decizionale și de consolidare a profilului internațional al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: latinitate, romanitate, Republica Moldova, politică externă, suveranitate, identitate națională, orientare geopolitică, integrare europeană.

Latinity and Romanity as Identity Markers in the Foreign Policy of the Republic of Moldova (1991-2026): Sovereignty, Identity Construction, and Geopolitical Orientation

CRINA HAREA
0009-0008-3481-7955

This paper examines the role of Latinity and Romanity in shaping the political identity and strategic orientation of the Republic of Moldova during the period 1991-2026, focusing on the interdependencies between identity construction, the assertion of sovereignty, and the redefinition of the state's geopolitical positioning. The research is based on the premise that linguistic, cultural, and historical identity represents not merely an element of national symbolic heritage, but also a resource for political legitimation, the articulation of foreign policy interests, and the strengthening of the Republic of Moldova's affiliation with the European space. The declaration of the Republic of Moldova's independence on 27 August 1991 initiated the process of building its own institutional and diplomatic framework amid persistent identity-related and geopolitical divisions. In this context, Latinity and Romanity acquired distinct political meanings, becoming embedded in debates concerning language, historical memory, national identity, and relations with Romania, the European Union, and the Russian Federation.

The evolution of these identity-related reference points has been influenced by changes in government, competition between competing political projects, and security vulnerabilities arising from the Transnistrian conflict. From a theoretical perspective, the research draws on constructivist approaches to international relations, according to which states' interests and external behaviour are shaped not only by material and institutional constraints, but also by identities, historical representations, and political norms. Within this framework, Romanity is examined as a marker of historical continuity and cultural affinity with the Romanian space, while Latinity is analysed as a factor of integration

into a broader European cultural framework. These two dimensions are complementary; however, their political use has been conditioned by the plurality of identity interpretations within Moldovan society.

Methodologically, the study employs documentary and discourse analysis, a comparative examination of foreign policy strategies, and an interpretation of official statements and relevant documents concerning relations with Romania, the European Union, and the Russian Federation. The 1991-2026 timeframe makes it possible to identify the main stages in the evolution of the country's foreign policy: the assertion of independence and the consolidation of state institutions; geopolitical fluctuations and competition between strategic orientations; the deepening of cooperation with Romania and European institutions; and the acceleration of the European integration process amid regional security transformations. Throughout this evolution, identity does not mechanically determine diplomatic choices, but interacts with national interests, institutional capacity, and the dynamics of the international system.

The central argument maintains that Latinity and Romanity can contribute to strengthening the sovereignty of the Republic of Moldova by articulating a coherent political identity and facilitating its integration into European cooperation networks. Nevertheless, transforming these cultural reference points into effective foreign policy resources requires overcoming identity-based polarisation, developing democratic consensus, and aligning symbolic discourse with public policies and functional institutions. Consequently, the European orientation should be understood not exclusively as a result of cultural proximity, but as a strategic choice grounded in security, development, institutional resilience, and participation in the European order.

The paper contributes to the analysis of the relationship between identity and foreign policy by highlighting the mechanisms through which linguistic and historical heritage can become an instrument for asserting decision-making autonomy and strengthening the international profile of the Republic of Moldova.

Keywords: Latinity, Romanity, Republic of Moldova, foreign policy, sovereignty, national identity, geopolitical orientation, European integration.

CZU: 908:[069:37](478)"1901/2026"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.59

Școala-muzeu „Anton Rubinstein" din satul Ofatinți – 125 de ani de la fondare

LILIANA CONDRATICOVA
0000-0002-8735-3364

În comunicarea de față autorul își îndreaptă atenția asupra destinului unei școli din satul Ofatinți, raionul Râbnița, Republica Moldova, care în acest an marchează 125 de ani de la fondare. Satul, cu un istoric impresionant din cele mai vechi timpuri, a avut parte de prima școala din piatră construită încă la început de secol XX.

În anul 1901, la inițiativa medicului P.I. Griaznov – un proprietar de pământ din satul Ofatinți – și pe baza unui proiect al arhitectului Simon Landesman (1860- după 1917) din Odesa, a fost construită o clădire pentru școala publică cu două clase. Clădirea a fost construită din piatra extrasă din localitate. Sursele financiare pentru edificarea școlii au fost donate prin testament de celebrul compozitor Anton Rubinstein, care sa născut în localitate traversată în treacăt. Anton Grigorievici Rubinstein (1829-1894) a fost un distins pianist, compozitor, pedagog și personalitate publică, fiind, totodată, și fondatorul Conservatorului din Sankt Petersburg. Inaugurarea oficială a școlii a avut loc la 14 septembrie 1901. Școala a devenit cu timpul de zece clase și a purtat numele „A.G. Rubinstein". În fața clădirii muzeului, la sfârșitul anilor 1970 a fost instalat bustul compozitorului Anton Rubinstein. Autorul monumentului este Robert E. Derbenţov. Bustul din bronz este amplasat pe un piedestal dreptunghiular înalt de 2,7 metri. Compoziția monumentului include o scară largă ce duce către intrarea principală a clădirii muzeului. În clădirea alăturată funcționează Școala raională de artă pentru copii „A.G. Rubinstein", deschisă la 1 septembrie 1973. Aceasta este una dintre cele mai vechi instituții de învățământ din raionul Râbnița.

În anul 1989 a fost construit un sediu cu trei etaje pentru școala din localitate, iar Muzeul ce poartă numele lui A. Rubinstein a fost deschis pe 26 noiembrie 1994. Muzeul adăpostește obiecte personale, partituri și un portret original al compozitorului.

Importanța unor asemenea studii de istorie locală ține de restabilirea unor aspecte necunoscute sau mai puțin știute a istoriei localităților din Republica Moldova, contribuind, pe această cale la integrarea un patrimoniu cultural comun al țării al localităților din stânga Nistrului.

Cuvinte-cheie: patrimoniu muzical, istorie locală, școală, educație, muzeu, sculptură, localitate.

The "Anton Rubinstein" School-Museum in the Village of Ofatinți – 125 Years since Its Founding

LILIANA CONDRATICOVA
0000-0002-8735-3364

In this paper, the author focuses on the fate of a school in the village of Ofatinți, Râbnița District, Republic of Moldova, which this year marks the 125th anniversary of its founding. The village, which boasts an impressive history dating back to ancient times, was home to the first stone-built school, constructed as early as the beginning of the 20th century.

In 1901, on the initiative of the physician P.I. Griaznov – a landowner from the village of Ofatinți – and based on a design by the Odesa-based architect Simon Landesman (1860 – after 1917), a building was constructed for a two-grade public school. The structure was built using locally quarried stone. The funds for the school's construction were bequeathed by the renowned composer Anton Rubinstein, who was born in the village. Anton Grigoryevich Rubinstein (1829-1894) was a distinguished pianist, composer, educator, and public figure, as well as the founder of the Saint Petersburg Conservatory. The school was officially inaugurated on September 14, 1901. Over time, it expanded into a ten-grade school and bore the name "A.G. Rubinstein".

In front of the museum building, a bust of the composer Anton Rubinstein was installed in the late 1970s. The monument was created by Robert E. Derbentsov. The bronze bust sits atop a rectangular pedestal 2.7 meters in height. The monument's composition includes a wide staircase leading to the main entrance of the museum building. The "A.G. Rubinstein" District Art School for Children, which opened on September 1, 1973, is located in the adjacent building. It is one of the oldest educational institutions in the Rîbnița District.

In 1989, a three-story building was constructed for the local school, and the museum bearing A. Rubinstein's name was opened on November 26, 1994. The museum houses personal items, musical scores, and an original portrait of the composer.

The importance of such local history studies lies in uncovering unknown or lesser-known aspects of the history of localities in the Republic of Moldova, thereby contributing to the integration of the localities on the left bank of the Dniester into the country's shared cultural heritage.

Keywords: musical heritage, local history, school, education, museum, sculpture, locality.

CZU: 316.6:159.923:101
https://doi.org/10.59295/lrr2026.60

Dinamica identității multiple

DUMITRU DODUL
0000-0003-4235-4467

Studiul de față își propune să analizeze transformările identitare, care în discursul filosofic și antropologic actual, au trecut din zona unei certitudini ontologice fixe în cea a unui proces dinamic, fluid și adesea conflictual. Construcția Eului nu mai reprezintă o moștenire statică primită prin naștere, limbă sau cultură, ci un parcurs continuu articulat în mai multe etape. Succesiunea acestora explică atât reconfigurarea condiției umane în devenirea sa individuală, cât și mutațiile majore din spațiul public recent, marcat de tensiunile dintre universalismul liberal și noile mișcări identitare.

Structurile sociale și politice de lungă durată, precum apariția monopolului statului asupra violenței, modeleau autocontrolul, afectele și comportamentele umane. Cu alte cuvinte, modul în care ne simțim propria identitate, ceea ce ne provoacă mândrie, rușine sau teamă, este rezultatul unui proces istoric. Elias explică faptul că identitatea fiecărui om este formată din două componente inseparabile: identitatea de tip „Eu" personală, individualizată și identitatea de tip „Noi" .apartenența la grupuri: familie, clasă socială, națiune. Echilibrul dintre cele două componente se modifică de-a lungul istoriei. În societățile tradiționale, identitatea „Noi" era dominantă, oamenii se defineau aproape total prin trib, castă sau comunitate. În societatea modernă, pe măsură ce rețelele sociale s-au extins și s-au diferențiat, balanța s-a înclinat puternic spre identitatea „Eu", ducând la fenomenul de individualizare accentuată.

În acest proces, parcursul de reconfigurare a Eului debutează printr-o etapă de redefinire, care nu reprezintă o simplă ajustare a imaginii de sine, ci un moment de ruptură epistemologică și existențială, în care cadrele de referință tradiționale își pierd valabilitatea sau capacitatea de

a genera sens. Atunci când mediul social, cultural sau biologic se modifică, ori când structurile interioare intră în coliziune cu noile realități, individul este forțat să chestioneze premisele pe care își construise identitatea. Astfel, poarta de intrare în laboratorul Eului devine un spațiu al incertitudinii, dar și al potențialității creatoare.

Privită în ansamblu, dinamica identității multiple din modernitatea târzie reflectă o tensiune profundă. Pe de o parte, dorința legitimă a indivizilor de a-și exprima unicitatea și de a obține recunoaștere reprezintă o cucerire esențială a democrațiilor liberale. Pe de altă parte, radicalizarea acestor procese amenință să submineze însăși coeziunea socială. Un discurs identitar hiper-radicalizat nu se mai mulțumește să solicite incluziune socială sau drepturi civice egale, ci operează o inversare epistemologică periculoasă: el pretinde ca realitatea însăși – biologică, anatomică, istorică sau socială – să fie rescrisă și subordonată imperativelor subiective de moment.

Această tendință transformă identitatea dintr-un parcurs reflexiv de autocunoaștere și adaptare la constrângerile lumii într-o dogmă ideologică. Când datele fundamentale ale științelor naturii, cum sunt bazele genetice sau anatomice indiscutabile, sunt etichetate drept „constructe sociale arbitrare" ori sunt eliminate din spațiul public prin cenzură morală, asistăm la o veritabilă abdicare a rațiunii critice.

Cuvinte-cheie: Identitate multiplă, redefinire identitară, condiție umană, universalism liberal, rațiune critică.

The Dynamics of Multiple Identity

DUMITRU DODUL
0000-0003-4235-4467

This study aims to analyze the identity transformations that, within current philosophical and anthropological discourse, have shifted from the realm of fixed ontological certainty into a fluid, dynamic, and often conflictual process. The construction of the Self is no longer a static inheritance received through birth, language, or culture, but an ongoing journey articulated across multiple stages. Their succession explains both the reconfiguration of the human condition in its individual becoming and the major shifts in the recent public sphere, marked by tensions between liberal universalism and new identity movements.

Long-standing social and political structures, such as the emergence of the state monopoly on violence, used to shape human self-control, affects, and behavior. In other words, how we experience our own identity and what triggers our shame, pride, or fear is the result of a historical process. Elias explains that each person's identity consists of two inseparable components: the personal, individualized "I"-type identity and the "We"-type identity, representing group belonging – family, social class, nation. The balance between these two components changes over the course of history. In traditional societies, the "We" identity was dominant, and people defined themselves almost entirely through their tribe, caste, or community. In modern society, as social networks expanded and differentiated, the balance tipped heavily toward the "I" identity, leading to the phenomenon of pronounced individualization.

In this context, the path of self-reconfiguration begins with a stage of redefinition, which is not merely a simple adjustment of self-image, but a moment of epistemological and existential rupture, wherein traditional reference frameworks lose their validity or capacity to generate meaning. When the social, cultural, or biological environment changes, or when internal structures collide with new realities, the individual is forced to question the premises upon which their identity was built.

Thus, the gateway to the laboratory of the Self becomes a space of uncertainty, yet also of creative potentiality.

Viewed as a whole, the dynamics of multiple identity in late modernity reflect a deep tension. On the one hand, the legitimate desire of individuals to express their uniqueness and achieve recognition represents an essential conquest of liberal democracies. On the other hand, the radicalization of these processes threatens to undermine social cohesion itself. A hyper-radicalized identity discourse is no longer content to demand social inclusion or equal civic rights; instead, it operates a dangerous epistemological reversal: it claims that reality itself – biological, anatomical, historical, or social – should be rewritten and subordinated to subjective imperatives of the moment.

This tendency transforms identity from a reflective path of self-knowledge and adaptation to the constraints of the world into an ideological dogma. When fundamental facts of the natural sciences, such as indisputable genetic or anatomical bases, are labeled as "arbitrary social constructs" or eliminated from the public space through moral censorship, we witness a genuine abdication of critical reason.

Keywords: Multiple identity, identity redefinition, human condition, liberal universalism, critical reason.

CZU: 94:314.12:32(478-13)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.61

Formarea populației regiunii de sud a Republicii Moldova – între istorie și politică

ADELINA REVENCO
0000-0002-4446-3299

Formarea populației Regiunii de Sud a Republicii Moldova reprezintă un proces istoric complex, determinat de interacțiunea factorilor geografici, economici, politici și demografici. Poziția geografică, situarea la intersecția unor spații culturale și politice distincte, precum și succesiunea regimurilor de administrare au influențat evoluția așezărilor umane, structura etnică și identitatea populației. Scopul comunicării constă în evidențierea principalelor etape ale formării populației regiunii, prin prisma relației dintre evoluțiile istorice și politicile demografice promovate de autoritățile care au exercitat controlul asupra acestui teritoriu.

Formarea populației Regiunii de Sud a Republicii Moldova constituie rezultatul unui proces istoric îndelungat, în care factorii naturali și geografici s-au intersectat cu evenimentele politice, transformările economice și deplasările populației. Teritoriul actual al regiunii, care cuprinde raioanele Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă, Taraclia și UTA Găgăuzia, s-a caracterizat, de-a lungul timpului, printr-o dinamică demografică influențată de migrații, schimbări administrative și politici de populare.

În perioada medievală, evoluția populației a fost strâns legată de condițiile geografice, de dezvoltarea agriculturii și a păstoritului, de existența resurselor de apă și de amplasarea localităților în raport cu principalele căi de comunicație. Teritoriul a fost inclus în spațiul istoric al Moldovei, iar comunitățile locale au contribuit la constituirea fondului demografic și cultural al regiunii. Totodată, poziția sa în apropierea gurilor Dunării și a Mării Negre a favorizat contactele cu populații și formațiuni politice din spațiile învecinate.

O etapă importantă în evoluția demografică a fost determinată de extinderea dominației Imperiului Rus asupra Basarabiei, în urma anexării teritoriului dintre Prut și Nistru în anul 1812. În secolul al XIX-lea, politicile de colonizare și stimulare a stabilirii unor grupuri de populație au contribuit la diversificarea structurii etnice și culturale. În sudul Basarabiei s-au stabilit, în diferite perioade, bulgari, găgăuzi, germani, ucraineni și reprezentanți ai altor comunități. Aceste procese au influențat structura așezărilor, organizarea spațiului rural și profilul cultural al localităților.

Transformările politice din secolul al XX-lea au generat noi schimbări demografice. Modificările frontierelor, integrarea teritoriului în diferite structuri statale, colectivizarea agriculturii, industrializarea și mobilitatea forței de muncă au influențat distribuția populației și relațiile dintre comunitățile etnice. În perioada sovietică, migrația internă, urbanizarea și politicile de organizare teritorială au contribuit la reconfigurarea structurii demografice și socioeconomice a regiunii.

După proclamarea independenței Republicii Moldova, în anul 1991, evoluția populației a fost marcată de restructurarea economică, migrația externă, reducerea natalității și accentuarea procesului de îmbătrânire demografică. Aceste tendințe au contribuit la depopularea unor localități și la intensificarea disparităților teritoriale. În prezent, diversitatea etnică și culturală rămâne o caracteristică importantă a Regiunii de Sud, dar și o componentă relevantă a identității sale istorico-geografice.

Prin urmare, formarea populației Regiunii de Sud a Republicii Moldova trebuie analizată prin raportarea permanentă la relația dintre istorie și politică. Migrațiile, colonizarea, schimbările frontierelor și politicile demografice au influențat nu doar numărul și distribuția populației, ci și structura etnică, identitatea culturală și organizarea teritorială. Înțelegerea acestor procese permite explicarea particularităților demografice contemporane și evidențierea rolului factorilor istorici în dezvoltarea regională.

Cuvinte-cheie: Regiunea de Sud, populație, evoluție istorică, migrație, colonizare, structură etnică, politici demografice.

The Formation of the Population of the Southern Region of the Republic of Moldova: Between History and Politics

ADELINA REVENCO
0000-0002-4446-3299

The formation of the population of the Southern Region of the Republic of Moldova represents a complex historical process shaped by the interaction of geographical, economic, political, and demographic factors. Its geographical location at the intersection of distinct cultural and political spaces, together with successive changes in administrative regimes, has influenced the development of human settlements, the ethnic composition, and the identity of the population. The aim of this paper is to highlight the main stages in the formation of the region's population by examining the relationship between historical developments and the demographic policies pursued by the authorities that exercised control over this territory.

The formation of the population of the Southern Region of the Republic of Moldova is the result of a long historical process in which natural and geographical factors intersected with political events, economic transformations, and population movements. The present-day territory of the region, which comprises the districts of Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă, and Taraclia, as well as the Autonomous Territorial Unit of Gagauzia, has been characterized over time by demographic dynamics shaped by migration, administrative changes, and settlement policies.

During the medieval period, population development was closely linked to geographical conditions, the development of agriculture and pastoralism, the availability of water resources, and the location of settlements in relation to major communication routes. The territory formed part of the historical lands of Moldavia, and local communities contributed to the region's demographic and cultural foundations. At the same time, its location near the mouths of the Danube and the Black Sea facilitated contacts with populations and political entities from neighbouring areas.

An important stage in demographic development was associated with the expansion of the Russian Empire's rule over Bessarabia following the annexation, in 1812, of the territory between the Prut and Dniester rivers. During the nineteenth century, colonization policies and measures encouraging settlement contributed to the diversification of the region's ethnic and cultural composition. At different times, Bulgarians, Gagauz, Germans, Ukrainians, and members of other communities settled in southern Bessarabia. These processes influenced settlement patterns, the organization of rural space, and the cultural profile of localities.

The political transformations of the twentieth century brought further demographic changes. Border changes, the incorporation of the territory into different state structures, agricultural collectivization, industrialization, and labour mobility affected population distribution and relations between ethnic communities. During the Soviet period, internal migration, urbanization, and territorial organization policies contributed to the restructuring of the region's demographic and socioeconomic profile.

Following the proclamation of the Republic of Moldova's independence in 1991, population development was marked by economic restructuring, international migration, declining birth rates, and an intensification of population ageing. These trends contributed to the depopulation of certain localities and the widening of territorial disparities. Today, ethnic and cultural diversity remains an important characteristic of the Southern Region and a significant component of its historical and geographical identity.

Therefore, the formation of the population of the Southern Region of the Republic of Moldova must be analysed with continuous reference to the relationship between history and politics. Migration, colonization, border changes, and demographic policies have influenced not only the size and distribution of the population but also its ethnic composition, cultural identity, and territorial organization. Understanding these processes helps explain contemporary demographic characteristics and highlights the role of historical factors in regional development.

Keywords: Southern Region, population, historical development, migration, colonization, ethnic composition, demographic policies.

CZU: 94:339.5(478+450)"1991/2016"
https://doi.org/10.59295/lrr2026.62

Evoluția relațiilor comerciale dintre Republica Moldova și Italia în perioada anilor 1991-2016

MARCEL REVENCO
0000-0001-9112-9528

Relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Republica Italiană au reprezentat o componentă importantă a procesului de integrare a economiei moldovenești în circuitul economic european și internațional în perioada 1991-2016. După proclamarea independenței Republicii Moldova, în anul 1991, dezvoltarea schimburilor comerciale cu Italia a contribuit la diversificarea partenerilor economici externi, la identificarea unor noi piețe de desfacere și la consolidarea legăturilor economice cu statele Europei Occidentale.

Importanța geografică a relațiilor comerciale moldo-italiene este determinată de poziția Italiei în spațiul european, de nivelul său de dezvoltare economică și de apartenența la Uniunea Europeană. Pentru Republica Moldova, Italia a constituit o piață de desfacere cu un potențial semnificativ, oferind oportunități pentru valorificarea producției agricole și industriale. Totodată, accesul la piața italiană a contribuit la intensificarea contactelor dintre agenții economici și la diversificarea orientării geografice a comerțului exterior moldovenesc.

În primele etape ale perioadei analizate, schimburile comerciale s-au dezvoltat în condițiile transformărilor economice structurale, ale restructurării relațiilor economice tradiționale și ale trecerii Republicii Moldova la economia de piață. Ulterior, consolidarea relațiilor cu Uniunea Europeană și intensificarea cooperării economice bilaterale au favorizat extinderea oportunităților comerciale. În acest context, Italia s-a afirmat treptat ca unul dintre partenerii europeni importanți ai Republicii Moldova.

Structura schimburilor comerciale reflectă complementaritatea economiilor celor două state. Exporturile moldovenești către Italia au inclus produse industriale, articole de îmbrăcăminte, fire și țesături, încălțăminte, cabluri, precum și produse agricole și agroalimentare. În sens invers, importurile din Italia au cuprins medicamente, textile, materii prime pentru industria ușoară, utilaje, echipamente și alte produse cu valoare adăugată mai ridicată. Aceste fluxuri au contribuit la aprovizionarea întreprinderilor moldovenești cu materii prime și echipamente, susținând modernizarea proceselor de producție și diversificarea ofertei de mărfuri.

Un alt aspect important îl constituie contribuția relațiilor comerciale la dezvoltarea sectorului industrial, în special a industriei ușoare, unde cooperarea cu partenerii italieni a favorizat integrarea unor întreprinderi moldovenești în lanțuri internaționale de producție. De asemenea, intensificarea schimburilor a creat premise pentru dezvoltarea investițiilor, transferul de experiență managerială și îmbunătățirea competitivității economice.

În anul 2016, Italia se număra printre principalele piețe de destinație ale exporturilor Republicii Moldova. Potrivit datelor World Integrated Trade Solution, exporturile moldovenești către piața italiană au însumat aproximativ 198 milioane de dolari SUA, reprezentând 9,67% din exporturile totale ale țării. Această pondere evidențiază importanța strategică a pieței italiene pentru economia Republicii Moldova.

În concluzie, în perioada 1991-2016, relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Italia au contribuit la diversificarea geografiei comerțului exterior, la dezvoltarea unor ramuri economice și la consolidarea orientării europene a economiei moldovenești. În același timp, aprofundarea acestor relații a evidențiat necesitatea creșterii competitivității produselor autohtone, a diversificării exporturilor și a reducerii dezechilibrelor comerciale bilaterale.

Cuvinte chee: comerț, export, import, balanța comercială, mărfuri, produse, grupe de mărfuri, grupe de produse.

The Evolution of Trade Relations between the Republic of Moldova and Italy during the 1991-2016 Period

MARCEL REVENCO
0000-0001-9112-9528

Trade relations between the Republic of Moldova and the Italian Republic represented an important component of the integration of the Moldovan economy into the European and international economic system during the period 1991-2016. Following the proclamation of the Republic of Moldova's independence in 1991, the development of trade exchanges with Italy contributed to the diversification of foreign economic partners, the identification of new export markets, and the strengthening of economic ties with Western European countries.

The geographical significance of Moldovan-Italian trade relations is determined by Italy's position within Europe, its level of economic development, and its membership in the European Union. For the Republic of Moldova, Italy has represented a market with significant potential, offering opportunities for the commercial exploitation of agricultural and industrial production. At the same time, access to the Italian market has contributed to the intensification of contacts between economic operators and to the diversification of the geographical orientation of Moldova's foreign trade.

In the initial stages of the period under review, trade exchanges developed amid structural economic transformations, the restructuring of traditional economic relations, and the Republic of Moldova's transition to a market economy. Subsequently, the consolidation of relations with the European Union and the intensification of bilateral economic cooperation facilitated the expansion of trade opportunities. In this context, Italy gradually emerged as one of the Republic of Moldova's important European trading partners.

The structure of trade exchanges reflects the complementarity of the two countries' economies. Moldovan exports to Italy included industrial products, clothing, yarns and fabrics, footwear, cables, as well as

agricultural and agri-food products. Conversely, imports from Italy comprised medicines, textiles, raw materials for the light industry, machinery, equipment, and other products with higher added value. These trade flows contributed to supplying Moldovan enterprises with raw materials and equipment, supporting the modernization of production processes and the diversification of the range of goods available.

Another important aspect is the contribution of trade relations to the development of the industrial sector, particularly the light industry, where cooperation with Italian partners facilitated the integration of certain Moldovan enterprises into international production chains. Furthermore, the intensification of trade exchanges created favourable conditions for investment, the transfer of managerial expertise, and improvements in economic competitiveness.

In 2016, Italy ranked among the main destination markets for exports from the Republic of Moldova. According to data from the World Integrated Trade Solution, Moldovan exports to the Italian market amounted to approximately USD 198 million, accounting for 9.67% of the country's total exports. This share highlights the strategic importance of the Italian market for the economy of the Republic of Moldova.

In conclusion, during the period 1991-2016, trade relations between the Republic of Moldova and Italy contributed to the geographical diversification of foreign trade, the development of certain economic sectors, and the strengthening of the European orientation of the Moldovan economy. At the same time, the deepening of these relations highlighted the need to enhance the competitiveness of domestic products, diversify exports, and reduce bilateral trade imbalances.

Keywords: trade, export, import, trade balance, goods, products, commodity groups, product groups.

CZU: 94:630.23(478-17)(091)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.63

Pădurea Ochiul Alb – oaza verde din Nordul Republicii Moldova

IOAN VALER XENOFONTOV
0000-0002-5993-1235

Pe baza a 10 interviuri realizate de autor și a documentării *de visu*, se prezintă istoricul celei mai tinere păduri din nordul Republicii Moldova, plantate dintr-o inițiativă privată.

Ideea academicianului Ion Ababii de a fonda o pădure în satul său natal (Ochiul Alb, raionul Drochia) a fost generată de conectarea la valorile perene, fiind ancorată atât în prezent, cât și în viitor. Aceasta reprezintă o contextualizare comparativă a experienței acumulate în alte spații culturale și biosisteme: „Am trăit la Moscova. Vedeam cum oamenii plecau la pădure. Am studiat realitățile noastre. În satul de baștină, iaz nu am avut, pădure – nu. Tot timpul era cultivat doar porumb, floarea-soarelui, grâu. Oamenii sunt foarte muncitori" (Ion Ababii).

O altă premisă care a generat plantarea unei păduri în localitatea natală a fost una de esență patriotică, de ancorare în memoria intergeneraților, considerent suscitat de experiența acumulată pe filieră profesională. La fel, se constată și necesitatea de a include elementele inerente gospodarului realizat, care „are de toate". Acest spirit, transmis prin moștenire academicianului Ion Ababii pe filiera bunicilor și a părinților săi, l-a determinat să decidă ferm: „Trebuie să avem pădurea noastră! În Drochia, în general nu este pădure. La Soroca este, cei de la Râșcani au, Dondușenii au, dar noi – nu! Atunci am decis să plantăm. Pădurea nu este pentru generația mea" (Ion Ababii).

Ctitorul pădurii edificate în anul 2012 – de aici și denumirea cu cod alfanumeric Pădurea „2012" -, aflat la vârsta în care rădăcinile ancestrale devin tot mai puternice, ține să specifice că dorește să transmită această oază verde drept moștenire nepoților.

Inițial, a fost plantată ghinda cu ajutorul specialiștilor de la Ocolul Silvic din Râșcani. Primele rânduri de frasin și stejar au fost plantate în proximitatea iazului. Acest eveniment a avut loc în noiembrie 2012, anul fondării fiind marcat simbolic în relief cu ajutorul unor brazi. Plantarea coniferelor a fost realizată la insistența silvicultorului Vladislav Grati, care a dorit în acest fel să fixeze pentru posteritate momentul în care au început lucrările.

În toponimia locală, spațiul de amenajare a Pădurii „2012" este denumit „la Frecăuțeanu". Teritoriul de sus se numește „la Budăi". Peste linie se află „Țtul", „Alioșa" și „Botul Calului" (numit așa deoarece seamănă cu un cap de cal). În împrejurimile pădurii se mai găsesc microtoponimele „Topornița" și „Guzun", iar teritoriul traversat de râulețul din proximitate se numea în trecut „Târnoveți".

În perioada sovietică, terenul unde se află actualmente Pădurea „2012" era gestionat de Colhozul „40 de ani ai lui Octombrie", redenumit ulterior „Nicolae Testemițanu". „Mai sus de pădure a fost granița la masiv. S-au cultivat mai multe culturi prin sistemul de rotație. Ultima dată s-a cultivat sfecla de zahăr. A fost imaș. Erau vreo 2 ha de lucernă. Mai sus de depozitul actual a fost făcut și sistemul de ameliorare. Pământul nu prea rodea. Și acum au mai rămas țevi, inclusiv una la iaz. Și acum curge apa din deal" (Valentin Țarălungă).

În jurul Pădurii „2012" s-a înființat Gospodăria Țărănească „Ion Ababii", care include livada, iazurile și alte anexe. Aceasta a fost constituită atât în scopul de a gestiona buna organizare a pădurii și a terenurilor aferente, cât și pentru a crea surse de venit pentru localnici.

Cuvinte-cheie: pădure, inițiativă privată, Ion Ababii, Ochiul Alb, Drochia.

The Ochiul Alb Forest – the Green Oasis of Northern Republic of Moldova

IOAN VALER XENOFONTOV
0000-0002-5993-1235

Based on 10 semi-structured interviews conducted by the author and extensive de visu field documentation, this study presents the historical evolution of the youngest forest massif in the northern region of the Republic of Moldova, established entirely through a private ecological initiative.

The core concept of founding a forest in the native village (Ochiul Alb, Drochia District) of Academician Ion Ababii emerged from a deep connection to perennial values, anchored simultaneously in the present and the future. This initiative represents a comparative contextualization of cross-cultural and environmental experiences observed across different biosystems: "I lived in Moscow and observed how people regularly retreated to the forest. I then analyzed our domestic realities. In my native village, we had no pond and no forest. Historically, the land was exclusively used to cultivate corn, sunflowers, and wheat. The people here are remarkably hardworking." (Ion Ababii)

An additional premise behind this local afforestation project was deeply patriotic and anchored in intergenerational memory – a perspective strongly reinforced by the founder's extensive professional and academic career.

Similarly, the initiative addresses the cultural imperative of the accomplished traditional householder (gospodar) who ensures that his estate "has everything. " This cultural spirit, transmitted as a family heritage through his grandparents and parents, led Academician Ion Ababii to a firm executive decision: "We must have our own forest! Broadly speaking, the Drochia District completely lacks forests. Soroca has them, Râșcani has them, Dondușeni has them, but we did not! That is when I decided we would plant one. This forest is not meant for my generation." (Ion Ababii)

As the founder of this woodland established in 2012 – hence its alphanumeric codename, the "2012" Forest – and being at an age where ancestral roots grow increasingly significant, he explicitly emphasizes his desire to bequeath this green oasis as an ecological legacy to his grandchildren.

The project initially began by planting acorns with the technical assistance of specialists from the Râșcani Forestry Office (Ocolul Silvic Râșcani). The inaugural rows of ash and oak trees were planted in the immediate vicinity of the local pond in November 2012. Concurrently, the exact year of foundation was visually embedded into the landscape through the strategic arrangement of fir trees. This visual landmark was implemented at the insistence of forester Vladislav Grati, who aimed to permanently record the inception of the forestry works for posterity.

In local toponymy, the specific geographical site where the "2012" Forest was engineered is known as "la Frecăuțeanu". The surrounding spatial coordinates and adjacent micro-zones include: "la Budăi" – The upper plateau terrain. "Țtul", "Alioșa", and "Botul Calului" (literally The Horse's Muzzle, named due to its geomorphological resemblance to a horse's head) – The sectors located across the boundary line. "Topornița" and "Guzun" – The immediate surrounding perimeter. "Târnoveți" – The floodplain area traversed by the small creek adjacent to the forest.

During the Soviet era, the land currently occupied by the "2012" Forest was managed by the "40 Years of October" Colhoz (collective farm), which was subsequently renamed the "Nicolae Testemițanu" Colhoz. Local resident Valentin Țarălungă reconstructs the agrarian history of the site: "The boundary of the agricultural massif was located just above the current forest. Multiple crops were cultivated here using a crop rotation system, with sugar beets being the final crop produced. It also served as a communal pasture (imaș), which included about 2 hectares of alfalfa. Furthermore, a land reclamation and irrigation system (sistema de ameliorație) was installed just above the current warehouse site because the soil fertility was low. Remnants of those irrigation pipes are still visible today, including one near the pond where water continues to flow down from the hill." (Valentin Țarălungă)

To ensure structural sustainability, the "Ion Ababii" Peasant Farm was formally established around the "2012" Forest, integrating the woodland with an adjacent orchard, ponds, and auxiliary infrastructure. This enterprise was structured with a dual purpose: to oversee the rigorous, centralized management of the forest and its adjacent plots, and to generate alternative, stable sources of income for the local rural community.

Keywords: forest, private initiative, Ion Ababii, Ochiul Alb, Drochia.

CZU: 314.151.3-054.73(=161.2:438:478)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.64

Între adăpost și locuire: cazarea colectivă a refugiaților din Ucraina în Polonia și o perspectivă comparativă asupra Republicii Moldova

ZBIGNIEW SZMYT
0000-0001-6658-0317

Comunicarea analizează cazarea colectivă a refugiaților din Ucraina în Polonia și felul în care spațiile create ca răspuns de urgență au devenit locuri ale vieții cotidiene, ale îngrijirii și ale negocierii autonomiei. Punctul de plecare îl constituie cercetarea etnografică desfășurată în adăposturile din Poznań între februarie și aprilie 2022, în primele luni ale strămutării pe scară largă provocate de invazia rusă. Prezentarea urmărește să deplaseze analiza de la funcția imediată a adăpostului – oferirea unui loc sigur pentru noapte – către relațiile sociale și formele de organizare care se dezvoltă în interiorul acestor centre.

Cazarea colectivă este tratată ca o infrastructură socială, nu ca un simplu recipient al ajutorului umanitar. Într-un spațiu împărțit, locuitorii, voluntarii, organizațiile civice și autoritățile locale stabilesc în practică ce înseamnă protecția, intimitatea, accesul la resurse și participarea la deciziile care afectează viața de zi cu zi. Regulile de folosire a spațiilor comune, distribuirea bunurilor, organizarea meselor și îngrijirea copiilor pot produce solidaritate, dar pot genera și dependență, tensiuni și diferențe de statut. Prin urmare, centrele de cazare nu sunt considerate comunități omogene. Experiența lor variază în funcție de vârstă, componența familiei, resursele personale și durata șederii.

Analiza va examina, de asemenea, relația dintre adăpostul temporar și formele ulterioare de locuire. Pentru unele persoane, centrul a fost o etapă de tranzit înaintea mutării într-o locuință privată; pentru altele, a devenit un cadru de viață prelungit, în care incertitudinea privind viitorul s-a împletit cu încercările de a reconstrui rutine și legături

sociale. Această perspectivă permite discutarea modului în care soluțiile de urgență pot influența accesul la locuire și percepțiile despre independență, ospitalitate și responsabilitatea publică.

Dintr-o perspectivă antropologică, interesul se îndreaptă spre procesele prin care o soluție administrativă temporară capătă durată și este făcută locuibilă. Atenția acordată interacțiunilor cotidiene permite surprinderea diferenței dintre politicile formulate la nivel instituțional și felul în care acestea sunt trăite, ajustate sau contestate de cei care locuiesc în centre. Această lectură evită atât prezentarea adăposturilor drept spații de criză fără istorie, cât și reducerea ospitalității la gesturi individuale de generozitate.

Comunicarea propune apoi o perspectivă comparativă asupra Republicii Moldova, unde cercetarea urmează să fie dezvoltată în cadrul mobilității academice la Universitatea de Stat din Moldova, la Chișinău. Scopul nu este de a presupune că experiențele din Polonia și Moldova sunt echivalente, ci de a cerceta cum contexte instituționale, istorii ale mobilității și capacități de primire diferite modelează organizarea cazării colective. Comparația va acorda atenție rolului autorităților, al inițiativelor civice, al organizațiilor umanitare și al practicilor lingvistice în accesarea sprijinului și în viața de zi cu zi a refugiaților.

Cuvinte-cheie: cazare colectivă; refugiați din Ucraina; adăposturi; antropologie umanitară; Polonia; Republica Moldova.

Between Shelter and Housing: Collective Accommodation for Refugees from Ukraine in Poland and a Comparative Perspective on the Republic of Moldova

ZBIGNIEW SZMYT
0000-0001-6658-0317

This paper examines collective accommodation for refugees from Ukraine in Poland and considers how spaces established as emergency responses have become sites of everyday life, care, and negotiation over autonomy. It builds on ethnographic research conducted in shelters in Poznań between February and April 2022, during the first months of large-scale displacement caused by Russia's invasion. The presentation shifts attention from the immediate function of shelter – providing a safe place to sleep – to the social relations and forms of organization that develop within these centres.

Collective accommodation is approached as social infrastructure rather than a passive container for humanitarian assistance. In shared spaces, residents, volunteers, civic organizations, and local authorities work out in practice what protection, privacy, access to resources, and participation in decisions affecting daily life mean. Rules for using common areas, distributing goods, organizing meals, and caring for children can encourage solidarity, but may also produce dependence, tension, and status differences. Centres are therefore not treated as homogeneous communities. Experiences vary according to age, family composition, personal resources, and length of stay.

The analysis also examines the relationship between temporary shelter and subsequent forms of housing. For some people, a centre was a brief stop before moving into private accommodation; for others, it became a prolonged living environment in which uncertainty about the future was intertwined with efforts to rebuild routines and social ties. This perspective makes it possible to discuss how emergency arrange-

ments may shape access to housing and ideas of independence, hospitality, and public responsibility.

From an anthropological perspective, the paper focuses on how an administrative solution intended to be temporary acquires duration and is made habitable. Attention to everyday interactions reveals differences between policies formulated at the institutional level and the ways in which residents experience, adapt, or contest them. This approach avoids presenting shelters as ahistorical spaces of crisis or reducing hospitality to individual acts of generosity.

The paper then proposes a comparative perspective on the Republic of Moldova, where research is to be developed during an academic mobility at Moldova State University in Chișinău. The aim is not to assume that experiences in Poland and Moldova are equivalent, but to examine how different institutional settings, histories of mobility, and reception capacities shape the organization of collective accommodation. The comparison will consider the roles of public authorities, civic initiatives, humanitarian organizations, and language practices in access to support and refugees' everyday lives.

Keywords: collective accommodation; refugees from Ukraine; shelters; anthropology of humanitarianism; Poland; Republic of Moldova.

CZU: 398.332.12:008(498)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.65

De la ritual la patrimoniu local: ceata de feciori din Cuzap, județul Bihor

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0001-9197-7084

COSMIN IONUȚ PATCA
0009-0008-8151-8499

În localitatea Cuzap din nord-estul județului Bihor se mai păstrează încă o veche tradiție de Crăciun, atestată pe un larg areal al spațiului românesc: cetele de feciori.

Satul Cuzap este așezat în bazinul hidrografic al râului Bistra, într-o depresiune de bazinet aflată la marginea vestică a Munților Plopișului, subdiviziune a Munților Apuseni. Poziția oarecum izolată a satului în raport cu principalele drumuri ce se desfășoară de-a lungul Văii Crișului Repede și a Văii Barcăului și existența unei mase compacte de populație românească au făcut ca obiceiul colindatului de Crăciun sub forma cetelor de feciori să se păstreze neîntrerupt la Cuzap până în prezent. Colindatul se înscrie perioadei sărbătorilor de iarnă și oscilează ca dată și durată între extremele: începutul Postului Crăciunului (15 noiembrie) și începutul Postului Mare. Colindatului i se atribuia în trecut efecte binefăcătoare: sporul recoltelor, belșug, sănătate, prăsirea vitelor. Pe durata sărbătorilor de iarnă, colindatul excludea cântecul și jocul. Obiceiul colindatului prin intermediul cetelor de flăcăi are o răspândire inegală în spațiul românesc: în Transilvania și anumite zone din Oltenia și Muntenia este viguros încă, în timp ce în Moldova și Banat îmbracă forme sărace.

În modul în care se desfășoară în prezent, obiceiul cetelor de feciori din Cuzap reprezintă o îmbinare de elemente foarte vechi cu elemente mai noi, indicând un amplu proces de disoluție. Păstrarea acestui vechi obicei românesc în cadrul comunității din Cuzap transformă ceata de feciori într-un veritabil element de patrimoniu, mai ales că, începând cu anul 2013, colindatul de ceată bărbătească din România și Republica Moldova a fost inclus pe lista patrimoniului imaterial UNESCO.

Cuvinte-cheie: colindat, cete de feciori, obicei românesc vechi, patrimoniu cultural, județul Bihor.

From Ritual to Local Heritage: The Young Men's Group of Cuzap, Bihor County

SORIN DOMIȚIAN ȘIPOȘ
0000-0001-9197-7084

COSMIN IONUȚ PATCA
0009-0008-8151-8499

In the village of Cuzap, located in the northeastern part of Bihor County, an old Christmas tradition – attested across a wide area of the Romanian lands – is still preserved: the "cete de feciori" (bands of young men).

The village of Cuzap lies within the Bistra River basin, in a small depression at the western edge of the Plopiș Mountains, a subdivision of the Apuseni Mountains. The village's somewhat isolated position relative to the main roads running along the Crișul Repede and Barcău valleys, combined with a compact Romanian population, has allowed the Christmas caroling custom performed by bands of young men to be preserved uninterrupted in Cuzap to this day. Caroling takes place during the winter holiday season, with dates and duration ranging between the start of the Christmas Fast (November 15) and the beginning of Lent. In the past, caroling was believed to bring beneficial effects: bountiful harvests, prosperity, good health, and increased livestock breeding. During the winter holidays, the caroling ritual itself excluded singing and dancing. The custom of caroling by bands of young men is unevenly distributed across Romanian regions: it remains vigorous in Transylvania and parts of Oltenia and Muntenia, whereas in Moldavia and Banat, it takes on more diminished forms.

As currently practiced, the tradition of the young men's groups in Cuzap represents a blend of ancient and more recent elements, pointing to a broad process of dissolution. The preservation of this old Romanian custom within the Cuzap community transforms the young men's group into a genuine element of cultural heritage – especially given that, since 2013, the male group carol-singing tradition of Romania and the Republic of Moldova has been included on the UNESCO Intangible Cultural Heritage list.

Keywords: carol singing, groups of young men, old Romanian custom, cultural heritage, Bihor County.

CZU: 352.07(478)(091)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.66

Entități regionale și delimitări administrative: cazul Republicii Moldova în perspectivă istorică

SERGIU CORNEA
0000-0002-0888-5902

Comunicarea examinează relația dintre constituirea entităților regionale și modificarea delimitărilor administrative în spațiul care alcătuiește astăzi Republica Moldova. Problema cercetării derivă din utilizarea frecvent interschimbabilă a noțiunilor de regiune istorică, circumscripție administrativă, colectivitate teritorială și regiune de dezvoltare. Această suprapunere terminologică favorizează interpretări care proiectează frontierele contemporane asupra trecutului sau atribuie unor instituții succesive o continuitate funcțională nedemonstrată. Obiectivul studiului este identificarea mecanismelor prin care schimbările de suveranitate, strategiile de integrare statală și raporturile dintre centru și teritoriu au produs configurații regionale distincte, precum și evaluarea relevanței acestor experiențe pentru înțelegerea organizării puterii publice subnaționale.

Cercetarea utilizează analiza istorică instituțională, comparația diacronică și interpretarea funcțională a documentelor normative. Corpusul documentar cuprinde descrieri istorice, studii academice privind administrația Basarabiei, cercetări asupra perioadei sovietice, legislația organizării administrativ-teritoriale și documente europene referitoare la autonomia locală și clasificarea statistică. Comparația urmărește întinderea teritoriului, statutul entităților, modul de desemnare a autorităților, funcțiile exercitate și raporturile de subordonare. Sunt diferențiate schimbarea frontierelor statale, reorganizarea circumscripțiilor interne și instituirea unor mecanisme teritoriale de dezvoltare. Seriile numerice sunt utilizate numai pentru momente precis identificate, fără a presupune comparabilitatea automată a unităților administrative din epoci diferite.

Rezultatele evidențiază caracterul istoric construit al entităților regionale. Ținuturile Moldovei istorice au reprezentat cadre teritoriale ale

exercitării autorității domnești, fără a coincide cu regiunile administrative contemporane. După anexarea din 1812, Basarabia a fost integrată progresiv în sistemul imperial rus, diferențierea administrativă inițială fiind redusă prin uniformizarea instituțională. Organizarea interbelică a combinat unificarea administrativă cu formule suprajudețene de coordonare, a căror evaluare necesită separarea dimensiunii teritoriale de caracterul politic al regimului. Constituirea republicilor sovietice moldovenești și reorganizările raionale ulterioare au produs o altă configurație teritorială, consolidată prin infrastructură, servicii și relații administrative.

Analiza perioadei de după independență arată că alternanța dintre județe și raioane nu poate fi explicată exclusiv prin eficiență economică sau prin recuperarea tradiției. Stabilitatea reformelor a depins de articularea competențelor cu resursele, de accesibilitatea serviciilor și de acceptarea schimbării de către colectivitățile implicate. Autonomia găgăuză și problema transnistreană demonstrează necesitatea diferențierii dintre asimetria juridică, particularitatea identitară și controlul efectiv al teritoriului. Regiunile de dezvoltare introduc o dimensiune de planificare care se suprapune organizării administrative, fără a constitui automat un nivel suplimentar al autonomiei teritoriale.

Contribuția studiului constă în formularea unei interpretări relaționale a regionalizării: entitățile regionale rezultă din interacțiunea dintre delimitare, instituții, practici și reprezentări colective. Perspectiva istorică susține evaluarea contextuală a soluțiilor teritoriale și respinge deducerea unui model contemporan obligatoriu din simpla existență a unui precedent. Pentru reforma administrației publice subnaționale, relevanța tradiției trebuie verificată prin compatibilitatea sa cu funcțiile necesare, capacitatea administrativă, reprezentarea democratică și coeziunea teritorială. Istoria oferă astfel criterii de analiză, nu o hartă administrativă prestabilită. Prin separarea acestor dimensiuni, cercetarea explică de ce stabilitatea delimitărilor și continuitatea administrației nu sunt fenomene identice și de ce reorganizarea teritorială reclamă o evaluare simultană a funcțiilor, resurselor și legitimității instituțiilor propuse.

Cuvinte-cheie: entități regionale; delimitări administrative; Republica Moldova; Basarabia; autoritate publică subnațională; regionalizare; continuitate instituțională.

Regional Entities and Administrative Boundaries: The Case of the Republic of Moldova in Historical Perspective

SERGIU CORNEA
0000-0002-0888-5902

The paper examines the relationship between the formation of regional entities and changes in administrative boundaries within the territory constituting the present Republic of Moldova. The research problem arises from the frequent interchangeable use of historical region, administrative district, territorial collectivity and development region. Such conceptual overlap encourages interpretations that project contemporary borders onto the past or assume functional continuity between successive institutions without sufficient evidence. The study identifies how changes in sovereignty, strategies of state integration and relations between central authorities and territorial institutions generated distinct regional configurations. It also assesses how these historical experiences inform the understanding of subnational public authority.

The research combines historical institutional analysis, diachronic comparison and functional interpretation of legislation. Its documentary corpus includes historical descriptions, academic studies of Bessarabian administration, research on the Soviet period, legislation on administrative territorial organisation and European instruments concerning local self-government and territorial statistics. Comparison addresses territorial coverage, institutional status, the selection of public authorities, administrative responsibilities and relationships of subordination. Changes in state borders are distinguished from the reorganisation of internal jurisdictions and the establishment of territorial development arrangements. Numerical observations refer to explicitly identified dates and are not treated as an automatically comparable series across different administrative systems.

The findings demonstrate that regional entities are historically constituted rather than territorially immutable. The districts of historical Moldavia provided territorial frameworks for princely authority and cannot be equated with contemporary administrative regions. Follow-

ing annexation in 1812, Bessarabia was progressively incorporated into the Russian imperial system, with its initial administrative differentiation increasingly constrained through institutional standardisation. Interwar arrangements combined administrative unification with coordination above the county level. Their assessment requires the separation of territorial scale from the political character of the governing regime. The establishment of the Soviet Moldavian republics and subsequent district reorganisations produced another territorial configuration, reinforced through infrastructure, public services and administrative relationships.

The examination of the period following independence indicates that the alternation between counties and districts cannot be explained solely by economic efficiency or the recovery of historical traditions. Reform durability depended on linking responsibilities to resources, maintaining access to services and securing acceptance among the territorial collectivities concerned. Gagauz autonomy and the Transnistrian problem further demonstrate the analytical importance of distinguishing legal asymmetry, territorial identity and effective governmental control. Development regions subsequently introduced a framework for planning and investment that overlaps with administrative organisation without automatically establishing an additional tier of territorial self-government.

The article contributes a relational interpretation of regionalisation in which regional entities emerge through interactions between boundaries, institutions, administrative practices and collective representations. Historical analysis supports contextual evaluation of territorial arrangements and does not establish a compulsory contemporary model merely because a precedent existed. For subnational public administration reform, the relevance of inherited arrangements must be tested against present responsibilities, administrative capacity, democratic representation and territorial cohesion. Historical experience therefore provides analytical criteria and evidence concerning institutional change, rather than a predetermined administrative map or a sufficient justification for restoring earlier boundaries.

Keywords: regional entities; administrative boundaries; Republic of Moldova; Bessarabia; subnational public authority; regionalisation; institutional continuity.

CZU: 902:343.98(478)
https://doi.org/10.59295/lrr2026.67

Arheologia judiciară în Republica Moldova: de la premise la perspective*

ARTUR COTRUȚĂ
0000-0003-4082-0356

Cazurile de homicid, în special cele în care infractorul îngroapă cadavrul victimei, pun în dificultate anchetatorii în timpul efectuării acțiunilor de urmărire penală, complicând stabilirea identității persoanei decedate și identificarea infractorului. Centrul de Medicină Legală din cadrul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova dispune de experți medici legiști care pot stabili identitatea persoanei, în aceste cazuri participând și criminaliști de la Centrul tehnico-criminalistic și expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției.

Prin comunicarea noastră vom argumenta utilitatea participării arheologilor – în calitate de experți sau specialiști – și necesitatea aplicării metodelor specifice arheologiei în procesul de urmărire penală, cu precădere în cadrul cercetării la fața locului și al exhumărilor/săpăturilor organizate similar unui șantier arheologic. Acest transfer de cunoștințe poate facilita prelevarea riguroasă a mostrelor, care ulterior pot fi utilizate ca probe în identificarea autorului crimei cât și a victimei.

Arheologia judiciară reprezintă un domeniu tot mai solicitat și utilizat în SUA și Europa de Vest, inclusiv în România. În Republica Moldova, implicarea arheologului ar fi fost benefică într-o serie cauze penale, precum nr. 1ra-156/2015, 1rh-7/2016, 1ra-157/20, 1ra-1152/2022 etc.

Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova reglementează statutul specialistului (art. 87) și expertului (art. 88). În prezent, arheologii nu sunt incluși în lista experților judiciari atestați, însă aceștia pot parti-

* Acest studiu a fost elaborat în cadrul subprogramului 011501 „ArHe: Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică.

cipa în cadrul cauzelor penale. Ei pot realiza constatări tehnico-științifice, redactate într-un raport în urma participării la șantierul de identificare a cadavrului, acțiuni desfășurate prin săpături sistematice în cadrul unei echipe interdisciplinare alcătuite din medic legist, antropolog, criminalist și arheolog. În aceeași ordine de idei, conform prevederilor art. 154 alin.(4) din Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, arheologii pot participa la colectarea mostrelor pe teren, precum și în timpul săpăturii de identificare a cadavrului.

Prin urmare, încadrarea specialiștilor calificați (criminaliști-arheologi) în cadrul instituțiilor de profil ar eficientiza considerabil acțiunile de urmărire penală, fiind, cu siguranță, o profesie utilă în viitor.

Cuvinte-cheie: arheologie judiciară, urmărire penală, investigarea omorului, exhumarea cadavrului, identificarea victimei, expert, specialist.

Forensic Archaeology in the Republic of Moldova: From Premises to Perspectives*

ARTUR COTRUȚĂ
0000-0003-4082-0356

Homicide cases, particularly those in which the perpetrator buries the victim's body, present significant challenges for investigators during criminal prosecution proceedings, complicating both the establishment of the deceased's identity and the identification of the perpetrator. The Centre of Legal Medicine under the Ministry of Health of the Republic of Moldova employs forensic medical experts capable of establishing the identity of the person, with forensic specialists from the Technical-Forensic and Judicial Expertise Centre of the General Inspectorate of Police also participating in such cases.

Through our paper, we will argue the utility of involving archaeologists – as experts or specialists – and the necessity of applying methods specific to archaeology in the criminal prosecution process, particularly during crime scene investigations and exhumations/excavations organized similarly to an archaeological site. This transfer of knowledge can facilitate the rigorous collection of samples, which can subsequently be used as evidence to identify both the perpetrator of the murder and the victim.

Forensic archaeology represents an increasingly requested and utilized field in the USA and Western Europe, including in Romania. In the Republic of Moldova, the involvement of an archaeologist would have been beneficial in a number of criminal cases, such as case nos. 1ra-156/2015, 1rh-7/2016, 1ra-157/20, 1ra-1152/2022, etc.

The Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova regulates the status of the specialist (Art. 87) and the expert (Art. 88). Currently, archaeologists are not included in the list of certified judicial experts;

* This study was elaborated as part of the 011501 subprogram "ArHe: Prehistoric and Ancient Archaeological Heritage in the Forest-Steppe of the Republic of Moldova: interdisciplinary research and scientific development".

however, they can participate in criminal proceedings. They can produce technical-scientific findings, drawn up in a report following their participation in field investigation and body identification, actions carried out through systematic excavations within an interdisciplinary team composed of a forensic pathologist, an anthropologist, a forensic specialist, and an archaeologist. In the same line of reasoning, pursuant to the provisions of Art. 154 para. (4) of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova, archaeologists may participate in collecting samples in the field, as well as during excavations for the identification and exhumation of the body.

Therefore, equipping relevant institutions with qualified specialists (forensic archaeologists) would significantly streamline criminal prosecution proceedings, proving to be a profession of undisputed utility in the future.

Keywords: forensic archaeology, criminal prosecution, homicide investigation, body exhumation, victim identification, expert, specialist.

CZU: 008:719
https://doi.org/10.59295/lrr2026.68

Patrimoniul în mizanscenă: de la moștenire la patrimonializare

MIHAIL BĂȚ
0000-0001-6642-2888

Spațiul informațional și legislativ actual este marcat de utilizarea intensă a conceptului de *patrimoniu*, care desemnează bunurile istorice moștenite de la generațiile anterioare. Pentru a reduce din ambiguitate, patrimoniul a fost treptat juxtapus cu o serie de calificative, precum: istoric, cultural, arheologic, arhitectural, urban, industrial, material, imaterial, digital ș.a. În comunicarea noastră vom constata că valoarea axiologică a patrimoniului a fost mereu exploatată, vizând solidaritatea socială, comunitatea de idei, compasiunea civică, legitimitatea unei ordini sociale ș.a. Deși termenul modern „patrimoniu" nu exista în antichitate, în literatura veche sunt suficiente exemple de utilizare a memoriei și a trecutului în agenda politică, în special, mențiunile privind monumentele, miturile și strămoșii. Ulterior, de la ansamblul bunurilor moștenite de la tată, termenul evoluează și capătă sensul de „proprietate transmisă de strămoși". În secolul romantismului, el va marca sensibilitatea atât față de natură, cât și față de vestigiile trecutului. Astfel, accentul se mută de la ideea monumentului în amintirea unei persoane sau a unui eveniment, la aceea a unui monument cu valoare istorică și artistică. Cât privește apelativul *patrimonializare*, acesta ar trebui înțeles ca un proces de transformare a unor obiecte și comportamente în categorii de patrimoniu național sau universal, care urmează a fi protejate prin prevederile unui cadru normativ. Totuși, discursurile despre patrimoniu au fost adesea saturate de stereotipuri și tertipuri. Astfel, conceptul de *patrimonializare* va reflecta treptat un proces de adaptare a utilizării patrimoniului cultural pentru a promova imagini favorabile gestionarilor.

Cuvinte-cheie: moștenire, memorie, monument, patrimoniu, patrimonializare.

Heritage in Mise-en-scène: From Legacy to Heritagization

MIHAIL BĂȚ
0000-0001-6642-2888

The current informational and legislative landscape is marked by the widespread use of the concept of *heritage*, which refers to historical assets inherited from previous generations. To reduce ambiguity, the term "heritage" has gradually been paired with a series of qualifiers, such as: historical, cultural, archaeological, architectural, urban, industrial, tangible, intangible, digital, etc. In our presentation, we will observe that the axiological value of heritage has always been exploited to foster social solidarity, a shared sense of purpose, civic compassion, the legitimacy of a social order, and others. Although the modern term "heritage" did not exist in antiquity, ancient literature contains ample examples of how memory and the past were utilized in the political agenda, particularly references to monuments, myths, and ancestors. Later, evolving from the concept of assets inherited from one's father, the term took on the meaning of "property passed down by ancestors." During the Romanticism, it came to signify a sensitivity toward both nature and the vestiges of the past. Thus, the emphasis shifted from the idea of a monument commemorating a person or an event to that of a monument of historical and artistic value. As for the term *heritagization*, it should be understood as a process of transforming certain objects and behaviors into categories of national or universal heritage, which are to be protected under the provisions of a normative framework. However, discourses on heritage have often been saturated with stereotypes and trickery. Consequently, the concept of *heritagization* will gradually reflect a process of adapting the use of cultural heritage to promote favorable images for those managing it.

Keywords: legacy, memory, monument, heritage, heritagization.

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

PENTRU NOTIȚE / FOR NOTES

BONS

Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices SRL
Chişinău, str. Feredeului 4/6, MD-2005
Tel./fax: +37322 50 08 94
Tel.: +37322 50 08 95, +37322 27 66 44
E-mail: bons@bons.md

COMITETUL ORGANIZATORIC / ORGANIZING COMMITTEE

IGOR ȘAROV
IGOR BERCU
ION EREMIA
SORIN ȘIPOȘ
FLORIN PINTESCU
OCTAVIAN MOȘIN
MIHAIL BĂȚ
MARCEL REVENCO
ION CHEPTENE
IONELA SOLOVEI
ANDREEA CIOBANU
MARIA MEDVEDEVA
IGOR MAGARI
VLAD SOROCEAN
ILIE PINCIUC
VIOLINA CHIRĂU
DORINA ARPENTI
GABRIELA MATEI
CRISTINA RAȚĂ

LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE · LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE

LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE · LATINITATE · ROMANITATE · ROMÂNITATE

ISBN 978-5-36241-931-8